İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 5 SAYI 52 ŞUBAT 1995 50.000 TL. (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

YENİ BİR DÜNYA İÇİN

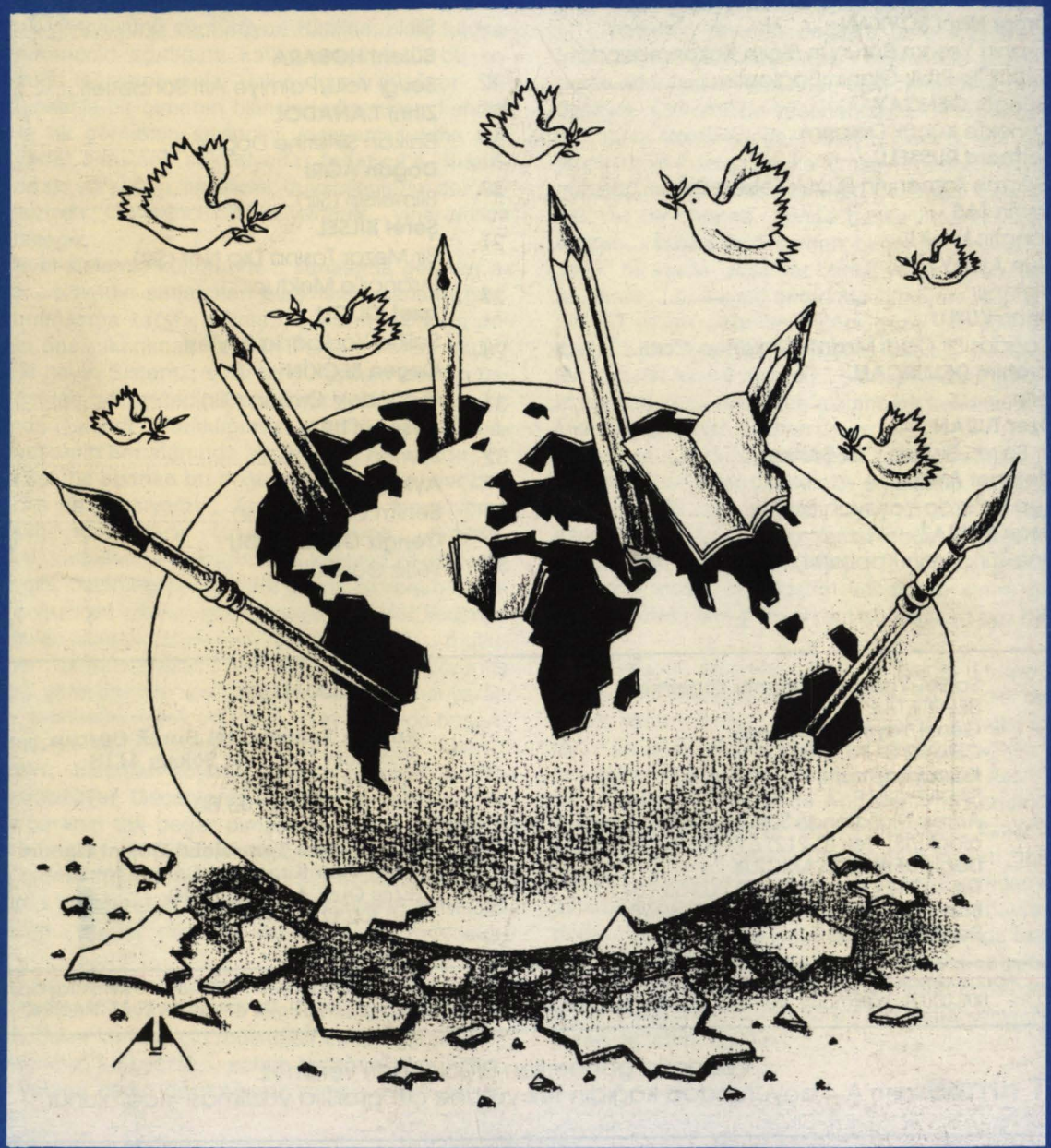

İÇİNDEKİLER

Berrin TAŞ
Yeni Bir Dünya için..... 1
Adnan ÖZYALÇINER
Anlatım Ustası İmge Sarrafı Bir Yazar..... 3
Kaan ARSLANOĞLU
Kapitalist İlişkileri Parçalayan Kurubamya..... 4
İbrahim ÖKSÜZ
Şiir..... 7
Yanıtsız Söyleşi..... 8
Afşar TİMUÇİN
İnsan Kolay Değişmiyor..... 9
Selim Temo ERGÜL
Hüzniye ve Ağustos (Şiir)..... 10
İsmet ALICI
Güle, Karanfile Gömülmek (Şiir)..... 11
Ömer Naci SOYKAN
İnsanın Yaşam Bütünün Biçim Kazanmasında Estetik ile Ethik Olanın Bağlantısı..... 12
Güngör GENÇAY
Ekmekte Küçük Dolaşım..... 16
Bertnard RUSSELL
Geçmiş Zamanınn Büyük Felsefeleri..... 17
Berrin TAŞ
Sanatın İşlevi II..... 21
Gün ALTAY
Niçin Şiir..... 27
Sinan KUTLU
Çağdaş Bir Cadı Masalı: Dinlenen Cadı..... 28
İbrahim DEMİRCAN
Şiirler..... 31
Özer TURAN
Bir Şaire...Bir Şiire... Bir Şehire..... 32
Mehmet AYDIN
Hep Uçlarda Yaşayan Bir Şair..... 34
Ozan YILMAZ
Yine Türk Hafif (Kapitalist) Müziği..... 35
Ali Ersin GÜNÇE
Şiirler..... 3
Mustafa Bayram MISIR
Romana Sınıf Bilinçsiz Yol: Kazı..... 3
Oğuz UÇAK
Yirminci Yüzyıl Tiyatrosunda Oyun Yazarı..... 4
Cafer YILDIRIM
Biribirine Eklenen Menziller Erimsizliğinde Şiir..... 4
Rona TOPÇUOĞLU
Alternatif Tiyatro Türkiye'de Yapılmakta mıdır?..... 4
Erol SÖNMEZ
Kültür ve Sanatta Neredeyiz?..... 4
Zafer Bülent ÜNLÜ
Şiir..... 4
Bülent HOBARA
Sevgi Yolu/Palmiye Altı Sohbetleri..... 47
Zihni T.ANADOL
Balkan Şiirlerine Doğru..... 49
Doğan AĞRI
Bilmelisin (Şiir)..... 50
Şeref BİLSEL
Bir Mezar Taşına Dip Not (Şiir)..... 51
İnsancıl'a Mektup..... 52
Izzet KILIÇLI
Saliha Yadigar'la Söyleşi..... 53
Özgen SEÇKİN
Yüzündeki Orman (Şiir)..... 54
Ayşegül URAL
Zaman (Öykü)..... 55
Ayhan ERGÜN
Benim Ölülerim (Şiir)..... 56
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi..... 57

Sahibi-Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir HanNo: 40-42 Kat:5 Cağaloğlu/İST. Tel: (0.212) 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/İDEAL REKLAMCILIK
Tel: (0.212) 520 97 42 - 511 03 53 - 511 19 21
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım/Yay-Sat

ISSN 1300-4158

Ankara Temsilciliği Burak Gürcan
Necatibey Cad.Lale Sokağı 4/18
Sıhhıye/ANKARA
Tel.: (0312) 232 00 80

Ege Bölgesi Temcilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: (0232) 368 02 64

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İST. 11 37-38678 Berrin Taş adına 500.000 TL. yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İST. Döviz Hesabı 11 37-31449917

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez.
Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması rica olunur.

Yeni Bir Dünya İçin

Sevgideğer İnsancıl Okuru
Merhaba...

Sizlere bu sayfadan ilk kez sesleniyorum. Beş yıl boyunca **İnsancıl** bana çok şey öğretti. **İnsancıl** benim için sanki bir deney odası... bir sınav alanı oldu. Kimileri geldi... geçti. Ardından izi bile kalmadı. Kimileri zor günlerde elini uzattı... kendini varederken bizi de güzelleştirdi. **İnsancıl** bir laboratuar.... orda kendimi ve insanı buldum.

İnsancıl 5. yılını sürerken sistemin kültürüyle... sanatıyla mücadelesine devam ediyor. **İnsancıl** araya... araya sistemin kanallarında gedikler açа açа insanı buldu... İnsana ulaştı. Buluştuğu insanla elele tutuşarak yürüyüşünü sürdürüyor. Kimileri, elele tutuşarak yürümenin ağırlığına katlanamayanlar... bu sorumluluğu taşıyamayanlar yolun dışına düşüyor... kimileri insanla-bir olmanın bilincini edinenler... kendini insanla bir görmenin sevincini yaşayanlar daha sıkı sarılıyorlar sımsıcak sokuluyorlar **İnsancıl'a. İnsancıl** ortak yaratımın sevincini duyabilenlerin dergisidir... sizindir. O sevinci birlikte yarattık... yine birlikte büyüteceğiz.

Evet sistemin kültüründe... sanatında gedikler açılmış... sistemin sanatçıları eleştirilmiş sanatın metalaştırılmasına karşı çıkılmış... sanatın kullanım değerinin öne çıkarılmasına çalışılmıştır. Yeterli midir? Tabii ki hayır. Sistem... sinsi bir yürüyüşle insanın üstüne üstüne gelmektedir. Değerlerin çöktüğü böyle bir ortamda kendi farklılığımızı belirleyici kılmanın...yaşamın her alanında ayrışmanın zamanıdır. İnsanın üstüne abanan bu değersizlikler çöküntüler birikimi dile de yansıyarak... kendi sürecini tamamlama savaşımı vermektedir. Şöyle ki...basına... radyolara...T.V. kanallarına baktığımızda kolayca görebileceğimiz gibi ideolojiler birbiri içine girmiş eli kalem tutanların çoğu aynı sözleri eder olmuşlardır. Her kesimde konuşulan ortak konu insanın rahatı... huzuru... mutluluğunun sağlanmasıymış gibi görünüyor. Bu görünüş gerçeği yansıtmıyor... sorun tektip insan modeli yaratmak... farklılıkların yok edilmesi olsaydı bunda başarılı olunduğu söylenebilirdi. İdeolojiden... felsefeden... bilimden... sanattan soyutlanan insana "kendinde iyilik" vaadediliyor. Geçenlerde bir radyoda dinledim... iki kadın paranın tek değer olmasının insanı tükettiğinden ve kendini geliştirmek isteyenin hiç bir zaman paranın ardına düşemeyeceğinden söz ediyorlardı. Hangi radyo olduğunu öğrenmek için sohbetin bitmesini bekledim... şeriat düzenini savunanların radyosuymuş.

Kolay yönetebilmek için standart insanlar topluluğu yaratılmak isteniyor. Dille kendini vareden tektip insan modelini kırmak için mücadele etmek gerekiyor... değerlerimizi koruyarak... sabah yatağımızdan kalkıp gece yatana değin geçirdiğimiz zaman diliminde yemek yemekten tutun nasıl kitap okuduğumuz nasıl yürüdüğümüz... insani ilişkileri nasıl kurduğumuz...neleri sevip neleri dışladığımızla ilintili ölçütlerimizi oluşturarak... ölçütlerimizi yaşama geçirerek üstelik yaşama geçirdiğimiz davranışları belirleyici kılarak... Davranışa geçmemiş düşüncenin... davranışlarımızla gerçeklemediğimiz felsefenin kendisi için bir anlamı olamaz. Felsefeyi oluşturan insan... ideolojileri...bilimi... sanatı oluşturan insan düşündüklerini pratikte uygulamadan yaşamını değiştiremez... dönüştüremez. Kendini... yaşamını dönüştüremeyen insanı değiştirmekten söz edemez. Sözetse bile bu işlevsiz... anlamsız sözcükler yığınıdır... yaşamı insanı karşılamaz.

Yaşamın dışında değişim gerçekleşemez. Sistem parçalara ayırdığı insanı "kendinde güzel" "kendinde arkadaşlık" "kendinde aşk" "kendinde dostlukla" oyalıyor. Çevrenizde yaşananlara bir bakın.. cesaretiniz varsa kendinizi de yoklayın.. adına aşk denerek yaşanan iki kişiden başka kimseyi ilgilendirmeyen "saf güzellik" anlayışıdır. Sistemin çökerttiği insana göre aşk saf bir oluşum.. içinde başka insanları barındırmayan... başka insanlardan bağımsız "kendinde güzellik" bir yerde.. insanlar başka yerde... sorunlar başka yerde... iki sevgili birbirinde duruyor. Aşkı böylesine dar gören sistemin insanı güzel bir dünya kuramaz. "Kendinde aşk" iki kişiyle başlar.. iki kişiyle biter... sesini kimse duymaz.. sürecini doldurunca izi bile kalmaz. Birbirinin içine gizlenerek kendinden kaçan insan korunamaz... insan dışarı çık.

Sistem arkadaşlığı bozar... sistemin insanı, yarar ilişkilerine dayanan "kendinde arkadaşlık" kurar. İki kişi arasındaki ilişki... birinin çıkarının zedelenme sınırı aşıldığında biter... çıkar temel değer olduğunda insanlararası ilişkilerde anlayış... hoşgörü... gelişemez. Sistemin insanı arkadaşlığı kendisiyle sınırlı görür... Kendini öteki bildiği insandan soyutlar.... ayrı bir yere koyar.

Sistemin insanının dostluğa bakışı da kendisiyle sınırlıdır. Herkesten dostluk bekler de kendisi dost olmaya karar vermez... dostluğu yalnız kendisi için ister.... ya da dostluğun anlamını her söylediğinin onaylanmasını bekleyerek daraltır. "Kendinde Aşk" "Kendinde Dostluk" "Kendinde Arkadaşlık" " Kendinde İyilik" "Kendinde Sanatçı" "Kendinde Şair... Yazar" anlayışının dışında insani davranış modelleri geliştirerek aynı sözleri eden sürüler topluluğundan kendimizi ayrıştırabiliriz. İdealist Felsefe'nin insanın davranışlarında... duygularında varlık bulan yaşamında belirleyicilik kazanmış tek tip insan modelinin dışına çıkalım...

Yeni bir dünya için sistemin kültüründe gedikler açma mücadelesi sürerken bir kez daha sesleniyoruz. İnsan, İnsanın elini tut.

Berrin TAŞ

Senin Anlamın Ne

O, yeryüzünde görülen canlı varlıklardan yalnızca biriydi, Hem kendini, hem çevresini bilmiyordu. Bir gün dik durmasını öğrendi. Serbest kalan elleriyle taşı yonttu. Çevresine bakındı. Sordu.

- Ben neyim... gördüklerim ne... nerden geldim... nereye gidiyorum. Ucu bucağı görünmeyen bu yerde anlamım ne. Nasıl ağız tadıyla yaşayabilirim.

Dik durmasını... elleriyle yontmasını öğrenen o, bu sorularla insanlaşma sürecini başlattı. Dünyayı değiştirdi... kendi değişti. Bir zamanlar, taşı zorlukla yontan o, bugün uzayda dolaşıyor. Ama bugün... milyonlarca yıl sonra adına insan dediğimiz o, ağız tadıyla yaşayamıyor. Durmaksızın soruyor.

- Ben neyim... çevremde gördüklerim ne... nerden geldim... nereye gidiyorum. Ucu bucağı görünmeyen şu yerde bir türlü doğru ilişkiye giremediğim benzerlerim arasında benim anlamım ne. Neden mutlu olamadım... neden yalnızım... Nasıl ağız tadıyla yaşayabilirim.

Sen dik durmasını öğrendin... taşı yonttun... ateşi yarattın. Ama ağız tadıyla yaşayamadın. Öyleyse.

SENİN ANLAMIN NE.

İNSANLAŞMA SEMİNERİ

Yöneten / Cengiz Gündoğdu.

Amaç/Seminer, antropolojik bulguların bir tekrarı değildir. Bu anlamda seminer bilimsel olmayacaktır. Ama bilimsel verilerden yola çıkılacak, dik duran... taşı yontan... felsefe yapan... aşk yaratan insan, İnsanlaşma sürecinin ütopyasında ele alınacak... düşünceler... eylemler bu ütopyanın ışığında incelenecek. Bu çizgide seminerin amacı, insan olmanın bilgisini edinmek... bu bilgi doğrultusunda insanlaşma sürecine katkı için insanda niteliksel değişimi başlatmaktır.

Konular

1- Hangi yıldıza gitmeli
2- Şimdi daha iyi
3- Birlikte olursak daha az yoruluyorum
4- Saçların güzel kokuyor
5- Sen yoktun ama dün gece seni gördüm
6- Seni değiştiriyorum
7- Ateşle demiri yoğruyorum
8- Seni anlıyorum
9- Neden mutlu olamadım
10- Uzak yolcu

1- Seminer, şubat ayının ikinci haftasında başlayacak.
2- Gün/saat, katılımcıların ortak görüşüyle saptanacak.
3- Seminer ücretlidir. Bir giriş için ücret 50.000.-TL.'dır.
4- Seminerin verileceği yer, İnsancıl Dergisi Toplantı Salonudur.

Anlatım Ustası İmge Sarrafı Bir Yazar

Adnan ÖZYALÇINER

Onat Kutlar, 1950 sonrası öykücülüğümüzün en ilginç adlarından biri. İlk kitabı **İshak**'la 1960 **Türk DIII Kurumu** Öykü Ödülü'nü kazanması öykülerindeki yalın anlatıma, dil özenine, masalsı, düşçü gerçekçiliğinin çekiciliğine bağlanabilir.

İshak'taki öyküler olay öyküleri sayılmaz. Bir olayı ele alıp onun çevresinde gelişen olaylardan oluşmaz. Aslında bu öykülerde olay da vardır, konu da vardır, hatta serüven de vardır. Ama bunlar, çeşitli durumlarla öykü kişilerinin psikolojik yapılarıyla iç içe geçmişlerdir.

Onun kişileri yaşadıkları zamandan, toplumsal koşullardan, en başta da kendilerinden sıyrılıp gitmek isteyen kişilerdir. Onların bu çabası, toplumun onlara dayattığı kabukları kırma çabasıdır. Bu bakımdan bunları birer başkaldırı öyküsü sayabiliriz. Onat'ın kişiliğini oluşturan da bu başkaldırı duygusudur.

Kişilerinin bu niteliklerinden dolayı öyküler de yer yer gizemli bir havaya bürünüyor, kendi içinde bir çeşit serüven öyküsü tadı veriyor. Bence Onat'ın öykülerinde seçtiği kişilerin özellikleri, olayları ilginç kılıyor, öyküyü bütünlüyor.

Onat Kutlar'ın öyküleri imgelerle örülmüştür. Öykülerin gizemli havası yanındaki şiirsellik bundan kaynaklanır. Onun öykülerinde çok yalın olan anlatımın yanısıra varolan derinlik duygusu da bu imge örgüsüne bağlanabilir.

Onat Kutlar "**İshak**'daki hikâyelerin aşağı yukarı hepsinde bir geri plan ya da yüzeyin altına inen bazı yönler bulunduğu sanısını" uyandırdığını söylüyor. Bunu kendince öykülerindeki üçlü bir bakışa bağlıyor: "Bu üçlü bakışı şöylece sıralamak mümkündür: a-Ben, **b**-Hikâyelerin dile getirdiği olaylar ve **c**-Bu olayları dile getiren özel anlatım bağıntısı, yani hikâye sanatı. Hikâyeler, bu üçlü nokta arasında oluşan organik, somut, sürekli bir sonuçtan başka bir şey değildir. Bu süreklilik başarıldığı ölçüde hikâyeler bir derinlik kazanır sanısındayım."

Onat'ın bu açıklaması öyküde kurgulamaya verdiği önemi gösterir. Onat Kutlar'ın öyküleri, kurgusal açıdan kusursuzdur denebilir. Bu ustalığı Onat'ı sonradan sinemacı yapacaktır. Ya da onun kendisinde var olan bu sinemasal bakış açısı, ona kurgu ustalığını sağlamıştır.

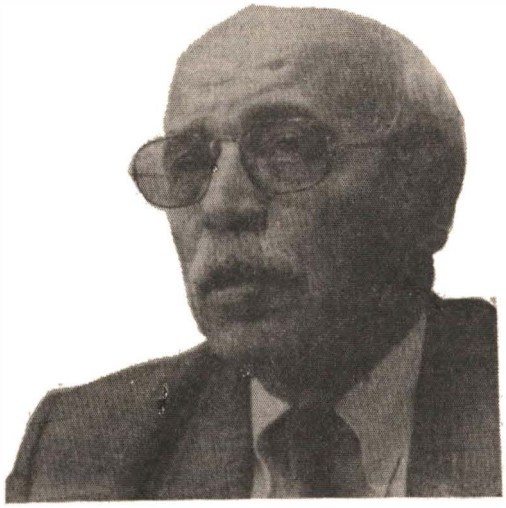

Onat Kutlar

İshak'taki öykülerde kişilerin kendi kendisiyle ve toplumla olan çelişkileri yeralır.

Onat Kutlar, **İsh**ak'tan sonra anlatım biçimini, özellikle de imge örgüsünü hiç değiştirmeden yazdığı yazılarda aynı şiirselliği ve çarpıcılığı sağladı. İnsansal ve toplumsal çelişkileri ele alarak başkaldırısını sürdürdü. Bu dönemdeki çelişkileri Onat Kutlar kendisi ortaya koymadı. Çelişkiler, hepimizi olduğu gibi, onu gelip buldu. O, yalnızca üstüne gitti. O zaman, bence, 12 Eylül karanlığını deşen, her biri bir öykü sayılabilecek mektuplardan oluşan **Yeter kI Karamasın** adlı kitabı doğdu. Öyküden başka bir ad veremeyeceğim **Bahar İsyancıdır** kitabındaki direnişin öyküleri ortaya çıktı. Ve Cumhuriyet'te yazdığı yazıların içinde öykü tadındaki o güzelim portreler.

Onat Kutlar'ın öyküleriyle yazılarında acı alaycılığından gelen gizli bir mizah da vardır.

Onat Kutlar, bir anlatım ustası, bir imge sarrafıydı. O zaman da **Peralı Bir Aşk İçin Divan** adlı kitabında topladığı şiirler doğdu.

İNSANLIK DÜŞMANINA

Bilinciyle ya da içgüdüleriyle davranan hiçbir canlının yapmadıklarını yapıyorsun.
İnsanlaşma sürecine katkıda bulunan insanları katlediyorsun. Ama sen...
İnsanlık düşmanı, insanlaşma sürecini durduramayacaksın.

ONAT KUTLAR ile **YASEMİN CEBENOYAN**

Işıltılı insanın güzellik yaratıcıları olarak tarihen yaşayacaklar.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

Kapitalist İlişkileri Parçalayan Kuru Bamya

Kaan ARSLANOĞLU

"Eğer başkaları çılgınlık etmeseydi bu iş bize düşecekti."
William Blake

İnsancıl'da bu sayı bir şey yazmayacaktım. Birkaç sayı süresince kafamı toparlayacak, malzeme biriktirecek, tasarımlar geliştirecektim. Bir de edebiyatta asıl işim bildiğim roman üstüne düşünecektim. Elinizde tuttuğunuz sayıda, **Çalıntı** dergisiyle yapacağım müzik söyleşisi yer alacaktı; fakat kısmet değilmiş. **Çalıntı** dergisi bir dolu emek ürünü, on bir sayfa tutan yazıyı bize vermekten son anda vazgeçmiş. Buna neden de **Express** dergisinde çıkan mektubummuş. Kafanız karışmıştır. Evet, benim de kafam karışık zaten. Şimdi neden kafam karıştı, nasıl çözülür bu problem; inceleyelim.

Efendim, ben müziği severim. Tür olarak da en çok klasik müziği, ardından da rock müziği severim. Rock müziği günümüzün klasik müziği olarak görürüm. Ancak rock müzik güçlü anti-emperyalist-kapitalist eğilimler taşımakla birlikte, günümüzde her şeyin başına geldiği gibi ziyadesiyle ticarileşmiş durumda ve sisteme karşıt öğeleri giderek törpülenerek sistem yandaşlarının hatta faşistlerin müziği olma yolunda ilerlemekte. Elbette içinde bir çok akım var. Bir sürü grup ve sanatçı değişik anlayışlarla yapıtlar üretmekte. Hepsini ayrı değerlendirmek gerek. Ancak benim genel olarak müzik, özel olarak rock müzik konusunda teorik-pratik bilgim kısıtlı. Hedefim yalnızca duyarlı ve beğendiğini niye beğenmekte olduğunu bilen bir dinleyici olmak. Ahmet Kaya'yı, Tarkan'ı niye beğenmediğimi biliyorum ama neden rock beğendiğimi tam olarak açıklayamıyorum. Belki bu kadarı yanlış. İnsan bazı şeyleri de açıklamadan bırakmalı; ama kişilik yapım böyle işte, her şeyin akılcı bir izahını bulmadan rahat edemiyorum. İşte ben bunları düşünürken **İbrahim Demircan** müzik konusundaki yazısına başladı. Benim de aklıma o çağrışımla **Çalıntı** geldi. **Çalıntı'nın** bazı sayılarını okumuştum. Bilgili, yazı yazmayı seven, üstelik sisteme uyum sağlayamamış, uyum sağlamak istemeyen insanlar... Tamam dedim, gider **Çalıntı**'yla bir söyleşi yapar, bilmediklerimi hazırlop öğrenirim. Tabii bir de şunu biliyorum: **İnsancıl** çevresinin müzik bilgisi pek gelişmiş değil. Sanırım çokları rock'ı pek sevmez. Söyleşiyi okurlarsa bilgilenirler, karşı çıkarlar, tartışma başlar bir şeyler kazanırız, diye düşündüm. **Sel Yayınları**'ndan **Selma Sancı**'nın eleştirileri de kulağımdaydı. Dışa açılmıyorsunuz, diyordu Selma Sancı; güzel şeyler yapan başka insanlar da var; onlarla ilişki kurun; başka dergiler, yayınevleriyle ilan, yazı vb. alışverişi yapın. Bir de hani şu çok söz ettiğimiz insan arayışı (**Sadık Albayrak**'ın kitabının da ismidir) tutkumuz var ya; işte o hevesle gittim **Çalıntı**'ya. Gerçi karşılaşacağım insanların sistem karşıtlığının niteliğiyle ilgili aşağı yukarı bir fikrim vardı. (Rock'cı akımların, en sol olanların bile sistem karşıtlığı, toplum karşıtı kişiliklerin bireysel karşıtlığına; bir anlamda kapitalist olsun sosyalist olsun tüm sistemlere ve vicdanlarının, toplumun dayattığı sorumluluk istemlerine karşıt olmaya dayanır.) Fakat olsun! Benim sistem karşıtı tüm kişilere duygudaşlığım vardır, hele ki solcuysa, sanatla uğraşıyorsa.

Sorularımı hazırladım, gittim. Kendimi tanıttım. Büro daracık bir yerdi, iki kişi yan tarafta, **Suat Bilgi** masada oturuyordu. Başka oturacak bir yer yoktu, doğal olarak kimse oturun demedi bana. Soruları, dergilerimizi takdim ettim, meramımı anlattım. Biraz ayak üstü sohbet ettik, (ayağının üstünde olan bendim) anlaştık. Yanıtları daha sonra alacaktım. Bundan sonra birkaç kez telefon ettim, yazının yılbaşından sonra hazır olacağını öğrendim. Tam o sırada büyük bir hata yaptım!

Express dergisine gittim, sorunlarından, sorunlarımızdan söyleştik ve ben çıkarıp bir mektup verdim onlara. Bunu yayımlayacağınızı hiç zannetmiyorum ama bir denemek için yine de yazdım, dedim. Bizim kimseye ön yargımız yoktur dedi, **Yücel** bana; Dergi için uygun görürsek yayımlarız... (Suçlu işte bu adamdır.) Nitekim yazı **Express'de** çıktı. Bu yazıyı **Çalıntı**'dakiler de okumuşlar ve benim ne mal olduğumu iyice anlamışlar. Zaten **İnsancıl**'dan uzun süredir şüpheleniyorlarmış. Rock'dı, müzikdi ayağına (bu benim ifadem) doğmatiğin biri geldi, bizi çirkin emellerine alet edecekmiş, diye düşünürlermiş. (Bu da benim sanım) (Oysa ben oradan Dostoyevski tipleri gibi süklüm püklüm çıkarken hay allah şu adamlara nasıl yaklaşılır da dost olunur diye düşünüyordum. Bunda bir nebze yalanım varsa ne olayım!) Onların Süleyman **Bilgi**'nin son konuşmamızda bana söyledikleri ise özetle şöyle: **İnsancıl** gelmiş geçmiş en kaba dergiymiş. Birkaç kişi dışında **İnsancıl**'da yazanlar zır cahilmiş, onların beğeneceği müzik olsa olsa Grup Yorum müziği olabilirmiş. **Grup Yorum** da zaten birkaç yıl sonra daha iyi müzik yapmaya başlar, **İnsancıl**'ı aşarmış. Türkiye'de müzik iyiye gidiyormuş. Tarkan'ı bile küçümsememek lazımmış. Müziğe renk getirmiş. Benim **Express**'te ki yazım temelinden yanlışmış. **Enis Batur**'u beğenirmiş ve Enis Batur kendisini 70 den beri açıklıkla ortaya koyan bir sanatçıymış. Birileri bize yanıt vermiyor, bizden bahsetmiyorsa ona buna mektup yazmak doğru değilmiş. **İnsancıl**'ın üçbin okuru onu ilgilendirmiyormuş. İn-

sancıl okuru bilgilenmek istiyorsa açar kitapları okurmuş. Kendilerine 600 okurları yetiyormuş. Başka insanlar **Çalıntı**'yı alıp okumuyorsa dertleri değilmiş. Polemiğe girmek istemiyorlarmış. **İnsancıl** polemikçiymiş. İnsanların üstüne çarpı çekiciymiş ve sonuç olarak **İnsancıl'la** söyleşmek isimlerini kirletirmiş. (Bunu benim zorlamamla itiraf etti...)

Çalıntı'yla söyleşimiz yazık ki böyle ve bu kadar. Ama bunun üstüne bir kitap yazılır. Benim **Yanılmanın Gerçekliği**'nde söylediklerimin hepsi bir kez daha gözden geçirilir. Ben de üzülüyorum ama bazı saptamalarımın doğruluğu bir kez daha kanıtlanabilir. Sevinilecek tek şey var; bu ülkede hiç değilse bir şeyi en iyi şekilde yaptığımız kabulleniliyor: Türkiye'nin gelmiş geçmiş en kaba dergisini çıkarmakla hepimiz övünebiliriz. Hele isteyip de bunu yapamayan bir yığın insan varken...

Selma Sancı'nın kulakları çınlasın. Dışa açılmaya kalktık, aldık boyumuzun ölçüsünü. Mustafa Bayram Mısır da sevinsin. İşçi sınıfı işçi sınıfı deyip duruyor. Yalnız bir şeyi bilmiyor; bizler (işçi arkadaşlarımızla birlikte) fabrika önlerinde, proleter kahvelerinde de az itelenip kakalanmadık. Söyleşi yapmaya giderken yanımızda götüreceğimiz ses cihazımız bile yok parasızlıktan; zengin barlarına gidip nasıl incelik öğrenebiliriz. Biz neyiz Allah aşkına!

Susup oturmak ya da susmasını bilmek... Karmakarışık bir kalabalıkla çevriliyken ağzımızı açtığımızda "Aa, bakın siz şu kaba adamlara" diyorlarsa bizim için; ne yapmalıyız? Bana cezaevinden mektup yazan yol arkadaşımız susup oturmakla susmasını bilmenin farklı şeyler olduğunu, benim Hüseyin Batuhan'ı yanlış anladığımı söylüyor; Batuhan'ın doğru savlardan vazgeçmeyi değil, bilgece sabretmeyi önerdiğini belirtiyor. Kitabın tümü dikkate alınırsa bu doğru olabilir. İyimser bir yorumla Süleyman Bilgi'nin de aynı şeyi söylediği düşünülebilir. Ben bu yaz **Memet Fuat**'a da mektup göndermiştim. Elbette ad vermeden (ad verirse reklam olur, ya da yanıt hakkı doğar) yazdığı cevabında Memet Fuat, mektubumun düzenli ve temiz oluşunu övdükten sonra beni sakin olmaya davet etmişti. (O zaman Toktamış Hoca ve Yapı-Kredi ile kavgalıydık. Zaten **İnsancıl'ın** haberleri bir daha çıkmadı **Cumhuriyet'te)** Fakat sorun kişilik sorunu işte. Ben susmasını bilemedim. Gerçi beni uyaran tutsak arkadaşıma bakın siz. Yıllarca hapis yattıktan sonra çıkmış, yine girmiş, çıkmış yine girmiş, on iki yıldır içerde. Herhalde bilgece sabrettiği için içeri atıp durmuyorlar onu. Yine de Bilgi gibi olmak isterdim. Cidden... Altıyüz okurumuz var, bu yeter bana diyor, **Cumhuriyet**'de haberimiz çıksın çıkmasın fark etmez...

Peki ya sorumluluk, suçluluk duygusundan nasıl kurtulacağız? Ben yoksul bir adamın evde yolunu bekleyen çocuklarına en ucuzundan bir kilo mandalin almış, ezik ezik yürüdüğünü görünce suçluluk duyuyorum. Ben, 'yazdığın ilacı alamadım, kocamı işten attılar' diye ağlayan kadını karşımda görünce suçluluk duyuyorum. Ben bir arabanın ezip geçtiği, kaldırımda inleyerek ölümünü bekleyen sokak köpeğini görünce suçluluk duyuyorum. Tüm bu suçluluklara katlanabilirim. Benden daha çok suçluluk duyduğu için canını veren, yıllarca hapislerde yatan insanları gördükçe daha da suçluluk duyuyorum, hıncımı birilerinden çıkarmak istiyorum. Bazen, "Kızgınlığın kaplanları bilginin atlarından daha bilgedir." (William Blake)

Biz hiçbir şeyin sorumluluğunu taşımayan, sanat adına en küçük bir pırıltı göstermeyen düşünce ve sanat ürünleri baş tacı edilince öfkeleniyoruz. Ne yapalım, öfkelenmeyelim mi? Biz insan olarak **Toktamış Ateş'i** de, **Orhan Pamuk**'u da, Enis Batur'u da çevrelerindeki dalkavuklardan daha çok seviyor, kazanmak istiyoruz. Hatta o dalkavukları da seviyoruz. Çünkü insanı biz herkesten çok seviyoruz. Bizim gibiler ne insanlar için neler yaparlar, biliyoruz. Karşıt olduğumuz biri zor bir durumda kalsa herkesin kaçacağını, ona yine bizim gibi birinin yardım eli uzatacağını kestirebiliyoruz. Ancak bizden kimse bilgelik ummasın, ödün beklemesin. Yürüttüğümüz mücadelenin bir bakıma son derece tatsız bir iş olduğunun, insanı kirlettiğinin ayrımındayız. Ancak yapımız böyle; değiştiremiyoruz. Boğazımıza kadar pisliğe batsak da, ülkede çoğu aydının insani olmayan, soğuk, bencil tutumlarıyla şeriatçılığı ve ırkçılığı yaygınlaştırdığını söylemeye devam edeceğimizi, o yüzden kaba ve pis kalacağımızı tahmin edebiliyoruz.

Bir süredir **İnsancıl**'da tartışıyoruz. Bugüne dek oldukça geniş bir kitleye seslenebildik. Savlarımızın doğruluğundan kuşku duymuyoruz. Hatta birileri sanki savlarımınız doğruluğunu kanıtlamak için özel olarak çalışıyor. Şizofrenik bir biçimde gelişiyor olaylar. İşte mega star Orhan Pamuk'un gariban romanı, işte **Hürriyet**'in **Sanatta Star Sistemi'nin** doğduğunu muştulayan kocaman manşeti; sanki Cengiz Gündoğdu yazmış... Tüm bunlara karşın insanlar (iyiniyetli okumuşları kastediyorum) yığınlar halinde uyanmıyorlar. **İnsancıl'ın** ve kardeş dergilerin etkisi gün be gün genişliyor; insanlar yavaş yavaş bazı şeylerin farkına varıyorlar, ama yine de yeterli değil. Bunun nedenleri konusunda benim kafam açık. O yüzden iyimser değilim. Ancak öbürleri gibi ben de yapılabilecek her şeyin yapılmasından yanayım. Yollardan biri ortaya alternatif güzel sanat yapıtları koymak. Güzel roman, güzel şiir, güzel tiyatro, güzel müzik.. İyi güzel de, konu yine susup beklemek ya da bağırmak sorununa gelip dayanıyor. İnsanların kafaları çok güçlü etkilerle çalışmaz hale getirilirse, estetik bilinç dumura uğratılırsa kim ortaya çıkaracak bu güzel ürünleri, kim değerlendirecek? Ben şu susup sabretmemiz önerilen ortamın yıldırıp bezdirdiği en az yüz tane değerli sanat adamı sayabilirim size. Ya gençler nereden, ne öğrensin? **Cumhuriyet**'i eleştirme diyorlar. **Cumhuriyet** benim okumak zorunda olduğum gazete. Ben okuyorum, arkadaşlarım okuyor. Okuduğu gazeteye tepki vermeyen çevresindeki neye tepki verir. Orada (şimdi yine başlatacaklar) **Konur Ertop** diye bir adam var. Dergilerde gezinti yapıyor. Bir **Varlık** bir **Adam Sanat,** bir **Varlık** bir **Adam Sanat....** Buna gezinti değil hapishane voltası derler. (Bir fark var; volta atanların hiçbiri gezinti yaptığını zannetmez.) Peki yalnız **Varlık,** yalnız **Adam Sanat** okuyan genç (onları da kimse okumuyor ya) nasıl sanata ilgi duyacak? Duymuyor işte, zorla değil ya. Evet, yollardan ikincisi, söylemizi çeşitlendirerek durmadan yinelemek. (Milim milim mücedele) Ama bir şey ne denli doğru olursa olsun kırk kere tekrarlandı mı insanları sıkmaya başlıyor. Şimdi **İnsancıl**'ın önündeki muhtemel tehlikelerden biri bu. O zaman ne yapmalı? Cengiz Gündoğdu dönüşümlü baş-

yazarlık önerdi; uygulamaya geçtik. Benim yazdığım ilk yazı insanların dikkatini çekmenin değişik yollarını bulma kaygısını taşıyordu. Ama bunlar yetmez.

Doğruları anlatmaya çalışmak için daha başka ne yollar deneyeceğiz, bilemiyorum. Ancak okuyucularımızdan bu konuda kafa yormalarını bekliyorum. Benim hemen önereceğim şu: Okuduğunuz gazetelerin, dergilerin hiç değilse güvendiğiniz yazarlarına mektup yazın, faks çekin. Ona buna mektup yazmaktan yoruldum. Doktorlar arkadaşım olmasa adamlar beni akıl hastanesine kapattıracaklar. Biraz da siz yazın, meramımızı anlatın. (Bir şey olursa ben sizi kurtarırım.) Bu hiç de yabana atılacak bir görev değildir. Mektup yazdığımız kişilerden kişisel bir şey beklemiyoruz.Küfür etmiyoruz. Sorunları anlatıyoruz. Sorunumuzu anlattık ve **Expres**s yazdı. **Express** dergisi büyük cesaret gösterdi, bunca sahte demokratın yanında gerçek demokrat olduğunu gösterdi. Hangi dergi, hangi gazete yapabilirdi bunu, hangisi yaptı? **(Express** için bu sözleri bir ay sonra, bir yıl sonra da yinelemeyi diliyorum.) Ancak olumlu tavırlar cesaretlendirme ister. Olumlu tavır gösteren herkese yazın, kendinizi tanıtın, düşüncelerinizi iletin, cesaretlendirin onları. Olumsuz tavır alanlara da yazın. **Cumhuriyet** gazetesi 1994'ün kültür yaşamını değerlendirdi, **İnsancıl**'dan tek söz etmedi. İki gözüm çıksın **İnsancıl** hiç önemli değil; yazın **Cumhurlyet** yazarlarına; siz böyle taraflı baka baka, hak yiye yiye adaletten nasıl söz edeceksiniz? Okuyucunuz kırkbine düştü. Bunlardan bir bölümü de zaten biziz ve üzülüyoruz durumunuza deyin. **Özgür Ülke**'ye yazın aynı şeyleri. Beğenmiyorsanız bize de yazın. Susmamızı istiyorsanız, susun artık diye uyarın, bir bilge gibi susun; susmasını bilin deyin.

Öner Yağcı da sesimizi kesmemizi istiyor. Benim için yazdığı makaleye özel bir yanıt vermeyeceğim. Çünkü o konudaki düşüncelerimi daha önce yazmıştım. Fakat birkaç noktaya değineyim. Öner Yağcı'nın yanıt vermesi ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, söylenenleri kulak ardı etmekten daha insani bir tavır. Memet Fuat'ın (isim vermese de) mektubuma köşesinde yanıt vermesi insani bir tavır. Süleyman Bilgi'nin hepinizin tepkisini çekecek o sözleri ifade etmesi de bir bakıma dürüstlük belirtisi. Fakat dürüst olmak başka şeydir, doğru olmak başka. Cinayeti gördüm, ama kurbandan hoşlanmazdım, o yüzden bulaşmak istemedim, çekip gittim, diye itiraf etmek bir yönüyle dürüst bir tavırdır, ama doğru bir tavır değildir.

Öner Yağcı birçok dergi, gazete ismi sayıyor ve bunların hepsinin demokratik düşünceye hizmet ettiğini, hiçbirine cephe alınmaması gerektiğini vurguluyor. Bunu iyi niyetle söylüyor. Bilgi de bana, siz sanat alanında cehpeleşme yaratıyorsunuz, ben buna gelemem diyor. İkisi de aydın insan, ikisi de bilgili. Ancak kişiliklerindeki sorgulayıcı yön gelişmemiş. Onlara her yönden her gün ulaşan yüzlerce bilgi bazı insanların karışıklık çıkarmak istediğini, mevcut durumu korumanın en iyi yol olduğunu işliyor. Aradan tek tük duyulan aykırı sesler parazit yokediciye takılıp eleniyor. Bu ülkede hakim sınıflar, binlerce aydını, halkı sınıflara bölmek, sınıflara dayalı düzen kurmaya çalışmak, bir sınıfın öbür üstünde egemenliğini savunmak suçundan hapislere attı. Aynı suçlamayla hapis yatan Öner Yağcı şimdi bizi solcu saflarda cepheleşme yaratmakla suçluyor. Arkadaşlar, bu cepheyi biz yaratmıyoruz, var olan bir şeyi gösterip tavır alıyoruz; yaptığımız bu.

Peki böyle bir ortamda ne yapılabilir? Öner Yağcı bazı önemli sorunlar yaşandığını kabul ediyor, ama yolu yine bizimkinden farklı. Biz sanatta egemen olan sistemi değiştirmeyi, bunun için topluca tavır almayı savunuyoruz. O ise, sistemle (edebiyattaki sistem) bir sorunu olmadığını, herkesle iyi ilişkiler kurularak bir takım sorunların üstesinden gelinebileceğini iddia ediyor. Evet, az da olsa böyle bir olasılık vardır; ama kişisel bir kurtuluştur bu. Öner Yağcı resmi star sisteminin adamı olur, kendisi için sorun belki biter, ama edebiyatın sorunu bitmez.

Birileri çılgınlık etmese o iş bize düşecekti. Ya da biz çılgınlık etmesek görev başkalarına kalacaktı. **Süleyman Bilgi**'ler bunu anlayamıyorlar. Onlar ilahlaştırdıkları Morrison'ları, Kerouac'ları da kavrayamıyorlar. Düzene entegre olmuş, Enis Batur hayranı bir **Morrlson** düşünebiliyor musunuz? Ya da kibarlık budalası bir **Kerouac?** Kabalık sistemin saygın isimlerine dil uzatmaksa, Morrison nasıl kibar olabilir? Yoksa Süleyman Bilgi devrimcileri mazohist mi sanıyor. En yakın arkadaşları holding yöneticisi olmuş bir takım dogmatikler, rutubet ve ter kokan işçi evlerinde sabahlıyorlarsa bunu zevksizliklerinden mi yapıyorlar? Süleyman Bilgi'lerin tavırları bir yerde şunu da bir kez daha kanıtlıyor: İster bireysel olsun, ister topluca, işçi sınıfına, onun ideolojisine dayanmayan, örgütlü olmayan bir muhalefet giderek körleşir, sistemin maddi ve manevi kırıntılarına fit olur. Bununla da kalmaz kaçınılmaz olarak insani niteliklerini de yitirir. Değil mallar, bilgiler bile sakınılır insanlardan, gidin kitaplardan okuyun denir. Sistemin, insanların kalplerini kıra kıra ilerlediğini görmek istemez bu muhalifler. Bunu anlatmak isteyen insanın kalbini de kırarlar, dönüp arkalarına da bakmazlar.

Süleyman Bilgi polemiğe girmeyecekti. Fakat yanlış düşünen insan örneği olarak literatüre girdi. Okumuş yazmış, aklı başında görünen bir insan hiç farkında olmadan nasıl da yanılıyor, hiç istemediği şeyler yapıyor; ne tuhaf değil mi? Süleyman bey bizimle söyleşi yapmayacaktı güya. Bu ne peki. Alın işte söyleşi. Süleyman Bilgi'nin nasıl bir insan olduğunu öğrendik. Müzik konusundaki yanıtlarını vermedi ama vermiş kadar oldu. Artık o onbir sayfada neler yazabileceğini biliyoruz. Süleyman Bilgi cepheleşmeye gitmek istemiyordu. Gitti bile. Hem de nezaket sınırlarını zorlayarak karşımızda en uca oturdu. İnsanların üstüne çarpı çekmeye karşıydı, bize çarpı çekti. Kabalıktan nefret ediyordu ama kalbimizi kırdı. Karşı olduğu ne kadar şey varsa farkında olmadan hepsini yaptı. İşte arkadaşlar, benim size yana yakına anlatmak istediğim bu. Özgürlük zorunluluğun bilincidir sözü... Süleyman Bilgi gibiler kendilerini özgür sanırlar. Oysa gerçekliğin bilgisinden uzak olduklarından hiç istemedikleri şeyleri yaparlar. Sonunda bir yere gelirler ki, hangi yoldan oraya geldiler, niye geldiler çıkaramazlar. Şaşar kalırlar.

Önceki gün Urfa'lı okuyucumuzun bize yolladığı **kuru bamya**'yı pişirip yedik. Bu kıza kitap yolluyoruz, o da parası olmadığı için ederini ödeyemiyor, ara sıra bize hediyeler yolluyor. Kabalık da bu ilişkilerle başlıyor

zaten. Bizim bir şairimiz hamal, başka biri ayakkabıcı. Kaba kaba şiirler yazıyorlar. Bir yazarımız doktor. İstanbul'un en iyi bin doktoru arasında ismini göremezsiniz. Muayenehane açmış, tüm hastalarına ücretsiz bakıyor; hem kaba, hem kafasız; yazdıklarından ne hayır gelir. Elbette bunlar yazıların, şiirlerin kalitesi için ölçüt değil. Gelin ölçütleri tartışalım diyoruz, bunu küfür sanıyorlar. Okuyucularımız daha başka mı kimler? İçlerinde mahkumlar bile var. Dergi istiyorlar, parasız gönderiyoruz. Ondan para alma, bundan alma, reklam yapma, dergi para kazanamıyor, bürosu da derme çatma oluyor tabii. Böyle bir büroya kibar insanlar pek nadir geliyorlar. Daha çok gelmelerini isterim; hakikaten çok isterim, ama gelmiyorlar. O zaman kabalık daha da artıyor. Bir kısır döngü bu; kabalık kabalığı arttırıyor.

Kitap karşılığı bamya. Parasız ilan alan **Express** dergisi, hayrına hasta bakan doktor yazarımız. Ücretsiz eğitim veren **Müjdat Gezen Sanat Merkezi...** Tüm bunlar kapitalist ilişkilerin sahte değerlerini gülünç duruma düşürüyor. Ama insan görmek istemiyorsa görmüyor. Çoğu insan Dostoyevski'nin dediği gibi mantıklarına göre değil, kişisel çıkarlarına göre de değil, ne denli mantıksız olsa da o an gönüllerinin çektiği doğrultuda davranıyor ve o şekilde düşünüyor. Belki ben de onlardan biriyim. Cezaevinden bir mektup aldım; yukarıda sözünü etmiştim. İçinde pek övgü falan da yok. Fakat gerçek bir insan mektubu. Yalnızca bu adam için bile bir dergi çıkarılır dedim kendi kendime. Ama bu işler kirli işler cidden. Sen temiz kal **Çalıntı...**

Sevgili küfür
Onurumu arıyorum gördün mü
Köpekler balık yemezler diyeceksin
biliyorum
Yine de söyle gördün mü

Potansiyel suçları ceplerime doldurdum
Cepkenledim kendilerini
öyle kızdı ki şair hazretleri

Sevgili Küfür
Dudaklarım yüzümde liman
Sen anlarsın beni
Payımı istiyorum şiir pastasından
payımı verin ulan

Küfüre endeksledim sevdiklerimi
çünkü
haddinden fazla
hak ettiler seni
Köpekler balık yemezler diyeceksin
biliyorum
Yine de söyle
onurumu arıyorum gördün mü

İbrahim ÖKSÜZ

GENÇ EKİN
SANAT MERKEZİ

Genç Ekin, toplumsal yaşamın tüm alanlarında yaşanan apolitikleştirme, yozlaştırma, kişiliksizleştirme bombardımanına karşı olan ve insanın insan tarafından sömürülmediği bir dünya için mücadele eden beş yıllık bir geleneğin takipçisi olarak bundan bir buçuk yıl önce kuruldu.

İnsani değerlerin yok edilmeye uğraşıldığı böylesi bir dönemde kendini insanlık değerlerine tutkuyla bağlı toplumcu gerçekci sanat anlayışı ile geliştirdi.

*Çalışmalarında insandan yana olanı önüne hedef olarak koydu. Bir buçuk yıllık geçmişi boyunca **Genç Ekin,** işçi direnişlerinde, emeğin hakkını almak için savaşan insanların yanında yer aldı.*

*İnsandan aldığı güçle, yeni insan, yeni dünya diyen **Genç Ekin,** tüm aydın, sanatçı ve emekçi insanları çalışmalarına bekliyor. Gelin, yeni insanı ve yeni dünyayı birlikte yaratalım...*

Yeni dönem çalışmalarımız için kayıt süremiz 1 Şubat tarihine kadar devam edecektir.

GİTAR
BAĞLAMA
TİYATRO
OKUMA TİYATROSU *"Cengiz Gündoğdu'nun Yönetiminde"*
HALK DANSLARI
NOTA SOLFEJ DERSLERİ
FOTOĞRAFÇILIK
FELSEFE SEMİNERLERİ *"Afşar Timuçin'in Katılımıyla"*
ESTETİK SEMİNERLRİ "Cengiz *Gündoğdu'nun* Katılımıyla"
ÇOCUK KULÜBÜ *Çocuk Tiyatrosu - Çocuk Korosu*

İrtibat İçin Telefon Numaramız: (0212) 245 74 00

Çalıntı Dergisi'nin "Siz Kaba Bir Dergisiniz. Cepheleşme Yaratıyorsunuz" Diye Yanıtlamadığı Sorular

1- Rock müzik nedir? Doğuşu ve gelişimi konusunda bilgi verir misiniz?

2- Batı'da klasik müzik ve çağdaş formları geçen yüzyıl ya da bu yüzyıl başındaki ilgiyi görmüyor. Başta rock olmak üzere başka müzik akımları kitlelerce daha çok benimseniyor. Daha büyük yığınların ilgi gösterdiği kalitesiz pop müziğini bir yana bırakırsak, rock müziğe gösterilen bu ilgiyi neye bağlayabilirsiniz? Yüzyıl önce yaşasa klasik müzik bestecisi ya da virtüözü olacak yeteneklerin başta rock olmak üzere çağdaş akımlara yönelmesini nasıl açıklayabiliriz?

3- Rock müzik çağımızın klasik müziği midir? Müzik kalitesi yönünden Beethoven müziği ile Pink Floyd müziğini karşılaştırabilir miyiz? Karşılaştırabilirsek neler söyleyebiliriz?

4- Kanımca Beethoven müziği devrimci burjuvazinin, başka bir deyişle yaşadığı çağın, baskın özgürlükçü, ilerici eğilimlerini temsil ediyordu. Rock müzik çağın hangi eğilimlerini yansıtıyor? Sosyalistlere göre her konuda olduğu gibi sanatta, güzel kavramında da ideolojinin belirleyiciliği söz konusudur? Sözgelimi çirkin bir sistem olan kapitalizmin iğrençliklerini unutturma ya da güzel gösterme amaç ve pratiğindeki bir sanat ürünü iyi bir biçimsel kaliteye ulaşsa bile güzel olamaz. Güzel eserler, insani, toplumsal değerleri savunan, çirkinlikleri değil çirkinliğe karşı direnişi yücelten eserlerdir. Bu görüşe katılıyor musunuz? Rock müziği bu anlamda nasıl değerlendiriyorsunuz?

5- Rock müzik gelişimi içinde bir takım ayrışmalar yaşadı. Tür ve içerik yönünden bu ayrışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu ayrışmalara örnekler verebilir misiniz? İlerici rock müzik neden ilerici ve nasıl ilerici? Gerici, faşist rock akımları keza neden gerici?

6- Bugün düşünce ve sanat ürünlerinin metalaştırılması doğru ve güzel için ciddi bir tehdit oluşturuluyor. Çok satması, çok para kazandırması amacıyla piyasaya göre üretilen eserler sermayenin gücüyle ve sıradan insanın doğruyu ve güzeli aramadaki ilgisizliği yüzünden neredeyse mutlak bir hakimiyet kuruyor, bilinçleri dumura uğratıyor. Müzikte ve rock müzikte ticarileşme iyi müziğin önünde size göre ne oranda engel?

7- Bana göre kişinin yaşam felsefesi, yaşam biçimi, beklentileri, kişiliği; politik eğilimlerinden tutun, estetik anlayışına kadar bir dizi şeyi, davranış kalıplarını, gündelik yeğlemelerini belirler. Başka bir deyişle bunların hepsinin birbiriyle sıkı bağlantısı bulunur. Bu görüşe katılsanız da katılmasanız da rock müzik üreticisi ve dinleyicisinin nasıl bir karakteri vardır, açıklayabilir misiniz? Şöyle bir kişilik çizimi genel anlamda doğru mudur: Rock müzikten hoşlanan kişi, daha çok kent kültürü almış (bu bizimki gibi ülkeler için söz konusu tabii), otoriteyle sorunları olan, isyankar, bu anlamda düzen karşıtı, ancak düzene karşı politik-örgütlü mücadeleye çoğun girmeyen; toplumun baskısını içine sindiremeyen, yalıtık (dar çevre anlamında), aykırı bir yaşam biçimi seçen, bu anlamda olumlu değerleri temsil eder gibi görünmekle birlikte topluma, çevresine hatta kendisine karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen gerçeklikten kaçan, bunu psikoaktif madde kullanmaya dek vardıran kişidir. Çizilen bu tablo size göre ne oranda doğrudur. Ülkemizdeki ve dışardaki rock müzikçileri bu yönden karşılaştırabilir misiniz?

8- Ülkemizde solcu-devrimci çevrelerde rock müzik beğenilmiyor. (istisnalar genel tabloyu değiştirmez) Bunu neye bağlıyorsunuz? (Lütfen sansürsüz olarak..)

9- Türkiye'de devrimci-ilerici bir rock müzik yapılabilir mi? Halk müziği motiflerinin çağdaş formlu bestelerde işlenmesi, evrensel müzik aletlerinin kullanılarak saz, bağlama tekeline son verilmesi artık sol çevrelerde de tartışılır, uygulamada denenir oldu. Bu ülkede işçi ya da köylü gençlerin dinleyeceği bir rock müzik yaratılabilir mi? Ya da şöyle soralım: Türkiye'de rockçıların işçilerin, köylülerin de dinleyebileceği bir müzik yaratma sorunları var mı?

10- İbrahim Demircan'a göre (**İnsancıl** sayı 50) müzikte söz anlamdır. Biçim de dinleyici ile müzikçi arasındaki köprü, anlamın aktarılış durumudur? O bakımdan ele alsak, sözüyle kötü mesajlar veren bir parça güzel olabilir mi? Bu sözleri düzeltebilsek müzik iyi bir müzik olabilir mi? Scorpions'ın bana göre gerici mesajlar veren müziğinin sözlerini değiştirsek, o parçalar güzelleşebilir mi? Ya da o kötü mesajları veren müzik kafası nasıl güzel bir müzik yaratabilir? Bunun koşulları nelerdir? Grup Yorum'un bestesini sözlerini değiştirerek MHP'liler kulanıyor. Ya da şeriatçı sanatçılar solcu ozanların müzik anlayışıyla besteler yapıyor? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? İki tarafın yaptığı da mı kötü, iki tarafın yaptığı da mı iyi?

11- **Çalıntı** dergisini medyaya sırt dayamamış pek çok dergi gibi büyük sıkıntılar, özverilerle çıkarıyorsunuz? Amacınız ne? Bu uğraşta solcu çevrelerden (diyelim **Cumhuriyet** gazetesinden) ne şekilde destek ya da köstek görüyorsunuz?

12- Rock müziği tanımak isteyenlere kimleri dinlemelerini önerirsiniz? En çok beğendiğiniz rockçılar kimlerdir? Neden en çok onları beğeniyorsunuz? Ölçütleriniz nelerdir?

Not: (Röportaj 7-8 daktilo sayfasından uzun olursa dergimizin iki sayısında yayımlanabilir. Bu yüzden kapsamının geniş olması bizce sorun değil. Yeter ki yararlı olsun. Şubat sayımızda çıkması için yanıtlarını bu ay sonuna dek yazabilirseniz seviniriz. Mümkünse soruların hepsini cevaplamanızı isteriz. Soruları istediğiniz gibi ayrıştırıp birleştirir, sırasını düzenini değiştirebilir, kendiniz soru ekleyebilirsiniz. Teşekkür ederiz.)

Kaan ARSLANOĞLU

İnsan Kolay Değişmiyor

Afşar TİMUÇİN

Câm-ı safâ gerekmez dünya-yı dûn elinden
Merdaneler şikârı almaz zebûn elinden (*)

Nev'i

Gençken ben de pekçok genç gibi aşırı duygusaldım. Genç Werther için ölesiye üzüldüğümü, Anna Karenina'ya şakır şakır ağladığımı unutmuyorum. Duygusal olmak, sağlıklı bir biçimde duygulu olmaktan çok başkadır. Duygusallık gerçekliği kalın örtülerle örtüyor, çok zaman ona renk renk kılıflar geçiriyor, gerçekliğe bir gerçekdışılık özelliği kazandırırken olmazların olur olabileceği gibi yanlış sezgilere yol açabiliyor. Ancak gençliğin yakışığı biraz da bu duygusallık değil midir? Uçan bir kuşla havalanmak, bir bakışla ölür gibi olmak, rüzgarın arkasına takılıp gitmek, yıldızlarda gizler bulmak, düşsel bir tekneyle uzak ülkelere açılmak, bir kayada bir insan yumuşaklığı bulabilmek... Ve inanmak, inanmak, inanmak...

Eskiden insanın sağlıklı etkilerle iyiye doğru değişebileceğine inanırdım. Kötüyü alıp oya örer gibi ince ince işlemeliydik. Bunun bir düş olduğunu, insanlığın aralıksız gelişmekte olmasına karşın bireylerin öyle bir çırpıda değişmediğini, değiştirilemediğini kendi deneyimlerimle gördüm. Alnımı taşlara vurduktan sonra, sevdiklerimden sille yedikten sonra, sevgilimin beni aldatmaktan ölesiye haz duyduğunu anladıktan sonra, canımdan bir parça saydığım nice insanı yitirdikten sonra gördüm. Tembeli kolay kolay çalışkan yapamıyorsunuz, üçkağıtçıyı dürüst kılamıyorsunuz, yalancıyı yalancılığından caydıramıyorsunuz. İnsanoğlu bir yandan yukarılara doğru itilirken bir yandan aşağılara doğru çekiliyor. Çoğu insan içinde gezdirdiği o rezil şeytanla dost olmuş, yaşayıp gidiyor. Eskiden insana gözüm kapalı güvendiğimden karşılıksız adanmalara da inanırdım. Birbirimize adanacak, birbirimizle durmadan iyiye doğru değişecektik. Öyle düşünüyordum, insan kendini birilerine vermeliydi, alabildiğine birilerinin kılmalıydı. İnsan topluma, dostlarına, sevdiklerine, sevgilisine, yayımcısına, komşusuna adanmalıydı. Zamanla,körü körüne adanmanın yokedici bir tutsaklıktan başka bir şey olmadığını anladım. Önemli olan bilinçsizce adanmak değildi, önemli olan vermeyi ve almayı bilmekti.

İçim zamanla mezarlığa döndü: ölüler, hep ölüler... Yan yana yatırdım onları, elimle üstlerini örttüm. Kimileri gibi yapmadım, onlara lanet okumadım. Duyguların en kötüsü olan acıma duygusuyla içime gömdüm onları. "Dar kapıdan geçmeye çalışın, çünkü geniş kapıdan geçenler çoktur!" Böyle yazar İncil'de. Bizler o geniş kapıya yakışmayız, bizler elbette dar kapıdan geçeceğiz derken bir de baktım ki bizimkiler teker teker geniş kapıya doğru ilerliyor. Başları önde mi? Hayır, başları dimdik. İçim insan mezarlığına döndü ya da şeytan mezarlığına. İnsan olmanın mutlu güzellikleri varken insan nasıl olur da cılızlıklara, küçüklüklere, sefilliklere, oyunlara, yalanlara sığınır? Bunu bir türlü aklım almadı. Bu yüzden ömrüm hoşçakal demekle geçti. Haydi güle güle, iyi bak kendine sıkıldığın zaman beni ara, gelirsin, oturur çay içeriz... Hiçbiri geri dönmedi. Şairin dediği gibi demek ki yerlerinden memnunlar. "Dar kapıdan geçmeye çalışın, çünkü geniş kapıdan geçenler çoktur." Hiçbiri geri dönüp dar kapıyı zorlamak istemedi.

Eskiden özverili çabalarla toplumda dönüşümler yaratılabileceğine de inanırdım. Öyle ya, bireyler küçük çabalarla iyiye doğru yöneltilebilirken toplumun da kendiliğinden ileriye doğru gitmesi gerekiyordu. Yeter ki biz elimizden geleni esirgememeliydik. Partilerin gençlik kollarında geçen günlerime, aylarıma, yıllarıma yanarım. Akşam otuz kişinin aldığı birlik kararından sabah yirmi dokuz kişinin birden nasıl caydığını anımsadıkça tüylerim diken diken olur, bir yandan da gülmemi tutamam ya da zor tutarım. Yüreğim acır, içim sızlar, dağılırım, parçalanırım. Ancak, kendi kendime, zamanla ben de çok şeyi anladım derim. Anladım ki yaşamı kabaca dıştan zorlamak onu değiştirebilmek için yeterli değil. Tersine, yaşamı içten zorlamak, onu bilinç düzeyinde geliştirmek, güçlü kılmak gerekiyordu. Aşktan sevgiye, inançtan adanmışlığa kadar bütün görüşlerim değişti. Çünkü artık genç değildim. Gençliğin o pırıltılı inanmışlığını, ne yazık, geride bıraktım, geride bırakmak zorunda kaldım. Duygusallığı geride bıraktım ve yalnızca duygulu olmakla yetinir oldum. Şunu öğrendim bir güzel: hiç acele etmemek, kişisel ilişkilerden çok bir şey beklememek gerekiyordu; dünya bizim istediğimiz yönde ilerlemiyor olabilirdi, gene de bize düşen ona kendimizce bir yön verebilmek için bilinçleri geliştirmeye çalışmaktı. Böylece insan türünün o bitmez tükenmez ilerlemesine, o sonsuza doğru gelişen büyüyüşüne katkıda bulunabilirdik. Bu arada, besbelli, bol bol vedalaşmamız gerekiyordu. Haydi canım, iyi bak kendine, zorda kalırsan beni ara!

Zamanla o dışadönüklükler, o kendinden çıkmalar, o eşsiz bütünleşmeler, o ölümüne kavgalar ve ortaklıklar bitti. Bir duyguyu paylaşmak bile zordu artık besbelli. Birilerine bir şeyler anlatmak, birileriyle bir şeyi tartışmak, birileriyle bir şeyler tasarlamak bir vakit yitiminden başka bir şey değildi.**"Yakınlara boşluklar yerleşiyor / Biraz daha sokulsam sana / Aramıza sıradağlar giriyor / Bana çok zor geliyor / Seninle sensiz olmak / Bir doğa yasası bu / Ay güneşe yaklaştıkça soluyor".** Birileri hep bir takım iyilikçi görünümler altında gizlice zenginlik düşleri, büyük adam ol-

HÜZNİYE VE AĞUSTOS

Ey tutkun gönül
derdini kendine sakla
-Meksika halk şarkısı-

neredeyse mavi denebilir yetim çocuğun düşüne
parça tesirli gülüş dağılırken yüzünde
tel örgüler işler puşusuna anası
gül motifleri bahara kalır

gerçekten beyaz denebilir yüzüne
inadına andıran Arap kışını
yere düşen aklığının serince yumuşaklığı
kendini uçuruma salan köksüz ağaç

evet militer destanlar artar
patikalar sertleşir yürümekten
kendini bu kadar aşina kılan yıldızın
kanlı bir çaput salınır dalında

ve dostlarım tam da eşiğe gölgemiz
kendi ışık kaynağıyla uzarken
dört renge kırılacak uzamın fayında
yetim çocuğun gözleri saklıdır

nasıl bıkmadıksa olduğumuz gibi görünmekten
nisbetinde değişiyor çevren tezatında
yani birgün olmazın olmuşuna kollektif gülerken
birgün soprano bir ağıt tepinir içimizde

neredeyse şiirdir yetim çocuğun gülüşü
ön safta yuvarlanan gülümser kaya
ve şiir hâlâ imge taşımakla meşgul cepheye
gül karanfil görür kendini hülyasında

denmeli ki şiir de o yetim çocuktur
hüznü sahipsizliği coşkusu bilmezliğinden
ve umut teknesinden taşıp giden
gözlerimizle beslediğimiz ırmaktır memelerimizde

çırpınan bedenden kağıda bulaştırıp
çırpınası bedenlere aktaran şiir
yalnız silik bir benzer'i cismedecektir
ayrı duyguların tenhalığında

ancak çoğul ölüm irkiltecekse sizi
ben çokça ölürüm imgelerimde
ansızın içime biriken Ağustos
hergün yeniden yaratırken beni

şu hergün yeniden üreten Ağustos olmasa
hesaplaşmak ertelenirdi seninle ey insan
ve bu kadar alıngan bu şiir
mansiyon kaygısıyla sana yaranacaktı

Selim Temo ERGÜL

ma tasarıları, önderlik tutkuları geliştiriyorlardı. Kolaya kaçan kolayda, zoru göze alan zorda geleceğini kuruyordu bir güzel. Dar kapıdan geçmek isteyen yoktu. Eskiden hiç yalnız kalamayan ben, hele birilerinin benden bucak bucak kaçtığını, görünce (olur a, başlarına bir iş gelebilirdi) yalnızlığın dingin limanına sığınma yolunu seçtim. Yalnızlığın hiç de kötü birşey olmadığını, tersine herkesin altından kalkamayacağı kadar güç bir iş de olsa insanı insan kılacak koşulları kendinde taşıdığını gördüm. Bir bakıma bir keşiş olmaktı bu. Kendiyle yatıp kendiyle kalkmaktı. Kendi başına iyi düşünmek, iyi sezmek, iyi şiir yazmak, iyi roman yazmak, insan olmaya daha köklü bir biçimde katılmaktı. Sonraları bana birileri hep yalnızlıktan sıkılıp sıkılmadığımı sormuştur ya da yalnız oluşuma düpedüz üzülmüştür, ancak ben gülüp geçmişimdir. Çünkü bu soylu yalnızlık yalan yanlış birlikte olmaların verdiği soysuz yalnızlıktan, alkolik ve esrarkeş topluluklarında düşülen yalnızlıktan çok daha kolaydır: insan kendini bütün bir insanlıkla bütünleşmiş duyduğu anda artık gerçek anlamda yalnız olmayacaktır.

Yalnızlığın duruluğunda bir kere daha görmüşümdür: ne yaparsanız yapın insanı değiştiremezsiniz. İnsanı değiştiremezsiniz ama insanlığı değiştirme yolunda en güzel çabalara katılabilirsiniz. Kant gibi biz de şunu rahatça benimseyebiliriz: insanla ilgili kalıcı dönüşümler bireyde değil türde gerçekleşiyor. O yüzden **ya ben göremezsem** gibi kaygılara düşmeden insanlığın gelecekteki dönüşümleri için insani çabalar göstermek gerekir. Gerçek anlamda insan olmak insanların yetkin bir biçimde bilinçlendirilebilmesi için çaba göstermekten başka bir anlama gelmeyecektir. Önemli olan gündeliğin dalgalarında, küçük çıkarlarda, geldi geçti birlikteliklerde, gerekli gereksiz korkularda yitip gitmemeyi öğrenmektir. İnsanlar güç bir işi yerine getirmeyi, buna göre tam anlamında bir bilinçlenme çabasına girmeyi büyük bir külfet olarak değerlendiriyorlar. O zaman kısa yollar, kolay yollar, geniş yollar yeğ tutulacaktır. Bilim de, sanat da, siyaset de, felsefe de bu yollardan geçecektir ve bu yollardan geçtiği için hemen hemen yerinde sayacaktır.

Bunları bana düşündüren ne oldu? Geçenlerde kıyıda yürürken, bir pazar gününün özgür dağınıklığı içinde bir takım gençlerin dalga dalga yılışarak geçip gitmelerine tanık olmam oldu. Kimi kuş gibi ötmeye çalışıyor, kimi ellerini birbirine vuruyor, kimi yanındakine tekme savuruyor, kimi bögürtüyü andıran sesler çıkarıyordu. Aradan geçen zaman ne çok değişiklik getirdi diye düşündüm. Sonra da olgun, olumlu, bilgili gençleri düşündüm; tüm yoksunluklara karşın kendileri ve başkaları için bir şeyler yapmaya çalışanları düşündüm. Nice genç insanın zamanla sönüp gidişini gözlemlediğimi düşündüm. Pırıl pırıl başlamışlardı, ama gündelik koşullara yeniliverdiler. Kimileri de vardı ki, her şeye karşın, çabaları büyük bir ses getirmese de, büyük sonuç-

GÜLE, KARANFİLE GÖMÜLMEK

İstanbul-Ankara İnsancıl Emekçilerine

Kara perçeminizin izleridir
Yüz çizgilerimize düşen
Ve hasret bıçağınızdır... adımlarımızda
Ömür billah sevdanızla devinen

Seni anlamak
Zor
Bir cigara dumanının ardına saklanmış yüzün
Ya da bir buzun içinde çiçeklenerek
eriterek buzu
Kederli, acılı ve sert

Sana bakmak
Yanmaktır tandırında
Bir ekvator olmalı avuçlarının arasında
Gövdeni tutuşturan dalgalı sıcak
Alev, alev
Fırtınalı bir denizin kaburgasında...

Seninle yaşamak
Güzel
Mavi yaprakları ve kızarmış meyvalarıyla
Çekimli bir elma ağacı gibi
toprağın derinliklerine ve
gökyüzüne uzanarak

Seni sevmek
Mecmun olmaktır çöllerde
Leylaleyla
Seninle ölmek
Yaşamaktır velakin yiğit kitaplarında
Sınıfsız toplumunda sonsuza dek...
Yani, devamlı koklanan
Milyonlarca güle
Karanfile
Gömülmek...

İsmet ALICI

lar oluşturmasa da onlar insana bir şeyler verebilmek için çırpınıp duruyorlardı. Bu insan gerecindeki bozukluk nereden geliyor? diye düşündüm. Yalnızlığımı, nice olumsuz duruma, nice kötü etkiye karşı koymakta bir güç olarak kullanmak zorunda olduğumu düşündüm. Elli altı yılda savaşımsız geçmiş bir dönem ya da birkaç gün, hatta tek bir gün anımsamaya çalıştım, olmadı. Neden kimseler yok? diye düşündüm.

Karamsarlığa mı, kırıklığa mı, öfkeye mi, yılgınlığa mı düştüm bunları düşününce? Hayır. Benim işim belli, ne yaptığım, ne yapacağım belli. Birileri boş yere benim için yorulup benim için üzülüyorlar: benim bundan daha çok bir şey olmayacağım, olmak istemediğim kesin. Yıllar geçmiş, artık güneş ufka doğru inmeye başlamış. Ben bütün bir ömrü gözümün önünü göremeyecek biçimde yoğun geçirmişim. Şimdi artık rahat rahat sağıma soluma bakmak, gerektiğinde aynada yüz çizgilerimi okur gibi kendi kendimi uzun uzun gözlemlemek, sessiz gecelerde bir takım sorunları kendi içimde tartışmak, nicedir kurduğum ve koruduğum özgürlüğümü büyüterek dünyaya biraz daha yerleşmek istiyorum. Ne bir şey yapmalarda gözüm var ne bir şey olmalarda. Zararı yok, biz vermiş ve almamış olalım. Yazdıklarımızdan para beklemeyelim, dostluklarımızdan güven ummayalım, sevinçlerimizden kalıcılık derlemeyelim. Zararı yok, bizim yazdıklarımızı kimse okumasın. İki satırı yan yana getiremeyenler büyük şair, büyük romancı, büyük öykücü olsun, zararı yok. En güzeli kafada ve yürekte bütün bir insanlıkla bütünleşebilmek. Kalanı hiç de önemli değil benim için. İnsan, insan olmanın tadını aldı mı, onun dışında hiçbir şeyi düşünmüyor, önemsemiyor, adam yerine koymuyor. Yalnız, bir tek şey isterdim, olmadı. Günün herhangi bir saatinde gidip kapısını çalabileceğim, beni neden geldin demeden içeri alacak, benimle hiçbir şeyi tartışmadan beni dizine yatırıp saçlarımı okşayacak, üstümü örtüp iki saat uyutacak biri olsun isterdim. Biliyorum, benim bu düşüm hiçbir zaman gerçekleşmeyecek.

VE BİRKAÇ KİTAP

İzmir'de bir felsefe rüzgarı daha esti. Hegel'in **Estetik**'in birinci cildi çevrilmiş geldi. İki değerli felsefeci Taylan Altuğ ve Hakkı Hünler çok güç işin içine girmişler. Çeviriyi henüz okumadım ama iyi olduğuna inanıyorum. Estetiğin bu temel kitabından hiçbirimiz yoksun kalmamalıydık. Bana ulaşan bir kitap da bir gezi kitabı: Nursen Karas'ın **Fotograf çektiğim dağlarda'sı.** Ne yalan söyleyeyim, yazılardan çok fotoğraflar çekti ilgimi. Nursen Karas 1971-1977 arasındaki Anadolu yolculuklarını anlatıyor. Yılmaz Elmas'ın **Sorunlarla öğretmen** kitabı eğitimcileri olduğu kadar bütün aydınlarımızı ilgilendirecek bir kitap. Osman Bolulu'nun **Uzun Koşu** adlı şiirler derlemesini de severek okudum. Osman Bolulu gerçekçi bir şiir ustası. Onun lirik şiirlerinde ilerici bir aydının duyarlılıklarını bulacaksınız. Selim Özgen'in **Yarım kalanlara veda'sı** genç bir yazarın duygu yüklü bir çalışması. Bu kitapta roman-öykü tekniğiyle şiirsel anlatım bir bütün oluşturuyor.

(*) Aşağılık dünyanın elinden sefa kadehi alınmaz / Mert olanlar, erkek adamlar zavallıların elinden avı almaz.

İnsanın Yaşam Bütününün Biçim Kazanmasında Estetik ile Ethik Olanın Bağıntısı

Ömer Naci SOYKAN

İnsan, kendisini çevreleyen dünya karşısında çeşitli tavırlar alır. Bunlardan burada sözü edilecek olan ikisi ethik ve estetik tavırdır. Onlar, birbirinden ayrı oluşları ve birbirini tamamlamaları ile insan yaşamı içindeki yeri bakımından ele alınacaktır.

İyi yaşamın ne olduğu sorusu, eğer biz yaşamımız üstüne açıklığa sahip değilsek yanıtlanabilir değildir. Bireysel ve toplumsal yaşam üstüne bir aydınlanma, onu sorgulamakla olanaklıdır. Kendini aydınlatma olarak felsefe yaşamın çeşitli boyutlarını kendi söylem araçlarıyla ele alma ödevine sahiptir. Bu boyutlardan önemli biri sanatsal etkinliklerse, diğeri ahlâksal eylemlerdir. Her ikisi değer alanı içinde olmakla birleşir.

Ahlâksal değer vermeyle bir aşkınlık alanına geçilir. Yaşamın anlamı ve değeri yaşamın içinde bir nesne değildir. O, yaşama aşkındır. Bu aşkınlık alanındaki ahlâksal değer, daima mutlaktır, değişmez. Değişen, bağlı olan, belli bir zaman ve yerde uygulanan ahlâksal normlar, ölçülerdir. Bunlar toplumbilimsel anlamda ahlâkın konusudur, felsefi ethiğin değil. Ahlâksal değerin mutlak olması, onun hiçbir şeye bağlı olmaması, yalnızca bir ideal olanı dile getirmesi demektir.

Bütünlüklü insan olmak, ruhun dengede durmasıyla olanaklıdır. Yaşam ile uzlaşım içinde olmayan insanın bu dengesi bozulmuştur. O mutsuz insandır. İnsanın kendini mutlu kılması, onun mutluluğunun erdemli olmasını gerektirir. Yalnız başına mutluluk, ahlâksal değer ifade etmez. Onun erdemle birlikte olması gerekir. Bu nedenledir ki Aristoteles, mutluluğun ruhun erdeme uygun bir niteliği olduğunu söylemiş[1] ve Kant da kendi ahlâkının tepe noktasına koyduğu "en yüksek iyi"yi aynı şekilde erdem ile mutluluğun birlikte oluşu diye görmüştür.[2]

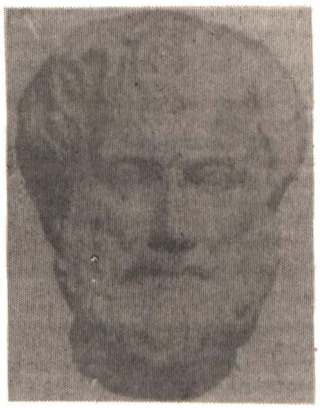

Aristoteles

O halde, erdemli mutluluğa erişilmesi insan bütünlüğünün kazanılması için kendisine uzanılması gereken aşkınlık alanı nedir? İnsan neden böyle bir şeye gerek duyar? Anlam ve değer verme ile ilgili olan bu alan, insanın yapıp etmelerine bir yön vermesi, karşılaştığı yaşam durumları karşısında bir tavır alması ve seçmede bulunması gerekliliğinde ortaya çıkar.

Hayvan davranışlarını içgüdü belirler. Onun nasıl davranacağına ilişkin bir sorunu yoktur. Ama insanın yapıp etmelerini içgüdü belirlemez. Bu durumu E. Fromm, şöyle dile getirir: "İnsan, ona nasıl davranması gerektiğini söyleyen bazı güdülerin etkisi altında değildir. Ayrıca kendi bilinci, akıl ve hayal edebilme gücü gibi (ondan önceki hiçbir türde olmayan) özellikleri vardır. İşte bu yüzden insanın yaşayabilmek için, kendine yön verecek bir düşünsel sisteme ve yücelteceği bir nesneye ihtiyacı vardır.[3] Ancak Fromm'un sözünü ettiği bu "düşünsel sistem ve yüce nesne", her zaman ethik olan değildir; tersine çoğu zaman toplumbilimsel niteliktedir. Her toplumda görülen inanç sistemleri ve dinlerin ahlâk buyruklarına insanların uymasıyla onlar aşkın olana erişmezler. Onlar için bu buyruklar zorlayıcı niteliktedir. Bunlara uyarak eylemekle içgüdünün baskısı altında davranmak arasında fazla bir fark yoktur. Oysa insan tekinin eylemlerini yönlendirecek ahlâksal değeri yine kendisinin koyup, buna uyması durumunda ancak insan gerçekten özgürdür, Kant'ın deyişiyle autonom'dur. Ahlâk insanın kendi kendisine, kendi yaşamına kendisinin kattığı bir şeydir. Böylece insan, kendi yaşamını değerli ve anlamlı kılar, aşkınlık alanına uzanır. Aşkınlık, insana aşkın değildir. Bu durumda ahlâk, insan-üstü bir güce boyun eğme olarak anlaşılırdı. Aşkınlık ne dünyanın içindedir, yani dünyaya içkindir ne de insanın dışındadır. O, bir ideal olanı gösterir. Aşkın olma, bu ideal olanın her insan teki için olanaklı olması demektir.

Ahlâksal iyi, ideal yaşam biçimleri betimlemesiyle ilgilidir. İnsan yaşamının bu resimleri, çeşitli derecelerde uygulanabilirliğe sahiptir. Ama bu uygulamaların herhangi biri için iyinin kendisinin bir resmi olduğu söylenemez. Çünkü iyinin kendisi aşkın olandır.

Ahlâksal eylem, alışkanlıkla yapılan bir eylem değildir. O, insanı daima bir gerginlik içinde bulur. Başka türlü de yapabilecekken böyle yapmasını insanın kendi kendisi için haklı çıkarması gerekir. Bu haklı çıkarmada insan, eğilimlerinin ve çıkarlarının baskısı altında kalmaz. Ancak, o zaman yapılan eylemin sonunda gerginlik çözülür, ruh denge durumunu kazanır. Ahlâklı olmak, içgüdüleri köreltmeyi değil, fakat onları verimli, üretken olacakları belli kanallar içinden akıtmayı gerektirir. Böylece kör istemenin kendi kendisini yok etmesi de önlenmiş olur. Kör istenci hayvanda yönlendiren içgüdü, insanda akıldır ve o zaman bu artık özgür istenç adını alır.

Erasmus, insanda bir özgür isteme yetisinin varlığından söz eder. "Özgür istenç hiçbir temellendirmeye gerek duymaz. Çünkü eylemin temelindeki isteme, başka hiçbir şeye bağlı olmamakla özgürdür. Schelling'in dediği gibi, "İsteme, ilk varlıktır."[5] Eyleyen insan seçmek zorunda kalır. Her bilinçli seçme ise bir ölçütü gerektirir. Ölçütü de kendisi koymak durumunda olan insan için özgür istençten başka bir dayanak yoktur.

İyinin veya güzelin ne olduğunu sormak, ne olgusal ne de dilsel araştırma alanına ilişkindir. Onlar kendileri hakkında bir kavrama sahip olunduktan sonra araştırma konusu olurlar. İyi ve güzel, başka sözcüklerle de dile

getirilebilir. Bu sözler, nesne özelliklerini, nesne ve olay durumlarını anlatır biçimde kullanıldıklarında, bir "değeri dile getirmezler. Örneğin, bir giysinin üzerime iyi veya güzel oturduğunu söylediğimde, burada " iyi " ya da " güzel" bir değeri değil, fakat giysinin bedenime uygun geldiğini ifade eder. Bu nedenlerdir ki, ahlâk ve estetik araştırmalarında yalnız dilsel ve empirik çözümlemelerle yetinenler, daima ahlâk ve estetiğin yanından geçmişlerdir. Onlar, ahlâk ve estetik sorunlarını, örneğin bir botanik konusu gibi ele alırlar.

Yunanlılar, iyi ile güzel'in birliğine (kalokagathia) varmışlardı. Bu, bir bakımdan doğadaki güzel ile ustaki iyi'nin birliğiydi ve bu birleşmenin yeri insan ruhuydu. Ne var ki gerek Xenophon'da gerek Platon'da bu birlik, henüz ayrımlaşma olmaksızın olan bir birlikti. İyi ile güzel kavramlarının birbirleri karşısında sınırları çizilmemişti. Ancak böyle bir ayrımlaşma ve sınır çizmeden sonra onların birliğinin yeniden kurulması istenebilir. Burada "doğadaki güzel" derken, bununla onu sanattaki güzel için bir kaynak veya ölçüt olarak göstermek istemiyoruz. Belki de tersini söylemek daha doğru olur. Kuşkusuz doğada güzel dediğimiz nesneler vardır. Ama örneğin papağanının güzel olduğunu, kaplumbağanın güzel olmadığını söyleyemeyiz. Çünkü doğa nesnelerinin güzel olup olmadığı hakkında ölçüt olacak hiçbir estetik kuramımız yoktur. Bu nesnelerin eleştirisini yapamayız. Onlara ancak salt bir hoşlanma duygusu ile güzel deriz. Oysa sanatta güzel için ölçütlerimiz vardır ve bu konuda eleştirici tutum içinde oluruz. Doğa güzelini sanat felsefesi deyimi dışında tutan Hegel, "Sanat güzelliği, tinden doğmuş ve yeniden doğmuş güzelliktir."[6] der. Romantikler daha da ileri gider; örneğin Delacroix "Biz romantik olduktan sonra dağlar güzelleşti."[7] diyecek kadar güzelini bir yana bırakır. İster doğadaki güzel sanattaki güzelin kaynağı olarak gösterilsin, istersе tam tersine, ikincisi birincisi için bir ölçüt olarak alınsın, insanın güzel duygusu için doğada daima bir nesne vardır. Ama bu durum ahlâksal iyi için söz konusu değildir. Bu nedenle iyi'nin aşkın olmasına karşın, güzel içkindir, doğanın ve kültürün içindedir. Bir sanat yapıtına, örneğin Leonardo'nun Monna Lisa adlı tablosuna "güzel" dediğimiz zaman, biz eğer güzel'i bir idea olarak anlasak bile, bu resmin o idea'nın bir görünüşü, bir örneği olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu resmin güzel olduğundan hiçbir kuşku yoktur. Güzel'in içkin olmasından anlaşılan budur. Oysa, aynı biçimde, hiçbir kuşkuyu üstüne çekmeyecek, iyi idea'sının bir örneği olacak hiçbir ahlâksal eylem gösterilemez. Bu bakımdan da iyinin aşkın olduğunu söylüyoruz.

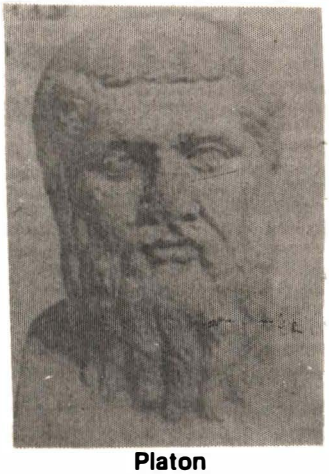

Platon

Sanat yapıtı, gerçi yaşamın nasıl olması gerektiğine ilişkin öneriler öne sürmez, ama bunları olanaklı öneriler olarak kendi dünyası içinde ortaya koyar. Bu dünya, ortak yaşamla ilgili insan varoluşunun bir stilize edilmesi olarak kendini gösterir. Sanat yapıtları, belirli bir gerçeklik durumunu değil, fakat görme-tarzlarını, anlambağıntılarını temsil eder ve bu yolla ufkumuzu genişletir, yaşama alanımızı, dünyamızı zenginleştirir. Onlar, bir nesneyi betimlediklerinde bile, bu nesneden ayrı bir varlık karakterindedirler. Esasen betimleme bir yansıtma değil, bir stilize etme yoluyla yapıldığından, nesnenin artık bir yana bırakılmasını gerektirir.

Sanat yapıtları, kendi biçimleri aracılığıyla dünya tarzları açımlar. Heidegger'in deyimiyle, "Yapıt dünyanın açık oluşunu açık tutar." Aynı yerde Heidegger, yapıt olma'nın bir dünya oluşturmak demek olduğunu söyler ve sorar: "Ama bir dünya nedir?" Yanıtı şudur: "Dünya, asla, bizim önümüzde duran ve algılanabilen bir nesne değildir. Dünya, doğum ile ölümün, lütuf ile lanetin yolları bizi varlığın içine alıp götürdükçe, bizim kendisinin emrinde olduğumuz nesne olmayan şeydir daima."[8] Sanat yapıtını çok anlamlı bir mesaj olarak gören Umberto Eco, açık bir sanat yapıtının fenomenlerin süreksizliğini bize vermeyi kendine ödev edindiğini söyler. Ama yapıt, bu süreksizliği anlatmaz, tersine bu süreksizliğin, güvensizliğin dünyasını tanımamızda, onu duyusallığımızla bütünleyebilmemizde bize yol gösterir. [9] Her iki düşünürde de ortak olan yön, yapıt-dünya özdeşliğidir. Ancak Eco için dünya, içinde yaşanılan şey olmasına karşın, Heidegger için ise algılanmayan ama bize hükmeden adeta bir kaderdir.

Sanatın açık edici yönünün tam tersine onun saklayıcı oluşundan, bilmeceli yapısından da söz edilir. Örneğin Deleuze-Guattari "sanat saklar, kendinde kendini saklar"[10] derken, yine Heidegger yukardaki deyişine sanki ters gelecek şu sözleri aynı yapıtında söyler: "Bilmece sanatın kendisidir. Bilmeceyi çözme savı söz konusu değildir. Yapılacak şey, bilmeceyi seyretmektir." [11] Sanki açıklık gizlilik, gizlilik açıklık olmuştur. Bu ayrımın sanat söz konusu olduğunda belki de pek bir önemi yoktur. Sanat, bazan gizlilik ve sessizliği, bazan açıklığı ister. Ama ister açık, ister saklı olsun sanat yapıtı, bize dünyayı doğru görmeyi öğretir. Sanat, kendi örneğinde bize sanki şöyle der: "Buna nasıl bakıyorsan, dünyaya da öyle bak!" Sanat yapıtının tekilliği, yani biricik estetik görünüş, bütün yaşam tekilliklerini şimdileştirir. Bu şimdileştirme yoluyla sanat, belki, yaşam bilmecesini çözmez, ama görünür kılar.

Sanat mutlu kılar, ama doğru dünyada. "Yanlış dünyada" diyor Adorno, "tüm haz yanlıştır. Mutluluk uğruna mutluluk geri çevrilir. Böylece arzu, sanatta yaşamını sürdürür." [12]

Bu sanatın endüstri haline gelişidir, alınıp satılan meta oluşudur. Hazzın ve mutluluğun doğru yaşamda yer alabilmesi için erdemin yani ethik olanın öteki tamamlayıcı öğesinin ona katılması gerekir. Ancak bunu ne sanat ne de ahlâk ne tek başına ne de birlikte başarabilir. Bunun için doğru dünyaya, yani estetik-ethik olanın birliğinin içinde barınabileceği sosyal alanlara ihtiyaç vardır. Yine de sanatın devrimci yönü, umutların kesildiği bir anda bile doğru dünyanın ortaya çıkmasına hizmet edebilir. Sanatın dünya görüşü ya da ideoloji aracılığıyla toplumla ilgi kurması, onun ideolojinin emrinde olmasını gerektirmez. Sanat, ideolojiyi yaratan olduğu zaman onun egemenliği altına girer.

Sanatın bir yaşama biçimi olarak belirlenmesi durumunda, bu yaşam biçiminde estetik-dünya bağıntısı kendine özgü bir tarzda ortaya çıkar. Bu, çeşitli tarzda dünya-bağıntısı biçimleri için açıklayıcı bir paradigmayı oluşturur. Çünkü estetik biçimlenmiş bütünlük, insansal yaşam durumlarına karşılık gelir. Burada bir indirgeme değil, fakat karşı karşıya olma ilgisi söz konusudur.

Estetik yaşantı, estetik nesnenin belli bir tarzda al-

gılanmasıdır. Örneğin bir müzik yapıtını dinlerken, kendimizi müziğe bırakır, onun içine gireriz. Bu sırada geri kalan dünya yok olmuştur. Dinleme sona erdiğinde, yeniden bıraktığımız dünyaya geri döneriz. Estetik nesne üstüne verilen yargı, böyle bir yaşantıya ilişkindir. Yaşantı yönelimseldir. Bu, bu tür yargıların öznel olduğu anlamına gelir. Estetik yargılar, estetik yaşantıların içeriğini betimler. Onlar, öznel duyumların dile getirilmesidir. Duyumun söze geçirilmesi, böyle bir sözü kavrayanın duyumu da algılaması demek değildir. Duyumlar, söze onlara uygun bir söz dizimi kurarak geçirilir. Ve bu durumda söz, yani dil düzleminde olunur, duyum düzleminde değil. Ancak bu, öznenin bir tepkisinin deyimi olarak da anlaşılmamalıdır. Aristoteles'in yaptığı gibi, sanatın etkisi tek tek sanat yapıtlarının izleyici üzerinde bıraktığı etkide aranırsa, bu durumda aynı etkiyi üzerimizde bırakacak örneğin bir kimyasal madde ile sanat yapıtı özdeşleştirilmiş olur. Estetik yaşantı, bir etki-tepki bağıntısından daha fazla bir şeydir.

Sanat olan şey, her bir sanat yapıtını önceler. O, tek tek sanat yapıtlarının toplamı da değildir. Bugün bizim hayran bakışlarımızı üstüne çeken, on binlerce yıl önce yapılmış, mağara duvarlarını süsleyen resimler, sanat değildi. Bunun nedeni, onların büyü amaçlı yapılmış olması da değildir; fakat onlara sanat diyecek bir sanat kuramının ve bir sanat dünyasının olmayışıdır. O resimlere bugün bizim hayranlıkla bakmamızın nedeni de sanat dünyasına sahip oluşumuzdur. Sanat dünyası olmaksızın hiçbir sanat var olmaz, bir kuram olmaksızın da hiçbir sanat dünyası. Bir sanat kuramı bir nesneyi bir sanat yapıtı yapacak güçtedir. Bu güç kişisel değil, kurumsaldır. Bir nesneye sanat statüsünü vermek, kurumsal olarak güçlü bir grup kişilerin erkindedir. Bazan devrimci sanatın bu erki ortadan kaldırdığı da olur. Örneğin Picasso, ilk yapıtlarıyla sanat dünyasının karşısına çıktığında onay görmedi. Ama o direndi, sonunda sanat dünyasının var olan estetik beğenisini değiştirmek suretiyle benimsendi. Beğeninin değişmesi, kuramın değişmesi ya da yeni bir kuramın oluşturulması demektir.

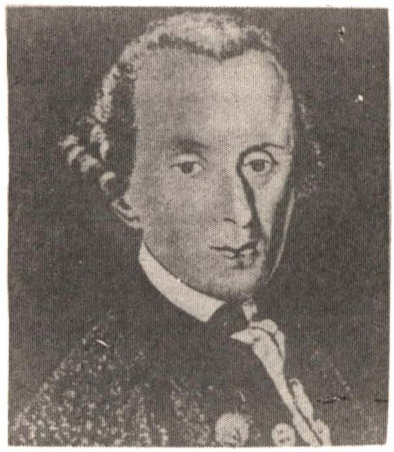

Kant

Estetik durumlar düzen durumlarıdır. Bir nesne, içinde bulunduğu karmaşık çokluktan sanat yoluyla çekip çıkarılmakla hem o görünür kılınmış olur hem de bu görünüş estetik bir biçim, bir düzen kazanmış olur. Estetik biçim sorunu çeşitli tarzlarda çözümlenir. Örneğin, var olan çözümleri yan yana getirmek, işlevsel veya ekonomik düşünmek ya da sorunu pratikte ele almak vb. Sanat, estetik biçim sorununu her defasında tamamen yeni olarak çözmeyi ummaz. O, bir geleneği izler veya onu değiştirir. Bir stil, estetik biçim sorununun bir çözümü demektir. Doğadaki sonsuz biçimlenmeler, estetik biçim sorununun çözümünde sanatçıya daima esin kaynağı olmuştur.

Sanatın yapısı, normların bir bireşimini ortaya koyar. Bu durum, sanatın dil dizgesi, ethik dizge gibi diğer dizgelerle ilgi kurmasını olanaklı kılar. Bu bakımdan sanat yapıtı diğer norm biçimlerini de içerebilir. Örneğin Max Bense "Estetik varlık kendisini işaretlerin bir dünyası olarak açar."[13] dediğinde bundan estetik işaretlerin tıpkı dilsel olanlar gibi bir şeyi gösterdiği, dolayısıyla bir anlamı olduğu sonucu çıkar. U. Eco daha da ileri gider, sanat yapıtını tıpkı bir dilsel gösterge gibi ele alır. Nelson Goodmann, sanat üstüne olan dilimizin bir çözümlemesi yerine dil olarak sanatın bir çözümlemesinden söz eder.[14] Gerçi sanat yapıtının bir ileti değeri taşıdığına kuşku yoktur. Ama bu ileti, beklentilere bağlıdır. Beklenti değiştikçe "anlam" da değişir. Sanat yapıtının ya da genellikle söylendikte estetik nesnenin işaret dizgesini bir dil dizgesine indirgemek doğru olmaz. Estetik normlar, diğer normlardan daha değişken ve devingendir. Sanat yapıtı estetik ve estetik olmayan diğer normaların değişken bir dengesine sahiptir. Diğer normlar sanat yapıtı içerisine girdiklerinde, artık estetik bir karakter kazanırlar. Bu, ethik değerler için de söz konusudur. Bunlar, sanatın kendi biçimleme tarzı içinde yapıtta bir yandan ahlâksal göndermelerini korurlarken, öte yandan estetik değer haline gelirler.

Estetik değer, "temelini estetik beğenide, güzel karşısında duyulan bir hoşlanma duygusunda bulur. Sıradan hoşlanma duygusuna hem insanın hem de bazı hayvanların sahip olmasına karşın, estetik beğeni yalnızca insana özgüdür ve insana da hazır olarak verilmiş değildir; tersine insanın onu belli bir eğitimle edinmesi gerekir; hazır olan, insanda onun bir yetisinin bulunmasıdır. Beğeniyi güzel olanı yargılama yetisi olarak tanımlayan Kant, bunun ilkesinin de "yüksek bilgi yetileri ailesinde anlama yetisiyle akıl arasında bir ara öğe" olarak bulunan "yargı gücü"nün "öznel ilkesi" olduğunu söyler.[15] Ona göre, insanda bilgi için nasıl anlama yetisi varsa, hoş ve nahoş duygu için de yargı gücü vardır. Gerçi beğeninin ilkesi, Kant'ın dediği gibi özneldir ama aynı zamanda da her insan için sahip olunan bir yeti olmakla beğeninin bir genel geçerliliği vardır. Bu bir yana, beğeni yargısı da özneler arası geçerliğe sahiptir. Örneğin, bir nesne için "Bu güzeldir." dendiğinde, burada "güzel" o nesnenin bir niteliği olarak ona verilmiş değildir; tersine "güzel", bu yargıyı veren özneye ilişkin bir kavramdır. Öte yandan aynı yargıyı paylaşan başka insanlar da vardır. O zaman yargı, bu özneler arası bir geçerlilik kazanır. Özneler arası bu ortak alanın, yani ortak yaşamın dar bir çevre ile sınırlandırılması, beğeninin de sınırlandırılması, hatta yok olması demek olur. Bu nedenle beğeni, insanın kendini dünyaya açtığı bir ortak yaşamın stilize edilmesine dayanmakla ancak genel geçerlik kazanır.

Çok büyük nesneler, anıtsal yapılar, üzerimizde güzeli de aşan bir yüce etkisi bırakır. Bir erişilmezlik ifade etmekle yüce, bizi aşkın olana yöneltir. Bu niteliğiyle o, güzel ile iyi arasında bulunur. Yüce, sanat ile ahlâkın ayrımını bir anlamda belirsizleştirmekle birlikte ortadan kaldırmaz. Dahası yüce, ahlâkın alanından çok sanatınkinde yer alır. Yine Kant'ın söylediği gibi, "Estetik yargı, yalnızca, güzele ilişkin beğeni yargısı olarak değil, aynı zamanda, bir tinsel-duygudan çıkmış olarak yüce ile de ilgilidir."[16] Ama buna göre, beğeninin güzel ile yüceyi içine alıp, ahlâksal iyiyi dışarda bıraktığı söylenemez. Tam tersine, beğeni kavramı, estetik olduğu kadar ahlâksal bir kavramdır da. İyi beğeni, hem sanatsal yaratma hem ahlâksal eylem karşısında ölçüt olarak yer alır. Sanat, yaşantı kavramının içeriğini kendi tarzında ortaya koyuyorsa, estetik ve ethik olanın birliğine sahip o-

lan yaşantı kavramının sanatı ve ahlâkı temellendirmede belirleyici olması anlaşılırdır. Ancak estetik beğeni ya da güzel için olan duygu ile ahlâksal duygunun akrabalığı olmakla birlikte, yine de ikisi birbirinden ayrılır. Estetik yaşantının kendi nesnesinin gerçek olup olmaması karşısında kayıtsız olması ve aynı şeyin ethik yaşantı için söz konusu olmaması nedeniyle, estetik yaşantı ethik bir tutumla yargılanamaz. Ahlâk açısından sanata bakış, sanat yapıtını bir gerçeklik nesnesi olarak görme yanılgısını doğurur. Bu da sanat yapıtının kendi tarzında yansıttığı gerçeklikle bir tutulması biçimindeki ilkel Ibir tavırdan başka bir şey değildir. Gombrich, yerlilerin, bir keresinde, sürülerinin resmini yapan Avrupalı bir ressama, korkuyla şu soruyu sorduklarını belirtir: "Hayvanlarımızı alıp götürürsen, neyle yaşarız biz?"[17] Oysa yapıt-gerçeklik ilgisi, düz bir yansıtma değil, fakat belki de gerçekliğin çözümlenerek, hayalgücünün de katılmasıyla yeni bir düzlemde, başka bir varlık tarzı karakterinde olarak yapıtta yeniden oluşturulması diye anlaşılabilir. Bu tarzda oluşmuş bir yapıtın var olan nesnelere benzemesinin veya benzememesinin önemi yoktur. Gerçekliğin yapıtı belirlemesi bir yana, yapıt gerçekliği aydınlatır. Gerçeklikte görülmeyen nesneler, yapıtta görünür kılındıktan sonradır ki, biz onların varlığını ayrımlarız.

Sanat vicdanlarda toplumsal ahlâk kurallarından ve yasalardan daha derin ve daha sürekli etkide bulunur. Bu etki, Aristoteles'ce trajedinin ruhu arındırması[18] biçiminde dile getirilmesinin ötesinde daha geniş çerçevede Schiller tarafından, tiyatro adına şöyle dile getirilir: "Tiyatro, devletin diğer her bir resmi kurumundan daha çok bir pratik bilgelik okuludur, kent yaşamı yoluyla bir yol göstericidir, insan ruhunun en gizli giriş bölümleri için şaşmaz bir anahtardır."[19] Gadamer, Aristoteles anlamında ruhu arındırılmış seyirciyi doğrudan doğruya oyunun bir parçası yapar: "Seyirci, bizim estetik diye adlandırdığımız oyunun kendisinin bir öz-momentidir."[20]

Müziğin eğitici işlevi ise Hesiodos'tan Konfüçyüs'e doğunun ve batının bilgeleri için baştan beri biliniyordu. Tiyatro olsun, müzik olsun genellikle sanatın ahlâkla ilgisi, daha çok, estetik işlevin sanatın dışında yaşam pratiğinde önemli bir etmen olması dolayısıyla ortaya çıkar. Burada estetik işlevin yeri başka birşeyle doldurulamaz. Ama ahlâksal değer duygusundan yoksun insanda da sanat, bunun yerine geçecek bir şey koyamaz. Öte yandan, gerçi beğeni olmaksızın insanda ahlâksal değer var olabilir. Fakat bu takdirde ahlâk kolayca kendi karşıtına dönüşebilir. Bu arada belirtilmelidir ki, sanatın işlevi, ister eğitsel-ahlâksal, ister başka bir yönde olsun, daima sanat için ikincildir. Onu birincil olarak öne sürmek, sanata zarar verir. Sanat, kendisine yüklenen bu işlev için yapılmaya başlanır ve sonunda sanat olmaktan çıkar. Böylece uğruna sanatın ortadan kalktığı işlev de artık yapılmaz olur. Sanatın asli değeri, kendisi için olan ölçütleri kendisinin içermesindedir. Bunlar, işlevsellik ya da yararlılık değildir.

Estetik ile ethik olanın bağıntısı, yaşamımızın kendi bütünlüğünde biçim kazanmasında ancak tam olarak yerini bulur. Biz, yaşamımızın durumlarına ve araçlarına bir biçim vermek gereğindeyiz. Nasıl ki sanatçı yaşantıları ve hayal gücünün ürünlerini değil, ama onları ayrıştırarak, elde ettiği sözel, işitsel ve plastik gereçleri kendine özgü yöntemine göre biçimler ve yapıtını oluştururs a, tıpkı bunun gibi bizim için de kendi yaşamımız, sanki kendi yapıtımız olmalı. Bizim de elimizin altında bulunacak olan kendimizin ve başkalarının yaşantılarına ilişkin bilgiler, kendi yaşamımızı biçimlemede kullanacağımız gereçler olacaktır.

Sanat, insan duygularını düzenler, onlara yön verir. İçgüdüsel olarak duygular, kaba ve şiddetli tarzda dışa vurulurlar. Ruhun taşkınlığını dinginleyen başlıca araç sanattır. İçsel etkenlik ve üretkenlik durumuna ulaşmak için tutkulardan ve her türlü dışsal eğilimlerden kurtulmak gerekir. O zaman insan kendini ethik ile estetik olanın birliğinde yetkinleştirme yoluna sokabilir.

Doğrudan doğruya bedende oluşan bir deney olarak estetik yaşantı, içinde oluştuğu bedenin bütünlüğüne bu oluşum yoluyla katkıda bulunur; duyusal yetilerin yetkinleşmesine hizmet eder. Estetik deneyler sayesinde, bir yandan duyular incelir, netleşir ve yücelirken, bir yandan da insan, onlar üstüne özgür bir kullanım elde eder. Sanatın bedene müdahale gücü, belki de Foucault anlamında[21] güçten kaynaklanmış olabilir. Sorunun politik boyutu bir yana, biz burada estetik ve ahlâksal yaşantıların insan bedeni ve yaşamı için kullanımına ilişkin bir beden ve yaşam politikasından, belki de daha uygun bir sözle, stratejisinden söz etmek isteriz. Çünkü bir beden politikası ya da stratejisi olmazsa, beden, eğilimlerin ve doğal zorunlulukların kendine çektiği yönde hareket eder. Böylece insan da özgür istençten yoksun salt bir beden varlığı olur.

İnsanı dışsal belirlemelerin etkisinden belli bir yaşantı bakımından geçici olarak kurtaran estetik ve onlara her zaman egemen olmayı olanaklı kılan ahlâk, fiziksel yaşamı yaşama dünyası yapan, onun başlıca iki yapıcı öğesidir. Yaşama dünyasının ışıklandırılmasında usun bir kullanımı olarak felsefe, ethik ile estetik olanın birliğine sahiptir.

Notlar:

1. Bkz. Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, 1102a, (Çev, Saffet Babür) Hacettepe Üniversitesi Yayınları B 30 Ankara 1988)
2. Bkz. Kant, Kr. dr. pr. V. (198-199), (199-200)
3. Fromm, E., Sahip olmak ya da Olmak, s. 194, Çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul 1990
4. Bkz. Erasmus, Vom freien Willen VR, Göttingen 1988
5. Schelling, Saemtliche Werke, I,VII,350
6. Hegel, Vorlesungen über die Aesthetik I, s. 13,14 Suhrkamp Verlag 1970
7. Alıntı: İsmail Tunalı, Estetik, s. 352, Cem Yayınevi, İstanbul 1984
8. Heidegger, Holzwege, s. 29-30, Vittorio Klostermann 1980
9. Bkz. Eco, U., Das offene Kunstwerk, s. 8, 164-5, Suhrkamp Verlag 1990.
10. Deleuze, G./Guattari, F., Felsefe Nedir?, s. 146. Çev. Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993
11. Heidegger, a.g.y., s. 66
12. Adorno, Aesthetische Theorie, s. 26, Suhrkamp Verlag 1970
13. Bense, M., Aesthetica, s. 41, Agis Verlag 1965
14. Bkz. Koppe, F. (Hrsg), Perspektiven der Kunstphilosophie, s. 10, Suhrkamp Verlag 1991
15. Kant, kr. d.U (3-4), Einl., (144-145)
16. Kant, a.g.y. Einl.
17. Gombrich, E.H., Sanatın Öyküsü, s. 20, Çev. Bedrettin Cömert, Remzi Kitabevi, İstanbul 1980
18. Bkz. Aristoteles, Poetika, 1449b
19. Schillers Werke, Dreizehnter Band, s. 90, Meyers Klassiker-Ausgaben, Leipzig und Wien.
20. Gadamer, H.-G., Wahrheit und Methode, s. 122, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1975.
21. Bkz. Foucault M., Der Wille zum Wissen, Sexualitaet und ahrheit 1, s. 161 vd., Suhrkamp Verlag 1986.

Ekmekte Küçük Dolaşım

Güngör GENÇAY

Bize yiyeceklerimizi ekmeğe katık etmeyi bellettiler önce. O nedenle, İkinci Dünya Savaşı dönemi çocukları olan bizlerin, ekmeğe daha farklı bir bakışı ve yaklaşımı vardır. Asıl yiyecek, ekmektir bizler için. Yanında başka bir şey olmasa da keder etmeyiz.

Biz, uzun yıllar bir zeytin tanesini bir lokmada yemedik. Yiyemedik. Elimizdeki ekmeğe göre bölüştürdük var olan zeytin tanelerini. Leblebiyle ekmeğin ortak tadına vardık. Ekmeğimize, pilavı destek ettik her zaman. Bu alışkanlıktan kopmuş olanımız, günümüzde de çok azdır sanıyorum.

Anlattıklarıma, geçmişte yaşanan yoksulluğun izini sürmek olarak bakılabilir. İnsanına ne sağladığı, yarına ne denli yeni ve iyi şeyler taşıyacağı sorulabilir. Ya da görünenlere benzer başkaca sorular çoğaltılabilir. Bütün bunları, ancak sahip olunan dünya görüşüyle açıklamak ve de çözümlemek olasıdır. Ne var ki, düşüncelerimizin aydınlattığı alan üzerinde gözlerimizi gezdirdiğimizde ekmeğin, tüm zamanlara egemen olan bir ölçüt olduğunu görürüz.

Eski dönemlerde, vergi olarak ekmeğin hammaddesi olan buğdayın alındığı, pazarlarda para birimi olarak kullanıldığı, ekonomik konumun belirleyicisi olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Böyle olunca, ekmeğe, hem toplum hem de birey yaşamının bir ölçütüdür demek yanlış olmaz bana göre, Çünkü dünlerde paranındeğeri, satın aldığı ekmek ölçümlemesi yapılarak ortaya konurdu, bugünde aynı ölçümleme geçerli. Hem de, yine en doğru sonuca varmış olarak. Hele hele bizim gibi sömürü düzeninin egemen olduğu ülkelerde bu olgu tüm alanlara yansıdığından, çok net bir biçimde görülebilir.

Köylerde kapalı bir ekonomik düzen var olduğundan, ekmek ihtiyaca göre uyarlanır. Büyük kentlere doğru yola çıkıldıkça, ya da buralara varıldıkça, toplumdaki ve ilişkilerdeki karmaşa ile düzenin çürümüşlüğü ekmeğe yansır.

Sanayisinin gelişmiş, ya da yarı gelişmiş olduğunu kabullendiğimiz kentlerde ise yansıma, doruk noktasına ulaşır. Bu sanayi ister ağır sanayi olsun, ister turizm, isterse ayak bacak sanayii. Her ne olursa olsun, yaşanılan nitel konumun iz düşümünü ekmekte görürüz.

Büyükçe bir kentte gezindiğimizi varsayarak, elimizdeki aynayı ekmeğin üzerinde dolaştıralım:

Eskilerde olduğu gibi koca bir hamurun ortasında, pantolon paçalarını dizlerine kadar sıyırıp ayalarıyla tepinen insanları artık göremiyorsunuz. Yani ekmek hamuru ayaklarla çiğnenip kırılmıyor artık. Fırınlarda, görece de olsa bir temizliğin uygulandığı hemen dikkati çekiyor.

Fırının ekmeği pişiren ateşleri, yanardağınki gibi kendi göbeğinde saklı. Çoğunlukla da elektrikli fırınlar devreye girmiş.

Ekmekleri kurbanlık koyunlar örneği fırınların vitrinlerine dayamışlar. Kimi yoksul çocuklar, kapısından başlarını uzatıp burunlarına hapsedebildileri kokuyla yetiniyor, kimileri de sahip olduğu ekmeği kırıyor ve dumanını bile ziyan etmekten korkarak midesine indiriyor.

Ve ekmekler dağılıyor. Evlere, bakkallara, lokantalara, okullara, eğlence yerlerine, hapisanelere, hastanelere ve daha daha nice yerlere.

Eğlence yerlerinden atılan ekmek, (konumuz ekmek olduğu için yemeğe ya da diğer atık şeylere değinmiyorum.) minik bir serçeye yem bile olamadan çöp olup gidiyor. Ya hastanelerden atılanlar? Yüzlerce kişinin karnını doyuracakken, kedi ve köpeklerin çöp tenekelerini eşelemelerine yol açıyor. Onların yanı başında da yine aç olan insanların çöp tenekesi arayışları.

Kimi aileye giren para, yalnızca ev kirasıyla hergün alınacak yedi sekiz tane ekmeği karşılıyor. Çoluk-çocuk, konu komşunun desteği dışında, yaşamlarını kuru ekmekle sürdürmek zorunda kalıyor. Kimileri de koltuk altına sıkıştırdığı yarım ekmekle ayaküstü öğün geçiştiriyor. Başka bir tablo ise, katıksız hapis cezasına çarptırılan hükümlüyü gösteriyor.

Bütün bunların yanısıra, ekmek sanayii de durmadan gelişiyor. Gramajdan yapılan çalıntılar sonucu, daha süslü fırınlarla daha yakışıklı vitrinlere, olanca çeşitlilik içinde taşınıyor. Dünlerde, yalnızca pazar ekmeği ve ev ekmeğini bilenler; bugün birçok tür ekmekle tanışıyorlar. Bunlar, içerdiği maddeler ve yapılma biçimleri olara değişkenlik gösteriyor. Kepek, çavdar, francala, yulaf, tuzsuz ve sandviç ekmeğinin yanısıra bir de "Halk Ekmek" var. Adından da anlaşılacağı gibi, halkın sahiplendiği ekmek bu. Nedeni ise ucuz oluşu. Ama görülüyor ki, halk yediği ekmekte bile ayrı. Yöneticiler bize, halkın ana gereksinim maddesi olarak gördüğü ekmeğin yaşamı içindeki yerini belirlemekle birlikte hem ekonomik düzeyini hem de bulunduğu tarafı, yani sınıfını ortaya koyar. Çünkü karşı tarafta ekmeği sofralarından kaldırmak isteyenler ve de kaldıranlar vardır. Evlerinde, ya da dileklerinde pahalı eğlence yerlerinde masalarını halkın adını bile bilmediği yiyeceklerle donatıp yemeklerini yerlerken, ekmeğe hiç mi hiç gereksinme duymazlar. Ekmeği yaşamlarından çıkarmışlardır.

Biçimsel gibi görünen bu karşıtlığın özünde, halk ve onu sömürenler boy gösterirler. Onun için, insanca bir yaşam adına yapılacak savaşımda hedef olarak görülmesi gereken, halkın ekmeğini çalıp, ekmek yemeyen bu sınıftır işte.

Geçmiş Zamanın Büyük Felsefeleri

Bertrand RUSSELL

İnsan, kendi başına alındığında, felsefenin tek konusu olamaz. Felsefeyi asıl ilgilendiren, bir bütün olarak evrendir; insan, salt bir araç olarak Evren hakkında bilgi edinmemize yarıyan bir araç olarak ele alınmak gerekir. İstenç ya da heyecan merkezleri olmaktan çok, bilgiye yetenekli insan varlıklarının bizi herşeyden çok ilgilendirmesinin nedeni de budur. Salt insan varlıklarını etkilediği için evrene ilgi duyduğumuz sürece, felsefeye özgü bir tutum içine giremeyiz. Çünkü Felsefesel düşünce (spirit, evrene, evren olduğu için bir ilgi duymamızı gerektirir. Şurası da var ki, evreni duyularımız yolu ile kavradığımızdan ve anlığımızla (intellect) düşündüğümüzden dolayı, onun hakkında edindiğimiz görüntü (picture) de, ister istemez, aracı insanın kişiliği ile renklenir; çünkü, onun pirizmasından geçerek bize ulaşır. Bunun sonucu olarak, evren üstüne edindiğimiz görüntüye hangi öğelerin katılmış olduğunu, hangi öğeleri dışsal gerçeğin (fact) tasarımı olarak (representative) kabul edebileceğimizi iyice anlayabilmek için, bu aracıyı (medium), eşdeyişle kendimizi incelemek zorundayızdır. Daha önceki bölümlerde, bilgiyi (cognition) hem dışa-dönük gözlemlenebilir bir tepki olarak, hem de içe-bakış yöntemiyle göründüğü gibi incelemiştik. Bundan zonraki bölümlerde, kullananacağımız aracın yapısını göz önünde tutarak, evren üstüne neler bilebileceğimiz konusuna eğileceğiz. Geçmişte birçok filozofun sandığı denli çok şey bilebileceğimizi sanmıyorum; ama dizgelerinin ana çizgilerini aklımızda tutarsak yerinde olur sanırım. İşte bunun için, önceki yüzyılların tipik birkaç felsefesel kurgusunu ortaya komakla işe başlıyacağım.

Descartes

Çağdaş felsefe, genellikle, onyedinci yüzyılın ilk yarısında ün salan Descartes ile başlatıldı. Onun,"Düşünüyorum, öyleyse varım" kanıtlaması üzerinde daha önce de durmuştuk; şimdi de, bu kanıtlamayı, bir bakıma daha geniş olarak yine ele alacağız. Descartes, biri fizik ötesinde, öbürü bilgi kuramında olmak üzere, iki fikir devinimine yol açmıştı. Fizik ötesi alanında, anlık (mind) ile özdek (matter) arasındaki, ya da ruh (soul) ile beden (body) arasındaki boşluğa dikkati çekmişti; bilgi kuramı alanında ise, öncüllerin (premises) eleştirisel incelenmesi üzerinde durmuştu. Bu iki devinimin, herbiri kendi başına ilginç ayrı ayrı öyküleri vardır. Descartes zamanında dinamik bilimi hızla gelişmekte idi ve, elde yeterli verilere göre özdeğin devinimlerinin matematiksel olarak hesaplanabileceği savını güdüyordu. Konuşurken ve yazarken bile, özdeğin devinimleri bizim bedensel edimlerimizi kapsadığı için, sonuç olarak, insan davranışının özdeksel bir kuramı olması gerekiyormuş gibi görünüyordu. Ne var ki, bu sonuç, birçok filozofun hoşuna gitmemişti; bu yüzden onu başlarından savmak için, çeşitli yollara baş vurmuşlardı. Giderek Descartes'ın kendisi bile, istencin, kimi dolaysız fiziksel etkileri olabileceğini düşünüyordu.

İnsan beyninin "hayvansal tinler-animal spirits" adı verilen bir akışkanı içerdiğini ve istenç'in hızını değilse bile, devinimin doğrultusunu etkileyebileceğini düşünüyordu. Bu yolla, sağ-duyunun varsaydığı biçimde, istenç'in etkili olduğunu gene ileri sürebiliyordu. Ne var ki, bu görüş, felsefeşinin öteki bölümü ile hiç akışmıyordu. Yüce töz'den eşdeyişle Tanrı'dan başka anlık ve özdek olmak üzere iki yaratılmış tözün bulunduğunu; anlığın özünün düşünce (thought) ve özdeğin özünün uzam olduğunu kabul ediyordu. Bu iki tözü öylesine birbirinden ayrı tutuyordu ki, aralarında karşılıklı-etkileşim (interection) olanağını anlamak güçleşiyordu; sonra da, ardılları, ne tinin özdek üzerinde, ne de özdeğin tin üzerinde hiçbir etkisi olmadığı sonucuna varmışlardı.

Bu gelişmenin çeşitli etkenleri vardı; en önemlisi, belki, Descartes'ın zamanından hemen sonra fizik biliminin gösterdiği gelişme idi. "Kuvvetin korunumu conservation of momentum" adı verilen bir yasa bulunmuştu. Buna göre, eğer bir cisimler dizgesi herhangi bir devinim içinde olur da, dış etkilerden uzak olursa, her doğrultuda devinim toplamı değişmezdir. Bundan da anlaşılıyor ki, Descartes'ın ileri sürdüğü, o, istenç'in "hayvansal tinler" üzerinde yapmış olduğu türden bir etki, dinamik bilimin ilkelerine ters ekteydi. Öyleyse, şu sonuca varılabilirdi. Anlık özdeği etkiliyemezdi; ayrıca, özdeğin de anlığı etkiliyemeyeceği çıkarımı yapıldı; çünkü, bunların ikisine de, birlikte eşit (co-equal) töz gözüyle bakılıyordu. Böylece, her birinin kendi yasalarını izleyerek, kendi yolunda gittiği kabul edildi. Devindirmek istediğimiz zaman, kolumuzun devinmesi olgusu, her bakımdan sağlam iki saatin, birbiri üzerine hiçbir etkileri olmadığı halde, aynı anda çalmaları olgusunu andırıyormuş gibi görüldü. Anlıksal olayların dizisiyle fiziksel olayların dizisi birbiriyle koşut idiler; herbiri, ötekisi gibi, aynı hızla ilerliyordu; bu yüzden, birbirlerinden bağımsız olmalarına karşın, eş zamanlılıklarını sürdürüp götürüyorlardı.

Spinoza, anlık ve özdek diye iki ayrı tözün var ol-

duğunu yadsıyarak bu koşutçuluğu (parallelism) biraz daha az gizemli kılmaya çalıştı. Yalnız bir tek töz olduğunu, düşünce ve uzamın da onun öz-niteliklerini (attributes) oluşturduğunu ileri sürdü. Ama gelin görün ki, bu iki öz-nitelikle ilintili olayların niçin koşut çizgiler boyunca geliştiğini açıklayacak güvenilir bir neden (a good reason) bulunamadı. Spinoza, birçok bakımdan, filozofların en büyüklerinden biri sayılır ama, onun büyüklüğü fizikötesi yönünden çok, ahlâk felsefesi (ethic) yönündendir; nitekim, çağdaşları da onu, derin bir fizik-ötesi tanımakla birlikte, öte yandan çok günahkar bir insan gibi de görmüşlerdir.

Anlık ile beden arasındaki karşılıklı-etkileşimin olanaksızlığı görüşü, zamanımıza dek sürüp geldi. Nitekim, "ruhsal-fiziksel koşutlu-psychophysical parallelism"ten söz edildiğini insan bu gün de duyabilmektedir. Bu anlayışa göre, birbirine etki yapmaksızın da, beynin her durumuna anlığın bir durumu karşılık olur ve bunun tersi de geçerlidir. Bu görüşün tümü Descartes'inkinin tam tamına aynısı değilse bile, yine ondan kaynaklanmaktadır. Dinsel, fizik-ötesel ve bilimsel birçok kökeni vardır, ama onun doğruluğu hakında elimizde hiçbir kanıt yoktur, denebilir.

İlkin, geleneksel fizik biliminin, o kaçınılması gereken katı gerekirciliğini ele alalım. Spinoza, bu gibi yöntemlerle bundan kaçınılamayacağını anlamıştı ve bunda da haklı idi; bu yüzden fiziksel alanda olduğu gibi ruhsal alanda da gerekirciliği kabul etmişti. bizim SÖYLEDİĞİMİZ herşey fiziksel nedenlerle belirlenmiş bulunuyorsa, düşüncelerimiz salt yalan söylediğimiz zaman özgürdür (free): Eğer biz düşündüklerimizi söylüyorsak, düşüncelerimiz de fiziksel olandan çıkarsanabilir, demektir. Benim savunduğum felsefe, birçok yollarla bu sonuçtan kaçınır. İlk yaklaşımda, bence, nedensellik (causality) zorunluğu (compulsion) içermez, salt olayların ardışıklığı (sequence) yasasını gösterir: Fiziksel ve anlıksal olaylar birbiriyle koşut ilerliyorlarsa, bunlardan hirbirini, hiçbirinin hakkı yenmeksizin, diğerinin nedeni gözü ile bakılabilir; nedensel olarak birbirinden bağımsız olduklarını söylemekte, bir anlamsızlık yoktur. Dolayısıyla, Cartesien ikicilik (dualisme), kendisine yüklenmiş olan o gülünç sonuçlara ulaşmaz. İkinci yaklaşımda, çağdaş fizik bilimi, geçen birkaç yüzyılın fiziğinden, artık çok daha az gerekircidir. Örneğin, bir radio-aktif atomu neyin patlattığını ya da bir elektronu büyük bir yörüngeden küçük bir yörüngeye neyin sıçrattığını kesinlikle bilemiyoruz. Bu konularda bilgi olarak elimizde salt istatiksel ortalamalar (averages) vardır.

Şimdi de anlık ile özdeğin birbirinden tamamen ayrı şeyler olduğu görüşünü ele alalım. Bu görüşü daha önce de eleştiriden geçirmiştik. Bu görüş, özdek üstüne bildiklerimizden daha fazlasını bildiğimiz duygusuna, daha özel olarak da fizikteki uzamın duyulur deney uzamı ile özdeşleştirilebileceği inancına dayanır; böyle bir inanca Leibnizde rastlanılmaz ne var ki, o da kendi görüşünün ne olduğunu hiçbir zaman tümüyle kavramış değildir. Ama Kant'ta böyle bir inanç vardır; o, duyulur deney uzamının öznel olduğunu kavramış ve buna dayanarak, fizik uzamının öznel olduğu çıkarımını yapmıştır. Kant'tan bu yana Einstein ve Minkowski'ye varıncaya dek, hiç kimse, uzam üzerinde açık-seçik olarak düşünmemiştir, denilebilir. Mantık açısından gerçekleşmiş bulunan, fiziksel ve duyulur uzay ayrımı, anlık ve özdek üstüne geleneksel görüşlerin bir temele dayanmadığını gösterir. Bu nedenle, Descartes felsefesinin bu kesimi, fizik bilimlerin gelişmesine katkısı olsa bile, fizik-ötesi açısından bir sapma olarak görülebilir.

Descartes felsefesinin öteki bölümü, yani yöntemli kuşku üzerindeki vurgusu ve bunun sonucu olarak bilgi kuramı üzerinde durması çok daha verimli olmuştur. Felsefesel bir tavrın başlaması, sandığımız denli çok şey bilmediğimizin anlaşılmasıdır; Descartes'ın buna katkısı büyük olmuştur. Onun elinden geldiğince herşeyden kuşku duymakla işe başladığını, salt kendi varoluşundan kuşku duyamayacağını anladığını ve bunun, böylece, yapıcı dizgesinin çıkış-noktası olarak aldığını daha önce de görmüştük. Dünyada en kesin (certain) gerçeğin, "Ben düşünüyorum" olduğunu varsaymıştı o. Bu da bir talihsizlik olmuştu; çünkü, böylece, çağdaş felsefeye öznelci bir eğilim katılmış oldu. Gerçekte "Ben-I" olayların dizildiği ip gibi bir şeydir; her olay ipin bağladığı bütünden daha pekindir. Ayrıca, 'düşünmek-think' de, Descartes'a göre, tanımı yapılamayan "indefinable' bir sözcüktür; ama, gene de olaylar arasındaki karmaşık bağıntıları gerçekten kapsamına alır. Bir olay (event) ne zaman bir düşüncedir? Onu bir düşünce yapan kendi özünde- içkin kimi ıralar var mıdır? Descartes'e sorulsaydı, bunlara hep evet derdi, sanırım; daha başka filozoflar da evet derdi. Oysa ben hayır diyorum. Örneğin, bir görsel ve bir de işitsel duyumu ele alalım. Bunların her ikisi de Descartes'ın anladığı anlamda "düşünce"dir; ama, ne gibi ortak yanları vardır? İki görsel duyumun tanımlanamaz bir ortak niteliği VARDIR, örneğin onları görsel kılan bir niteliği vardır. İki işitsel duyumun da yine ortak bir yanı vardır. Ama bir görsel ve bir iştsel duyum, eğer yanılmıyorsam, özünde-içkin hiçbir özgürlüğü (property) ortaklaşa taşımaz, ancak hiçbir çıkarıma başvurmadan BİLİNMİŞ olmak gibi belli bir yeteneği olabilir. Bu da şunu demeğe gelir: Bunlar, bilgi (cognition) adı verilen belli bir tür olayın belleksel (mnemic) nedenler ve neden oldukları bilgiyle belli bir benzerlik "similarity" gösterirler. Öyleyse, o genel "düşünüyorum"u kendimize temel olarak alacak yerde, hiçbir çıkarıma baş vurmadan bilinmiş olan ve aralarında duyumların (daha doğrusu algıların) yer alacağı özel olayların (occurences) temel olarak alınması daha da yerinde olacaktır. Daha önce de söylediğimiz gibi, bu olaylara, hiçbirinin hakkını yemeden, fiziksel ve anlıksal olarak bakılabilir: Bunlar fiziksel nedenselliğin (causation) zincirinde birer parçadır ve bilgileri oluşturan belleksel etkileri (effects) üzerlerinde taşırlar. Bu iki gerçekten birincisi, bizi kendilerine fiziksel adını vermemizi, ikincisi ise anlıksal adını vermemizi sağlar; ama her ikisi de tamamen doğrudur. Kesin olan, özel olaylardır, Descartes'ın

Spinoza

kendisine temel yaptığı "Düşünüyorum" değildir. Sonal (ultimate) kesinliklere öznel gözüyle bakmak doğru değildir. Onları ancak bir koşulla öznel görebiliriz, o da, bedenimizin (anlığımızın da desem olurdu) bulunduğu o uzay-zaman parçası içinde olay oldukları zaman.

Cartesian örneği fizik-ötesine, Leibniz (1646-1716) ile birlikte yeni bir yön verildi; o da Descartes gibi, hem matematik bilimlerinde hem de felsefede son derece seçkin bir kişiydi. Leibniz, Spinoza'nın öne sürdüğü gibi salt bir tözün var olduğunu, Descartes'ın ardıllarının ileri sürdükleri gibi Tanrı'dan başka salt iki tözün bulunduğu görüşünü red ediyordu. Anlık ve özdek ikiciliğini de benimsemedi; hiçbiri hiçbir kerte özdeksel olmayan, hepsi de az ya da çok anlıksal olan, belirsiz sayıda tözün bulunduğunu, her tözün ölümsüz olduğunu, bir töz ile bir başka töz arasında hiçbir karşılıklı-etkileşim olmadığını ileri sürdü. Bu son görüş anlık ile tözün Cartesian bağımsızlıklarından türemekte idi. Karteziyenlerin iki töz için öne sürdükleri koşutluk inancını çok sayıdaki kendi tözlerine de yaygınlaştırıyordu o. Bunlara da 'monad' adını veriyordu.

Her monad'ın evreni bir ayna gibi yansıttığını ve her bir monad'ın gelişme çizgileri başka her monad'ın gelişme çizgileriyle noktası noktasına karşılık olarak gelişme gösterdiğini ileri sürdü. Bir insanın ruhu ya da anlığı tek bir monad'tı; oysa bedeni bir monad'lar topluluğuydu bunların herbiri belli bir kertede anlıksaldı. Düşük düzeydeki monad'lar evreni, yüksek düzeydeki monad'lardan daha bulanık (confused) bir biçimde yansıtıyordu; ancak, en yüksek düzeydeki monad'ların algılamalarında bile belli bir bulanıklık öğesi bulunuyordu. Her monad evreni kendi görüş açısında yansıtıyordu; bakış açıları arasındaki ayrım bir görüş (perspective) ayrımına benziyordu. "Özdek", birçok monad'ın bulanık bir algılanma biçimiydi; eğer, biz bunları açık seçik bir biçimde algılıyabilseydik, özdek diye bir şeyin olmadığını anlardık.

Leibniz

Leibniz dizgesinin hem büyük erdemleri hem de büyük kusurları vardı. "Özdek'in, özdeksel-olmayan (non-material) birşeyin bulanık bir biçimde algılanması olduğu kuramı, onun öncüllerinde bulunmayan bir şey olarak, ileri bir adım sayılabilirdi. Yarı-bilinçli olarak da olsa, fiziksel ve algısal (perceptual) uzam arasındaki ayrımı görebilmişti: Evrenin her monad görüntüsünde uzam vardır ve ayrıca "bakış noktalarının" bir araya gelip kümelenmesi ya da örüntü (pattern) kazanması da bulunmaktadır; bunlardan birincisi "algısal uzamı' ikincisi de benim "fiziksel uzam" adını verdiğim şeyi karşılar.

Lelbniz, Newton'a karşı çıkarak, uzay ve zamanın salt bağıntılardan oluştuğunu ileri sürmüştür. -Bu görüş, Einstein'ın görelilik kuramında kesin bir utku kazanır. Dizgesinin zayıf noktası, (önceden kurulu uyum 'preestablished harmony' adını verdiği görüştür; buna göre, bütün monad'lar, (deyim, yerinde ise) birbirine ayak uydurarak yürürlerdi, ama onların "penceresiz" oldukları ve birbiri üzerine hiçbir etkide bulunmadıkları da ayrıca bir gerçekti. Algı (perception), Leibniz'e göre, algılanmış bir nesnenin bir etkisi (effect) değildi; algılayan monad'ın içinde ortaya çıkan ve algılanmış nesnede olup bitenlerle koşut ilerleyen bir değişimdi (modification). Bu görüş, anlık ve özdeğin karşılıklı bağımsızlığı üstüne daha önce ortaya atılan kuram dışında, kimsece iyi karşılanmadı. Eğer Leibniz, kendisinin sandığı gibi, yaratılmış olan tüm diğer şeylerden tam bir bağımsızlık içinde serpilip gelişmiş olsaydı, kendisinin dışında herhangi bir şeyin varoluşuna inanmak için sağlam nedenleri olabileceğini düşünmek pek olay olmayacaktı çünkü, kendi kuramına göre, herşey yok edilirse eğer, onun geçireceği deneyler değişmeyecek, oldukları gibi kalacaktı. Gerçekte ise o, bu olanağı, ancak tanrıbilimsel görüşlere dayanarak yadsıyabilirdi; ne var ki, ister yanlış olsunlar ister doğru (valid), bunların felsefede yeri yoktu. İşte bu nedenle öğretileri ne denli ince ve zekice işlenmiş olursa olsun, Fransa ve İngiltere'de hiç de hoş karşılanmamıştı ama Almanya'da değişik bir biçime bürünerek, Kant'ın zamanına dek hükmünü yürütmüştü.

Descartes Spinoza ve Leibniz dizgelerinin çok önemli ortaklaşa bir niteliği vardır; şöyle ki, bunların tümü de "Töz' ulamı ile bağımlıdır. Bu, sağ-duyunun yarattığı "şey" fikrinden (notion) geliştirilmiş bir kavram (concept) dır. Her "töz", nitelikleri olan bir şey'dir ve genel olarak yok edilemez diye kabul edilir; ama, bunun nedenini kavramak güç bir iştir. Fizik-öteciler üzerindeki etkililiği (hold) de, kısmen hem özdeğin hem de anlığın ölümsüz olduğunun benimsenmiş olmasından,kısmen de dil-bilgisinden türemiş olan fikirlerin gerçekliğine ivedi bir aktarım aracılığıyla kazanmıştır. Diyelim ki, "Peter koşuyor', "Peter konuşuyor", "Peter yemek yiyor" v.b. sözler söyledik. Bunları söylerken, ortada bir kendilik (entity) olduğunu düşünürüz; o, bütün bu işleri yapan Peter'dir; bu işlerden bir teki bile bu işi yapacak biri olmadan yapılamaz; ama, Peter de bu işlerden hiçbirini pekâlâ yapmıyabilir. İşte bu yolla, biz Peter'e birtakım nitelikler yükleriz. Onun akıllı bir adam olduğunu, uzun boylu, sarışın birisi olduğunu v.b. söyleriz. Duyduğumuz bu niteliklerin tümünün boşlukta, kendi başlarına sürüp gitmeyeceğini bağlı bulunacakları bir özne var olduğu zaman ancak kendilerini gösterebileceklerini anlarız; ne var ki Peter deli de olsa, kısa boylu da olsa saçlarını boyatsa da Peter olmaktan çıkmayacaktır, yine Peter olarak kalacaktır. Dolayısıyla, bir "töz" olarak görülen Peter, nitelilk ve durumları ile karşılaştırınca, kendi başına sürüp giden bir varlıktır ve her türlü değişmeden sonra da tözsel özdeşliğini koruyup sürdürür. Gene bunun gibi, özdeksel dünya da bir atomun, ne denli devinirse devinsin ve diğer atomlarla hangi bağlantıları kurarsa kursun her zaman özdeşliğini korumakta olduğu kabul edilir; daha doğrusu yakın zamanlara dek öyle varsayılırdı. Bütün fizik bilimlerinin dayanmış olduğu "devinim" kavramı diğer tözlerle olan uzamsal bağıntıları değişirken özdeşliğini yine de koruyan bir töze sadece gerçekten uygulanabilirdi; çünkü "töz" fizik-ötesinden çok fizik üzerinde etkililik kazanmıştı.

Bununla birlikte, hem çağdaş fizik bilimlerine, hem de çağdaş ruhbilime her bakımdan uygun bir felsefe ortaya çıkarmak istersek o "Töz" fikrini en azından herhangi bir süreklilik (parmenance) içeren bir töz fikrini kafalarımızdan çıkarıp atmamız gerekir. Çağdaş fizikçiler, hem görelilik kuramında, hem de Heisenberg Schrödinger'in atomsal yapı kuramlarında, "Özdek"i bir olaylar dizgesine indirgemişlerdir; bu olayların da herbirinin ömrü pek kısadır. Bir elektron ya da protonu tek bir kendilik olarak alıp incelemek, Londra ya da Newyork halkını tek bir kendilik olarak ele alıp incelemek kadar bir kalın kafalılıktır artık. Yine bunun gibi, ruhbilimde de, 'ben-ego' sonal (ultimate) bir kavram olarak artık görülmez olmuştur; bir kişiliğin birliği (unity), bir dizi olaylar arasında özel bir nedensel bağ (nexus) olmaktan öte bir şey değildir. Bu yüzden, dil-bilgisinin ve günlük dilin fizik-öteciler için kötü bir kılavuz olduğu artık anlaşılmış bulunmaktadır; tümcebilimin (syntax) felsefe üzerindeki etkisini ele alan bir kitap yazılabilirdi, sanıyorum böyle bir kitapta, yazar, tümcelerin özne-yüklem yapısının Avrupa düşüncesi üzerindeki, çok daha özel olarak da bu "töz" konusundaki etkisini ayrıntılı olarak gösterebilir. Bunun için, töz'ün atılmasına yol açan nedenlerin, sonal olarak geçerli (valid) kavramlar diye karşılanan "şeyler"in ve (kişiler"in de atılmasına yol açtığı elbetteki anlaşılacaktır. "Masamda oturuyorum" diyorum aslında bunu şöyle demek gerekirdi: Bütün bir diziyi "kişi" adı verilebilecek bir biçimde nedensel olarak birbirine bağlanmış olayların belli bir zincirinden birinin, ayrı bir biçimde nedensel olarak birbirine bağlanmış olan ve "masa" sözcüğü ile türü bildirilmiş olan uzaysal bir toplu görünümü (configuration) gösteren olayların bir başka zincirinden birisiyle belli bir uzaysal (spatial) bağıntısı vardır. Ama, ben böyle diyemem çünkü yaşam çok kısadır; ancak, gerçek bir filozof olsaydım, böyle söylemem gerekirdi. Başka nedenleri bir yana bırakalım, "töz" fikrinin tüm uygunsuzluğu (inadquacy) bile, kendi başına Descartes'ın, Spnoza'nın, ve Leibniz'in felsefesinin, çağdaş bilimle bağdaşmadığını ileri sürmemize bize hak kazandırır. Her üçünde de, "töz"le bağlantılı olmayan birşeyler var elbette; bunlar gene de geçerlidir, ama felsefesel kanıtlamanın çatısını ve büyük bir kesimini yine "töz" oluşturmaktadır; bu yüzden, bu üç büyük felsefe dizgesine olmaz yaralar açmıştır.

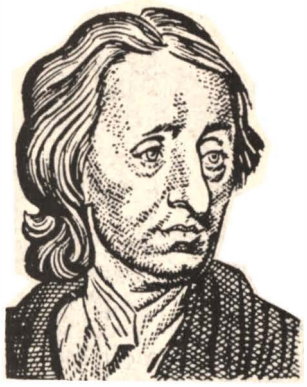

Locke

Şimdi de Britanya filozoflarında bir üçlüye geliyorum: Locke, Berkeley ve Hume, sırasiyle biri İngiliz biri İrlandalı, biri de İskoçyalı. Belki bir yurtseverlik duygusu ile belki de ulusal mizaç yakınlığından, bu üç filozofun yazılarında benimsenebilecek çok daha fazla şey buluyorum ve onları daha fazla önemsiyorum, Ana karadaki öncülerinin felsefelerindekilerden. Kurgularını daha az tutkulu, kanıtları daha ayrıntılı ve yöntemleri daha görgücü; (emprical) bütün bu yönlerden ele alınınca, onların çağdaş bilimsel görüşlere daha çok yakınlık oldukları anlaşılıyor. Öte yandan, Berkeley'i saymasak bile, Locke ile Hume felsefeye herşeyden çok, ruhbilim yönünden yaklaşımda bulunuyorlar ve evrenden çok insanı incelemeye ilgi gösteriyorlar.

Locke, Newton'un çağdaşı ve arkadaşı idi; büyük yapıtı, İNSAN ANLIĞI ÜZERİNE BİR DENEME, Newton'un PRINCIPIA'sı ile hemen hemen aynı anda yayınlanmıştı. Etkisi, gerçekten yeteneklerinin sağlayabileceğinden daha büyük ve yüce olmuştu; salt felsefe alanıda kalmamış, siyasal ve toplumsal alanda da aynı güçle kendini duyurmuştu. Onsekizinci yüzyıl liberalizminin yaratıcılarında biri olmuştu:Demokrasi, dinsel hoşgörü, ekonomik girişim özgürlüğü, eğitimde ilerleme kendisine çok şey borçludur. 1688 İngiliz Devrimi onun fikirlerini gerçekleştirmiştir; 1776 Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi, bir tek yüzyıl içinde onun öğrettiklerinden nelerin doğabileceğini dile getirmişti. Bütün bu devrimler içinde felsefe ve politika el ele yürümüştü. Kısacası, Locke'un fikirlerinin kılgısal (pratical) başarı olağanüstü bir şeydi.

İnsan bunları bile bile Locke'ın kendisini okumaya kalkışırsa, bir düş kırıklığı duymaktan kendisini alamaz. Gerçekte o duyarlıdır, aydın kişidir, önce düşüncelidir; ama, esinsizdir de, çağımız insanını esinliyemez de. Yüz yıl süren din savaşlarından ve bilmesincilerciliğe (abscurantism) karşı verilen uzun savaşımdan sonra, çağdaşlarının sağduyuyu gönül açıcı bulduklarını anımsamak gerekir herhalde burada. Locke, "doğuştan fikirler-innate ideas" öğretisiyle kapışmıştı; buna göre kimi şeyleri yalnız deneyle öğreniriz; soyut bilgimizi de doğuştan gelen (congenital) yapımızda gizil-güç (invürtue) olarak taşırız. Oysa ona göre anlık, doğuşta, bir balmumu levhayı andırır; deneylerimiz bunun üzerine yazılır. Bu konuda o, kuşkusuz karşısında olanlardan daha doğru bir yol üzerinde idi; ancak, bu arada şunu da belirtelim ki, tartışmanın üzerinde döndüğü terimler, bugün kimsenin anladığı anlamda değildi. Oysa bizler insanın doğuştan gelen aygıtının (apparatuz) "fikirlerden" değil de, "refleksler"den oluştuğunu duyu organlarımızın salgı bezlerimizin ve kaslarımızın belli türden yanıtlara elverdiğini, bu yanıtlarda kendi örgenleşmemizin (oranisation), dışsal uyaranlar denli önemli bir rol oynadığını söyleyebilirdik. Kendi cisimsel örgenleşmemizi karşılayan bilgi-yanıtlarımızdaki öğeye Locke'a karşı çıkanların doğuştan" dedikleri şeyi temsil ediyormuş gözüyle bakılabilir. Ancak, kendisine dönük olan duygularımız (feelings) söz konusu olduğu sürece, bunu hiçbir zaman tam bir doğrulukla temsil etmez. "Doğuştan" fikirler, insana kıvanç veren fikirler Salt matematik bilimlerini, doğal tanrı-bilimini ve ahlâk felsefesini (ethics) kapsıyorlardı. Oysa, aksırmaktan ya da öksürmekten hiç kimse kıvanç duyamazdı. Locke, bilgimizin deney yolu ile nasıl oluşup geliştiğini ayrıntılı olarak göstermeye kalkıştığı zaman, öğrentileri, tümüyle şimdi bizim kabul edebileceğimiz gibi olmasalar bile, felsefeyi bir hayli yararsız takatukadan kurtarmıştı.

Locke ilkelerini salt sağduyu ile tutarlı yollarda kullandı. Yalnız Berkeley ve Hume, her ikisi de, onları aykırı (paradoxical) sonuçlarına dek götürdü. Berkeleyin felsefesi, benim görüşüme göre, hakkı olan saygı ve il-

giyi görmemişti hiç de; ama bu sözüme bakarak onunla uyuşmuş olduğum da sanılmasın; demek istediğim, sadece şu: Bence onu çürütüp geri çevirmek çoğu kez sanıldığından çok daha çetin ve ince bir iştir. Herkesin bildiği gibi Berkeley, özdeğin gerçekliğini yadsıyordu ve herşeyin anlıksal olduğunu ileri sürüyordu. Ben birinci görüşte onunla birlikteyim; ama onun ileri sürdüğü nedenlere dayanarak değil, kendi nedenlerimle; ikinci görüşte ise, öyle sanıyorum ki, kanıtlaması çürük ve vardığı sonuç da olası değildir; ama, kesinlikle yanlış da sayılmaz. Her ne ise kendi görüşlerimin açımlanmasını daha sonraki bir bölüme bırakıp Berkeley'in kanıtlarına dönmekle yetineyim şimdi.

Berkeley'in ileri sürdüğüne göre, örneğin, siz "bir ağacı gördüğünüz" zaman, olup bitiğini gerçekten BİLDİĞİNİZ şeylerin tümü de sizdedir ve anlıksaldır. Gördüğünüz renk, daha önce Locke'un savunduğu gibi, fiziksel dünyaya ait değildir, sizin üzerinize yapılan bir etki (effect) dir; Locke'a göre bu da fiziksel bir uyaran ile oluşur. Locke'un savına göre, algılanmış olan nesnelerin saltık uzaysal özgülükleri gerçekten bu nesnelere aitti ama, renk, yumuşaklık ses v.b. şeyler bizim üzerimize yapılan etkilerden başka bir şey olamazdı. Berkeley bu noktada daha da ileri gider ve algılanmış nesnelerin uzaysal özgülüklerinin de ayrıcalıklı tutulamayacağını ileri sürer. Böylece, algılanmış nesne, tümüyle, 'anlıksal-mental' yapıcı-öğelerden oluşur ve anlıksal olmayan bir şeyin varoluşuna inanmak için artık hiçbir neden yoktur. Kendisine bakmadığımız bir ağacın var olmaktan kesildiğini de kabul etmek istemez; onun, Tanrı'nın anlığında bir fikir olmak dolayısıyle süreklilik (permenance) kazanmış olduğunu öne sürer. Artık o, sadece bir 'fikir idea'dir; ancak, varoluşu, algılamalarımızın ilineklerine bağlı olan bir fikir de değildir.

Berkeley'in görüşü karşısına gerçekten fizik ötesi değil fizik çıkmıştır. Işık ve ses, kaynağından algılayıcıya varıncaya dek gidebilmek için bir zaman harcar; ayrıca insan, geçtikleri yol boyunca bir şeylerin olup biteceğini var saymak zorundadır da. İşte bu yol boyunca olup bitenler, herhalde 'anlıksal' olmayacaktır; çünkü, daha önce gördüğümüz gibi, "anlıksal" olaylar, canlı doku (living tissue) ile ilintisi bulunan kendine özgü belleksel etkileri olan olaylardır. Bu yüzden, Berkeley, bizim doğrudan doğruya bildiğimiz olayların anlıksal olduklarını ileri sürmekte haklı olsa bile, canlı cisimlerin olmadığı yerlerde çıkarım yaptığımız olaylar konusunda yanılmış olması son derece olasıdır. Bunları böyle söylerken, daha sonraki bir bölümde yapılacak uzun bir tartışmanın vargılarını da önceden bildirmiş oluyoruz ama.

Hume, temelde Loce ve Berkeley'inkine benzer bir başlangıç noktasından kalkarak öylesine kuşkucu sonuçlara ulaştı ki, ardından gelen filozofların tümü de bunlara yan çizmişlerdi. Ben'in (self) varoluşunu yadsıdı, tümevarımın geçerliliğini (validity) tartıştı ve nedensel yasaların, kendi anlıksal süreçlerimizden başka bir yerde uygulanabileceğini kuşku ile karşıladı. Kesin vargıları öne sürmekten hoşlanmayan, eşine az rastlanır birkaç filozoftan biri oldu. Öyle sanıyorum ki, günlük yaşantımızda duyduğumuz kesinlikleri çürütürken ileri sürmüş olduğu nedenlerin sağlamlığını, geniş ölçüde, kabul etmekten kendimizi alamayacağız. Benlik (self) konusunda ise hemen hemen kesinlikle haklı idi. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir kişi (person) tek bir kendilik (entity) değildir; kendine özgü nedensel yasalarla birbirine bağlanmış olayların bir dizisidir. Tümevarım konusunda ise sorun daha da çetindir; Bu yüzden ona daha sonra bir bölüm ayıracağım. Nedensel yasalara gelince, daha ilerde de göreceğimiz gibi, buradaki sorun da sonunda tümevarım sorununa bağlanmaktadır. Her iki noktada da Hume'ün kuşkuları hafiften geçiştirilecek cinsinden değildir.

Locke, Berkeley ve Hume üstüne günümüzdeki geçerli eleştiri onların gereğinden çok "atomcu-atomistic" olmalarıdır. Anlığı bir "fikirler" kümesi (collection) gibi düşünmüşlerdi; fikirlerin de herbiri bilardo topları gibi katı ve birbirinden kopuktu. Sürekli değişim ya da bütünsel (integral) süreçler görüşünü taşımıyorlardı nedensel birimleri (units) pek küçüktü. Gestaltpsychologie ve tümcelerle ilişkili olarak daha önce gördüğümüz gibi, nedensel birimleri çoğu kez kendine özgü nedensel özgülüklerini yitirmeden parçalanamayan bir toplu görünüm (configuration)den başka bir şey değildi. Bu anlamda, geleneksel İngiliz felsefesinin pek fazla atomcu olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak, başka bir anlamda da bunun doğru olduğunu pek sanmıyorum ben; çünkü anladığım kadarı ile günümüz felsefesinin büyük bir kesimi bu noktada bulanık bir durumdadır. Gerçi, bir toplu görünüm öğelerine parçalanıp ayrılınca NEDENSEL özgülüklerini yitirebilir ama, o yine de, belli yolarla birbirine bağlanmış olan bu öğelerden oluşur; bütünün nedensel etkililiği (efficacty) ayrı ayrı atomların ayrı ayrı etkilerinin bir bileşimi olduğu varsayılmadığı sürece, "atomlar"a bölüp çözümleme yapmak (analysis) tamamen geçerlidir. İşte bu görüşü tuttuğum için, savunduğum felsefeye ben "mantıksal atomculuk (logical atomism)" adını veriyorum. Bu bağlamda ben, Locke, Berkeley ve Hume'ü günümüzdeki eleştiricileri karşısında doğru yolda buluyorum. Ne var ki bu da, daha sonraki bir bölümde ele alacağımız bir konudur.

Hume'un neden kavramı üzerine yapmış olduğu eleştiri Kant'ı yeni çıkış noktasına iten şeydir. Kant'ın felsefesi çetin ve karanlıktı. Ne demek istediği konusunda filozoflar hâlâ tartışıp durmaktadırlar. Kendisini destekleyenler, onun gibi düşünmeyenleri, yanlış anlamakla suçluyorlar bu yüzden okuyucuyu hemen uyarayım, aşağıdaki söylenenler, onun ne demek istediği üstüne benim görüşlerimdir; üzerinde anlaşmaya varılmış bir görüş değildir.

Kant'ın ileri sürdüğüne göre, anlıksal yapımızın gereği, bizler, duyu-izlenimlerinin henüz işlenmemiş gereçlerini (material), kimi "ulamlar" (categories) yardımıyla ve uzay ve zaman içinde düzene sokarak işleriz. Hem ulamlar, hem de uzay zaman düzeni bizce sağlanır ve bizce bilinmiş olması dışında dünya ile ilişkilerimizde yoktur. Ancak, anlıksal yapımız değişmez bir veri olduğu için, olayların tümü de, bizce BİLİNMİŞ OLARAK, uzaysal zamansal olacak ve ulamlara uygunluk gösterecektir. Bu ulamlar arasında da en önemlisi "neden" ulamıdır. Böylece, kendiliğinde dünyada, neden diye birşeyler olmasa bile (Kant'ın ahlâk açısından tutarsız olduğu bir noktadır bu), görüngülerin eş deyişle bize görünmekte olan şeylerin, kendilerine neden olarak her zaman bağlı bulundukları başka görüngüler vardır. Yine gerçek dünyada zaman diye bir şey bulunmasa da olup bitenler bize görünüşleriyle, kimisi önde, kimisi arkada olacaktır. Uzayı bulan da yine biziz; bu yüzden, geometri de dış dünyayı incelemeye gerek duymadan,o piriori olarak bilinebilir. Kant, sırf mantık

yolu ile tanıtlanamamış olsa bile Öklit geometrisinin çok kesinlikle doğru olduğunu düşünüyordu; çünkü insanın kendi kendisiyle çelişkiye düşmeden Öklit'in belirtileri (axioms) yadsınabilirdi.

Kant'ın dizgesinin zayıflığı ilkin, bu geometri sorunu üzerinde ortaya çıktı. Öklides'çi geometrlyi tümüyle doğruymuş gibi görmemizin hiçbir gerekçesi bulunmadığı anlaşıldı. Einstein'dan bu yana ona artık bütünüyle doğru değilmiş gözüyle bakmak için kesin nedenler var elimizde. Anlaşılan odur ki, geometri de coğrafya denli görgüseldir. Bir üçgenin açılarının toplamı iki dik açıya eşit olup olmadığını bilmek istersek eğer Batı yarım küresinde ne kadar kara olduğunu bilmek istediğimizdeki kadar gözlemlemeye bağlı kalırız.

"Ulamlar' konusunda da yine büyük güçlükler vardır. Bir örnek olarak "neden-cause" ulamını ele alalım. Sözgelimi ilkin şimşek çakmasını görürüz, arkasından gök gürlemesini işitiriz; görüngü olarak, görmemiz ile işitmemiz neden ve sonuç diye birbiriyle bağlantılıdır. Ama-neden'in öznelliğini ciddiyetle ele alacak olursak görmemizin ya da işitmemizin dışsal bir nedeni olduğunu varsaymamız gerekir. Bu durumda, bizim dışımızda herhangi bir şeyin bulunduğunu varsaymak için bir sebep yoktur. Ama durun, dahası da var: Gördüğümüz anda **gerçekten** olup bitmekte olan şey, Kant'a göre, içe-bakış (introspection) yoluyla algıladığımız şey değildir; gerçekten olup biten şey, bir tarihi olmayan, uzayda bir konumu olmayan nedenleri ve sonuçları da bulunmayan bir şeydir. Dolayısıyla kendimizi, dış dünyayı bildiğimizden daha iyi bilemeyiz. Uzay ve zaman ve ulamlar, hiçbir noktasında nüfuz edilemeyen bir yanılsama ılgımı (serap) işe karıştırır. Hume'ün kuşkuculuğuna bir yanıt olarak, bir bakıma başarısız bir çaba gibi görünür bu. Nitekim, Kant'ın kendisi de daha sonra **Kılgın Usun Eleştirisi**'nde "gerçek" dünyada etikanın en azından geçerliği olması gerektiğini düşündüğü için, yapıtının büyük bir bölümünü yok etmiştir. Ama felsefesinin bu bölümü izleyicilerince bilinmezlikten gelinmiştir genellikle ya da Kant'ı kollama kaygısıyla çok küçümsenmiştir.

Kant, eski bir felsefi tartışmaya yine bir biçim kazandırmıştı: Ne ölçüde bilgim a priori'dir ve ne ölçüde deneye dayanmaktadır? Kant, deney olmadan hiçbir şeyi bilemeyeceğimizi ve bildiğimiz şeyin deney dünyasında yalnız geçerli olduğunu kabul ediyordu. Ama, bilgimizin genel çatısının, özel deney olguları aracılığıyla tanıtlanmış olduğu anlamında a priori olduğunu; buna karşılık, görüngülerin deneylenmiş olabilmek için, uymak zorunda kaldıkları koşulları temsil ettiğini ileri sürüyordu. Onun zamanında önce Anakara filizoflarının eğilimi hemen herşeye a priori gözüyle bakmak iken, Britanya filozofları hemen her şeyi görgüsel gözüyle bakmaktı. Yalnız her iki yanda a priori olan şeyin en azından kuramda mantık yoluyla tanıtlanabileceğini düşünüyordu; buna karşılık Kant matematiğin a priori ama "bireşimsel" olduğunu, diyeceğim, mantık yoluyla tanıtlanamaz olduğunu ileri sürüyordu. Bu konuda, geometri onu yanlış yola saptırmıştı. Doğru diye kabul edilen Öklitçi geometri "bireşimsel" dir ama, a priori değildir; salt öncüllerden sonuçlar çıkarsama gibi alındığında, a priori'dir ama 'bireşimsel' değildir. Mühendislerin istediği biçimdeki gerçek dünya geometrisi görgüseldir; belitlerin (axiome) hakikatini araştırmayı değil de yalnız içermelerini gösteren salt matematiksel geometri ise, salt mantıkta bir uygulamadır.

Bununla birlikte, doğru bir bilgi çözümlemesi bu kitapta söylenmiş olanlarla bir benzerlik taşımıyorsa eğer görgücüler ile a prioristler arasındaki tartışmanın tümü az ya da çok gerçektir denilebilecektir. Tüm inançlara (beliefs) uyaranlar **neden olur. Bunlar** uyaranlar kadar özel olduklarında, bir görgücünün deneyle **tanıtlanmış** sayabileceği türden olurlar; ama daha genel olduklarında, güçlükler baş gösterir. Diyelim ki bir yabancı İngiltereye geliyor ve gümrük memurlarıyla karşılaşıyor, bu da onu İngilizlerin hepsinin kaba insanlar olduğu genellemesine götürüyor; ama birkaç dakika sonra bir hamal bahşiş beklentisiyle bu çıkarımı altüst ediyor. İşte bunun gibi kimi zaman, belli bir inanca tek bir olay neden olur, ama yine başka bir tek olayla da bu inanç yıkılır. Bir insan yaşamındaki olayların tümü, söz konusu inancı etkilemeleri bakımından ona neden olacak türde iseler, insan inancını doğru sayar. Bir inanç nedenli genel ise o denli çok olay, onunla ilgilidir ve bu yüzden bir insanın uzun süre doğru sayabileceği türde olması o denli güç olur onun için. Kabaca şöyle diyebiliriz: Apriori sayılan inançlar, daha sonraki olaylarla altüst olmuş, ama gerçekte pekişmiş (confrimed) olanlardır. Başka yerde olduğu gibi burada da şu görüşle karşılaşıyoruz: Bilgi kuramı, Kant'tan bu yana sanılmış olduğu gibi,o kadar temelli (köklü) bir şey değildir.

Benim üzerinde durmak istediğim geleneksel bir tartışma daha var: Tekçilik (monists) ile çokçular (pluralists) arasında geçen tartışma. Bu evren bir tek midir yoksa bir çok mu, bir çoksa içten içe aralarında nasıl bağlanmaktadırlar? Tekçi görüş çok eskidir: Daha Parmenides'te (İ.Ö.V.yy.'da) tamamlanmıştır. Spinoza, Hegel ve Bradley de geliştirilmiştir. Öte yandan çokçu görüş Herakleitos'ta Atomistlerde, Liebniz ve Britanya görgücülerinde görülmektedir. Kesinliğini (definitness) göz önüne tutarak biz, ana çizgilerinde Hegel'in izleyicisi olan Bradley'de karşılaştığımız biçimiyle,tekçi görüşü ele alalım. Ona göre her yargı, bir bütün olarak gerçekliğe bir yüklem (predicate) vermekten ibarettir: Bütünlük her türlü yüklemin öznesidir. Sözgelişi, "Tommy nezle oldu" demekle işe başladınız. Bir bütün olarak bu, evren üstüne bir önerme (statement) gibi görünmeyebilir amma, Bradley'in gözünde öyledir. Onun kanıtlamasını, izleyicilerini gücendirebilecek popüler bir dille aktarmaya kalkışırsam, şöyle bir şey yazacağım herhalde: İlkin, Tommy kimdir? Belli bir yapısı olan ve bu yapıyla başkalarından ayrılıp seçilen bir kişidir; birçok bakımdan başkalarına benzeyebilir, ama her bakımdan benzemesi olanağı yoktur; öyle ki karakteristik çizgilerinin tümünü ortaya koymadıkça, Tommy'nin kim olduğunu gerçekten anlayamazsınız. Ne var ki bu yapmayı denediğinizde de Tommy'nin ötesine geçersiniz: Çevresiyle olan ilişkilerle belirlenir o sevecen ya da başkaldıran ya da hırslı, gürültücü ya da sakin vb. bir kişidir; bu niteliklerin hepsi başkalarıyla olan ilişkileri işe katar. Tommy'yi kendi dışında var olan herhangi bir şeye değinmeksizin belirlemeye kalkışamazsınız, çünkü olanaksızdır bu; dolayısıyla o kendi kendine sürüp giden bir varlık değildir, dünyanın tözü olmayan (unsubstantial) bir parçasıdır. Aynı şey burnuna ya da nezlesine daha da iyi uygulanabilir. Nezle olduğunu nasıl biliyorsunuz, örneğin? Belli bir türden maddi tözlerin burnundan mendiline geçmesinden; ki bu bile o kendi başına kaldığında olmaz. Ama şimdi Tommy'yi burnu ile nezlesini belirleme amacıyla çevreye girdiğinizde; çevresinin a-

çıklamasını göz önünde tutmaksızın yakın çevresini belirleyemiyeceğinizi ve en sonunda, işin içine bütün dünyayı da karıştırmak zorunda kalıncaya değin bunun öyle gideceğini anlarsınız. Dolayısıyla Tommy'nin nezlesi gerçekte dünyamızın bir özelliği olacaktır; çünkü, dünyadan başka hiçbir şey özellikler taşıyacak denli yeterince tözsel (substantial) değildir.

Kanıtlama daha soyut bir biçimde de koyabiliriz. Dünyanın bir parçası olan her şey kısmen, başka şeylerle olan ilişkileriyle oluşur ama bu ilişkiler gerçek olmayabilir. Bradley'in ilişkileri karşı olan kanıtlaması da şöyledir: O ilkin, eğer ilişkiler varsa bunların aralarında sürüp gittiği nitelikler de olmak gerekir, diye düşünür. Kanıtlamanın bu bölümü üzerinde durmamıza gerek yok. Geçelim, daha sonra şöyle sürdürür:

"Ama ilişkinin nitelikler yanında nasıl yer alabileceği de anlaşılır gibi değildir, öte yandan. Niteliklerin yanında o hiçbir şey değilse eğer, o zaman bağlantılı da değildir onlar ve durum eğer böyleyse, daha önce gördüğümüz gibi, bu nitelikler nitelik olmaktan çıkmışlardır, aralarındaki ilişki de bir hiçliktir (nonenty). Ama bağıntı onların yanında birşey olacaksa, o zaman biz de açıkça **yeni** bir bağlayıcı ilişki isteyeceğizdir. Çünkü ilişki,terimlerinden birinin ya da her ikisinin sadece sıfatı olamaz; ya da bu durumda en azından savunulamaz görünür. Sonra kendi başına bir şey olma, kendi başına terimlerle bir ilişki taşımıyorsa eğer, nasıl anlaşılır bir yolla onlar için herhangi bir şey olmakta başarılı olabilir? Ama burada da yine umutsuz bir sürecin burgacına düşüyoruz çünkü sonu olmayan yeni ilişkileri bulmayı sürdürmek zorunda kalıyoruz. Zincir baklaları bir halka ile birleşirler ve bu birlik bağı da yine iki ucu olan bir halkadır; bunların her biri de kendilerini eskisine bağlayacak yeni bir halka ister. Sorun, niteliklerin yanında ilişkinin nasıl yer alabileceğini anlamaktır sorun, ama bu sorun çözülemez."

Burada yersiz olabilecek anlaşılması güç teknikler olmaksızın bu kanıtlamayı doğru dürüst bir biçimde işleyemem. Ama,neyin bana asıl yanılgı gibi göründüğünü bildireyim. Bradley bir ilişkiyi tıpatıp terimleri kadar tözsel bir şeymiş gibi görüyor, tür bakımından kökten farklı bir şey gibi değil. Zincirin baklalarıyla benzeşmesi bizi kuşkuya düşürmeliydi; çünkü, bu benzeşme geçerli olursa zincirlerin olanaksız olduğunu da açıkça ortaya koyar, ama bir gerçek olarak, onlar yine vardırlar. Kanıtlamasında fiziksel zincirler uygulanmayacak tek bir sözcük yoktur. Ardışık zincir baklaları bir halka ile değil, uzamsal bir bağıntıyla (ilişkiyle) birleşmiştir. Sanırım Bradley daha önceki bir bölümde değindiğim bir durumla (koşulla) yanlış yola saptırılmıştır bilinçsiz olarak: Bir ilişkiyi imleyen **sözcüğün** onun terimlerini imleyen **sözcükler** kadar tözsel olacağı olgusuyla. Şimdi varsayalım ki A ile B iki olaydır ve A,B'den önce gelmektedir "A B'den önce gelmektedir" önermesinde "Önce gelmektedir sözü, "A" ve "B" sözcükleri kadar tözseldir. **İki** A ve B olayı arasındaki ilişki, dilde "A", "önce gelmektedir" ve "B" gibi üç sözcüğü zaman ya da uzay düzeniyle gösterilir. Ama bu düzen gerçek bir ilişkidir, ilişkiyi imleyen bir sözcük değildir. Bradley'in gerilemesinde ilk adım, bir ilişkiye sözsel, bir anlatım verilmekle gerçekten atılmış olur ve bir ilişkiyi imleyen sözcük terimlerini imleyen sözcüklerle bağlantılı olur. Ne var ki bu metafiziksel değil, dilbilimsel bir olgudur ve gerileme de daha öteye gidemez.

Buna şu da eklenebilirdi: Bradley'in kendisinin de kabul ettiği gibi, Gerçekliğe bir ıra (character) verildiğinde o, özne ve yüklem ilişkisi üzerine eğildiğinde karşılaştığı güçlükler yeniden kendini göstermekte ve dolayısıyla o da **hiçbir** hakikatin tam doğru olmadığı sonucuna varmak zorunda kalmaktadır. Son derece soyut bir kanıtlamaya dayalı böyle bir vargı kanıtlamada bir yanlışlığın olduğundan insanı kuşkulandırmaktadır doğal olarak.

Çokçuluk bilim ve sağduyunun görüşüdür ve buyüzden karşısına çıkarılan kanıtlamalar bağlayıcı kati olmadığı zaman,kabul edilmek gerekir. Kendi payıma ben bu görüşün doğru bir görüş olduğu **öte yandan tekçiliğin de gizemciliğin esinlemiş olduğu yanlış bir mantıktan türemiş olduğu konusunda herhangi bir kuşku taşımıyorum.** Bu mantık Hegel ile izleyicilerinin felsefesine egemen durumdadır; yazılarında hemen hemen hiç değinilmese de, Bergson dizgesinin de ana temelini oluşturmaktadır. Bu görüş red edildiğinde geçmiştekiler gibi gözüpek metafiziksel dizgelerin olanağı kalmadığı anlaşılmış bulunmaktadır.

ÇEVİRİ/YAKUP ŞAHAN

İNSANCIL YAYINLARI YALOVA'DA

Mustafa Taner
TANER Kitap Kırtasiye ve YAYINCILIK
İstanbul Cad. 11/B Yalova

★

İrfan Altunç
BİLGİ KİTAP KIRTASİYE
İstanbul Cad. No: 4 Yalova

İnsancıl Kitaplarını edinmek isteyen Yalovalı okurlarımıza duyurulur.

Sanatın İşlevi II

Berrin TAŞ

Ben sanatın insanı motive eden gücüne inanıyorum. İnsanın niteliksel değişiminin gerçekleşebilmesi birtakım koşulların oluşmasını gerektiriyor. İnsan kanıksadığı ve içinde kendini yitirdiği yaşamının anlamsızlığını kavrayabilmek... ve yaşamına bilinçle bakabilmek için bulunduğu konumun dışından kendi yaşamını görebilirse değişmenin ve kendini dönüştürmenin gerekliliğine inanabilir... insana bu gücü önemli ölçüde sanat verebilir. O halde sanatın işlevlerinden biri belki de en önemlisi insanda psikolojik bir gereksinim yaratmaktır diyebilirim. Sanat psikolojik gereksinimi nasıl yaratacaktır... İnsana kendini göstererek. Yaşadığı dönemle ilintili... insanın yaşamından çağrışımlarla... yaşama verdiği yanıtlarla sezgisel bilgilendirme yoluyla kendinin... dünyanın... insanın hakikatini verebilir.

Sanat dünyanın insanın hakikatini nasıl sezdirecektir... sanatçının izlemesi gereken yol nedir. Sanatın işlevi kendini hangi noktada göstermektedir. yanıtlarını aradığımız sorular bunlar. İnsani ilişkiler kurmakta parçalanmış insanı bütünleştirmekte... tam insan olmaya doğru yürürken sanatın işlevi daha bir önem kazanıyor. İnsan, yaşamını sanatla yoğurmak sanatla güzelleştirmek isteği duyduğunda kendini... yaşamını dönüştürebilmek amacıyla yürümeye de başlayacaktır. Çünkü sanat sözle oyalanmaz... gerçekliği somutlanışı içinde göstermek ister. Bu gerçeklik hangi insanın gerçekliği olacaktır. Toplumların sınıflara bölünmüşlüğünü... sanatçının bu konumlanış içindeki yerini belirlemeden sanatın hangi insana seslendiği havada kalacaktır. Şurası kaçınılmazdır ki değişimden ürken... kalıplaşmış ve artık insanı karşılamayan köhnemişliği sürdürmek.. yozluğun, insansızlığın... burjuvazinin insan adına konuşmasının karşısına insani değerleri çıkararak yarınımızı savunan... değişimden dönüşümden yana bir sanatı oluşturmak gereklidir. Bu gereklilik insanı meta derkesine düşüren ilişkiler ağıyla... tüketimi yaşam belleten yaşam modelleriyle.... insanı tüketmek için soluk alan yaratık durumuna indirgeyen sistemin kültürü.... sanatı.... ideolojisiyle mücadele etmek anlamına geliyor. Mücadele nasıl gerçekleşecek... insanın yerleşik kalıpların içine hapsolduğunu ve mıymıy insan davranışlarının dışına çıkmakta zorlandığını bildiğimize göre nerden başlayacağız.

İnsanın değişiminden sık sık sözediliyor. Toplumu... dünyayı çeşitli bakış açılarından değerlendirenler... yaşadığı dünyadan ve insandan hoşnutsuzluk duyanlar değişimin nasıl olması gerektiği üzerine konuşuyorlar. Tabii her birinin değişimden ne anladıkları sorunu... insan sorununa yaklaşımlarıyla belirleniyor. Bugün Sovyetler'de yaşananlar sosyalizmin yeni insanı yaratamamış olmasının bir sonucu. Bütün insanlık aynı anda aynı koşullarda değişemediği için bugün insan eşitlikçi bir dünyada yaşamıyor. Belki sosyalizmin insanın önüne koyduğu ideal insanın görebileceğinden çok uzaklardaydı. Yaşadığı günü düzenleyemeden bir ideale doğru yürümek insan için olanaksızdı belki de. Bu nedenle bugünü iyi değerlendirmek gerekiyor... sanatı, kültürü... insanıyla. Bugün insan için mücadele ettiğini söyleyenlerin... bu mücadelenin henüz içinde olmayanlara karşı çok önemli bir sorumluluğu var... davranışlarıyla örnek bir model oluşturmak. Hem yeni insanı yaratmak... hem de insana bir yaşam modeli sunabilmek için sanatçının temel alması gereken ölçütler neler olacaktır. Yaşamı insanı dönüştürmek adına sanatın işlevine başvuruyorsak eğer neyi neden yaptığımızı bilmek durumundayız. İnsan yaşamını değiştirmek üzere harekete geçtiğinde bugün neleri değiştirmesi gerektiğiyle ilgili bilgilenmek ve gelecekte nasıl bir yaşam oluşturabileceğini görebilmek zorundadır. Sanatçı insana yaşamının ayrıntılarındaki açmazları... onu mutsuzluğa iten oluşumların nedenlerini yaşamlarındaki küçücük örneklerle gösterebilmeli... insana bir ütopya sunabilmelidir. Bugün insanın gereksindiği budur. Değerler altüst olmuş bir durumda... insan ne yapacağını bilememenin şaşkınlığı içinde.. yabancılaşmış, tepkisiz kendine yaşamına karşı da ilgisiz. O halde biz insanı savunanların önündeki sorun şikayet dilekçesi yazar gibi yalnızca bugünden rahatsızlıklarımızı belirtmek değil.. insanı bugünkü konumuna getiren.. insanı insanlaşma mücadelesinden koparan nedenleri gösterebilmek olmalıdır. Bu nedenleri gösterirken... olumsuzlarken... bunların karşısına kendi savunduklarımızı çıkarmak durumundayız. Yalana karşı gerçeği... metalaşmaya karşı insani değerleri bencilliğin yerine insana karşılıksız vermeyi... yalnızlığa karşı zor günlerde arkadaşın yanında olmayı... dostluğun insanla çıkar gözetmez bir ilişkiye girmek olduğunu savunmak... ve insana bir davranış modeli sunmak gereklidir. Bugün sanata düşen işlev... insana karşın insanı savunmaktır. Sanatçı bu görevin bilincinde olamıyorsa kendi safını iyi belirlemek durumundadır. Kendine yalan söyleyen insana doğruyu gösteremez... sanatçı açık net hangi insandan yana olduğunu ve hangi insanı yazdığını belirlemelidir. Soru şudur... senin şiirin kimden yana... romanlarını yazmaktaki amacın ne... eleştirilerini neye göre yapıyorsun... bakış açın hangi insanı savunuyor... söylediğinle yaptıkların arasında bir bireşim var mı? Yoksa sen insan için yarattığını söylerken aslında hiç değişmeyen bir yaşamın olduğu gibi sürmesinden yanamısın... yoksa sen uslu uslu kendine yazacak bir yer bulmanın telaşında ufak hesaplar peşinde koşan zavallı bir egoist misin? Yoksa sen kendini dönüştüremeden insanı dönüştürmekten zevkle söz eden bir çenebazmısın. Yoksa sen.. nedenler çoğaltılabilir. Önemli olan her sanatçının kendi içinde... kendisiyle ilintili gerçekçi bir sorgulamayla yerini belirlemesi hiç kimseye değilse bile en azından kendisine doğru söylemesi insanın kazancı olacaktır.... sanatta tam bir ayrışma yeni insanı savunan eserlerin oluşmasını sağlayacaktır.

Neden Şiir Yazıyoruz.

Sanatın önemli işlevlerinden birinin psikolojik bir gereksinim yaratmak olduğunu söyledim... bu aynı zamanda şairin bir iç gereksinimidir. Öyle ya neden kendini dışavurumu başka biçimlerde olmuyor da şiirle oluyor. Şair... yaşamın günlük sorunları karşısında çoğunluğun alışılmış gündelik bakış açısının dışında ayrımlaşmış bir dünya düşlemektedir bana göre ve dayanılmaz bir biçimde bu dünyayı kendi dışındakilere iletmek gereksinimi duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında ne-

den şiir yazıyoruz sorusu açıklık kazanıyor. Çoğu kez şair bu psikolojik gereksinimin ayrımında değildir ve ona neden şiir yazdığı sorulduğunda kendimi anlatmak için diyecektir. Oysa bu kendini anlatmak faslı dünyayla.. insanla sığ bir ilişkiye girmenin dışavurumu değildir. Şair ayrımında olsa da olmasa da anlatmaya kalkıştığı "kendi" yaşadığı toplumun düşünsel faaliyetinden.. insanla dünyayla nasıl ilişkiye girdiğinden-zihinsel ve pratikte-bağımsız değildir. Şairin dünyayla... insanla ilişkilerinde insani değerleri temel alıp almaması şiirlerinde kendini gösterecektir. Dolayısıyla "kendini anlatma" atmosferde boşluğa düşmüş bir kaya parçasının varlık koşullarıyla eşdeğer ele alınamaz. Günümüzün şairi insanı savunacaksa bugün beğenmediği yozlaşmanın... çöküşmenin karşısına insani değerlerle çıkmalıdır. Bu da yaratıcılığını ortaya koyarken bakış açısının net oluşuyla kendini belli eder. Şair kapitalizmin insana sunduğu standart insan modelinin karşısında kendi varlığıyla insanın çökmeden ayakta durabileceğinin kanıtı olmalıdır. Bu da şairin sunduğu yaşam modelinin insanın gereksinimi karşılamasını dikkate alarak... bu yaşam modelinin kapitalizmin etkisinden sıyrılmış insanla oluşturabileceği gerçeğini gözardı etmeden şairin yaşama bakışıyla örtüşen yeni bir dili oluşturma çabasıyla olanaklıdır. Yeni dil metalaşmaya karşı çıkan insanın değerlerini koruma mücadelesi içinde ortaya çıkar ve şairin ileriye doğru yürüyüşünün işaretidir aynı zamanda.

Şairin şiir yazma eyleminde kendini gösteren psikolojik gereksinim nasıl giderilecektir... şair insanla dünyayla kurduğu iletişimi nasıl yansıtacaktır. Türkiye'de bilebildiğim kadarıyla şairler yapı sorunlarıyla pek fazla ilgilenmemişler. Şiir çoğunlukla an'ın getirdiklerinin belirleyiciliğinde varlığını sürdürmüş 1940 Kuşağı şairleri şiirin içeriğinde verili anlama önem verirken biçimi gözden kaçırmışlar, İkinci Yeni kuşağı da şiiri anlamsız boş sözler yığını görmüş, biçimsel düzenlemelerle şiirde yenilik aramışlardır. Bugün şiir evrenimizi kurarkan yapılması gereen şiiri "öz ve biçim" diye ayırmak değil.. bütünlük içinde ele alarak anlatılmak istenenleri bir bireşim içinde verebilmek olmalıdır. Şairin zihinsel yaşantısı kendiliğinden bir anlam yaratmaz. Zihinsel yaşantının şairin dışında ikinci bir yaşam... ikinci bir dünya oluşturması gerekir. Bu da yapılandırma sorunlarıyla ilintili çalışmalar yapmakla olanaklı. Çalışma sürecinde şaire bağımlı çalışma bittikten sonra şairden bağımsız.. şairin karşısında kurmaca bir dünya oluşturmak sözcüklerin seçiminden.... sözcüklerin nasıl kullanıldığından...ne söylemek istediğinden bağımsız değildir. Şairin malzemesi sözcüklerdir.. şair sözcülerle oynar.. dünyayla insanla ilişkisi içinde şekillenen zihinsel yaşantısını nasıl yoğurarak değiştirebileceğinin hesabını yapar.

Şiir insani bir etkinliktir... şair şiirle gerçekliği değiştirme eylemine katkıda bulunur. Şair şiirini insana okutabilmek.. ve insanla iletişim kurmak amacıyla yazıyorsa kendi şiir evrenini kurmalıdır.

Bir Yanıt

Rize'den Sevgideğer Şeref Bilsel'e mektubuyla bana yanıt verme hakkı tanıdığı için teşekkür ediyorum. Şiirin boş zamanı doldurma uğraşı bilindiği bir ülkede şiir üzerine düşünmüş... zaman harcamış, dizeleri tek tek incelemiş ve bir mektup yazmış. Bilsel'in mektubu **İnsancıl**'ın 51. sayısında yayımlandı. Yalnız Şeref Bilsel'in mektubu gösteriyor ki ben anlatmak istediklerimi tam anlatamamışım. Sorunumu aktramadığımı Bilsel'in şu sözlerinden anlıyorum.

"Ben yüreğindeki sesi söndürememiş birisi olarak kendime ait bir sesim olduğuna inanıyorum. Görüntü anlamında daha çok kelimelerin bende bıraktığı renkler izdüşümler (buna bir bakıma tirşelikte denebilir) ve bunların anlama yönelik yolculuğunu (hisleri zedelemeden) eğitmekle meşgulum"

Birsel"le ayrı düştüğümüz yerleri şiire bakışından hareketle anlatmaya çalışacağım. Ben şairin zihinsel yaşantısının (yüreğindeki sesin) kendi başına bir anlamı olmadığını zihinsel yaşantının (yüreğindeki sesin) şairin kendi dışındaki dünyaya nasıl baktığıyla belirlenen bir yapılandırmayla önem kazanacağını düşünüyorum. Bu da "hislerin zedelenmesine" neden olmaz. Şairin güzel duygularının olması kadar.. güzelliğin insana nasıl sunulduğu da önemlidir. Yazdığımız şiirin insana ulaşmasını istiyorsak... anlaşılması bizim için önemliyse neden şiir yazdığımız kadar nasıl şiir yazdığımızda önemlidir. Bence her şair kendi şiir yazma yöntemini belirlemelidir... en azından şiiri üstüne düşünmelidir.

Ben şairin anlama çabasını önemserim. Bana göre şair çevresine... yaşadığı dünyada olup bitenlere karşı duyarlıdır... bu duyarlılık şairin anlama çabasıyla bir işlev edinir. Anlama çabası şair seçimlerini yaparken etkili olur.. şair neye karşı neyi savunacağını... neleri benimserken neleri dışlayacağını anlama çabası sonucunda vardığı kararlarla belirler. Şair şiirini oluştururken sözcüklerin seçiminden... sözcüklerin nasıl kullanılacağından ve neyi anlatmak istediğinden bağımsız bir davranış gösteremez.. Bu nedenle Birsel'in benim tavsiyeyle şiir yazdığımı söylemesi doğru bir değerlendirme olmaz.. neden olmaz. iki nedenle onu anlatayım. Biri Cengiz Gündoğdu birikimine güvendiğim değer verdiğim bir insandır... Cengiz Gündoğdu'nun etkinliğinin temeli nasıl düşünüleceğiyle ilgili savunduğu yöntemi anlamamızı sağlamaktır. Dergide para sorunlarından kendimizi kurtarabildiğimiz nadir zamanlarda sanatın üstüne düşünülür... tartışılır. Benim "Şairin Bir Şiire Yolculuğu"nu yazma nedenlerimden biri de böyle bir tartışmanın ardından Cengiz Gündoğdu'nun anlatmaya çalıştığı yöntemi deneyerek anlama isteğimden kaynaklanıyor. Yalnız ben bu denemeyi kendi başıma değil sizlerle birlikte yaptım.. anlama çabamı paylaştım. Bir yöntemi anlamadan kabullenmek ya da reddetmek bana uymadığından böyle bir denemeye giriştim. Bu nedenle şiir yazma yöntemimi değiştirmem kalıcı bir tavır değil.. yani yalnızca bir şiiri yazarken yaptığım bu deneme Cengiz Gündoğdu'nun savunduğu yöntemi anlama isteğimin dışavurumu. Bu "Düş Kız Gökyüzüne Gidiyor"dan önce yazdıklarımı aynı yöntemle yazdığım... bundan sonra yazacaklarımı da aynı yöntemle yazacağım anlamına gelmiyor. Yalnızca şiirin çalışma gerektirdiğini göstermek istedim.... bunu kendim uygulayarak somutladım. Daha önce de söyledim... ben şiirde arayış içindeyim. Türkiye'de şairler çoğunlukla rastlantıyla şiirlerini oluşturmuşlar. 1940 Kuşağı şairleri şiirlerinde anlama ağırlık verirken yapılandırmayı ihmal etmişler. İkinci Yeni Kuşağı da biçim oyunlarıyla uğraşırken sözcüklerin işlevini yitirmesine neden olmuşlar. Benim yazmaya çalıştığım şiirde önemsediğim, sözcüklerin kullanımıyla neyi anlatmak istediğimin diyalektik bir ilişki içinde estetik bütünlük oluşturması.

Sayın Bilsel "yani şiir matematik midir, yani sadece beyin işçiliği midir" dedikten sonra şiirin insana seslendiğini insandan beslendiğini vurguluyor... benim buna bir itirazım olamaz. İki kitabım da insanı irdeliyor.. insanı sorguluyor... yalnız benim anlamadığım şiirin hesap kitap işi olmasıyla duyguların birbirine karşıt uçlara

konulması. Bilsel'in söylediklerinden şu anlaşılıyor.

Şiir matematikse... bilinçle yazılıyorsa o şiirde duygu barınamaz.. ya da şiir kendi anlatımıyla "hislerle vizelenirse o, şiirde hesap kitap ustalık olmaz. Bunu şu söylediklerivle de belirliyor. "Eğer şiir ilk önce şairde başlayıp şairde bitmiyorsa bunu anlayamam. Şiir herşeyden önce AN'ın akışıdır... hislerle vizelenir şair ilk önce hislere yakalanır, işçilik gerekmiyor mu? tabii gerekiyor ama sadece beyin işçiliği VE YÜREK orjinaldir/ özgündür."

Ben Bilsel'in yürek sözünü pek sık ve gereksiz yere kullandığını düşünüyorum. Estetik kategorilerde yüreğin karşılığı yok... benzersiz farklı olan kişiliktir... şairin kimliğidir. Türk Dili ve Ebediyatı öğrencisi Şeref Birsel'in "yürek" sözcüğüyle anlatmaya çalıştığını anlatamadığı kanısındayım...diline özen göstermesi gerektiğini düşünüyorum. Beyin şairin duygularını (sizin anlatımınızla yüreğini) yansıtmıyorsa başka ne işe yarar. İnsanın benzersizliğini belirleyen beynidir.

Şeref Bilsel "üçüncü şahıslarla anlam genişletmek sevdası peşinde olmak siparişlerle anlatım şiiri yakalamaya çalışmak, şiirin halet-i ruhiyesini (AN'ın var olan havasını) değiştireceğinden size yabancı bir yaratıya dönüşebilir... kendi ben'ini genelleştirebildiği (ehlileştirebildiği) ölçüde evrenselleşir" diyor. Ben de tam burada şairin yaratımı ona yabancılaştığı ölçüde genelleşebilir diyorum. Şiir yazılmadan önce malzeme (dil...sözcükler.. dilin kullanımı) şaire bağımlıdır. Yaratma süreci bittikten sonra şairden bağımsız bir yapı olmuştur. Bu şiirin yaratıcılık sürecindeki değişimden kaynaklanır. Daha önce de söylediğim gibi şairin iç dünyasının.. zihinsel yaşantısının kendi başına anlamı yoktur.. hamdır o, işlenmek ister. İşlendikten sonra başkalarınca da anlaşılır bir duruma gelir. Benim anlam genişletme isteğim şundan kaynaklanıyor. Ben değişime...dönüşüme açık bir insanım.. bu ne anlama geliyor. İç yaşantımın genişlemesi... yaşamla.. insanla ilintilerimin eskisine göre daha yoğun.. daha ayrıntılı bir bütünlük oluşturması şiiri artık önceki gibi yazamayacağımı gösterdi bana. Sözgelimi bundan sonra yazacaklarımı ilk kitabım **İnsana Gecikmeden**'deki gibi yapılandıramam...bu bundan sonra yazacaklarımı dar bir yapıyla sınırlandırmak anlamına gelir. Oysa ben şiire daha çok görüntü... daha çok sözcük daha çok yaşam girebileceğini biliyorum. Demek ki benim sorunum ne yazacağımı bildiğime göre nasıl yazacağım noktasında düğümleniyor ve arayış gerektiriyor. Ben aramayı sürdürüyorum.

Eleştirilmeye hazır bir cesaretle şiir çalışmamı yazarak gösterdim. Şeref Bilsel'de cesur bir mektup yazdı. Böylelikle şiire nasıl baktığımızı karşılıklı gözden geçirdik. Ben şiir üzerine bu konuşmaların şiirle ilgilenenlere yararı olacağını ve şiir ortamımızın böylelikle gelişeceğini düşünüyorum.

Teşekkürler Şeref Bilsel.

İnsan gülümsüyor... İnsancıl Gülümsüyor.

ESKİŞEHİR GÜLÜMSÜYOR

İNSANCIL KİTAPEVİ

Eskişehir'de Açıldı

Kızılcık Mahmut Pehlivan Cad. Kanatlı Ap. No:6
ESKİŞEHİR

Niçin Şiir

Gün ALTAY

Çoğu zaman yalnızlığımı paylaştığım tek unsur diyebilir. Hep surmuşumdur kendi kendime niçin şiir yazıyorum diye... evet niçin şiir yazıyorum. Bu sorunun cevabını vermek için savaştım. Acaba yalnızlığımı unutmak için mi... yoksa yıllardır yüreğimdeki kangren haline gelmiş yarayı kapatmak için mi? Beni yaralayan aşağılayan insanlara bir şey kanıtlamak gereği duyduğum için mi.... bu soruların arasında gidip geliyorum. Henüz bir çözüm bulamadım ama şimdilik şiirle özdeşleştiğimi söyleyebilirim.

Peki ben neyim... yaralı yüreğinde fırtınalar kopan bir insanım. İşte bu nedenle şiirde endimi anlatıyorum... benliğimi arıyorum. Şiiri niçin yaşıyorum ve neyi anlatmak istiyorum hiç bilmiyorum ve daha yolun başındayım. Çok çalışmam geretiğini biliyorum.

Evet niçin şiiri seçtem... bu da çözülmesi oldukça zor bir soru. Bu sorunun muhasebesini yaptım. Ben edebiyat dalında niçin roman, öykü, deneme, fıkra'yı seçmedim de şiiri seçtim. Çalışmak gerekiyorsa şiir de çalışma istiyor.. özen istiyor. Örneğin küçük bir nesnenin üzerine büyük bir nesne koyabilir miyiz... hayır çünkü düşer. Bir ev yapılırken mimar önce evin planını çizer...temelini hazırlar... duvarları pencereleri kapıları damı bahçesi v.s. ev tamamlanır. Sağlam ve güzel, sağlıklı bir ev en erken dört yılda biter. Ama hesaplan iyi planlanmadan yapılan daha kısa sürede bitse de sağlıklı olmaz. Şiir de böyle. Önce kağıtlara karalamalar yazılır. Bu çaba en güzelini yazana dek sürer. Şiri okuduğumuz da anlam taşımalı... düşündürmeli. Şiiri okuyan bir kişi acaba neyianlatıyor diye merak etmeli. Aslında tüm şiirler bir ayrıcalıktır. Şiir mücadele ister... şiir yazmak istiyorsan önce kendinle savaşacaksın.

Şiir duygu işidir... şiir mutluluktur şiir coşkudur.. şiir heyecandır. Dünyada yaşadığımız etkilediğimiz olaylar yaşamının bir parçası. Kocaman ağaçların yemyeşil yaprakları nasıl sararıp düşüyorsa.. zayıf dalları nasıl çıplak kalıyorsa, bizde bu ortamda şiir yoğururuz. Martıların coşkulu çığlıklarında bir müziği dinlerken... aniden çıkan fırtınada... gökten düşen kar tanelerinde nice ince yağan yağmurda... kapkara bulutlarda. Tüm güzelliklerde şiiri yaşarız. Şiir duygularımızı bir oya gibi işler. Her insan bin çocuktur... hangi yaşta olursa olsun. Yürekleri hafif esintilerle doludur.. oyuncaktır tabancadır... arabadır... bebektir... tuvaldir...bir defterdir.. kalemdir... bir sarı yapraktır. Bir ressam için resim onun hayatıdır... resimle içeçedir... yaşamının parçasıdır. Her çizgide her renk cümbüşünde kendini anlatır. Sevincini mutlululuğunu coşkusunu paylaşır... resim tahtası...palet...tuvalonun için herşeydir... elinden alındığı zaman oyuncağı alınmış gibi yüreği daralır. Şiir konusuna gelince... insanlar tümüyle duyarlı ve duygusaldır. Biz toplum olarak şöyle düşünürüz çoğu zaman. İşte o duygusuzdur... geçen gün bir akrabası ölmüştü ya o gün ağlamadı. Oysa kağıt kalem ve defter onun yaşantısının bir parçasıdır. Her insanın ayrı bir yapısı vardır... Kimi insan ağlar... kimi hırçınlaşır... kimi de derin bir sessizliğin içinde kendini bulur. Gecenin sessizliği inince dar sokağa o küçücük odasında şiirle ısınır.

Şiir gerçektir... insana güç verir. Dünyaya açılan penceredir. Soğuk kış gecelerinde yatağımıza yattığımızda kendimizi düşler içinde buluruz ve uzun bir yolculuğa çıkarız. Şiir de budur.... yaşamın dışında yeni bir yaşamdır.

Şiir nedir...
Şiir düşüncedir
Şiir duygudur
Şiir felsefedir.

Bir çamaşır makinesini devreye sokan güç nedir.. içindeki motordur. Motoru olmasa makine görevini yapabilir mi... hayır. Ben bunu niçin söylüyorum. İnsanın kafasının içinde bir beyin vardır... bizleri yönlendiren beyindir. Çalışan ve yaratan insana yol gösteren beynidir.

Şiir bilinçle yazılır.

Direngen bir insan... Sennur Sezer...
ışıltılı bilinciyle
şiiri dört bir koldan inceledi.

Sennur Sezer
ŞİİR GÜNDEMİ
Deneme

Yayına Hazırlanıyor
İnsancıl Yayınları

Çağdaş Bir Cadı Masalı:Dinlenen Cadı

Sinan KUTLU

"Çok eski zamanlarda, şimal ülkelerinde bir kral varmış. Çok ihtiyar olan ve hayatının sonuna yaklaştığını hisseden kralın Ligurd adlı oğlu, yıllar önce başka bir ülkenin prensesi ile evlenmiş ve oranın kralı olmuş. Ligurd ile yeni kraliçenin bir de oğulları dünyaya gelmiş.

Nihayet bir gün kralın ölüm haberi gelmiş, o zaman da küçük prens iki yaşına basmışmış. Ligurd, hemen artık kraliçe olan karısı ile prens olan küçük oğlunu alıp, kendi ülkesine gitmek üzere yelkenlisine binip yola çıkmış.

Günler, geceler açık denizde rüzgarla, kürekle gitmişler. Kral Ligurd odasında uyumuş, adamları oldukları yerde, kürekçiler de kürekleri başında uyuyuvermişler. Gemide yalnız, güvertede oğlu ile oynayan kraliçe ile küçük prens uyanık kalmışlar.

Böylece Kraliçe ile oğlu güvertede tasasız oynarlarken, uzakta kendilerine doğru gelen bir karaltı görmüşler. Dikkatle bakınca bunun bir sandal olduğunu fark etmişler. Nihayet, sandal iyice gemiye doğru yaklaşınca, Kraliçe bunun taştan bir sandal olduğunu ve içinde de çok korkunç bir cadı bulunduğunu görmüş. Cadı öyle çirkin, öyle korkunçmuş ki, Kraliçe korkusundan neredeyse bayılacakmış..."

Çocukken üst üste, döne döne okuduğum bir masal kitabından yaptım bu alıntıyı: Altın Masallar. Masalın adı da: **Taş Kayıktaki Cadı,** bir İzlanda masalı.. Söylediğim gibi, çocukluğumda masal okumayı, masal dinlemeyi çok severdim. Şimdi hayatın çok farklı bir basamağında, masallara en az o zamanki kadar belki de daha fazla değer veriyorum. Tabii, o günlerin duyarlığından farklı bir kavrayış bu. İnsanların, hayatın son adımlarında, yaşlılık günlerinde bile masalları yanlarında taşıdıklarına, ya da en azından taşımaları gerektiğine inanıyorum. Hepimiz, daha çevredeki nesneleri anlamlandırmaya çalışan, sağa sola sorular yağdıran birer çocukken, insanlığın ortak değerlerine, duygu ve düşüncelere, ilişkilerin çözümlendirilmesiyle varılan iyi ve kötü gibi yargılara ilk masallarla adım attık çünkü. Düş kurmayı, güzellikler dilemeyi hep masallardan aldığımız besinle var ettik içimizde. Bu anlamda, bir kültürdür onlar, ya da insanlık kültürüne ilk adım atışımız..

Yaşamı, insana alabildiğine yabancılaşmış bu çirkin görünümünden, çöküşteki bunaltıdan farklı kılmaya çalışan, geleceğe güzel düşlerle, bu düşlerde yeşeren aydınlık düşüncelerle bağlanan sıradışı kişilerde, işte bu duyarlığın yadsınmaz bir payı olduğunu düşünüyorum. Belki de içindeki masalı yitiren, gündeliğin hayhuyunda düşlerinden uzaklaşan insanlar salt onlar hayata umarsızca boyun eğip, yalnızca kabullenerek, usul usul yitmeye koyuluyorlar.

Cadılarla da bir çok şeyle olduğunca, ilk kez masallarda tanıştık. Kötü kişilerdi hepsi de, hatta onlara insan demek bile güçtü. O yaşlarımızda, bize kötülüğü, insani değerlerin çöküşünü simgeleyen düşsel kişilerdi cadılar; kötülüğü onlarla tanıdık. Doğal olarak, garden partilerde kahkahalar atarak insan kanı içen kapitalistlerle, Amerikalarda villa satın aldıktan sonra, aç bıratığı halkına sabır tavsiyelerinde bulunan devlet yöneticilerine yer vermek, bu kitaplara hiç de uygun düşmezdi.

Böylece yıllar geçer, çocukluğumuz ağır ağır ilk gençliğe evrilirken, bu kez romanlarda filmlerde görmeye başladık onları. Kötücül kimlikleri değişmemişti ama küçücük bir ayrıntı eklenmişti onlarla ilgili bildiklerimize. Ortaçağ karanlığında, ya da sonraki yüzyıllara düşen izlerinde, bazı insanların salt kişisel düşmanlık sonucu, cadı damgası vurularak suçsuz yere yakıldıklarını, yakılabildiklerini öğrendik. Tabii bu yalnızca bir istisnaydı ve genel kanımızı pek de etkilemiyordu. Daha da büyüdüğümüzde bu kez şaşırtıcı bir şeyle karşılaştık. Geçmişin çeşitli biçimlerde cezalandırıldıklarını söylüyordu tarih bize. Sonra ilgimiz arttı ve bu kişilerin hep de toplumun yerleşik inançlarına ters düşen, gelişimi savunan, böylelikle de merkezi otoritenin, çıkar sahiplerinin kurulu düzenini tehdit eden insanlar olduklarını öğrendik. Ve gördük ki tarihi yazan, insanlık kültürünü oluşturan, çağlar boyu gelişmeyi, ilerlemeyi sağlayan, böyle bir inanç ve onun kitlelelerle bütünleşen gücüydü. Artık şaşkınlık, yerini farklı bir bilince bırakıyordu...

Şimdi düşünüyorum da, bugünlerde cadılardan kimse söz etmiyor, daha doğrusu kimse cadılıkla suçlanmıyor. Artık bu isim enikonu kullanımdan kalktı. İsim diyorum, çünkü değişen yalnızca bu; cadılarsa farklı isimlerle hâlâ yaşıyor ve hapsedilerek, asılarak, hatta yakılarak cezalandırılıyorlar yine. Hapsetmeyi ya da asmayı kimseye bırakmayanlar, yüzyılların geleneğine sadık kalmak için olsa gerek, yakma işini din istismarcılarına bırakıyorlar. Bunların hiçbiri olmasa da günümüz cadılarına biçilen en hafif ceza toplum dışı bırakılmak, kıstırılmış yaşamak...

Onları tanıdınız mı şimdi? Biliyorum, bunu **İnsancıl** okuruna sormak gereksiz yalnızca sözün gelişiydi... Tanıdınız tabii, çünkü onlardan biri sizsiniz, benim, bizleriz. **İnsancıl**'ın kendisi, günümüz ortaçağında en lanetli, en yakılası cadılardan biri değildir de nedir? Şimdi doğal olarak bu yazdıklarımın neye bağlanacağını merak ediyorsunuzdur. Hemen söylemeliyim ki, bunun nedeni de onlardan biri, yani bizlerden biri, arkadaşımız: Nihat Ateş. O'nun **İnsancıl Yayınları**'nca basılan kitabını, şiirlerini belki çoğunuz okumuşsunuzdur. Ben yine de kitabın adını bir kez daha anımsatayım: **Dinlenen Cadı.** Şimdiye dek aktardığım düşünceleri sizlerle paylaşmamdaki çıkış noktası,işte bu şiir kitabı. Yalnızca adı bile bağıntıyı nesnelleştirmede yeterli olabilir, ama söyleyeceklerimiz burada bitmiyor. Çünkü Nihat Ateşin kitabı, bir süredir gerçekleştirdiğimiz eleştiri dizisinin bu ayki konusu olacak. İsterseniz, ilk şiiri birlikte okuyarak işe başlayalım:

DİNLENEN CADI

Saklambaç oynayan öyküler var
ters ayaklı cinlerden
dokununca kötüleşen perilere kadar
Sakalının her telinde değirmen taşı
bağlı olanlar
ve cadılar
insanlar
sonunda hepimizin bir cadısı
perisi
cini
benim de dinlenen bir cadım var

Üç taş atardı havaya
biri düşer ikisi düşmezdi
düşen topraktı kesin
düşmeyenler birer ak güvercin

İki anka kuşu vardı örneğin
biri yere düştü taş
biri havada yine taş
hem havada
hem yerde
anka kuşu olmak
benim cadımdaki gibi sabır ister

iyilik ve kötülük işte
olduğundan başka olmayı da
içinde taşır
Su kokar aynalar.

Şimdi burada bir an durup, derinlikli irdelemelere girişmeksizin, yalnızca ilk duyusal izlenimlerin ışığında görüyoruz ki, şiir daha ilk dizelerden başlayarak bizi masalsı bir düş gezisine, çocukluk duyarlığımızın eprimeye yüz tutmuş anılarına çağırıyor. Saklambaç oyunları, cinler ve periler... ancak karşımızda gerçek bir masal değil, yalnızca kendisine masalsı bir söylem seçmiş, günlük hayatın yalınkat görünümüne unutulmaya yüz tutmuş bir duyarlığın diliyle başkaldıran ve çözümlenmeyi gereksinen bir sanat yapıtı, bir şiir olduğunu biliyoruz. Bunun bilinciyle sözcükleri anlamlandırmaya çalışırken, "dokununca kötüleşen periler" imgesindeki serbest çağrışım, yavaş yavaş açımlanıyor, anlam kazanıyor. Bunun yaşamdaki karşılığı, hepimizin anılarında düşbozumu olarak yaşayan bir duyguda ifadesini buluyor. Dışarıdan batığımız, uzağında yaşarken ne anlamlar, ne güzellikler yüklediğimiz, kendi ürettiğimiz değerlerle gönül verdiğimiz pek çok şey, yakınına gelince, ona dokunup içiçe olunca gerçek yüzünü göstermiştir bize. Bu yanılsamaları yaşadıkça, dışımızdaki hayatın hiç de düş gücümüzle bezediğimiz anlam ve güzelliklerle özdeş olmadığını sayısız kez algılamışızdır da, yine de her şeyi olduğu gibi değil, olmasını istediğimiz gibi tahmin huyumuzdan vazgeçememişizdir.

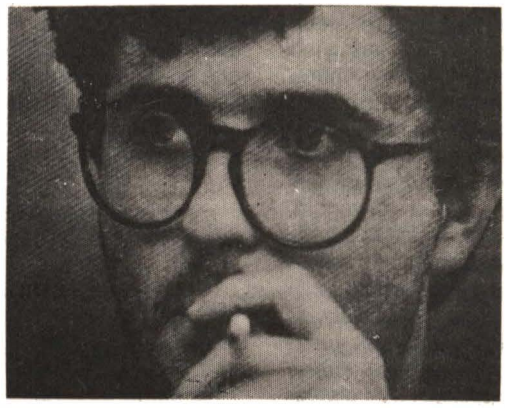

Nihat Ateş

Geçmişle ilgili bu anılar çağrışımını duyumsadıktan sonra, şair yaşam içindeki yolculuğunu sürdürüyor. Bir başka dönemeçte, hepimizin bir cadısı, cini, perisi olduğu algısının ardından "benim de dinlenen bir cadım var" dizesiyle şiirin düğüm noktasına varıldığını görüyoruz. Tüm buraya dek gelen dizeler ağı, şiirdeki anlam örgüsü bu imgede düğümleniyor ve sonrakiler de onun görüngesinde açımlanıyor. Bu "dinlenen cadı", Şairin iç dünyasında, özvarlığında yaşayan, ancak, dıştaki nesnel koşullarca benimsenmediğinden, henüz kendine dışarıda bir yaşama alanı edinemediğinden, suçluymuşçasına korunağında var olmaya çabalayan bir şeyi simgeliyor. Tıpkı eski çağlarda olduğunca, egemen ilişkilerin lanetlediği, yok etmeye çalıştığı ama geleceğin gizil gücüyle tarihi belirleyen, laneti ters çeviren o cadıların kimliğindeki şeyi... Bu bağlamda şiirin hiç de salt bireysel kendinde başlayıp kendinde biten bir arka yapıya dayanmadığını, kişisel duyarlığın ve düşgücünün olanaklarıyla tarihsel ve insansal bir izlekte yol aldığını algılıyoruz.

Dizeler bu doğrultuda akıp giderken, aynı izlekte yeni bir açılım noktası beliriyor. Şair, hem havada hem anka kuşu olmanın kendi cadısındaki gibi sabır istediğini söylüyor bize. Hem verili toplumsal koşullarda yaşamakta direnmek, hem de geleceğin düşleriyle bezenerek bambaşka bir insanı, buna denk düşen ilişkileri savunmak, savaşını vermek gerçekten de sabır istiyor. Ama bununla da bitmiyor tabii. Sabır, böylesi insan ülkülerini ayakta tutabilmenin yalnızca bir önkoşulu. Sonrası... Sonrasını, şiirin dokusunda bilinçli olarak oluşturulan bu boş alanları, kişisel yorumla doldurulması gereğini inanarak, tıpkı Şair gibi ben de okuyanlara bırakıyorum. Şiir çözümlemesinde yapılması gereken, yapıta salt nesnel mantık formülasyonlarını dayatmak değil çünkü. Bu çabadaki bir incelemenin işlevi, çağrışımları ve bunların düşünsel dayanaklarını kişisel algı sınırlarında yakalamak ve okuyana da aynı alandan yansıtmak olmalı. Bir sanat yapıtını lojik bir yaklaşımla tümden somuta indirgemek, intellektif kuramsallıkla ona salt doğa objesi gözüyle bakmak, sanatın varlık tarzına, onunla buluşabileceğimiz boyuta çok uzak düşüyor.

Burada yeri geldiğine inanarak, yöntem sorunuyla ilgili bir değinide bulunmak istiyorum. Bu yöntem sorunu, bizde toplumculuğun ve ilericiliğin sanat alanındaki bir kavrayışına dayanıyor. Bu kavrayış aslında yaşamın genelinde, bütün ilişki ve çabalarda ortaya çıkan bir kalıklığın sanat alanındaki yansıması. Sözü geçen anlayışın savunucularına göre, toplumcu düşünceyi savunanların sanatlık verimleri sanat kitleleri bilinçlendirmenin bir aracı olduğuna göre somut sınıfsal ilişkilerden yola çıkarak, işçiler, köylüler ve çeşitli halk kesimlerinin sömürücü azınlıkça nasıl ezildiğinin açık belgeleri olmalıdır; yapıtında bunu doğrudan yansıtmayan kişi, toplumcu sanat yapamaz. Buna koşut olarak, yapıta yaklaşımı belirleyen de marksist eleştiri yönteminin, günümüzden en az elli yıl önceki sosyal koşullarda biçimlenmiş dış görünümüdür.

Devingen ve geleceğin ruhunu yakalamak savındaki bir düşünce sistemi için en büyük tehlikenin, onu özündeki dinamizmle, tüm koşullara bilinçle uyarlanabilecek yaşayan varlığıyla değil de, dönemini yitirmiş nesnel koşulların salt biçimsel nitelikleriyle algılayan savunucular olduğunu düşünüyorum. Özellikle de marksizm gibi, varlığını tarihsel gelişim doğrultusunu yakalamış olmasına borçlu bir dünya görüşü için bu bir kat daha geçerlidir. Sosyalizmin içine düştüğü bu evrensel bunalımın ve çeşitli ülkeler bazındaki göreli başarısızlığının, değişimi, çağa denk düşen gelişmeyi ve bunun insana yansıyan özünü yakalayamayan, kalık uygulayıcılardan başka hiçbir nedene dayandırılamayacağı apaçıktır. İşte, az önce sözünü ettiğim yaklaşım, biz de de bu tarihsel gelişmelerden ne kadar pay alındığını netlikle yansıtıyor.

Oysa toplumsal gelişme önerisindeki her sanat etkinliği, insanla ilgili en küçük ayrıntıyı, milimetrik bir değişimi bile algılmak ve kendi düşünsel özünü hayata geçirmede bu

nesnel gelişime uygun yöntemi yaratmak zorundadır. Dünde kalmış, bugünün isterlerine yanıt vermeyen bir biçimsel algı, bu kavrayışla sınırlanan her yöntem, kişiyi kolayla ilerici düşünsel özden koparırarak, kılgıda gerici bir konumlanmaya sürükleyebilir. Bu anlamda Nihat Ateş'in şiirine bakarsak, toplumculuğu belli reçetelerin ötesinde algılayamayan bir göz için, ne işçinin - köylünün, ne de sınıfsal çatışmaların doğrudan verilmediği böyle bir yapıt, bireyci şiirden başka bir şey değildir. Az önce yaptığımız çözümlemeler, dizelerin ön yapısından yola çıkarak imgesel dokuda gerçekleştirdiğimiz düşünce ve duyarlık bağıntısı da, böyle bir kavrayışın sınırlarını çok çok aşar.

Şiirin sonlarına doğru, iyilik ve kötülüğün olduğundan başka olmayı da içinde taşıdığı saptamasının ardından "Su kokar aynalar." dizesiyle bitime ulaşıyoruz. Eğemen değer yargılarıyla ölçülüp, biçildiğimiz bir toplumda, iyiyi ve doğruyu verili koşullara göre aşkın düşünce ve değerlerde arıyorsak, kendimizi ister istemez bir kimlik çatışmasının içinde buluyoruz. Böylesi bir var olma çabasında, ağır basan kültür ve onun değer skalası "kötü" nitelikler yükleyerek dışına itiyor bizi; buna direnmek ve inançlarımızdaki "iyi"nin peşine düşmek de yine bize kalyor. İyiliği ve kötülüğü böylece sırtlanmış yürürken, olduğumuzdan başka oluyoruz doğal olarak... Sonra bir an durup kendimizie bakıyoruz bir aynaya... Sürekli akan, bizi arıtarak durmaksızın geleceğe ağan bir suyun kokusunu duyuyoruz aynada. Duyduğumuz bu erinçle yenileniyoruz ve yürüyoruz yine...

Böylece şiirdeki imgesel dokudan yola çıkarak arka-yapıdaki anlam katmanlarını ana hatlarıyla saptamış oluyoruz. Sömürülen işçileri barındırmayan bir şiiri, toplumcu diye nitelemek bildik literatüre ne kadar uygun düşer, bilemiyorum ama yine de yapacağım bunu. Nedeni de şu: Tarihin yasalı gelişimini ve ona denk düşüncelerle belirlenmiş bireyi yakalayabilen şiir toplumcudur bence. Çünkü toplum, bir nesneler yığını değil, düşünce ve duyarlık taşıyan bireylerden oluşmuş bir integraldir. Bütüne ulaşabilmenin yolu, onu oluşturan bireylerle buluşmaktan geçer. Ancak şimdiye dek aktardığım düşüncelerin yine tek yanlı ve dolayısıyla da yanlış anlaşılmasının önüne geçmek için, bir şeyi netleştirmem gerekiyor. Çağdaş ve ilerici sanatın yalnızca bireyden ve sanatçının kendi "ben" inden yola çıkması gerektiğini savunmak da, aynı ölçüde, farklı bir bağnazlık türü bence. Dışımızdaki toplumsal yaşamı, işçileri, köylüleri her türden toplumsal olguyu - sınıfsallık da dahil - konu alarak, son derece başarılı ve çağdaş yapıtlar üretildiğini de yakından biliyoruz. Burada kavranması gereken temel ayrımın, konusu ve nesnesi ne olursa olsun, ilerici sanat yapıtında gelişimin genel doğrultusunu yakalamak, iç ve dış gerçekliği inandırıcı kılmak, insanla çok yönlü buluşabilmek olduğuna inanıyorum. İster bireyi, isterse toplumsal katmanları konu alsın, karton kişiler ve olaylar yaratan bir yapıtın günümüz insanıyla buluşamayacağı ve doğal olarak da, hiçbir toplumsal işlev üstlenemeyeceği gerçeğini görebilmek, çağdaş gelişmenin dayattığı bir zorunluluktur.

Şiirin arka yapısındaki anlam örgüsünün üzerinde durmamızın ardından, onu taşıyan biçimsel dokuya da değinmemiz gerekiyor. Genel olarak **Dinlenen Cadı,** şiirselliği hem iç hem de dış biçimde yakalamış bir yapıt. Şiirde duyulan algıya yönelik ses uyumunun yanında, düşlemin reksindiği imgesel harmoni iç içe kurulmuş. Bu, kitaptaki bir çok şiirde göze çarpan ortak bir nitelik. Böylelikle Nihat Ateş'in, gündelik ve alışılagelmiş söylemlerin dışında, kişisel ve özgün bir şiir dili yakaladığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Ancak, bu kişisel dili oluşturma çabasında, sık sık paradoksal anlatıma başvuran Şairin kimi şiirlerinde de, uygulamaya ilişkin bazı aksaklıklar göze çarpıyor. Dil kullanımında gündeliğin dışına çıkarak, özgün bir deyiş yakalama kaygısındaki şairlerin, kimi zaman şiirsel dokuya yedirilemeyen, yapay ve zorlama ifadeler de kurabildiklerini görüyoruz. İşte Nihat Ateş de kimi şiirlerinde, karmaşık bir anlatımın etkene, dilin iç yasalarına yenik düşmüş görünüyor. Dil, verili olanaklarında temellenen yaratıcı bir etkinlik için, sürekli kendini aşabilen, sınırsız üretimlere açık bir kaynaktır. Ancak, yeniden üretimlere temel olan her kültür varlığı gibi o da, özüne ve kavramına denk düşen, ondaki içerikle zıtlaşmayan yaratımları zorunlu kılar.

Şimdi, bu saptamaların ışığında, değindiğim biçimsel sorunları özel bir yoğunlukla dışa vuran aşağıdaki şiiri okuyalım:

SENİ
Sadece sevdim seni
onarılamaz artık dediğinde
bugün
hiçbir ölüm
Sevgilim
ölümcül olmayan duygu yoktur oysa
onu anlamamak öldürmemişse
dedim
Anlamadın.

Burada her şeyden önce şunu söylemeliyim ki, şiirde ses yöneltilen kişiye bir konuda tümüyle katılıyorum: anlamamak konusunda... Çünkü, buradaki tümcenin kuruluş özellikleri temelinde, ben de hiçbir şey anlayamadım. Daha açık bir söyleyişle, buradaki işlevim, çabamın ana ereği kitaptaki tüm şiirleri ve doğal olarak bunu da reel tabakadan, verili, ön yapının biçimsel olanaklarından yola çıkarak, arka yapıda derinlemesine tabakalaşan anlam öğelerini çözümlemek ve nitelemek olduğundan, bu büyük ölçüde gerçekleşti. Yalnız bunu yaparken çoğunlukla kişisel katkılarıma dayanmak, tümcenin kimi yerlerine ussal değintilerde bulunmak, sözcük düzeyinde düzeltiler yapmak durumunda kaldım. Şimdi bunu birlikte irdeleyelim. Sözkonusu anlam kaymasının gerçekleştiği tümceyi şu dizelerde yakalıyoruz:

ölümcül olmayan duygu yoktur oysa
onu anlamamak öldürmemişse.

Üzerinde daha net durabilmek için bunu kurallı, düz tümceye çevirelim: "Eğer /onu anlamamak öldürmemişse, ölümcül olmayan duygu yoktur. "Bu kurgu içinde yani seçilmiş sözcüklerin ve sıralamanın olanaklarıyla gerçekten de ifadeyi bir anlama dayandırmak olanaksızdır. Önümüzde şart ekiyle (-sa, -se) gerçekleştirilen bir bileşik tümce var. Türkçe'de bu ekle kurulan iç içe koşullama tümcelerinde, birinci küçük tümce -onu anlamamak öldürmemişse- ikinci büyük tümcedeki -ölümcül olmayan duygu yoktur- eylemi belli bir koşula yaslanarak değiller.Yani daha açık bir anlatımla, birincideki koşul gerçekleşmezse, ikincideki ana eylem sözkosunu olmayacaktır. Bu anlayış doğrultusunda böyle bir anlatımı semantik yasalılığa oturtabilmek için şöyle değiştirmek gereği doğuyor: "Eğer / onu anlamamak öldürmemişse, ölümcül 'olan' duygu yoktur." Ancak, bu kez de aktarılmak istenen anlam tümüyle değişir. Yani verili olanaklarla ifadeyi dil düzeyinde doğru kılınca anlam yitmesi, anlam düzeyinde gerçekleştirmeye çabalandığında da kurgunun yetersiz kalması biçiminde bir durumla karşılaşıyoruz. Anlamın izini

sürmeye devam ederek çeşitli olanakları zorlarken, şöyle bir şey akla geliyor. Acaba Şair demek istediğini bir olanak / olasılık tümcesiyle mi anlatmalıydı: "onu anlamamak öldürmese de, ölümcül olmayan duygu yoktur." Şart ekini kaldırarak yerine (de) bağlacı kullanırsak, anlatım yanlışlığını düzelterek, verilmek istenen anlama bir ölçüde yaklaşabiliyoruz. Ancak yine de verilmek istenen anlam nüansı tam olarak gerçekleşmiyor. Kişisel düşünceme göre bu dizelere yüklenmek istenen anlam, en yakın biçimiyle şudur: Zaten büyük duygular, her şey gibi ölümü kendisinde barındırır. Yalnız bunun bilincine varmak bu bilinçle yaşamak ölümü geciktirebilir hatta duygular onu yaşayanların ölümüne dek sürebilir, yaşarken duyguları öldürmeyebiliriz. Ne var ki böyle bir anlam dizelerdeki sözcük kurgusunun olanaklarıyla karşılanamıyor. Yaptığımız değintiler ve düzeltiler de kurgunun temelindeki yanlışlığı düzeltmekte yetersiz kalıyor. Demek ki, Nihat Ateş bu içselliği dışlaştırmada farklı olanakları zorlamalıydı.

Paradokslara, anlamın sözcük düzeyinde karmaşık ve karşıt kurularak aktarımına dayanan deyiş, görüldüğü gibi bazen de gerçeğin, verilmek istenenin de çözülmesine, bütünlüğün ayrışmasına neden oluyor. Bu güçlüğü aşabilmenin gerektirdiği bilinç, bence şu noktada kavranmalı: Bir bütünü karşıtlıklarıyla, yani gerçekliğiyle yansıtmak ayrı bir şeydir, bunu sözcük düzeyinde yaparken anlatımın kendi kendini yalanlaması ise çok ayrı bir şey...Yaşamın karşıtlıkları bütünsel oluş içinde doğrudur, ama bu, dil yanlışlıklarıyla yansıtılamaz. Çünkü karşıtlıkla yanlışlık farklı kavramlardır.

Kitapta bu nitelikle gözlenebilen başka şiirlere de rastlıyoruz. Genelde hepsindeki sorun ve aksaklıklar aynı eksende yoğunlaştığından, örnekleri geresiz yere çoğaltmak istemiyorum. İçimden, bu sorunlardan başarıyla arındırılmış, Nihat Ateş'in özgün dil yetkinliğini firesiz gerçekleştirdiği güzel şiirlerinden birini daha sizlerle birlikte okumak geliyor. Yanına masallarını almış, satranç tahtasının labirentlerinde gezinirken oradakilerden biriyle kurduğu gönül bağını, lirik bir deyişle aktarıyor bizlere:

AT
soyaçekimli karelerden sonra
bir fil açmazından kurtulup
kalemi omuzlar mısın
kendimi görüp görüp öldüğüm suları
bir aşk-ı "L" ile aşıp
türkünü söyler misin güzel at

ben yürüyor
sen koşuyorum
bana türkünü söyler misin güzel at.

Buraya kadar Nihat Ateş'in şiirlerine değin yeterince çözümlemelere ve açıklamalara yer verdik sanıyorum. Son okuduğumuz şiire uygun nitelemeleri de bu yazının içinde bulabilirsiniz. İsterseniz onu bir kez daha okuduktan sonra, sözcükleri kaldığımız yerden siz sürdürün, kendi sözcüklerinizle buluşturun bu şiirleri... Benim söylemek istediğimse yalnızca son bir söz:

Sevgili Nihat, masallarını bizimle paylaştığın için sağol. İnanıyorum ki, onları içimizde yaşattıkça daha nice güzelliklere yol alacağız birlikte...

MERDİVEN ORTASINDA

Aklıma geliyor birdenbire
Bakıvermek geçmişime
Merdivenin ortasında...

Yok! alt basamaklar yok!
Çocukluğum yok...
Nasıl da çalıvermişler körpe yıllarımı?..

Sömürgenler basamağıma yetişmiş bile
Savaş var merdivenin ortasında!
Gözlerini geçliğime dikmişler şimdi de
kemiriyorlar dipedinç saatlerimi,
Yorgun geceler tükürüyorlar geriye,
Sana ulaşamayım diye...
tutsak etmişler sözcüklerimi,
Doymak bilmiyorlar;
Hepten yutmak istiyorlar gülücüklerimi...

Yarış var merdivenin ortasında
Karış karış parsellemişler geleceğimi.
benden önce ulaşmak istiyorlar merdivenin sonuna...

Bir ulaşamadıkları yüreğim, insan özüm;
El koymaya kalktıkça, elleri yanıyor...

KARINCA ve BEN

Yaşamı bağışlıyorum kendime,
Her keresinde
Karıncayı ezmeyişimde.
Karıncanın böyle dertleri yok
O, buğday tanesi peşinde,
Sonsuza dek didinecek...
Elinden gelse,
Beni bile yiyip bitirecek!..

GÜNEŞİN
İMGESİZ DOĞDUĞU ÜLKELERE DOĞRU

(İnsancıl'ın Doğmadığı Yıllardan
İnsancıl Emekçileri'ne)

Ben dağların ötesinde bir rüzgar
Kanatlarıma tutunmuş umut
Yolalıyoruz güneşin
İmgesiz doğduğu ülkelere doğru...

Yaralı bir savaşçı görüyoruz aşağıda,
Kokusu elinden alınmış bir gül;
Dalı kırık, yaprağı solgun... yorgun.
Açıyor avuçlarını
Güneş sanıyor bizi
Bilmiyor, güneş değiliz oysa...
Güneşin yolcusuyuz

Hüsran yok gözlerinde
Hüsran yok ellerinde
Tanıdık bir ses soluğundaki...
Tıpkı benim özlemim,tıpkı kanadımdaki umut...

İbrahim DEMİRCAN

Bir Şaire.... Bir Şiire...Bir Şehire

Özer TURAN

Ah o sınırsız bir
sonsuzdan gelip
sınırsız bir sonsuza
giden
sevdalı mızrak
tutuşur eteklerinde yaşlı bir deniz
gü kokulu
ve şiir yüklü tarih..."

Ne zaman bir şairden veya bir şiirden sözedilse, içimdeki yaşlı denizimin özgür kıyılarından binlerce güvercin kanatlarını çırparak uçup gider.

Ne kadar zaman oldu gazete kesiği, yeni tanıştığım kitaplar ve dergilerle uyuyup kalkmışlığım. Kendi odama dolup taşan kitaplar beraberinde içsel karanlık odalarıma da damladı birer birer. Uykusuzluk, günü birlik yaşam, yürürken, söyleşirken, paylaşırken benim yelkenlilerimin başka kıyılarda oluşu... kendime kapanışlığım.

Sanatın o kuşatan, sınırsız ve büyüleyici sıcaklığı insana, insanın yüreğine bulaşmaya görsün. Ondan kaçmak, ondan kurtulmak mümkün mü? Olabilir mi böyle bir şey? Bütün bunlardan sonra, şunu açık yüreklilikle söyleyebilirim: Ne olursa olsun, hangi koşulda olursa olsun, asla ve asla kendime ihanet etmedim! Kendi kendisine biriken bireyin, yine kendi kendisine ihanet etmesi kadar elim ne olabilir şu zaman ve mekan aralığında?

Geceleri gündüz, gündüzleri de gece yaşarken, ne çok roman şiir, öykü anlatı, deneme okumaya çalıştım. Klasiklerle dilim renklendi. Ebemkuşağından da güzel denemelerle düşündüm, bireşim yaptım. Yesenin'le daha da çok sevdim insanı örneğin. Neruda ve Lorca ile bir o kadar daha büyüdü pencerem. Ritsos'la tapınırcasına sevdim doğayı, yaşlı bir denizi. Şolohov 'Don Kıyılarında' bombaladı bilinç dünyamı. Dallarımı silkeledi Rilke. İçinde olduğum epik dünyayı görmediğim için, Brecht, tokatladı beni. Nazım'la kendi coğrafyamı ve dünyanın diğer coğrafyalarını bir o kadar daha çok sevdim. Kara kaşlı kara gözlü Pir Sultan, 'öz be öz' bilge dedem, halkım. İnsan tapıncım Yunus, emekçim. Tam da bu noktada şunu söylemek istiyorum: Göğsümü karanlığa dönük bir panzer gibi ne kadar çok çevirdiysem, içimdeki o açgözlü canavar' daha çok daha çok' diye haykırıyordu. Bunun için, sadece kitap okumadım, kitap ve dergileri çatal bıçak kullanmadan çiğneyip yuttum.

Şunu bilmesi gerekiyor herkesin. İnsan kendine aktıkça zenginleşir, değişir, dönüşür, zenginleşir. Değişen, değişime yüz tutmuş her insan çevresini de dönüştürür. Bu diyalektik dönüşüm, yeni sorunlarla, yeni çelişkilerle, çıkar karşımıza. Buna inanıyorum.

Bundan yıllarca önce, o küçük taşra köyünde, kapatılan 'Köy Enstitüleri'nin bir anlamda devamı olan 'Cılavuz' mezunu bir eğitim işçisinin yüreğime damlattığı inci tanesi damlacık, önce bir avuç: tılsımlı sarnıç, daha sonra çevresini yeşil dağların sarmaladığı bir durgun göl, ve uzantısında nehir yeşili ormanların bağrını öperek geçen köpük köpük bir nehir, ve bugün uçsuz bucaksız tarımı zor bir okyanus oldu.

Geçtiğimiz günlerde o küçük taşra köyüne, o güzel insanın mezarına gittim. Boylu boyunca öylece yatıyordu. Göğsünü yemyeşil otlar kaplamıştı. Başucunda yediveren güller.. Daldırdım ellerimi sessizce uyuyan o güzel cumhuriyet aydınını kucaklayan toprağa şiirler döküldü gözlerimden. Öğle güneşi çoktan yellendirmişti uçurtmasını. Ortalık karanfil mi kokuyordu, bana mı öyle gelmişti? Efsun-i bir sessizlikte toprağı avuçladım bütün ülkede ziller çalıyordu. Ellerimi zorlukla yumdum! çocuklar şamatayla tenefüse çıkıyorlardı. Duyumsadım bunu. Çok uzakları yalayıp gelen şimal rüzgarları milyonlarca çocuk sesini taşıyordu okul bahçelerinden. Avuçlarımdaki toprağı kokladım. Sevgi, emek, ve gül kokuyordu.

Ah,ben o güzel insana, neler borçluyum neler...

Kendime artarak artarken, tam da bu sırada, askerlik gelip çatı. Rodrigo yaylım ateşine tutulan bir yiğidin ölüm çığlıklarını taşıyordu duyargalarıma. Mevsimlerle büyüyordu Vivaldi... Ben! ilk kez karşılaştığım kapıları paslı, asker kokulu nizamiye kapısında sadece diriliğimi, genç adamlığımı, umutlarımı, sevda ve özlemlerimi değil, yüreğimin bir diğer yarısını da bıraktım.

Ülkesini seven, halkını seven, çağına tanık, insana tanık, insanlığın büyük doğumlarına tanık bir insan olmanın diyetini her dönemde ve her koşulda fazlasıyla ödedim. Hele söz konusu 'askerlik ocağı' olunca neler eriyip gitmedi ki hücrelerimden. Ne kadar çok ve güzel insan tanıdım orada. Yurtseverlik adına ülkemizin her ilinden, her bucağından kalkıp koşa koşa gelmişlerdi...Ülkemizin bu genç ve yeşil tepeleriyle çok kısa süreçte arkadaş olup kaynaştık. Her insan yaşadığı bölgenin izlerini taşıyordu. O bölgelerin dilini, kültürünü dağlarını, ovalarını, akarsularını andırıyordu. 'İnsan yaşadığı yere benzer' diyen akdeniz sıcağı Cansever'i kucakladım yeniden. Gerçekten de yaşadığı bölgeye nasıl da benziyordu insanlar. Niğdelisi, Muşlusu, Ağrılısı, Adıyaman, Tekirdağ ve Anteplisi... Ne heybetli insanlardı onlar. Dik ve gürül gürül. Akdenizliler portakal kokuyordu! Tırakyalılar ballı üzüm, Ortaanadolulular buğday, Egeliler zencefil, Güneyliler lahmacun, Doğulular yeşil ot kesiği, Karadenizliler yosun ve balık..

Bütün bunların yanında, otorite düşkünü, çatık kaşlı insanları da tanıdım orada. "Anası avradı olsundu ki, hepimizin anasını Çanakkale rüzgârına karşı yatırıp.." diyordu üç yıldızlı Muharrem. Üzülmemiz gerekirken, gülüyorduk. Öfkeden kuduruyor, gözleri fal taşına dönüyordu. Öfkesini alamayınca, "pembe yanaklı sevgili annelerimizin orasına gül dikmeye' yelteniyordu.

'Aynalı Çarşı' diye adına türküler yakılan, destanlar düzülen o meşhur kentte hafta sonlarını iple çekiyorduk. Çarşı elbiselerimizi giyince-kafese kapatılmış kuşlar gibi bir bir fırlıyorduk 'İtdurmaz tepesi'ndeki duvarları dökük, badanaları akmış kül rengi minik evimizden. Hele üç kişi biraraya gelince, ver elini Gelibolu... Boğaz... Ezine. Karnımız acıkınca, bizim "Özlem Kafe' diye adlandırdığımız, önünde lebiderya bir denizin şapırtılarıyla kıyılarımızı dövdüğü sessiz ve sakin evimize gidiyorduk. Sivil yaşama duyduğumuz özlemden olsa gerek, önümüze onan her şeyi silip süpürüyorduk. Ardından gelsin tavşan kanı çaylar. İçtikçe damağımda duyumsardım o kekre memleket kokusunu, içim burkulurdu. Oturduğumuz yerin tam karşısında Gelibolu'nun küflü ve tarih kokan tepeleri uzanıyordu. Ben! bu gizli tepeleri 'acemice utanan, genç esmer bir çingene kızına benzetiyordum. Hep. Bu düşüncemi masadaki arkadaşlara da söyledim. Katıla katıla güldüler... Çanakkale Boğazının çalkantılı suları bana, ansızın gelip apansız gidecek olan istenmeyen bir konuğu, kara ve kirli bir gölü çağrıştırıyordu... Hiç sevemedim bu kenti...

dağlarını... ovalarını...rüzgârlarını...

Orada kaldığım süreç içinde kalın yapraklı defterimi ve ince uçlu kalemimi hiç eksik etmedim zulamdan. Kendimle başbaşa kalınca, başlıyordum yazmaya. Yaşadığım her olayı, her anıyı, her dakikayı döküyordum defterime. İçerde eğitim alanında binlerce kez yazıp yırtığım, parçalarını içsel okyanusumun derin sularındaki kaya diplerine sakladığım şiirler, öyküler mektuplar yönünü kaybetmiş balık sürüleri gibi bir bir çıkıyorlardı yüzeye. Ama şunu çok iyi biliyordum. Ben, bugüne dek, adresi ve yanıtı olmayan yerlere şiirler yazmıtım hep. Yine de tükenişe ayarlı değildi yüreğim! Bir şeyi sevmenin ve buna bağlı olarak "ben yaptım oldu"nun yaşamsal karşılığının olmadığını öğrenmiştim artık...

Zorlu Çanakkale günlerimin bitiminde sivil yaşam başlayacaktı. Rize'den bir dostum gelmişti. Dostum, "ille de İstanbul'a gidelim" diye tutturunca, kıramadım. İstanbul'a gittik. Orda, Kadıköy Rıhtım Caddesinde oturan bir arkadaşımın evine bıraktım dostumu... uyuması için. Kapıyı çekip fırladım sakağa. Yaşam ve sevgi yağıyordu gökyüzünden..

Ah benim yıpranmışlığım, yorgunluğum, bitkin ve uykusuzluğum... Beni, bizi hepimizi sinsice ve yavaş yavaş eritmeye çalışan birilerine inat sevmeyi ağlamayı, konuşmayı, gülmeyi, paylaşmayı, özlemeyi insan için üretmeyi, insan için unutmadım.

Yolun karşısında, kaldırımda bekleyen taksiye ulaşmak için hiç acele etmedim. Pos bıyıklı bir anadolu delikanlısı sıcak bir tebessümle karşıladı beni:

"Nereye abi...."

"Boğaza, birinci köprüye..."

"Atla..

Atladım. Gözlerimin içi cayır cayır yanıyordu.. uykusuzluktan. Başımı koltuğa öylece bıraktım. Sivil bir duyarlığa alışmak.. zor. Düne, yaşantıma dair ne varsa hepsini unutmak istiyorum... Silbaştan olabilir mi her şey.... Uyumuş muydum?... Başım sızlıyor durmadan. Bedenim, ellerim, ayaklarım, gözlerim... Bana ait olan ne varsa, hepsi sızlıyor.

Ter içinde uyandım. Köprüdeyiz.. Boğaz, bütün güzelliği ve sıcaklığı ile kucaklıyor insanı. Otomobiller, yollar gemiler, binalar insanlar.... Ben, buradan her olayı, her olup biteni doya doya izlemek istiyorum. Alışmak... çevreye, insana, yaşama. Gözlerimi zorlukla açık tutmaya çalışıyorum. Üstüme büyük bir dağ çöktü sanıyorum. Bu içsel sızıyı başka duyumsayanlar var mı... başka ağlayanlar? Aralıksız başım sızlıyor, yüreğim, bedenim... Yaşıyor muyum... yaşıyor mu diğerleri.. dostlarım? Yüzümde tutuşan alev...

Köprünün tam ortasına gelince durdurmak istiyorum otomobili. Burada park etmenin yasak olduğunu anımsatıyor şöför...Gözü yaşla dolu insanlara dayanamıyor ama. Duruyor. Durunca susacak diye düşünüyor belkide. Kapıyı açıp yıldırım hızıyla iniyorum otomobilden. Boğazın titreten rüzgârı sarmalıyor sıcak bedenimi. Rahatlayabilir miyim? ...Şöför şaşkın. Uzun uzadıya, aptal aptal bakıyor ardımdan. Yara bere bir tarihi, üzüncümü, sevincimi, yıpranmışlığımı, yorgunluğumu, bıkkınlığımı, duyargalarıma binbir acıyla saplanıp geçen bütün zamanları, gözyaşlarımı yüreğimi döke döke yazdığım şiirleri, öyküleri, mektupları resimlediğim kalın yapraklı defteri vargücümle fırlatıyorum boğazın kirli sularına.

Sanatın parlayan damlası olmayacaktım. Bu kesin. Herşey bir güzellemeyle başlayacaktı. Bir diğer anlamıyla yaşamı,sevgi ve sevinci, umudu, paylaşmayı bir diğer anlamıyla bana göre zor, birilerine göre kolay olana merhaba diyecektim. Daha gün doğmamış olacaktı ama. Yeni yüzlere, yeni seslere uzanacaktı çetrefil zaman. Elleri yumuk yumuk bir bebeğin yüreğine düşecekti sevgi çığlıkları.Tanımadığım yüzlere, bakamadığım gözlere, yaşanmamış taze günlere, sevgi ve umuda, insandan insana, insani bir dünyaya sürüklenecekti sınırsız yaşam.

Herşey ve herkes nasıl da kirlenebiliyor. Hamamlarda, banyolarda sıcak ve köpük köpük sularda yıkanmalı kirlilerimiz. Oradan şehir şebekesine ve uzak denizlerin derin sularına karışmalı. İnsan için, kin, nefret gözyaşı, baskı ve zulüm, sistem eskiyen ve kirli olan ne varsa, sadece bir tek insan için bile olsa, uzak denizlerin derin sularına gömülebilmeli" diye düşünüyorum.

Boğazı izliyorum. Kaç dakika geçip gitti... Kaç yüzyıl. Defter suya değince yüreğim "cız" etti. Duyumsadım bunu. Gördüm. Aşağıda, boğazın kirli sularında ıslak boynu bükük limonküfü beyaz bir gül açılıverdi.

Yılların suskunluğuma gömdüğüm bu dizboyu utancı, şimdi hem utanarak hem buruk bir tebessümle itiraf ediyorum.

Otomobile döndüm. Bütün şaşkınlığı üzerinde şöförün. Boyumu posumu saçlarımı, yüzümü, yüzümün çöken kıvrımlarını çiziyordu belleğine. Anlam verememişti olan bitene... Boğazım kurumuştu. Yutkunamıyordum. Dingin seslendim. Gidelim...

Geç öğrendim. Yıllardır kaçtığım, kaçmaya çalıştığım leylim günler, genişleyen bakır rengi alnımda ateşten bir nalça izi olarak kalmış.. Sevgilerim, umutlarım, özlemlerim, sızılarım içsel denizlerimin uğultuları, yaralarımmış.

Şimdi bütün bunları düşünüyorum. Çay kokulu bir kuzey kentinde. Oturduğum banketten kalkarken karadeniz hırçınlaşıyor. Ufukta güzel ve duru günler var. Biliyorum bunu. Hep buna inandım dün. Bugün hep buna inanıyorum. Sevgi ve insan, beyaz bir tül örtüyle sarmalıyor eksenimi. "Abi" diyerek omuzuma yumuşak bir el dokundu. Ürpererek dönüp baktım. Yeni çıkmış tavşan dişlerini göstere göstere gülümsüyordu küçük bir çocuk. Karadenizin yosun ve balık kokulu rüzgârı benim yüreğimi yalayıp çocuğun saçlarını okşayarak savunuyordu. Neden bütün güzel çocukların 'abi'si ben oluyordum.. Gözleri... Işıl ışıl... Kimileyin savrulan, kimileyin alnını örten saçlarını eğilip kokladım. Bahar kokuyordu. Öptüm ışıltılı gözlerinden. Doya doya.

Uzak-yakın çevreme bakıp düşünüyorum şimdi. Nasıl anlatabilirim? Her söylenen söze inanan ve kafasını vergilerle bozan bir ortağa, zaman zaman taşraya gelen amatör tiyatroların oyunlarını izlemeyi çağdaşlığın bir ölçütü sayarak kendini vitrinlemekten büyük haz duyan 'şark mantıklı' bir öğretmene', ömrünce bir kitaba el sürmemiş fakat kendini bilim ve felsefenin başkenti sanan aptal ve kitapsız bir genç bayana dolar ve markın haram olduğunu söyleyen ama edindiği her kuruşu dövize yatıran mahallemizin imamına, ehl-i müslim bir aileye, uzun süredir işsiz olduğu için ruhsal çıkmazlarını benimle geçiştiren bir arkadaşıma, gözlerindeki sahtekârlığı gizlemeye çalışarak 'ne yapsam yapsamda şunu kazıklasam' diye düşünen sadık ve biricik dostuma, sokaktaki adama okuldaki öğrenciye, fabrikadaki emekçiye, hiç arayıp sormayan arkadaşlarıma ve diğerlerine...yüreğimin paslı bir usturayla ikiye bölündüğünü, bıkkınlığımı bitkinliğimi, bezeksizliğimi içsel denizlerimde boğulan insani çığlıklarımı.. Nasıl anlatabilirim.. Nasıl? Diyor ya Gevheri, "Ruber-u söylesem dolaşır dilim/ Arz-u hal sunmağa kaldım ihtiyaç.."

Ah, bir gülü sevdim ben...

Ah, ben bir güle ömür verdim..

Aynaya bakıyorum. Yolunu yarılamış, aurtları çökük yaşlı bir tarih bas bas bağırıyor: Suskuların gözlerine sığınacak sevgili değilsin sen... Çünkü bedeli ödenmiş bir yaşamı böyle sürüklemek zor. VE zor, yarım nefes yaşamak...

Sevgilerimle

Hep Uçlarda Yaşayan Bir Şair

Mehmet AYDIN

Toroslar'ın aykırı bir çocuğu olan Şair Bilal Kayabay'ın bugüne değil **"Bir Hüzzam Şarkı, Adanmış Türkülerim** ve **Gülüşüne Bereket"** adlı üç şiir kitabı çıktı. İlk iki kitapta toplumsal kaygılar daha ağır bastığı halde, son kitapta aşk ve doğa öne çıkarılmış durumdadır.

Bir Hüzzam Şarkı'da şair, büyük ölçüde yakınıya yer vermiştir. Yaşanan dönemden, değer yargılarından, kültür çatışmaları, zayıf karakterler ve insan çürümüşlüğünden sık sık yakınır. Halkın bilinçsizliğine, her şeye boyun eğer nitelikte oluşuna eleştiriler yönelti.Bütün kötülüklere kafa tutar. Bir masal tekniğiyle kendisi ve toplum arasındaki çatışmayı dile getirir. Köhne törelere ve gözemciliğe şiddetle karşı çıkar. Onların birer yasaklar yığını olduğunu belirtir.din bağnazlığını ve sömürüsünü gerikalmışlığını en büyük etkeni sayar.

Bir yerde O, ilkel tarım üretimiyle verimsiz toprakları gündeme getirir. Bitkilere bile dayalektik bir gözle bakar. Gelincikle devrin arasında koşutluklar kurar. Bir deprem olarak nitelediği 12 Eylül devinimini yargılar. Birtakım çelişkileri dile getirir. Kendi portresini çizerek, kendiiyle hesaplaşmaya girişir. Aşırı duyarlılığını ve delişmen durumunu sorgular. Kırsal kültürle kent kültürü arasındaki çelikiye değinir. Bir Karacaoğlan duyarlılığıyla çağa seslenir. Çıkar gözetmeyen katkısız aşka inanır. Dönek kimselerle,tarih bilincinden yoksun politikacıları yerden yere vurur. Kanlı Sivas olaylarının utancını yüreğinde yeniden yaşar: "yaslardayım/bu yürek yangınından/bitmem yazbaşlarında/itdölünün kursağı/ kaldırmaz madımağı(s.53).

Şaire göre insan, iki ayak üstüne kalkmışsa da henüz beynini yeterince ayağa kaldıramamıştır. Bu yüzden de onun toplumsal sürüngenliği bir türlü bitmez. Bunca döneklerin ve ikiyüzlülerin bulunduğu biryerde evrim uramı, asla gerçekleşemez. Ülkedeki her türlü erozyon ve çevre olaylarının da arkası kesilmez.

Sanatçının aşırı duyarlıklar içinde olmasına karşın, kavgası bireysel çıkışlıdır. O; şiirlerini oluştururen yerel sözcüklere, ilençlere, halk türkülerinden alıntılara yer verir. Halk deyimlerinden, tekerleme ve manilerden bol bol yararlanır. Tür halkının yetiştirdiği değerli ve büyük şairlere göndermeler yapar.

Adanmış Türkülerim adlı kitabında Kayabay, kavramlara yönelir. Barış ve özgürlüğü bayraklaştırır. Toplumumuzda yer alan insan çeşitlemelerini ele alır. İnsanî değerlerin savunmasını yapar. Anadolu'daki yıkılan ve dağılan ocaklar için ağıtlar düzer. Kimi zaman incę bir alaysamaya yer verir: "gün doğar/gölge büyür/cüceler/dev görünür (s.27). Törelerin ve politikanın baskılarından adeta boğulur gibi olur: "güneşin yurdunda/ışıksızım ben (s.29). Özlemlerini, yeşermeyen kiraz ağacı ile simgeleştirir. Kimileyin bir yok ülke özlemi çeker. Orada, insanlardan uzak doğa ananın koynunda bir Robenson yaşamı sürdürmek ister. Nâzım'ı yurda ve yüreğine taşımak ister. Anadolu kadınına övgüler düzer. Dünyadaki acılı çalkantıyı, "gücün, her şey kabul edilmesi" anlayışına bağlar.

Kendisine yapılan silahlı saldırıya değinir.Düşüncenin ve güçlü sanatın asla yok edilemeyeceğini belirtir. Her şeye karşın yaşamı güzelleştiren iyi insanların da bulunduğuna, geleceğin büsbütün sislerle kaplı olmadığına işaret eder.

Gülüşüne Bereket adlı kitapta daha çok aşk vedoğa güzellikleri sergilenmiştir. Sanatçı burada, genelliklesevgiliye ulaşamamanın üzgüleriyle; doğup büyüdüğü Toros yöresinin ağaçlarını, kır çiçeklerini, yağmurunu, fırtınasını ve coşkun sellerini dille getirir. Aşkın ve ayrılığın, benliğine dek işleyen derin acılara dönüşmesini anlatır. Sevgilinin tenini, gözlerini, saçlarını ve gülüşünü ele alarak, onun türlü yönlerden betimlemelerini yapar. Gerçekte ve düşte hep sevgiliyi düşünür. Düşlerinde yaşattığı sevişmeleri, "kösnül, gümüş, dingin ve suçlu sevişmeler" gibi değişik durumlarda gösterir. Sevgilinin ardından oşarken, kendisini "kanadı kırılmış bir kuşa' benzetir. Kökeni yalan olan aşklardan yakınır. Köksüz aşkların kumsal yüreklere yazıldığını belirtir. Sevgiliyi bahara ve kır çiçelerine benzetirken; ona eşit koşullarda değil, tapınarak yaklaşır.

Öte yandan Toros dağlarıyla ay arasında aşk ilişkisi kurar. O dağların çiçekleri ve bitkileri olan gelincik, Lale, kardelen, gül karanfil ve dikenlerinden söz eder. Sevgilinin soluğunu, Toroslar'dan esen soğuk poyrazla kıyaslar. Kent ortamının ilgisizliğine karşı, kırsal kesim duyarlılığını öne çıkarır.Kırlara yağan yağmurun getirdiği tatlı hüzülere değinir.her yerde güneş sıcaklığının insan yüreğiyle bütünleşmesini arzular.

Bilal Kayabay, üç kitabında da dizelerini çok kısa tutar. Kimi dizeler, birer sözcükle oluşturulmuştur. Şiirlerinde kompozisyon bütünlüğüne yer verirse de, bir bölük şiirleri bitmemişlik izlenimini taşımaktadır. Genelde şiirlerin tonu yüksek olduğu halde, öyküleme tekniğiyle kurgulanan şiirler, ytay bir özellik gösterir. Yerel sözcükler şiirlere ustaca yedirilmiş olup, kitapların bütününde sonsuz bir doyumsuzluk havası esmektedir. Şair, bu durumundan çoğunca kendisi de yakınmaktadır. Öyleyken şiirler okunduğunda, Toroslar'ın temiz dağ havası ve güzellikleriyle karşılaşılacaktır.

1- Bir Hüzzam Şarkı, Gri Yayınları, Ankara 1993
2- Adanmış Türkülerim, Kendi Yayını, Ankara 1993
3- Gülüşüne Bereket, Gri Yayınları, Ankara, 1994

Yine Türk Hafif (Kapitalist) Müziği (Şarkılarla Aşkın Katli)

Ozan YILMAZ

Sanat ve sanatın içinde müzik ilk etki olarak duygulara seslenir. Müziği hoşlanma/duygulanma ilkesine göre dinlemeyi tercih ederiz ya da etmeyiz. Sanatçı, durumları ve duyguları estetik tarzda yorumlayan kişidir. Burada önemli olan neyin, niçin, nasıl estetize edildiğidir. Sanat sanat için mi toplum için mi? Önce sanat, sanatçı içindir de denebilir. Sanatçı yarattığı eseri beğenmeli, yaratısıyla gurur ve mutluluk duymalıdır. Anca bu abartılıp "benim özgürlüğüm bu" söylemine de sığınılarak, insanı yozlaştıran, yabancılaştıran, insanlığından uzaklaştıran.. insana karşı sanat da yapılabilmektedir. Üstelik "özgürce" de değildir. Ticari kaygılar vardır, kolay şöhret amacı vardır, yapımcıya verilen tavizler vardır vs. Çok defa bir piyon gibi kullanılmak söz konusudur ki bundan pek şikayet etmezler, çünkü piyonlaşmak için binlercesi ile rekabet ederek o noktaya gelmişlerdir. Herşeyden önce **özgürlük; bilinç, sorumluluk ve kendi (çevresi) dışındaki insanların özgürlüğüne de duyarlılık gerektirir.** Sistemin ürettiği ve şımarttığı bilinç bulandıran medyatik star şarkıcılar/sunucular/şovmenler/yazarlar özel televizyonların çoğalmasıyla özgürlük geldiğini ileri sürüyorlar. Bu, izleyiciye de özgürlük veriyormuş.. "Beğenmiyorsan izleme kardeşim, bas uzaktan kumandaya başka programı izle." (Eleştiriyi reddeden, savunma gibi gösterilen bu saldırıyı mantıklı bulan' yönetilen" kişilerde az değil. Onlar TV. kanallarını değil, TV. kanalları onları uzaktan yönetiyor, farkında değiller.) Değişik kanallarda, değişik zamanlarda ya da eş zamanlarda benzer şarkılar/programlar/kanlı şovlar/maç yorumları/mistik öğütler... yayınlarken kanal değiştirip gerçekten istediğin/nitelikli yapımlar izlemek ne kadar mümkün? Bu durum, diktatörlerin toplumu uyutmak ve yönetmek için kulandığı "3F" fonksiyonunu iletişim araçlarının (özellikle de televizyonun) üstlendiğini düşündürüyor.Başa dönersek, "sanat ne içindir" sorusuna verilecek tek yanıt vardır bence: "İNSAN İÇİN." Sanatçı da bir insandır ve eserini yayınlamıyor, başka insanlara ulaştırmaya/sergilemeye çalışmıyorsa ya da evde kendi kendine bir hobi olarak "sanat" yapıyorsa, "başka insanlar beni ilgilendirmiyor, sadece kendim için sanat yapıyorum" diyebilir. Böyle değilse, sunduğu insanlara karşı sorumluluğu vardır diye düşünüyorum. İnsana sunulan sanat, insana karşı nitelikteyse, burada insani/sanatsal/etik sorunlar...çelişkiler söz konusudur.

Müzikte Sevgi Nerede?

İnsancıl dergisinin 49. ve 50. sayılarında **İbrahim Demircan** gerekli bir soruyu gündeme getirdi. "Müziğin "sol" anahtarı nerede?" Ben, daha da ötesinde, müzikte (özellikle bugünün egemen "pop" müziğinde) sevgi... insan nerede sorusuna yanıt arıyorum. İki nedenden. Birincisi insanlaşmak/insani sevgi her insanın sorunu ve bilincimde sol bakışla zaten örtüşüyor. İnsandan ve sevgiden yana sanat insanlaşma sürecinin temelidir bence. İkincisi insandan ve sevgiden yana sanat sol düşüncenin içinde olsa da tekelinde olabilir mi diye düşünüyorum ve her iki halde de "sol ideolojik söylem" kullanılmadan da ortaya konulabilir diye düşünüyorum. Geçmişte, sol/sosyalizm kavramı yokken, bilinmezken ya da solda aktif yer almadan birçok insani duyarlılık taşıyan insan, yaşamın tüm alanlarında bütüncül bir insanileşme mücadelesine gir(e)mese de ürettiği sanatta doğru bir sevgi ve insanileşme mesajları vermeye çalışmıştır. Hiçbir dönemde de (hem de özgürlük diye diye!) insan ve sevgi sanat (özellikle "pop" müzik) aracılığıyla bugünkü kadar yozlaştırılma... kirletilme noktasına getirilmemiştir. Çünkü bu dönem, kapitalizmin azgınlaştığı, ideolojisini teknolojinin de yardımıyla egemen kıldığı, sanatın sanayiye dönüştüğü ve fabrikasyon star sanatçıların üretilip, tüm olanaklar seferber edilerek pazarlandığı bir dönem Yeni yetme popçuların tavırları kişilikleri, yaşam biçimleri, müzikleri öylesine birbirine benziyor ki bir merkezde üretilir, piyasaya sürülen robotlar mı duygusu uyandırıyor bazen. Sanki birisinin derisini kaldırsanız altından kablolar/elektronik devreler vs görülecek... (Bu dönemin müziğinde "sol" anahtar silinir, kurşunlanır, yakılır, tutuklanır...yasaklanır. Sistemin piyon starları özgürlüğü kendilerinin dilediği (sisteme uygun) uçukluğu yapmak olarak gördüğünden, papağan gibi "özgürüm, özgürsün özgürsünüz" der de ne yakılan/öldürülen/sanatçılar/müzisyenler için, ne de **Grup Yorum** gibi yasaklanan/hapisle özgürlüğü tehdit edilen sanatçılar/müzisyenler için içten bir tavır ortaya koyamaz. Sorulduğunda tavırları baskıyı uygulayan yetkililerden farklı değildir: "Çok üzülüyoruz tabi...Keşke olmasaydı... Yargı sorunu...Bağımsızzz mahkemelerimizzzz..." Bu tavır mide bulandırıcıdır. "Özgür" özel kanal çokluğuna karşın, bunlar (sol sayarsanız bir-iki popüler isim dışında) sol düşünceyi dile getiren müziğe kapalıdır. Haber programlarında demokrasi şampiyonluğuna soyunan özel kanallar Kürt meselesinden eşcinselliğe yıkacak tabu ararken, sanat/eğlence/müzik ve kültür alanında tam bir ikiyüzlülük sergilemektedir. T.C. yetmiş yıla yakın Kürt ulusunu varlığını kabul etmediği gibi, "özgür" özel kanallar sisteme gerçekten muhalif sosyalist kültür/sanat ile birlikte Kürt kültürünü/sanatını/müziğini de yok sayıyor... Öyle değilse onlarca kanalda binlerce "Türk" şarkısı yayınlanırken neden bir tane olsun yasal olarak kasetleri yayınlanabilen Kürtçe şarkı yayınlanmaz? Rumca dahil, tüm Avrupa dillerinde şarkı yayınlanırken bu örtülü sansür neden? Hani, "mozaik yapı.. kültürel zenginliğimiz... Kürtler yıllardır bir arada yaşadığımız kardeşlerimizdir..." deniyordu... Yoksa, "kardeşimiz" derken, "üvey" kardeşimiz mi denmek isteniyor? Değilse bu "sevgisizlik" neden?)

Bu dönemde, sistemin iletişim araçlarında sistem dışı sanat eserlerinin/düşüncelerin propagandasını yapmasını beklemiyorum tabi. Fakat mademki farklı görüşlere yer verip konuşma hakkından bahsediliyor, insani olmayan durumlara karşı eleştirimizi her platformda ortaya koymaya çalışmalıyız diye düşünüyorum. Özellikle de her insanı temelden ilgilendiren sevgi gibi duygular söz konusuysa. Çünkü sevgiyi aşkı, dostluğu bilinçli ve doğru kavramayan insanın başka alanlarda da eksik kalabileceğini düşünüyorum. Bu düşüncelerle, **atv'de Türk Pop Müziği'nin** tartışılacağını öğrenince bir faks çekip katılmak istediğimi belirttim: **"T.P.M'nin bugünkü işlevi ŞARKILARLA AŞKI KATLETMEK aşkı cinselliğe indirgemek, insanları bencilliğe/çıkarcılığa yöneltmek/koşullandırmak.. insanlaşma sürecinden uzaklaştırmaktır."** Konu ile ilgili **İNSANCIL** dergisinde bir yazı da yazdığımı belirttim. Belki bu yüzden, belki görüşlerim "radikal" bulunduğundan, belki de faksı yayından bir gün önce çektiğimden çağrılmadım. Programa telefonla katılan müziğine ve sanattaki insani duyarlılığına saygı duyduğum **Fikret Kızılok'**un tek bir sorusu programa katılanların şaşırıp paniklemesine yetti ve sevgi kavramlarındaki eksiklikleri yanlışlıkları anlaşılacak endişesi

yüzlerine yansıdı. Soru çok açıktı; "sayın Z.L. karınızı seviyor musunuz?" Aynı soru sunucuya ve başka bir konuğa da soruldu. Yanıt yerine soruyla karşılık verildi. "Konumuzla ne ilgisi var? Niçin soruyorsun? "Kızılok, seviyorsanız bunu nasıl söylersiniz, söyleyin duymak istiyorum" dediğinde bir kişi çıkıp "ben karımı/eşimi/sevgilimi seviyorum şöyle söylerim" diyemedi! "Ardından söyleyeceği şey beni güç duruma düşürebilir" endişesi ile sustular. Kızılok, karısına, çocuğuna, halkına "seni çok seviyorum" derken farklı sesler/melodiler/notalar kullandığını müziğin kendi dilinden/kültüründen kaynaklanması gerektiğini anlatırken sözü kesilmedi. "Katılımcılar" rahatladı, faka düştükleri gülünç durum görmeye değerdi...

Programa yine telefonla katılan A.K. sözler ve klipler için doğru eleştiriler getirse de, kendi ayıbı ("sen de **silahımı helada unuttum** diye şarkı yaptın... **saza niye gelmedin'in** sözleri çok mu farklı, klibinde de kadın cinselliği var vs.") ortaya sürüldüğünde zorlanıp savunmaya geçti. (Tutarlılık çok önemli tabii.. Özellikle de bir ideoloji adına -onu kullanarak- "sanat" yapılıyorsa.) Sonuçta yanlış (ticari/popülist) bir kritere sığındı; "halk beğeniyor, kasetim birbuçuk milyon sattı."

Programda "telif hakları yasası" ile 40 trilyon liralık bir gelire kavuşulacağı konuşulurken katılım ve heyecanın artması, "sanatçılar"ın ideolojisi hakkında ipuçları veriyordu. Bu yazıda bunu ya da T.P.M'ndeki bestelerin önemli bir kısmının yabancı bestelerden aşırma/esinlenme konusunu veya bestelerin kalitesini/benzerliklerini değil, sözleri ve klipleriyle insanlaşma sürecindeki en önemli faktörlerden biri olan sevgi /aşk olgusuna.. dolayısıyla ile insana verilen zararı anlatmaya çalışacağım.

Bu Şarkılarla Aşık Olamazsınız

Aşk insanı insanlaştıran bir süreç. Doğada birçok canlı için var olan karşı cinse ilgi/çekim/arzu... cinsellik insan tarafından bilgi/bilinç/duygu/düşünce ile estetik hale getirilmesi, farklı bir boyutta yaşanması aşk/sevgi kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bunu şiir, şarkı vs. ile en iyi biçimde yorumlayagelenler bugüne kadar sanatçılar olmuştur. Bugün ise bazı "sanatçılar", özellikle de T.P.M. şarkıcılarının çoğu, batı (kapitalizmi) taklitçiliğiyle, aşkı tüm insani içeriğinden soyutlayarak cinselliğe indirgemiştir. Bu aşkın önünde bir engeldir. BU İLKELLEŞMEKTİR. Çünkü binlerce yıllık insani birikim yok sayılarak ilk çağlardaki gibi kadın-erkek ilişkisi sadece cinsellik olarak anlatılmakta (özellikle kliple gösterilmekte), buna da ritmik bir müzik eşliğinde bas bas bağırılarak "aşk/sevgi" denmektedir. Bu, insanı ta bilinç altından, duygularından başlayarak kirletme... yıkma hareketidir.

Müziği kulağımıza hoş geldiği için, sinsice bilincimize... bilinç altına işleyen sözlerine pek dikkat etmeden, "hoşlandığımız" için ya da her yerde çalındığı için ister istemez dinlediğimiz şarkıların bazılarına göz atalım isterseniz. Klipleriyle birlikte tabii. Her görüntünün ideolojik bir anlamı, simgelediği/sembolize ettiği bir olgu vardır.Her biri yüz milyondan bir milyara kadar varan bütçelerle çekilen klipler sırf şarkı/kaset çok satsın diye mi çekilip günde beş vakit gözünüze sokuluyor sanıyorsunuz? Reklam filmleri gibi görüntüleri hızla değişen klipler görsel yaşamımızın bir parçası değil sadece. **İnsanı tarihsellikten koparmak, durup düşünmesini engellemek, anlamamasını sağlamak -aptallaştırmak- için, "hızlı yaşa-hızlı ye-hızlı sev(iş"** (fast food-fast love.. ayaküstü yani aşksız-tadsız-bilinçsiz) **en önemlisi de "hızlı tüket"** (malları-aşkları-insani **düşüncelerinin bilinç altına yerleştirilen görüntüleri....** Bilince varışa engel! Artık öyle bir hale geldi ki olay, ölürken bile "hayatımız bir film şeridi gibi" uzunca bir sürede değil de, "bir şarkı klibi gibi" kısa sürede geçecek gözlerimizin önünden.

Aşka/sevgiye dair şarkıların ve kliplerin neredeyse ortak özelliği bol bacak/kalça gibi cinsel öğelerin / cinselliğin kullanılması. Sanki "pop" değil, "popo müziği.. İşte, E. **"yaz aşkları"** şarkısının klibinde, klip mankenleri ile yetinmeyip, deniz altında kendi poposunu sergiliyor. (Tabi "sanat" uğruna) 28/10/1994'te **Show TV**.'de evlenmesine menajerinin karar verebileceğini itiraf edecek kadar piyon olduğunu kanıtlayan A. kendine imaj yaratmak için, poposu göze çarpacak tarzda arkası açık/kısa ceket giymekte buluyor çareyi...(Belki de manejeri öyle buyurmuştur..) Aynı gün TGRT, **"Ah canım vah canım, üzme tatli canini"** diye pinpon topu gibi zıplayarak şarkı söyleyen sol kulağı küpeli, yandançarklı ithal-imalat A.'yı (hitap ettiği kitlenin çoğunlukla "hibino" diye nitelendireceğini unutarak) bacak açmadan öpücük gönderen M.K.'ın programında konuk ediyor. Eee, onlar da globalleşiyor... "Kapitalizasyon" meselesi...

Avrupalı üstadı G.M'ı ve "Faith" şarkısını taklit eden T. **"kız hepsi senin mi ... oynama şıkıdım şıkıdım"** şarkısıyla ve klibinde cilveleştiği "sarışın afet" ile kadınlığı aşağılarken, **Kral TV**'yi arayan medyatik genç kız bu şarkıyı istek yaparken, "tüm dünyada barış istediğini" söylüyor. Zavallı.. Senin gibiler bunlara hayran/kurban oldukça ülkene bile barış gelmez...

M.S. **"bu kız beni görmeli bana kazak örmeli** (nasıl kafiye ama!) **... muradına ermeli.."** derken, klipteki kız görmese de gösteriyor: Karşısında eteğini yukarı sıyırıp bırakıyor. "Sanatçı" da bacak dikizleyerek şınav çekiyor. Hemen yanlış anlamayın, "Entellektüel" bir yöntemle kendini "göstermeye çalışıyor" Öyle olmasa yüzbinlerce genç aptal mı ki hayran hayran dinliyor/izliyor.

Ç."ateşteyim" şarkısında, aşkı **"hayır mı şer mi"** ikilemiyle anlatıyor. Basit ritmi, **"dum-ka-ka"** tekerlemeleriyle benzeri şarkılar gibi çocukların hoşlandığı bir şarkı. Basitliğinden dolayı bu doğal da,büyüklere ne oluyor? Onları da klipteki bacak şov mu çekiyor? Her iki halde de "bilinç" devre dışı.

Avrupalı seksi şarkıcı M'nın minyatürü Y. **"bandıra bandıra ye beni, hiç doyamazsın tadıma, bütün numaralar bende..."** şarkısının klibinde kamera dudak, göğüs bacak ve don bölgelerine "zoom" yaparak mesajı netleştirdiği halde, eleştirenlere "problem sizin kafanızda, baktığınız herşeyde cinsellik görüyorsunuz" diyecek kadar da pervasız/subjektif olabiliyor.. Bir başka şarkısında **"yakışıklı babam gibi, aşık oldum anam gibi.."** sözleriyle aşık olmak "beğenmek (sadece fiziksel) basitliğine indirgeniyor.

B.K. **"çılgınım, ben aşkına hazırım"** derken klipte şarkıcı yatakta 4-5 genç kız yatak çervesinde "aşka hazır" halde bekliyor.. (İşin daha vahimi, o yatakta olmaya can atan onbinlerce genç kızın varlığı...) Unutmadan söyleyeyim,bu "bebek yüzlü" şarkıcı, popçuların en masumu.. "İyi aile çocuğu" sayılıyor!

U.U. **"bir kere yetmez, iki kere sev beni "** diyor. Tabii insan beyni fesatlıklarla dolu... Merak ediyor. Bir kere yetmeyen ne? İki kere "sevmek" nasıl oluyor? Klipte erkeklerin tişörtünü niçin ısırıp sündürüyor şarkıcı?..

K.D. **"sıkı sıkı sar beni"** diyor, klipte üç "çekici" genç kadın şarkıcıyı okşuyor Örnek çok.. **"Ara beni her canın istediğinde... Yatağıma gel hazırım bak.. Haydi sev kolay kolay.. Gel sana öğreteyim gel gel... Gel benim ol da rahat edeyim.. Senin için saçma sapan oluyorum.. Gönlümü açtım, hadi al beni çekinmeden... Denemeden (bu aşkı) karar verme... Sarıl bana şımarık sevgilim... Çal fikrimi deli et beni...."**

Peki hep mi cinsel çağrışımlı şarkılar yapılıyor? Değil tabii. (Zaten cinsel çağrışım bizim "yanlış" algımızdan kaynaklanıyor, öyle değil aslında!) "Moda" olanlar bunlar. (Tabii bir yandan **"hepsi senin mi"** derken bir yandan **"unutmamalı"** demek de olmuyor.) "Romantik" şarkılarda bile doğru/insani bir aşk/sevgi yaklaşımı bulmak zor.)

A. **"Romantik aşk"** şarkısında **"vallahi öptürmem,**

ölürsün aşkından" diyor (Klipte, şarkıcının çevresinde "öpme" niyetiyle dolaşan "zampik" tipli erkekler..) Demek ki aşk, "öptürürseniz" romantik olmuyor! (Genelev kültürü) "Is't okey?" A. **"vurulmuşum sana"** şarkısında, **"Allahım bu sevda bir yangın, cehennem misali yandım"** sözleriyle birçoğu gibi dine ait söylemi kullanırken, klipte bacak gösterisi ön planda.. "Maşallah" pek rahatsız olan da yok gibi...

Arabeskten hafif müziğe "metastaz" yapan şarkıcılar da feodalizmle-kapitalizm (doğu-batı) sentezi yapıyorlar, fakat ortaya yine insani aşk çıkmıyor, "melez" bir "şey" çıkıyor.. Klipte mini etekli "şuh" kızlar, sözde "Allahını sevmeler, ölümüne sevmeler, yanlış yaparsa /onun (mal gibi) olmazsa öldürme-yakma yeminleri..."

Hele tıfıl bir tanesi (E.) **"sevdim mi tam severim"** diyor, orda da durmuyor "900'lü hattımda beni arayın tam sevmeyi öğreteyim" diyebiliyor. Bir TV. programında "aşk" sorulduğunda, iki kelimeyi bir araya getirip birşey söyleyemiyor. Tek olumlu yanı "ben hiç aşık olmadım ki abi" diye bilmediğini itiraf etmesi.. (Bu hatları arayanların yüzdesi saptansa **Aziz Nesin** için aptallık konusunda istatiki bir veri olabilir.)

Görece olumlu yerde olan şarkıcılar da var. (Şimdilik!) Onlara da sebepleri, insani olanı değil, sonuçları işaret etmek kalıyor: **"Zaten aşklar yalan.." SAYENİZDE!**

Şimdi düşünelim. **Sistemle örtüşen bu sanatla/ şarkılarla aşık olabilir, aşk- yaşayabilir, aşkı var edebilir misiniz?** Birkaç gecelik ilişkiye aşk diyorsanız sistemin starları gibi,o başka. O zaman da hüsrana uğradığınızda dönüp aşka suç bulmayın.. küfretmeyin.. yok/yalan demeyin..

Tabii iş şarkılarla bitmiyor.. İnsana...aşka karşı sistemli, "global" bir saldırı söz konusu... İşte bu popçuların (S.O.. **"meze yapıp harca beni"** TOP-onda liste başı olunca, bir arkadaşım, "buna pop yerine top müziği demek daha yerinde olur" demişti...) birbirinin kopyası sunucuları ikinci halka bu alanda. Çok konuşup hiçbir şey söylememek gibi insanın içini boşaltan aptallaştıran bir işlevi "başarı" ile yerine getiriyorlar. Bir şeyler söyleyeni de var tabii. Örneğin popçuların argo versiyonu "beyaz saçlı prens" Y. "koparma/koyma" laflarının arasında bir fonksiyonunu itiraf ediyor; "beyinlerinizi yönlendireceğim". Telefondaki saf da "ne güzel söylüyorsunuz Y.bey" diyor. Bir atasözümüz var; "eşek olana semer vuran çok olur." Yoruma gerek var mı? (Bay Y. 900'lü hattında,. erkeğe araba aldırmak için kadına "arabada sevişme" öneriyor! yani fahişeliğin ve pezevenkliğin inceliklerini anlatıyor 350.000 liraya...Ne güzel söylüyor di mi? Haa haaa. Aklım koptu..

Bu halkalar yaşamın tüm alanlarına uzuyor. Sinemada S.Ç. Edebiyatta E.B., Basında/TV.'de E.A., M.B. sadece birer örnek.. Medya da bunu farklı biçimlerde ifade ediyor. 2/10/1994 tarihli **Hürriyet** gazetesi, "O.P. edebiyatın T'i" iç başlığıyla star sistemini vurguluyor. Bunları adlandırmak gerekiyor. Milletvekili C.Ç'ın parti başkanı M.Y. için kullandığı "bit yavrusu" anlamında sözü kullanmak istemiyorum. Yeni bir tanım da bulamıyorum. En uygun tanım yine **İnsancıl**'da yapıldı sanırım. İşgal ettiği ülkenin insanlarını ve değerlerini katledip, bunun haklılığını her alanda anlatmaya kalkışmalardan bunlar. Yani **BEYAZ ADAMIN SÖZCÜLERİ**. Tabii asıl sorun adlandırmak değil. Sorun şu: bunlara atlanacak insani olan her şeyi zedelemesine seyirci kalacak mıyız? Yoksa sanatımızla, yaratımızla, düşüncemiz ve tavrımızla/yaşamımızla karşı durup alternatifimizi mi yaratacağız? Haydi karar zamanı!

(**Not**: Basında bir gelenek vardır. Ayıp şey yapanların ve yapılanların isimleri sadece baş harfleriyle yazılır.Bu yüzden beynimi bilincimi kirletenlerin, kulak zarıma tecavüz edenlerin isimlerini açık yazmadım. O.Y.)

HEYKEL KIRAN ELLER

Kapalı çıkışlarda yerle bir edildi heykeller
Üzerine kaldırım taşları döşenmiş
ölü toprakların
Çağdaş bir görkemin titreşiminde kuşlar
Aç, susuz kılı kıpırdamıyor kimsenin
Taş kesmiş canlı heykelim.

AT-AVRAT

Derin uykudayken atım
Bacağını yılan yedi bitirdi
Uzantısı oldu yaşamının
Tuhaftır bizim at bazen keşişe benzer
Avratsız kalınca topallaması da soydan

KAPALI

Bugün de gülmedi talih
Tam onu görmeye gidecekken
çocuğu ölmüş çiçekçinin

DONDURMA KAYMAK

Dua, beddua, kethuda
illa Roma dondurması istiyor
Rüşvet diye ezrail

JAPON GÜLÜ

Dinlenesin diye yapıyorum
bambudan ev olur mu deme
örtülerini yayarız yerlere
belki Nagazaki belki Nurhak
Buluruz kemiklerini yavruların
bana birşey olursa yamaçlarda
Gülünü çıkartma yakandan
Bir su bulursun bırakacak

Ali Ersin GÜNÇE

Romana Sınıf Bilinçsiz Yol: Kazı

Mustafa Bayram MISIR

Tabii ki, Hülya'ya...

Giriş Niyetine Açıklayıcı Bir Başlangıç

Bir sanat ürününü "büyük" kılan nedir? Bu soruya verilen, sanırım, birden çok yanıt var. Estetik kuramlara göre farklılaşan yanıtlar bunlar. Toplumcu gerçekçiliğin daha doğrusu marksist estetiğin verdiği bir yanıt yok mu? Var. Yanıt, sorunun yanlışlığı üzerine temelleniyor. "Büyük" sanat eseri yoktur. "Marksizmin sanat anlayışı vardır, ama marksizmin "roman kuramı' ya da 'imge kuramı' yoktur."(1) Yani, marksist estetiğin büyük sanat eserini tanımasına yarayan bir mihenk taşı bulunmuyor. Burada iki noktanın önemle vurgulanması gerekir. İlki, her gerçek sanat eserinin biricikliğidir. "Her gerçek sanat eseri, geleneğe bağlılığı oranında onu yadsıyıcı bir özellik taşır. Bu nedenledir ki, bir yandan tarihsel bir süreç içine yer alır; bir yandan da eşi olmayan benzersiz tek bir olduğudur. "(2) İkincisi, hangi sınıf tarafından yeğlenebilir olduğudur. Yani sanat eserinin gerçekleştirdiği ideolojik eklemlenmedir. Böylece sanat eserinin söylediği bir sınıfın bilinciyle özdeşleşir. Marksist edebiyat eleştirisi bu iki önemli noktayı tespit ederek başladığında, edebi eleştirinin politik bir önemi olduğunu görecek/gösterecektir.

Bu perspektifle yola çıkan bir eleştirmenin karşılaştığı sorunlardan biri söylemdir. İki anlamda söylem: İlki, ideolojik üst belirlemenin, hangi güncel politik pratik sosyalist eylemlilik (yani örgüt) lehine tercih edileceği; ikincisi ise, bu tercihin hangi uslupla dile getirileceğidir. Birinci proplem Lenin'e dayandırılan partili sanat ilkesiyle aşılmış görünüyor. Ancak bugün içinde bulunduğumuz koşullar, bu ilkenin tahrifini değil ama bir yeniden yazımını gerektiriyor. İkinci probleme de Lunaçarsky'nin açık bir yanıtı var: "Keskin polemikler (kalem kavgaları), okurun ilgisini çektiği sürece yararlıdır. Özellikle eşit koşullarda yapılan ve karşılıklı saldırılarla yürütülen polemik yazılarını kamu daha derinden özümler ve onlardan daha çok etkilenir. Ayrıca, devrimci doğası dolayısıyla Marksist eleştirinin taşıdığı dövüşken ruh, düşüncelerini keskince belirtmeye götürür onu. Fakat burada şu davranış gözden kaçırılmamalıdır. Kimi eleştirmenler kanıtların zayıflığını 'polemiklerine taktıkları alımlı süs çiçekleriyle gözlemeye çalışırlar. (Onların en büyük günahı da budur.) Belgeler eksik ve kusurlu olunca, onların yerine ince olaylar, eğlendirici karşılaştırmalar ve anlamlı ünlemler ile hınzırca sorular geçer; ama bu, genelde keyiflendirici de olsa, asla ciddiye alınmamalıdır: Eleştiri, yalnızca eleştiriyle karşılanmalıdır. Neden derseniz, Marksist eleştiri aynı zamanda bilimsel ve sanatsal bir iştir de ondan."(3)

Daha önceki yazılarımda ortaya attığım, pek tartışılmayan (yalnızca Kaan Arslanoğlu gönderdiği bir mektupla itiraz etti), "eylülist dönemde yazılmış en iyi roman Adressiz Sorgular'dır" tezini böyle bir girişte açıklamak, **Kazı** romanının eleştirisini de anlaşılır kılacaktır. **Adressiz Sorgular** bir roman değildir. Bir anı anlatıdır. Marksist eleştirinin "büyük" gibi bir kategorisi yoktur, sanat ürününün biricikliği esastır. Tez, "en iyi" diye bir ironiyle eleştiriye başlar. **Adressiz Sorgular,** doğru roman değildir; ama devrimci proleteryanın yeğleyeceği bir romanın hammaddesini, nesnel gerçekliği ele verir. Bu yüzden sahte gerçekliğin üretildiği sistemin romanları yanında, **Adressiz Sorgular** "en iyi" romandır. Bilgesu Erenus'un **Kazı** adlı romanı üzerine yazmaya başlamadan böyle bir açıklamanın, anahtar niyetine, gerekli olduğunu düşündüm. **Kazı**, kapitalizmin eleştirisine girişmekle yetinmeyen, kurtuluş dinamiklerini Anadolu gerçekliği içinde arayan ancak bu arayış sonunda bulduğu yerel çözümü evrenselleştirmeye çalıştığı için hata yapan, yeğlenebilir bir romandır. Yeğlenebilir ama eksik... Bilgesu Erenus'u romana sınıf bilinci eksik de olsa bir yol açtığı için önemsiyorum. **Adressiz Sorgular** için vurguladığım aynı nedenle; Anadolu'da romanın yeşerebilmesi için bilincine varılması gerekli olan Kürt gerçekliği konusunda cesur olduğu, onu açığa çıkardığı için..

Bir Özet Denemesi ya da Kim Kimdir?

Yazarın romanın başlangıcında belirttiği ve romanın sonunda da yinelediği bir tez var: Romanın tüm kahramanları kendisidir. İnandırıcı bir sav bu. Eleştirinin sert bulunabilecek yargılarını güçlendiriyor. Özellikle, eleştirinin, romanın kahramanlarının toplumsal ve siyasal kimlikilerini açığa çıkarıp, onların olumlanması ve olumsuzlanması üzerinden yazarla girdiği polemikte, yazarın itiraz koşullarını ortadan kaldırıyor. Evet, kahramanlar, Metin Bahattin, Süreyya, Hayat Çocuk, Vahide Ana, Nilüfer, Ferhunde vd. roman yazarının kendisidir.

Metin Bahattin, arkeolog, profesör, biliminsanı. Güneydoğu'da, nam-ı diğer: Mezopotamya, kazı yapıyor. Bir yaz kazısı bu, öğrencilerle çıkılan. "Bölücü örgüt", nam-ı diğer PKK, kazı ekibini bombalıyor. Hayat Çocuk, Metin Bahattin'in asistanı, bu bombalama olayında ölüyor. Roman, Metin Bahattin'in olaylar yatıştıktan sonra kazı yerini kapatmak için Güneydoğu'ya, nam-ı diğer: Mezra Botan, gideceği iki günü zaman dilimi olarak kapsıyor. Sonra, çok şey anlatıyor. Anlattıklarından fazla da tez öne sürüyor. Romanın sonunda, anlıyoruz ki, bu kadar çok şey ve tez aslında bir tek şey söylüyor: bölücü örgüt, nam-ı diğer Partiya Karkeran Kürdistan, yalnızca Kürtleri değil, bütün insanlığı kurtaracak. Buraya geleceğim, önce bir açıklama: "bölücü örgüt" terimi romanın eleştirel terminolojisi ile ortaklaşmak kaygısı yüzünden kullanılıyor. Yoksa, Türk burjuva hukukunun bu kısır terimi ile, PKK'yi açıklama ya da yargılama gibi bir kaygım yok.

Bulgulamaya başlayalım. Kurgu, bu iki gün içinde M. Bahattin'in bütün yaşamını gözden geçirmesi üzerinde yükseliyor. Böylece, biz M.Bahattin'in geçmişini, ilişkide olduğu insanları, içinde yaşadığı toplumu tanıyoruz. Anlatıcı,yer yer M. Bahattin veya diğer kahramanlarla özdeşleşiyor. Bu, anlatımı ve kahraman arasında bulunan ve ikisinin örtüşmesinden oluşan kendi kendine (rüyada) konuşan bilinçle sağlanıyor. Arada, anlatıcı bu ortak bilinçten sıyrılıp kendi parantezlerini açıyor. Temel tez şu: M. Bahattin kendi halinde, onurlu bir bilim insanıdır. Hayat Çocuk'un ölümü onu içinde yaşadığı toplumsal gerçekliğe karşı bir kazıya iter. İçinde yaşadığı toplumsal gerçekliği yeniden tanır. Kapitalizmin eleştirisi izleğinde gelişen bu tanıma, kurgunun eksikliği yüzünden güçlü değildiir. Kurgu eksiktir, çünkü ucu açıktır. Okurun Türkiye' de yaşadığı düşünülmekte ve ona sadece: "burası Türkiye" denilmektedir. Bak, Cumhur Kaptanın Yeri, belki de dün orda yemek yedin. Bak, A.Ü.D.T.C.F., belki de dün önünden geçtin. Sonra,zaten

bir çok şeyi bildiği varsayılan okurdan taraf olması istenmektedir.

Kahramanların içinde bulundukları bilinç durumları roman diline yansır. Kahramanların içinde bulundukları çarpık bilinç durumları çarpık bir dille anlatılır. Örneğin;"bir epey kaygılı..."(Kazı,s,12) "Uçan bir genç kız edasıyla koşuyor, ayık bir zamanını kullanmıştı demek ki bant kaydı için, doğrusu sesini düşsel boyutlar katmadaki mahareti kulak ardı edilemez . "(s.22) İlk örnek olan tamlama belirsizliğe açılırken, ikinci örnekteki cümlede yazar üç ayrı zaman kipini (şimdiki, -mişli geçmiş ve geniş zaman) aynı an ve durumu anlatırken kullanıyor. Bir tür saçmalama, şizofrenik söylem. Aynı şekilde yazım kuralları da bozuluyor. Yer yer özensizleşiyor Bilgesu Erenus'un dili. Hem noktalama işaretlerini gereksiz yere zorluyor hem de küfür sözlerini sıkça yineliyor.

Romanda M. Bahattin'den başka tiplerde var. Meral, M. Bahattin'in eski karısı. Ferhunde, M. Bahattin'in yeni sevgilisi. Yücel, M. Bahattin'in asistanı. Süreyya, M. Bahattin'in kazı yaptığı yöredeki bir Kürt kızı. Vahide Ana, aynı yöredeki bir Türk kadını. İdam edilmiş devrimci bir oğulun anası.

M. Bahaattin, toplumsal bir kategori olarak aydını temsil eder. Süreyya, Kürt halkını ve yazar tarafından onun tartışmasız öncüsü kabul edilen PKK'yi temsil eder. Meral, çürüyen burjuva sınıfının kadınıdır. Vahide Ana, Türkiye devrimciliğinin onuru olarak belirir. Ferhunde, çürüyen sosyalizmin kendini koruyabilmiş bilinci; Yücel, M. Bahattin'e gitgide daha çok benzeyen asistan, aydın canlanmasının ipucudur.

Anadolu topraklarından evrenselliğe insanlığın kurtuluşu arayışıyla açılan romanda işçi sınıfı görülmez. Türk burjuvazisi bütün renkleriyle ortaya konurken örneğin lokantacı Cumhur Kaptan ve Meral , eleştiri yine burjuva aydınlanmacılığı, hümünizma ve ütopyacılık üzerinden gelişir,.

Eksik Olan: İşçi Sınıfı Bilinci...

Bilgesu Erenus, onurlu bir aydın. Ancak, dünyayı değiştirme eylemi içinde olan bir sınıfın, işçi sınıfının bilinciyle bakıldığında hiçbir aydın yalnızca onurlu kalarak proleteryanın bitimsiz bir övgüsünü haketmez. Bilgesu Erenus da, ideolojik gıdasını Yalçın Küçük'ün aydın sapmasından aldığı için sınıfın sempatiyle baktığı bir aydın olabiliyor ancak. Neden? Yalçın Küçük, sınıf bilinci, parti gibi bilimsel kavramlar yerine akıl, ahlak gibi felsefi kategorileri (4) geçirerek marksist bakışın (tarihi materyalizmin) dışına düşer. Bunun nedeni işçi sınıfına karşı güvensiz olmasıdır. Küçük'e göre, işçi sınıfı "yorgun, yoksul ve yılgın"dır. Yorgun, yoksul ve yılgın olan bir gücün dünyayı değiştirebileceğine inanmaz Yalçın Küçük. Daha farklı toplumsal dinamikler arar. Bu, çok görülen bir aydın sapmasıdır. Önüne geçmek, işçi sınıfı hareketinin yükseldiği dönemlerde mümkün olabiliyor. Örneğin, Türkiye'nin bugünkü konjonktüründe, PKK, tek kurtuluş umudu olarak aydının bilincine çıkıyor. **Kazı**, bunun romanıdır.

Aydın sapması, bilimsel sosyalizm ile ütopik sosyalizm arasındaki açıkta gerçekleşir. Komünizm, ütopya olarak insan düşüncesinde, işçi sınıfının açığa çıkışından önce de vardır. Aydınlanma çağında (aufklarung) bu düşünce, ütopik burjuva sosyalistleri (Saint Simon, Fourier) tarafından savunuldu. "Teorik biçimiyle modern sosyalizm, görünüşte 18.yy büyük Fransız filozoflarının koydukları ilkelerin daha mantıklı bir genişlemesi gibidir."(5) diye yazar Engels, **Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm**'de. Bilimsel sosyalizm görünüştekinden daha derin farklılıklara sahiptir. Çok bilinen deyişle, kafaüstü duran düşünceyi, maddi temeliyle, işçi sınıfı hareketiyle birleştirmiş; düşünceye maddi silahını kazandırmıştır: "Modern sosyalizm, gerçekte, bu çatışmanın (sınıf mücadelesi-m.b.m) düşünce halinde yansımasından; bu çatışmanın, önce ondan en çok zarar görer sınıftan olanların zihinlerindeki düşüncel (ideal) yansısından başka birşey değildir."(6) Aydın sapması sosyalizmi ütopyacı gelenek içinde kalarak, yani idealizmin içinde kalarak kavrar. Bu yüzden, dünyayı değiştirebilecek tek sınıfın proleterya olduğu teziyle başı hoş değildir: "Evrensel özgürlüğe kavuşturma işini başarmak, çağdaş proleteryanın tarihsel özel görevidir. Bu işin tarihsel koşullarını ve böylelikle doğasını anlamak, şimdi baskı altında bulunan proleteryaya, başarmaya çağırıldığı bu önemli işin koşulları ve anlamı üzerinde eksiksiz bilgi vermek, bu, proleter hareketin teorik dışavurumunun, bilimsel sosyalizmin ödevidir. "(7) İşte bu gerçeği kavramayan ama kapitalizmden de hoşnut olmayan aydın, dünyayı değiştirecek başka toplumsal dinamikler arar. Tabii bu arada, varoluşsal yalnızlığa, varlıksal hiçliğe, nihilizme, anlamsızlığa ve en kötüsü tanrıtapınıcılığa düşmezse...

Kazı, aydın sapmasının derinden duyulduğu bir romandır. Bu eleştiri de "PKK niye bütün insanlığı kurtaramaz?" sorusunu cevaplama ihtiyacı duymuyorum. Etnisite, ulusal sorun, belli tarih-toplumsal koşullarda elbette ilerici bir dinamik taşıyabilir. Ama aynı etnisiteye, ulusal soruna bütün insanlığın kurtuluşuu görevini yüklemek, bilimsel bir bakış değil, olsa olsa, aydın uçukluğudur. Kabul ediyorum, çok sevimli ve sempatik bir uçukluktur, ama o kadar. Aydın sapmasının bu uç önermesi romanda Süreyya'da temsil edilir. Süreyya, Kürt feodalitesi içinde yetişmiş, erken yaşta zorla evlendirilmiş, iki çocuk sahibi olmuş bir Kürt kadınıdır. Bir gün, gerilla gelir; Süreyya gerilla olur. Doğru dürüst ilkokula gitmemiş olan bu kadın, içinde bulunduğu gerçekliği bir profesörden daha iyi görmeye başlar. Burada bir yanlış ya da çelişki yok; bence, trajedi var. Bu olası bir durumdur, sözkonusu olan devrimin bilinci ise. Yazar, profesörün ağzından durumu düzeltir, "başkan gibi konuşuyor" dedirtir profesöre, Süreyya'yı aradan çıkarır. Konuşan, başkandır; yani şu serok, biji serok, biji serok Apo... Kabul ediyorum, abartıyorum, ama yazar da abartıyor. Nasıl mı? Kazıyı kapatmak istiyor M. Bahattin. Eski işçilerinden biri, Atanur, yeni adı Azad (Özgürleştiğinin simgesi, özgürleştiren de PKK) "Hadi bakim, göreyim seni. İki nesil sonrası yeniden başlamak üzere korumaya alınacak kazı."(s.266) Bu yüzden roman, ucu açık, tutarlı bir önermesi olmayan, varlığını Kürt varlığına armağan etmiş bir romandır. Sorun şurda, eğer PKK hareketi, yazarın ona atfettiği iddia ettiği gibi "küçük burjuva, ulusal devrimci, milliyetçi" bir nihai pratik içine girerse, bu roman ne olacak? Doğrusu, merak etmiyorum: Çünkü biliyorum, kapitalizmi eleştirdiği için hoşgörülecek.

M. Bahittin, onurlu aydın, yazar tarafından olumlanır. Aydın sapması burada da açığa çıkıyor. Hem Süreyya hem de M. Bahattin olumlanıyor. M. Bahattin aydındır. Süreyya, PKK. Yani, aydınlar ve PKK bir olacak bütün dertler bitecek. M. Bahattin nasıl olumlanır? Örneğin, Yücel (Küba'ya gitmek isteyen aydın genç) giderek M. Bahattin' benzemektedir. Vahide Ana (Türkiye devrimciliğinin onuru) PKK gerçekliğini bilince çıkarmakta olan M. Bahattin'e hizmet etmektedir. Ferhunde (sosyalizmden kaçan kadın) M. Bahattin'in verdiği güvenle (evlenme teklifi) sosyalizme dönmektedir. Görüldüğü gibi, M. Bahattin en az Kürt Ulusal Hareketi kadar çözücü bir işlev görmektedir. Bu arada, kanımca artık bir çöplük haline gelmiş olan Türkiye akademik camiasına bir eleştiriyi bekleme hakkımızı kullanamıyoruz. Bilgesu Erenus, işçi sınıfından daha fazla, bu profesör kadar cahillere güveniyor. Kanıt mı? M. Bahattin, Ferhunde, Yücel, Hayat Çocuk ve diğerleri. Akademik alanın romanda görülen tiplemeleri, hemen hepsi, şu yada bu oranda olumlanır. M. Bahattin,

Kürt gerçekliğinin farkına varır. Ferhunde, yıkılan sosyalizme döner, halkına yardım etmek için. Yücel, Küba'ya gidecektir. Nedense Türkiye üniversitelerinde hiç kötü adam yoktur. Holdingler için çalışanlar bile örneğin Nilüfer, yaptığı işin ne kadar kötü olduğunun farkında olan ve acı çeken onurlu insanlardır. Bu romantizme, bu aydın sevdasına (yani bu kadar kendini sevmeye) aydın savunusu yapmak için bile gerek olmadığını düşünüyorum. Çünkü, bir noktadan sonra gerçekliğin bu kadar çarpıtılmış olması, okurun, örneğin benim, çevresine olan ilgisini arttıyor.

Romanda kötü adamlar da var. İlki, Cumhur Kaptan. Türk küçük burjuvası. Tüccar. Yazar Cumhur Kaptan'ı anlatırken, bu tipin kötülüğü hakkında hemen herkesi ikna edecek bir yetenek sergilemiş. Öyle ki, İzmir'de Cumhur Kaptanın Yeri diye bir lokanta gerçekten var. İkincisi, Meral Türker, M. Bahattin'in ilk karısı, yoz bir burjuva. Çürümüş. Ahlaksız. Üçüncüsü, M. Bahattin'in bir işçisi. Adını değiştirmeyen bir Kürt köylüsü. Yazar, bu köylüye kendi gerçekliğinin (yani PKK gerçekliği) farkına varmadığı için çok kızıyor. Nedense, herşeyin farkında olup, holdingler için çalışan Nilüfer'e kızamıyor. Dördüncüsü, Vahide Ana'nın asılmayan oğlu. Burada önemle durmamız gerekiyor. Vahide Ana'nın Türkiye devrimciliğinin onuru olduğunu belirtmiştim. Türkiye devrimciliği romanda Vahide ve iki oğluyla temsil ediliyor. Birinci oğul idam edilmiş bir devrimcidir. İkinci oğul, devrimci mücadeleyi bırakmış, evine vitrin olmaya uğraşan bir doktordur. Yazar, böylece Türkiye devrimciliği hakkındaki görüşlerini ortaya sermiş oluyor. Türkiye devrimciliğinin olumlu bir tarafı yoktur, kalmamıştır, varsa da idam edilmiştir. Türkiye devrimciliği bitmiştir, mücadeleden kaçmıştır... vs. gibi, büyük büyük laflar. Bence bu konuda sanki yazar değil de başkan konuşuyor; yani, serok, biji serok, "kardeşim" Apo. Eh... bu kadar olur. Yazardan Türkiye devrimciliğini alkışlamasını beklemiyorum. Buna gerek de yok. Yazardan istediğim, nesnel gerçekliği doğru kavrayabilmesidir. Türkiye devrimciliğinin yaşayan tek unsurunu Vahide ana olararak koymak; Vahide Ana'yı sarsılmaz bir PKK dostu olarak betimlemekve onu M. Bahattin'e hizmet etmekten zevk olan biri olarak anlatmak, en nazik ifadeyle, gerçekliği niyetine uydurmaktır. Belki de kürt Ulusal Hareketi ve aydınlar konusundaki bu hassasiyet yazarın kendisini ve çevresini meşrulaştırma kaygısıyla anlaşılabilir. Ama bu kaygı romanı güçsüzleştiriyor, eksik bırakıyor.

Kazı'da Kalacak Olan: Ferhunde ve Vahide Ana ve (Belki de) Süreyya...

Kazı romanının kadın gerçekliğine eğilimi başarılıdır. Bilgesu Erenus, kadını bir toplumsal kimlik olarak derinlemesine ele alıyor ve onun özgürleşme sorununu romanda belli ölçülerde doğru bir tarzda çözümlüyor.

Ferhunde, sosyalist Yugoslavya'dan Türkiye'ye gelmişb bir arkeoloji doçentidir. Kendine güvensizdir. Yazar, Ferhunde'nin özgürleşme sürecini, kendisine güven kazanması süreci olarak izler. Hayatında bu amaçla akademik kariyer edinen Ferhunde (doçent doktor) ilk ilişkisi olan M. Bahattin'in evlenme teklif etmesiyle kendine güvenini kazanır. Ferhunde sosyalizmin insanıdır. Bir işçi, bir bayram sabahı, onu havaya kaldırıp, "sosyalizmi sev çocuk, o seni seviyor" diye öğütlemiştir. Hep bunu hatırlar Ferhunde. Kapitalizmin insanını çelişkilerini eleştirel bir bilinçle yaşar. Kendine güvenini kazandığında, M. Bahattin'i de bırakıp, sosyalizm yıkıldıktan sonra harabeye dönmüş ülkesine yardıma gider.

Vahide Ana ve Süreyya, bu topraklarda özgürleşen iki kadın olarak belirir. İkisi de çocukluktan cesur ve atılgandır. Vahide Ana, bilge (s.295) bir kadındır. Bir gerçeklikten çok, düşsel bir mit, bir yol gösterici gibi görünür. Düşseldir ama görünmediği gibi yol gösterici değildir. Biri idam edilmiş, diğeri eski iki devrimci oğul anasıdır. Oğulları yüzünden politikleşir. Oğullarının durumunu kaldıramayan kocasını terkeder. İdam edilen oğlu (diğeri değil) ve onun arkadaşları için, "Benim oğullarımın nesi varmış? Tüm partiler, dernekler, hocalar, yazar, çizerler; kurban olsun onlara " diye haykırır. Bir işçidir Vahide Ana. Bu haykırış sınıfın haykırışı mıdır diye sormaya kalmadan yazar yanıtını verir: "Bu kadındaki sınıf sevgisi nereden geliyor peki; darbeler sonrası, işçilerin içine gömüldüğü suskunluk apaçık meydanda; sınıf bilincinden sözetmek çok güç; ancak sezgi. "(s252) Böylece Vahide Ana'nın bilgeliğinin kaynağı sınıf bilinci olmaktan çıkarılır, bir kahin sezgisine indirgenir. Bunun nedeni, yazarın işçi sınıfına güvenmemesidir.

Süreyya, özgürleşen Kürt kadınıdır. O da düşseldir. Gerçekliğini zorlama bir çabayla, başkanda, serok Apo'da bulur. Kürt özgürleşmesinin (aydınlanmasının) yalnızca bir kişiye, Apo'ya, bu denli indirgenmesi tehlikeli ve yanlıştır. Yine de Süreyya, özgürleşme sürecinde onurlu bir Kürt kadın gerilla olarak önemlidir.

Bilgesu Erenus, bir iktidar halkası olan cinsellik konusundaki bulgulamalarını özellikle Ferhunde üzerinde çarpıcı bir biçimde derinleştirir. Ferhunde'nin, kendisiyle hesaplaşan bu sosyalizm insanının, cinselliğiyle girdiği kavga ve edindiği zafer, kanımca romanın en başarılı yanıdır. Bir dönem yazında kadın duyarlığı konusunda girişilen, ufku feminizme çıkan kısır tartışmaya, gerçekçilik cephesinden verilmiş güçlü bir yanıttır. Feminist eleştiriyi kadın gerçekliği içinde aşarak boğan, yani üst bir noktaya çıkaran sosyalizan bir aydın bakışıdır, sözkonusu olan. Kadın gerçekliğini kaba bir cinsler üstü yaklaşıma girmeden öylesine ele veriyor ki Bilgesu Erenus, bunun bir erkek gerçekliği olduğunu duyumsuyoruz. Kadın sorunu, bir erkek sorunudur; yani insanlık, sosyalizm sorunudur.

Olmayan Son Sözün Özü

Kazı, kelimenin beğeni anlamında güçlü bir kapitalizm eleştirisidir. Ancak verili kapitalisit gerçekliği aşacak dinamikler, yani çözüm yolları eksiktir, daha doğrusu yalnış bulgulanmıştır. Sosyalizmin ütopik bir yorumu romana egemen olmuş, uluslararası ya da ülkemiz sosyalist hareketine eklemlenmesi koşuluyla ilerici olabilecek bir ulusal dinamik mutlaklaştırılmıştır.

Yine de, **Kazı**, bizim romanımızdır. Eksiktir, ama bizimdir. **Kazı**, standartlaştırıcı kültür endüstrisi içinde onurlu bir kalkışmadır. Bizim romanımıza akan bir yoldur.

Kazı, bir heyecandır. Yer yer, hatta çoğunlukla, sevgi dolu öfkemizi kabartan bir heyecandır.

Bu heyecan yaşanmalıdır.

Notlar

-Kazı, Bilgesu Erenus, Başak. Romandan alıntılanan yerlerin sayfa numarası yazı içinden veriliyor.

1)Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi, Sargut Sölçün, Dayanışma,s.179

2)Mitoloji Ders Notları, Bedrettin Cömert, agy, içinde, s.163

3)Evrensel Kültür, sayı 9, s.47

4)Devrimci Proleterya, sayı 9, s.20

5)Marks-Engels, Seçme Eserler, cilt 3, Sol.y, s.139

6)Agy, s.162

7)Agy. s.181

Yirminci Yüzyıl Tiyatrosunda Oyun Yazarı

Oğuz UÇAK

Yirminci yüzyıl bir iletişimsizlik çağıdır. Artık yüzyüze, doğrudan ilişkiler hızla azalmakta, bu da çağın insanını sorunlu kılmaktadır. Giderek kendine ve çevresine yabancılaşan bu insanın, çağımızda sığınabileceği tek sanat olarak tiyatro kalmıştır. Çünkü tiyatro, insanların topluca katılıp yüzyüze iletişim kurabileceği yirminci yüzyılın tek sanatıdır.

Ancak giderek artan nüfus, gelişen ulaşım, zamansızlık, ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyal bilimlerdeki gelişim, insan haklarının önem kazanması, bunun yanındaysa kültürel asimilasyon ve yitirilen değerler, politik baskılar, milliyetçilik ve büyük savaşlar sonucunda dünyamız, yirminci yüzyılda bir kaynama noktasını çoktan geride bırakmıştır. Bu yüzden, bu sorunlara bir çözüm bulması istenen, kendisine sığınma geresinimi duyulan tiyatronun işi gerçekten çok zordur. Tiyatro sanatı ve oyun yazarı da kimi zaman bütün bu sorunlara çözümler aramış ve bulmuş, kimi zamanda nihilist bir tavırla herşeyden kaçmış ve değer tanımaz olmuştur.

Brecht

Tiyatro insan için vazgeçilmez bir gereksinimdir. Onun için de gelişmiş ülkelerde yaşamsal bir önemi vardır. Bunun bilincinde olan bir oyun yazarı, çağını yakından tanımalı ve hatta içinde bulunduğu topluma öncülük etmelidir. Çünkü kültürel kalkınmanın enerji merkezi sanattır. Tiyatroysa bu enerji merkezinin kısa yoldan etki sağlayan bir santralıdır. Kaldı ki sahnede, özvarlığımızı farketmemize yarayan şeylerin; mutlulukların, acıların, sevgi ve nefretlerin, üstünlük ve zayıflıkların, şaşmaz bir büyülü aynası durumundadır. Bu yüzden sahne, Shakespeare'in Hamlet'te dediği gibi "çağının aynası ve kısaltılmış tarihidir". Bu yüzden öncelikle yazarıyla o büyülü serüvenine başlayan tiyatro sanatında, oyun yazarının ilk görevi, çağını doğru olarak, açık ve seçik, bozmadan yorumlaması yani güzeli abartmadan, kötüyü örtbas etmeden, çirkini saklamadan ve doğruyu yadsımadan, gerçekleri izleyiciye yansıtması esastır (1)

Ancak uzay çağını yaşayan insanoğlunun her davranışına teknolojik gelişimler egemendir. Yaşamımız her gün biraz daha artan bir hızla, teknik adamlar ve istatikçilerce gözetilmektedir. Böylesi yaratıcılıktan uzak bir dünyada insan, kendi başına düşünemez bir duruma gelmiştir. Çünkü bilgisayarların, insanoğlunun her sorununu çözeceği sanılmaktadır. Artık özgün yaratıcılığın yerini, sentetik yaratıcılık almıştır. Sanat olaylarına az katılan, giderek yaşama sevincini yitiren, yaratıcı bir varlık olma yolundan hızla uzaklaşan insan için tiyatro yine de bir kurtuluştur. Kaldı ki tiyatro, bizleri yarınlara hazırlamaya yani bizler için **Estetik Dünya**'yı yaratmaya da zorunludur. Böylece toplumun yozlaşması engellenemese de, hiç değilse geciktirilecektir. (2)

İşte bu perspektif içindeki tiyatro ve oyun yazarı, insanoğluna ulaşmak için yeni yollar aramaktadır. Sanayi devrimiyle mekanize teknolojik alanlar haline gelen kentlere tepki gösteren sanatçılar, giderek tüm kent mekânını bir sanat anlatım aracı olarak algılamaktadırlar. Kent imgesine giren tüm öğeler, fiziksel çevrenin estetik birer yansıması durumundadırlar (3). Zamansızlıktan yakınarak tiyatroya gidemeyen insan için, tiyatroyu ona götüren Metro, Vapur, Kamyon ya da Sokak Tiyatrosu kavramları, bu gelişimin bir sonucudur. Yani oyun yazarı için artık tüm bir kent, bir anlamda sahnenin yerini almış ve bu çağın yazarı da kendini bu gelişime göre yeniden şekillendirmiştir.

Kısa Oyun olgusunun çıkışını da bu noktada aramak olasıdır. Artık " en az on beş dakika, en çok bir saate kadar süren tek bölümlük oyunlar..." (4) adını verdiğimiz kısa oyunlara, izleyici de ilgi göstermekte ve tiyatro repertuvarlarındaki **Georg Büchner, Anton Çekhov, Eugene O'Neill** ya da **Eugene Ionesco** gibi yazarlardan seçilen metinler, her geçen gün daha da çok oynanmaktadır.

Yirminci yüzyılın, hız ve teknoloji çağı olmasının tiyatro sanatı için olumlu sonuçları da vardır elbet; döner sahne ortada oynanan oyun düzeni, dikey yer ve zaman kavramı, lazerli görsel ve işitsel efektler günümüz izleyicisine büyük bir haz duyumsatmakta ve ilgiyi ayakta tutarak bir anlamda oyun yazarıyla yönetmene,sınırsız kolaylıklar yaratmaktadır. Kaldı ki oyun yazarı da bunun bilinciyle eskiden olduğu gibi uzun ve ağdalı tiradların yerine, kısa kısa gelişen bir diyalog örgüsünü tercih etmektedir. Sayfaları aşan monologlar ise ancak aksiyonu devingen kıldığında kullanılmakta ya da **Absürde Tiyatro**'nun bilinçli olarak seçtiği bir anlatım aracı olmaktadır. **Samuel Beckett**'ın ise **Lucky**'de kullandığı o bitmek bilmez ama aynı şekilde de unutulmaz konuşmasını, **Romantik Tiyatro**daki **Gotthold Ephraim Lessing** ya da **Goethe**'nin karakterleriyle kimbir tutabilir?

Sinema-TV karşısındaki tiyatronun, karşılıklı bir etkileşim içinde olduğu ise bilinen bir gerçekliktir. **Meyerhold**'un "tiyatronun sinefikasyonu" ve Piscator'un sinema filmi ile dramatik aksiyonu eş zamanlı duruma

getirdiği uygulamaları bunun sonuclarındandır (5). Oyun yazarlarının sorumluluğuda burada biraz daha belirginlik kazanmaktadır. Çünkü günümüz insanı için türlü açılardan kolay olan, evde oturup da TV ya da TV'de sinema izlemek karşısında, üç bin yıla yaklaşan bir tarih dilimi içinde süregelen törensel atmosferiyle bir tiyatro olgusu durmaktadır. İşte oyun yazarının en büyük işlevi de burada saklıdır. Yazar, yeni ürünleriyle tiyatrosunu ayakta tutmalı, onu yaşatmalıdır. Bu da TV ya da sinema izleyicisini kazanmakla mümkündür. Yine de tiyatro, sinema ve TV arasındaki etkileşim, daha uzun yıllarca süreceğe benzemektedir. Kaldı ki TV ve sinemanın konumu ne olursa olsun, tiyatro kültürünü edinmiş bir toplumda tiyatroya hiçbir şey olmayacaktır (6)

Bu teknolojik hızın ötesinde siyasal panoramaysa, oyun yazarlığının gelişimini çok daha farklı etkilemiş ve değiştirmiştir. Oyun yazarı ilk başlarda, yirminci yüzyılın önce sanat akımlarından **Gelecekçilik, Gerçeküstücülük ve Dışavurumculuk** içinde yerini almış ve giderek siyasal amaçlı bir tiyatroya doğru kaymıştır. **Piscator**'un **Politik, B. Brecht**'in **Epik-Diyalektik, Jerzy Grotowsky**'nin **Yoksul** ve **Peter Brook**'un **Dolaysız Tiyatro** anlayışları, bu siyasal panorama renkliliğinin ve çağının ötesinde giderek, içinde bulunduğu topluma öncülük eden oyun yazarlığının gelişiminin bir sonucudur.

Tiyatro yazarsız, yazar da tiyatrosuz olamaz. Çünkü yazar, her dönemde olduğu gibi yirminci yüzyılda da, tiyatroyu yeniliklere taşıyacak ilk yaratıcıdır.

Dipnotlar:

(1) Özdemir Nutku, "Ekonomik Kalkınmada Tiyatronun Rolü' M. SANAT 1.9.1989 ss. 27.

(2) Özdemir Nutku, Y. a.g.y.,ss28.

(3) Ayla Ödekan, "Görsel Sanatların Yeni Çevre İmgesindeki yeri" M.SANAT, 1.12.1981, ss.9.

(4)Özdemir Nutku, DRAM SANATI, İzmir, DEÜ. GSF. Yayınları 1983, ss. 97

(5) Özdemir Nutku, "Televizyon ve Videonun Karşısında Tiyatro" UZATMALI GERÇEKLER, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1985, ss. 64.

(6) Özdemir Nutku, "Televizyon ve Videonun Karşısında Tiyatro" UZATMALI GERÇEKLER, İstanbul, Remzi kitabevi, 1985, ss. 67

Diğer Kaynaklar:

Cevat Çapan, DEĞİŞEN TİYATRO, İstanbul, Metis Yayınları, 1992

Özdemir Nutku, DÜNYA TİYATROSU TARİHİ, 2. cilt, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1985.

Sevda Şener, DÜNDEN BUGÜNE TİYATRO DÜŞÜNCESİ, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yayınları, 1991.

BİRBİRİNE EKLENEN MENZİLLER ERİMSİZLİĞİNDE

ne şölenlerim var artık
bir ağızdan bozkır türküleri söylenir
ne alanlar ararım halay çekecek
vadilerce yeşil çiğnedim
ırmaklar tükettim nice

döviz listeleri, borsa endeksleri
ellerimde televizyon antenlerinden pusulalar
dünyanın en akışkan nehrindeyim
acıyı da yitirdiğim tarihlerdeyim

beni renkli reklam kuşakları geçirir
uzun, ıslak tüneller kanalığından
beni kaldırım kalabalıkları götürür
yurdunda yalnızlıklar öğüten

içli anılar, yorgun umutlarla koyunkoyuna
elele köhne ekmek ve kadim ihanetle
göğsümde kapalı yolların haritası
yıkık köprülerin, mayınlı geçitlerin
birbirine eklenen menziller erimsizliğinde

ölürsem gömülmesin bedenim gömülmesin
gazete kağıdından bir örtü de istemem
zavallı ve yalnız kalsın öylece
dağlara, taşlara, çağlara ibret
kalsın harap hayatlar
metruk sevdalar toprağı üstünde

Cafer YILDIRIM

Alternatif Tiyatro Türkiye'de Yapılmakta Mıdır?

Rona TOPÇUOĞLU

Hocam Sevinç Sokullu'ya

Sanatsal üretim süreci içinde tiyatro, yaşama müdahale edebilir mi? Tiyatronun doğuşundan günümüze hep bu soruya yanıt aranmış yorumlar yapılmıştır. Her dönemin kendi verili durumu içinde belirlenen tavır ya uzlaşmayla ya da "başkaldırıyla" kendini belgelendirmiş... dillendirmiştir. 20. yüzyıl ikinci yarısında Vietnam ve Paris öğrenci olayları sonrası politik bir başkaldırı kendini güçlü bir toplumsal değişim ihtiyacına göndermiştir. Resmi ideolojilerle belirlenen kültürel ihtiyaçların perspektifinden çıkıp alternatif kültürün yaratılması düşüncesi ağırlık kazanmaya başlamıştır. Genel adlandırma ile 68 kuşağı: yüzyıllardır yığınları sanat üretiminin dışında bırakan kültür politikalarına karşı alternatif bir kültür yaratma araşıyışına girdiler. Kültürü; iletişim, katılma, toplumsallaştırma amacıyla eylemleştirme olarak tanımladılar. Yani yığın kültürünü amaçlayan alternatif bir kültür. Peki bu uygulamalar nasıl başarılacaktı: Yeni iletişim olanakları sınanmalı, yığınlara yönelik olarak içeriği ve yapısı yeniden saptanmalı... alternatif kültürün estetiği yaratılmalı... toplumsallaşmayı sağlayacak yeni işbirliklere gidilmeli (bu işbirliği politik, toplumsal, etnik azınlıklara toplumsallaşma olanakları sunma)... yaratıcılığı özendirerek, etkinleştirilerek alternatif gerçekleri ortaya çıkarmak... sanatsal ve politik anlamda devingen çalışmalar yapmak. Bu bağlamda tiyatro eylemliliğinin işlevi de belirlenmiş oldu. Kurumlaşmış tiyatrolarla alternatif kültüre katkının sağlanamayacağı tiyatro yaşantısının ihtiyaç ve isteklerine yanıt vermenin olanaksız olduğu düşüncesi yaygınlık kazandı. Bundan kasıt yaşam biçemi ile tiyatro biçemi arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak istemidir. Bu yönelim içinde gerek Amerika, gerekse Avrupa'da birçok topluluklar, gruplar kuruldu ve örnekler verildi. Bu topluluk ve grupların üretim süreci kollektif üretime dayalıdır. Her yer oyun alanı olarak değerlendirilmelidir. Bu bir depo, anbar, atelye, mezarlık, sokak.... vb. olabilir. Böylesi bir durum seyircinin niteliğini de, içeriğini de değiştirmiştir doğal olarak. Bu arayışların bir başka niteliği de ekonomik anlamda da alternatif olmalarıdır. Eğer başlangıçta ele aldığımız soruya göndermek yapacak olursak, bu yönelimle devlet tarafından finanse edilen hiçbir tiyatro eylemliğinin yığınların tiyatrosu olmadığı, bu bağlamda da içten ve gerçekçi-halkçı olmadığı sonucuna varmak olasıdır. Açımlayalım. Tarihsel perspektifle bakıldığında tiyatronun işlevi yoğunlaştırma, bilinçaltına inme, asal gerçeğe ulaşma yeniden düzenleme, varolanın korunması olmuştur."(**İnsancıl,** Sayı 49, R. Topçuoğlu) Devlet kendi resmi ideolojisi dışındaki hiçbir üretim biçimini, eylemliliğini- onaylamaz. Tam da bu noktada yazının asal amacı devreye girmektedir. Türkiye'de alternatif tiyatro yapılamakta mı dır? Ya da biçimsel anlamda ki her yenilik alternatif bir tiyatro mudur? Politik amaçlı tiyatro adı altında yapılan herşey alternatif midir? Yanıtım açık... HAYIR.

Türkiye toprakları üzerinde günü kotarma girişimi en büyük yaşama müdahale sayılır olmuş ne hikmetse. Sözüm kendini muhalif sayanlaradır. Tiyatro sanatı yaşamın içinde soluk alır. Tiyatro sanatının asal işlevi bu bağlamda insanı ve dünyayı değiştirme yetisini barındırmadır. Resmi ideeolojilerin hegomanyası altında ya da uzantısı olan yerel yönetimlerin desteklemeleri bir anlamda tiyatronun devlet denetimi altında olmasıdır. Çünkü sistem kendi köhne, eskimiş, sömürü yanını gizler böylece. Devlet Tiyatrosu içinde kendini sosyalist dünya görüşüne yakın varsayan, oyun yazarları... yönetmenleri... oyuncuları olduğu muhakkak. Ama uzlaşmacı yönleri ağır basmış ki her tür yeni içerik... biçim denemeleri alternatif olarak tanımlanıyor. (yani öyle sunulmalarının altında sanatın... sanatçının özgür kılındığı anlamı verilmek isteniyor) Devletin tiyatro politikası ülkenin hemen her köşesine tiyatroyu götirmek, sevdirmek, yaygınlaştırmaktır. Bu önemlidir. Destekliyorum. Ama resmi ideolojinin vermek, algılatmak istediği gerçeği sunar. Devlet Tiyatrosu başkaldırı tiyatrosu değildir. Zengin olanaklarla göz boyama tiyatrosudur. Sistemin eleştirisini getiren, yeren hiçbir oyun özgürlük kazanamaz sahnesinde. Muhalif olarak tanımlanan oyun yazarlarının oyunları aslında bir pazarlığın, dengenin korunma girişiminin sonucu olarak sahneye gelir. Yerel yönetimlerde de durum hemen hemen aynıdır. Amatör tiyatrolarda ise ekonomik amaçlı- bir yanıyla kapitalist üretim ilişkilerinin gözetildiği siyasal taşlamalı oyunlarla muhaliflik gözetildiği sanılmaktadır. Yarı profesyonel tiyatrolarda da durum hemen hemen aynıdır. Can **Şenliği Oyuncuları'nın** bu anlamdırmalar dışında tutulması gerektiğini düşünüyorum. **İnsancıl** dergisi ocak sayısında kendileri ile yapılan röportajı ciddi ve samimi bulduğumdandır bu yargım.

Sokak Tiyatrosu - Günay Akarsu arşlvinden

Yeni toplum yaratılması yönünde girişimde bulunan Fransız Armand Gatti, alternatif tiyatro kavramlarını realize

edenleri kabaca dört alt başlıkla açıklar. Alternatif kültürün yaratılmasında, dolayımıyla alternatif tiyatronun yaratılması Kurulu düzen tiyatrosu içinde bu evrimi gerçekleştiriceklerini sananlar (Birim Tiyatro girişimi - AST-Dostlar Tiyatrosu, Ferhan Şensoy) II. Yarı kurumlaşmış tiyatrolar (Yerel yönetimlerce finanse edilen özelde belediye tiyatroları) III. Serbist Topluluklar (Kolektif üretim esasdır. Tavırları politikdir. Hemen hemen her tür oyun alanlarını kullanırlar. Yarı profesyonel topluluklar Amatör tiyatro toplulukları, grupları bunun içine girer.) IV. Sisteme takılma endişesinin dışında, politik -sosyal, ve artistik-estetik arayışlarda olan gruplar (Bu gruplar akılcılıktan, duygusallığa uzanan geniş bir çizgiyi kapsar. Bunun bir sonucu olarak da siyasal yelpazenin herhangi bir yerinde durmaları olanaklıdır.)

Bu sınıflamaların içine. Türkiye toprakları üzerinde yer alan birçok tiyatro topluluğunu konumlandırmak olanaklıdır. Ancak işlerlik açısından, biçim açısından alternatif olduklarını söylemek güçtür. Alternatif tiyatro arayışı ilkel-törensel estetikle buluşturur kendini. Bu savunduğum estetik duruş değildir. Ancak sanatın bilgi üretme biçimlerinden olduğu, ve sanatın... özellikle tiyatro sanatının alıcısıyla kurduğu yakın ilşkiden dolayı yaşama müdahale edebileceğini düşünüyorum. **Günü kotarmak değil, güne müdahale.** Güncel gerçekliği içeren, bu gerçekliğin siyasal sorunlarla ilişkisini kuran, toplumsal yaşamın sorunlarını dile getiren içeriğe özen göstermeyle... eğlence için değil, hakikatın özgürce gelişebilmesine aracılık ederek... tiyatro ile yaşamı birleştirerek- susmayarak yaşama müdahale edebilir. Bunun için alanlar, sokaklar, köyler, fabrikalar... birer oyun alanı olmalıdır. İnsanın dünyayı değiştirebileceği düşüncesi ancak ortaklığın kurulduğu, yaşantının paylaşıldığı fark edildiği oranda başarı şansını yakalar. Birçok eksiğinin olmasına rağmen bu yazı sanıyorum bir fikir verecektir okura. Kendilerini muhalif olarak tanımlayan tiyatro toplulukları, grupları üzerine son söz şudur. **Muhalif olmanın koşulu düşüncenin eylemle örtüşmesindedir**. Ödül avcılığıyla, sistemden beslenerek, muhalif olmayı düşünenler ergeç tarih önünde hesap vereceklerdir. Çünkü burjuvazinin amacı ortak insan kültürü yerine, sistemini sağlamlaştırmaya dönük meta kültürüdür. Birgün kendi "sularında" boğulduklarında alternatif kültür "sularına" geç kalmış olacaklardır.

Sonuç: "Tiyatroyu toplumsal açıdan etkili kılmak için sanat ile bilim arasındaki uçurumu kapatmaya zorunluluk vardır. (Sokullu, Sevinç. **Alternatif Tiyatro Serüveni)** Bu uçurum ancak hakikatın sahne diliyle buluşması ile kapanır. Yoksa hakikat yerine gerçekliğin yansımalarına sığınarak değil. Tiyatro eylemliliği seyirciyle buluştuğu anda kendini tanımlar. Seyirci edilgin olmamalı, yaşantıya dair ipuçlarını, ortaklıkları, başkaldırıyı özünde duyup yaşamalıdır. Kendisi burjuvazinin tuzağına düşmüş olan tiyatro gruplarının sunduğu da tuzaktır. Entellektüel yanılmadır.

Burjuva sanatı, yığınların tiyatrosu olamaz.

Kaynakça:

Sokullu, Sevinç... Alternatif Tiyatro... Tiyatro Araştırmaları Dergisi 1988... Sayı 88

Candan, Ayşin. 20. Yüzyılda Öncü Akımlar

AFŞAR TİMUÇİN

FELSEFE SÖZLÜĞÜ

(200.000.- TL.)

BDS Yayınları

Billurcu Sok. Şafak İşhanı K:1

Taksim - İSTANBUL

Kültür ve Sanatta Neredeyiz?

Erol SÖNMEZ

Son zamanlarda burjuva sınıfı, artık görüşünü kitlelere zorbalıkla aşılamanın yanında, kendi eğitim sistemiyle yükleme büyük önem kazanmıştır. İnsanlara istenenin aşılanmasında kültür ve sanatın çok büyük payı vardır.

Kültür ve sanatı kısaca tanımlayacak olursak:

Kültür: "Kültür her şeyden önce, insanın (toplum da içinde olmak üzere) doğayı değiştirici etkinlik süreci ile bu sürecin ürünleri ve sonuçlarıdır." (1)

Sanat: Sanat bir bilgi üretim tarzıdır. Bu tanım bazı marksistlerin verdiği ortak yanıttır. Marksa göre sanat "dünyayı algılama biçimlerinden biri" dir. Marks'a göre sanatın özünde bir "bilgi biçimi" olduğunu söyleyebiliriz. (2)

Egemenler kültür ve sanatı, toplumu kapitalist sisteme uyumlu hale getirmek için önemli bir araç olarak kullanırlar. Bunu yaparkende çok kurnaz bir taktikle insana yaklaşırlar. Kültür endüstrisine sunulan ürünlerde haz ön plana çıkarılarak bilinçler dumura uğratılır. Bunun sonucu olarak da birey gerçekte kendisinin olmayanı, aldığı hazdan dolayı kendisinin gibi hisseder. Kendisine sunulanı almaya hazır bir toplum büyük ölçüde oluşturulduğunda, gerisi kolaydır. Artık, bütün kitle ileti araçları kullanılarak yükleme işlemi başlayabilir. Gelinen son noktada bu işlevi en çok görsel medya işlenmiş durumdadır. Çünkü verilmek istenin mesaj TV'de görüntü ve ses birarada kullanılarak çok kolay ve daha etkili verilebilmektedir. Ekranda saniyede ne kadar çok görüntü değişirse insanı o kadar çok etkileyebilmektedir. Reklamlarda kısa sürede çok görüntü değişmesinin sebebi de budur. Bir müzik parçası oluşturulurken de müziğin tempolu olup ve kliplerde hareketli dansların yer almasınında insanları aynı ölçüde etkilediği bir gerçektir. Televizyon seyretmeye karar verdiğinizde kanalları tararsanız mutlaka bir Kemal Sunal filmiyle karşılaşırsınız. Çünkü; bu tür filmlerde genelikle aptal bir tip ve başına gelen tesadüfi olaylarla mutlu sona ulaşmayı izlersiniz. Mutlu sona ulaşmak için kahramanın fazla bir şey yapmasına gerek yoktur. Başına gelen mucizevi olaylar bu mutlu sonu hazırlayacaktır. Fakat defalarca yayınlanmış olmasına rağmen bu filmler izlenme oranı en yüksek filmler arasında yer almaktadır. Bu da toplumun büyük bir kısmının bilincinin dumura uğratılmasına dair iyi bir örnektir. Hiçbir içeriği olmayan pop müzik parçaları da egemen kültürün yerleşmesi açısından apolitikleşmeyi özellikle toplumun genç kesimine dayatmaktadır. Örneğin bir parçada;

"Oyna da oyna kafana göre oyna

Dünyayı sen mi kurtaracaksın" denilerek, sana ne dünyanın, insanın güzelleşmesinden sen keyfine bak mesajı verilmektedir. Bunlar kesinlikle laf olsun diye yapılan parçalar değildir. Bu parçaların müzikleri üzerinde çok çalışıp müzikleri etkileyici yapılmakta anlamsız ya da sistemi besleyen sözler yazılmaktadır. (İ. Demircan) Kapitalist sistem kültür hegamonyasını din, ahlâk, bilim, eğitim gibi kurumlarla kurmaktadır. Örneğin; lisede edebiyat öğretmenim o zamanlar TV'de yayınlanan Beethoven, Mozart müziklerinin yer aldığı "Pazar konseri" programı için "Pazar kanseri" demişti ve çoğu arkadaşımı kendi beğenisi yönünde çok etkilemişti. Başka bir edebiyat dersinde de Pir Sultan Abdal konusunun işlenmemesi gibi örnekler çoğaltılabilir. Kapitalist sistem insani olan her türlü üretime karşıdır. Fakat aynı zamanda ilerici gibi görünen sanat ürünlerini ve yazarlarını kültür endüstrüsine sunmaktadır. Ömeğin; **Orhan Pamuk, Oğuz Atay, Murathan Mungan, Toktamış Ateş** vs. Bunun yapılmasındaki temel amaç göreceli demokrasi yaratılarak daha büyük kitlelerin kandırılabilmesidir. Çünkü bu tür yazarların ve eserlerinin temel işlevi sahte gerçeklik yaratmak ve bilinç bulandırmaktır. Orhan Pamuk bir televizyon kanalında yaptığı söyleşide önce hayatının büyük bir bölümünü kapalı odada, kitapların arasında geçirdiğini, Amerika'ya geziye gittiği on gün içinde roman yazabileceğini daha sonra da yazdığı romanı yaşamın derinliklerinden çıkardığını söylemektedir. Bu okurla dalga geçmekten başka bir şey değildir. Kültür endüstrüsine **Orhan Pamuk**'un sunulmasının en çarpıcı örneğini **Hürriyet Gösteri** dergisinin Aralık 94 sayısında (s14-22) görebilirsiniz. Ahmet Oktay'ın hazırladığı **Yeni Hayat Üzerine** adlı yazıda Pamuk'un boy boy resimleri var. Kitap eleştirisi mi yapılıyor, yakışıklı yazar imajı mı verilmek isteniyor belli değil. Kapitalist sistem hayatın her alanında hegamonya kurmaya çalışırken biz ne yapmalıyız? Sanatımız nasıl olmalı? Güzel, yeni insanı yaratmak, sosyalizmi kurabilmek amacıyla zorlu mücadelelerle dolu bir yola çıkan bizler, işe kendimizden başlamalıyız. Yeni bir yıla neleri değiştirip-dönüştürerek girdik. Sistemin pisliklerinin ne kadarını içselleştirmişsizdir sorgulamalıyız. Ozan Yılmaz'ın İnsancıl Aralık 94 ve Ocak 95'deki "İçselleştirmek" başlıklı yazılarını okumanızı tavsiye ederim. Hayatın her alanında sistemin değerlerine karşı çıkmalıyız. Kendi kültürümüzü hiçbir ödün vermeden ortaya koyup savunmalıyız. Sanata gelecek olursak sanatçı, emekçi sınıfın, kapitalizmi yenecek, sınırsız bir toplumu geliştirecek, insan kişiliğini özgürlüğe kavuşturacak her türlü üretim güçlerini geliştirecek, tek değilse bile, başlıca güç kaynağı olduğunu görür. (3) Buradan yola çıkarak toplumu değiştirip dönüştürme mücadelesini yaşanan gerçekliği gelecek perspektifinden yansıtarak yılmadan sürdürür. Sanat ürünün işlevini yerine getirebilmesi için tüketici (yeniden üreticisi) tarafından anlaşılabilmesi önemli bir noktadır. Şunu söylemek istiyorum; özellikle son dönem ürünlerde (daha çok şiirde) yoğun imge kullanma adına ürünlerin çoğu anlaşılmaz hale gelmiştir. Buradan ürünleri basitleştirelim gibi bir anlam çıkmamalıdır. Çünkü "sanatçının gördüğü şey gerçekte görülmeyecek kadar derin ya da karmaşık değildir. Tersine son derece yalındır. Sanatçının gözü karmaşıklaştıran değil, yalınlaştıran gözdür. Karmaşıklığı yalınlaştırıcı tutumuyla tarar. Sanat yalınlaştırır, yaşam karmaşıklaştırır. Sanat yapmak karmaşıktan yalını damıtmaktır. "(4) Sanatçı bu söylenenler ışığında ürününü ortaya çıkardığında büyük bir sorumluluk üstlenmiştir. Duyuş her şey değildir sanatçı için; yaptığı işin bütün kurallarını, inceliklerini, biçimlerini, yöntemlerini tanımalı, çağının tanıdığı olmalı, sürekli araştırıp kendini yenilemelidir.Bakın Enver Gökçe sanat için ne diyor: "Ben sınıf edebiyatı yapıyorum. Bence sanat her şeyden önce sınıfın yaşam kavgasındaki gücünü kudretini ortaya koymasındadır. Sanatla billinçle duyarlılık arasında tam bir uyum olmalıdır. Ne salt bilinç ne de salt duyarlılık tek başına yeterli değildir. "(5) Sonuç olarak, bizim sanatçımız işçi sınıfı bilinciyle donanımlı, en yüksek emek düzeyinde ürününü ortaya koyan sanatçıdır. Her toplumcu sanatçı Kemal Özer'in şu çağrısına kulak kabartmalıdır:

"Türkü silah olmalı ağzında
Silah olmalı elinde bilgi
yüreğinde inanç silah olmalı
neresinde olursa olsun dünyanın
insandan esirgedikçe düşman
savunmalısın yaşamı "(6)

Kaynakça

1)Aydın Çubukçu, Kültür ve Politika, s.18 2) Murat Belge, Marksist Estetik, s.31) Emst Fischer, Sanatın Gerekliliği, s.109 4) Afşar Timuçin, Gerçekçi Düşünce Gerçekçi Sanat, s.18 5) Enver Gökçe, Yaşamı ve Bütün Şiirler, s.18 6) Kemal Özer, Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, s.5

Dizelerimde mavi deniz yoktur
Deniz vardır
Rengi yerine
getirisi vardır
verdikleri...

ben bakıyorsam denize
deniz vardır
mavi'si bende

Deniz vardır
mavi'si köpekte olmayan

deniz, su
ilk günden
Benle oluşan mavisi
sonradan

deniz özgürlüğün ayakkabısı
sömürgenin bağı
Siyaha uzak günler
beyaza yakın gelecek

bana coğrafya anlatmalı deniz
Torpili çinekop gibi anlatmalı
Nasıl yolalır bir füze suda
radarları nasıl görünmez.
mavilim-Mavişelim-Mavişiniz
ancak unutmayınız
martıcılık, uçurmaz
insanda başkaldırı
kanatlamaz

İncili Boğazlar anlatmaz
İncil'i taşıyan Ortaçağ yelkenlerini
Hele ki bir Kız Kulesi,
Japon impartorluk denizine
Selam salmaz küçük Marmaradan

Senin mavi'n
ve Musa'nın değneği
açıklamaz hünerini Kızıldeniz'in
Sövmelerini Kızılderililerin, işittirmez
Suyun kaldırma prensibinin günahsızlığına
Günler ki, bir zaman...

İmgeler akımlar akıntılar
dili geçmiş alıntılar
"serin maviliklerde ?" boğulur
Bir cankurtaran çizerim (?) denize
Üzerinde şöyle yazmaktadır:
"Korkma artık sen de şairsin
ve prim verdireceğim sana
hoş ünvan verdireceğim
Ben ki imgelerin prensi
ve şiirler boğulmayacak (?)
ve sen şairim! anlatmayı anlat
neyi anlattığın kimseyi imgelendirmez"

Oysa deniz aynı
Boğulmak acı
can tatlı, ünvan boş geliyor
Ben farklıyım her yanıma mavisiz sular,
denize bir filika giriyor!
Şiirleri kurtarıyor boğulmaktan
Şairleri değil
ve ben şairim boğulan
şiirlerim nefes alıyor
veriyor

Ben boğulurum Denizlerde
karalarda Avlanırım özgürlük adına
kandırılırım Yalanlarca
boşuna güzel günler için
Anlamınca çekip götürülür dizelerim
yuh! çekip çıkarır anlatmaktan anlamı
gel gör şiirin avı,
değil atıp tutmak atıp tutmayı
tutup atmak olmalı şairim

Şimdi silahsız kalır şair
silahsız, imgesiz...
silahsızlıklarını görürler
silahsızlığın imgesizliğinde çocuklar,
esirler gibi silahsız kalır
silahsız, imgesiz..
Bir zamanlar usta
şimdi işsiz
bir zamanlar şair
şimdi çıplak
Nasıl anlattığı var kitaplarda
Nasıl anlattığının,
elbisesi var modeli soğuk
Ne anlattığınınsa
hiç eti kemiği yok

Mavi Küçük ayrıntı ve dolguç
Sonraki dizelere ilgisiz boya
mavi, denizde küçük dalgıç
deniz, boyadan öte şey..
Bir dalga, maviden taşar
büyür sığmaz renklere
Şiirlerimde mavi var
denizlerimde şiir

Zafer Bülent ÜNLÜ

Sevgi Yolu / Palmiyealtı Sohbetleri

Bülent HABORA

"tanımaz seni adımlarını attığın yer
gövdesine yaslandığın ağaçlar
kokladığın mavi menekşe

ne ayışığı
benzer ayışığına
ne yıldızlar
yıldızlarına

yabancıdır
duyduğun ıslıklar bile
tek başınasın
içinde sıla özlemi sarar kavurur
üstelik
aynı gökyüzünün altındasın"

İdris Atmaca'nın **"El Kapısı"** adlı şiiri bu. **"Seyir"**den aldım. "Seyir" yeni çıktı, Güngör Gençay'ın **Gerçek Sanat Yayınları'**ndan. İdris Atmaca'nın şiirlerini ayı postu modernizminin o birbirinden harika kitaplarını öpüp öpüp, mıncıklayan bizim asil ve necip medyamız sevmezler. Sevmedikleri de iyi zaten. Ya bir de yüce deha Orhan Pamuk gibi (Enver Ağabey, bayıldım Orhan Pamuk'u Tarkan'a benzetişini. Vallaha bu kadar cuk oturur, bir Tarkan benzetmesi), tutuverselerdi İdris Atmaca'yı!..

Sevgili İdris, kitabı imzalamış bana. Şöyle diyor: "Sevgili Bülent Habora Ağabeyime, en sonunda yaşamının Seyir'i Sevgi Yolu'na düştü, iyi ki düştü. Darısı başımıza. Merhaba."

Evet, iyi ki İstanbul'dan kaçmışım. Çünkü İstanbul'un havası da kirlenmişti, insanları da.

Düşünün, adam Türkiye'nin en büyük kuponlarından (Çok affedersiniz, ben Devlet'ten hibe, yani hiç geri ödemesiz para alıp da, halka kupon-mupon karşılığı ürettiğini satmaya çalışan kağıt parçalarına gazete diyemiyorum.) biri, bundan bir yıl önce açılan **Evrensel Kültür Merkezi**'nin yeni açıldığını, sevgili kuponcularına duyuruyor. Böyle gazetecilik olmaz. Bir ülkenin, **"Number Two'su,** her il'e liman yaptıracağını söyler ve kimse de dalga geçmezse, gazetecisi de böyle olur.

İşte böylesi adamların bulunduğu bir kentten kaçtım, İzmir'e.

İzmir çok mu farklı? Biraz.. Dört-beş yıl sonra İzmir'de İstanbul olacak, inanıyorum.

Darısı başına İdris ama bu kentte, **"yabancıdır duyduğun ıslıklar bile".**

Örneğin, bazı şeylerin derinliğine bir türlü varamadım.

Bizim evin yakınında bir market var. Sahibi dünya tatlısı bir insan, Aydın'lı. Her sabah orada bir-iki saatimi geçiriyorum. Birkaç hanım müşterisi var. Biri de emekli öğretmen. Çok candan, çok içten davranıyor, oradaki konuşmalarda. Doğal olarak politikada yapıyoruz. Ama o hanımla sokakta karşılaştığımızda verdiğim selamı almıyor ya da taksitle alıyor. Böylesi olaylarla başka yerlerde de karşılaştım. Kapalı mekanlarda İzmir'in kadınları çok dostça yaklaşıyor, sokakta ise.. Neyse...

Evet, **"yabancıdır duyduğun ıslıklar bile".** Eşimle birlikte kime konukluğa gittiysek gittiğimizde yerde, kesinlikle bir **"KDV"** vardı, yani ev sahibinden başka bir aile daha.

İzmir, gene de çok güzel. Sevgi Yolu'nda da çok güzel insanlar var. Örneğin bir İlhan Doğruyol. Soyadı biraz parti adı gibi, ama çok iyi bir insan. Ya da bir Vedat, bir Aşkın, bir Emre ve Tüzün ikilisi, bir Mürsel...Gelip, geçenler ve merhaba'larını esirgemeyenler.

İşte A. Neyzar Karahan, Yaşar Aksoy ve Hasan Hüseyin Yalvaç. Hasan Hüseyin Yalvaç'ın şiirlerini okuyorum, sık sık.

Diyor ki:

"bu gel-gitlerde büyür Dinamo
KUTSAL İSYAN olur
KUTSAL BARIŞ yolunda"

Orhan Pamuk'u okuyanlar, Hasan Hüseyin Yalvaç'ın şiirlerini, hele hele **"Adı Barış"**ı okumasınlar. Acıtır. Ağır gelir.

Orhan Pamuk'a kızmıyorum. Tarkan'a da. Hatta İbrahim Tatlıses'e bile.

Bir yarışma programında, 102'den 9 çıkınca, hangi sayının ortaya çıktığını bilemeyen müdürlerin olduğu bir ortamda, tabii ki Pamuk'lar, Tarkan'lar star olur.

Evet, İzmir gene de çok güzel.

Ama ufak-tefek şeyler de olmuyor değil. İstanbul'dayken, "İzmir'in erkeklerine güven olmaz," demişlerdi bana. İnanmamıştım.

Bu söz, gördüklerimden sonra, doğrulandı, benim için... Ben, verdiğim sözü tutarım. Eğer yapabileceğim bir şeyse, söz veririm ve tutarım.

İzmir'de, önceleri karşı çıktığım, ama çalışmalarını görünce, gerçekten çok beğendiğim bir Belediye Başkanı var, Ahmet Sarışın.

Bir gün Sevgi Yolu'na geldi Ahmet Sarışın **"maiyeti"**yle birlikte. **"Ben"** dedi. **"Sevgi Yolu'nu St. Michel'e benzeteceğim. Paris gibi olacak burası."** Belediye Başkanı olduğu için O'na inandım.

Ama, sanırım Ahmet Sarışın, İzmir'li. Bu yazıyı yazdığım sıralarda, minyatür bir St. Michel'e ya da minyatür bir Ortaköy'e benzeyen Sevgi Yolu'nun bir bölümü tar-u mâr edilmişti, Belediye tarafından. Aslında tek başına Belediye'nin de suçu yoktu. Yurttaşlardan, elişlerini satan çocuklara dek, herkes suçluydu. Doğal olarak, Belediye de.

Yurttaşlar kirletiyordu, çocuklar dağıtıyordu ve

Belediye denetlemiyordu. Sonunda kapattılar Sevgi Yolu'nun bir bölümünü. Belki bu yazının yayınlandığı sırada yeniden açılacak burası. Ama ömrü fazla sürmez. Biri çıkacak, Nurettin Aknoz Paşa gibi (gençler bilmez onu), **"Kapattım"** diyecek.

Doğruları aramak yerine, silmekle hiçbir şeyin olmayacağını, olmadığını da kimse görmeyecek.

Ama gene de Ahmet Sarışın'a inanmak istiyorum ben. Hatta Burhan Özfatura'ya bile..

Sevgi Yolu öldürülürse ne olur? Hiiiç...Düzenin gereği o gençler bira içer, kafa çeker, barlarda. Kitapçılar da limon falan satar.

Türkiye mi? Yüce ve ulu Türk Büyükleri, **"Ahh Avrupa beni içine niye almıyorsun?"** diye kına yakar, arkasından da mum diker. Belki de tüy diker.

Sevgili İdris Atmaca, İzmir'i gene de seviyorum ben. Yanlışlarıyla, doğrularıyla seviyorum.

Örneğin, 15-16 yıldır karşılaşmadığım bir İpek dostla karşılaştım. Bu az birşey mi?

Aylardır göremediğim Güngör Tekçe....

Güngör Tekçe, ilk şiir kitabı "Sabah mısın"la (Broy Yayınlar) çıktı, geldi Sevgi Yolu'na.

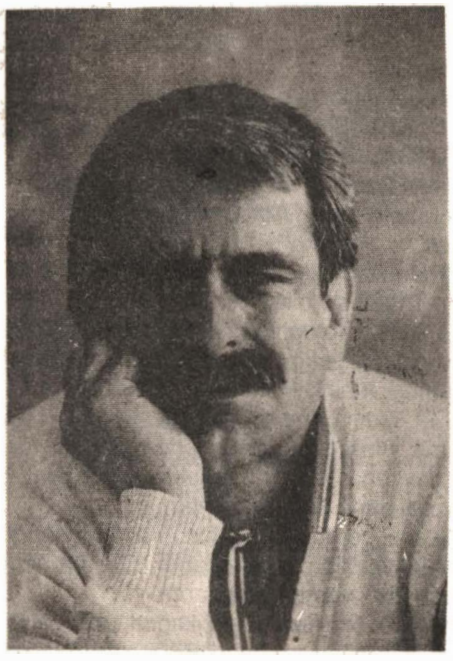

İdris Atmaca

"Oysa beni yargılamak bir mevsimi yargılamak gibidir.
Ve de onca sözden sonra
Kesin olan tek şey belki
Tiftiklenmiş doğaya
Örselenmiş insana
Hiçleyen zamana karşın
İnatla hırsla tutkuyla
Emzirmemdir geleceği"

Türkiye'de herşeyin cılkı çıkmışken, güzel şiirleri okumak belki de biraz rahatlatıyor kişiyi.

Sağolasın İdris Atmaca, sağolasın Güngör Tekçe...

Bir Açıklama:

İnsancıl'ın Kasım 1994 sayısında Sayın Yeliz Şanlı'nın bir yazımla ilgili eleştiri mektubu yayınlandı. Kısaca yanıtlamadan önce kendisine teşekkür ediyorum, eleştirisi için.

Sayın Şanlı, kibarca, ağzımı bozduğumu yazmış. Nedenini açıklayayım: 1950'lerden, özellikle 1980'lerden bu yana, **"Sokak düzeni"** ülkeye egemen oldu. Egemen çevreler, bir takım aletleri kanalıyla emekçi sınıfına durmadan saldırdı. Ağızlarına geleni söylediler, ellerinden geleni yaptılar.

İşte son örneği: Düzenin filmcilerinden biri kalkıp, **"Yoksul sinemacı eşşektir,"** diyebiliyor.

Şimdi ben, bu egemen çevre aletlerinin karşısında, çok affedersiniz ama, ağzımı bozarım.

Ne demişti İsmet İnönü, **"Namuslular da, en az namussuzlar kadar cesur olmalı.."**

"Ben böyle sanatın içine tükürürüm," diyen bir Belediye Başkanını yererken, marksist yöntemi kullanmam.

Egemen çevrelerin adamları ahlâkı da, yasaları da, insanları da ciddiye almıyor. Ben, böylesi adamlar için ne düşünüyorsam, onu üstelik de çok yumuşatarak yazıyorum. Düşündüklerimi aynen yazsam, Devlet, hayali ihracatçılardan, yağmacılardan soyguncullardan alamadığı paranın bir bölümünü benden ve **İnsancıl Dergisi** Sahibi Berrin Taş'tan ister, birçok yazarımızdan istediği gibi.

Osmanlı İmparatorluğu konusuna gelince... O imparatorluğu övmüyorum ben. Ama bundan 300 yıl önce, şeriatin egemen olduğu imparatorluk sınırları içinde kütüphane yapılıyor, heykel yapılıyor. Bugün lâik T.C. döneminde kitaplar yakılıyor, heykeller yıkılıyor.

Hayvan sevgisi... Bu konuda da eleştiriyor Sayın Y Şanlı. Ben, **"İnsanlara sevgi duymayan bir toplumdan, hayvanlara sevgi duyulmasını beklemek de, sanırım aptallıktır,"** demişim özetle. Sayın Şanlı da, **"İkincisi, hayvan sevgisi. Son dönemlerde, ülkemizde, hayvan sevmek moda oldu. İnsanlar insan sevmeyi bir yana bıraktılar,"** diyor.

Bir başka konu da, çirkin kızın örtünmesini desteklemem.

Ben, **"Çirkin kedi... Güzel kız..."** esprisinden yola çıkarak, o kıza geldim. O gün kızın beyni, **"Çirkin"** göründü bana. Çünkü ilk söylediği şey, **"Ben örtünmek istiyorum,"** olmuştu. Ondan sonra konuyu dine sarılmaya, İslamiyet'i öğrenmeye getirdi. Hatta biraz uzatarak söyledi. İslamiyet'i öğrenip, örtünmeye gelme yerine örtünmeden İslamiyet'e ulaşma olayını, biraz da propaganda olarak algıladım. Karşımdaki Cindy Crawford'da olsaydı, benim için çirkindi. Birşey daha söyleyeyim, bana göre, eski düşüncelerinden dönen ve CNN patronuna kapılanan Jane Fonda da çirkindir.

"Çirkin kız" konusunda Sayın Yeliz Şanlı'nın eleştirisine de pek karşı çıkamıyorum, olayı özetlemeyi açıkça yapamadığım için.

Ama diğer konularda kendisine katılmıyorum. Hele bazı argolar konusunda... Egemen çevre aletleri saldırılarını sürdürdükçe, ben de aynı biçimde devam edeceğim. Topluma kılıçla saldırana, toplumun bireyi olan benim kuş tüyüyle savunmamı beklemeyin olur mu Sayın Yeliz Şanlı...

Balkan Şehirlerine Doğru

Zihni T. ANADOL

Bir vapur geçer Varna önünnden
Uy Karadenizin gümüş telleri,
bir vapur geçer boğaza doğru
Nazım usulcacık okşar vapuru
yanar elleri...

Nazım HİKMET-1957

Pasaport işlemlerimin sürdüğü iki ay içinde benzin kokularıyla yatıp kalktım, onlarla hem hal oldum durdum. TYS Genel Başkan vekilimiz değerli yazar Demirtaş Ceyhun, pasaport gelmeyince hemen salladı gününde gelmeyen pasaport için telgrafı merciine.. Gene gecikti.. İşin garibi uzun bir zaman geçtikten sonra ancak alabildim o mübarek cüzdanı elime... İş gene bitmedi, Ta Ankaralara gittim de ancak öyle tamamlayabildim binbir zorlukla... Oğlum Kemal Anadol milletvekili idi. Ama ben onu bu işe alet edip kendimi imtiyazlı durumlarda görmek istemiyordum. Efendim durum şuydu:

Benden resmen davetli olduğum için döviz istenmemesi gerekiyordu. Halbuki yanımda eşim de vardı. Bulgar Yazarlar Birliği ikimizi birlikte davet ediyordu. Bana bu işlerle ilgili bayan müdür "Eşiniz de yazar mı?" dedi. Ben de "Hayır' dedim. "Öyle ise gidemezsiniz.. onun da yazar olması gereklidir" yanıtını verince iş gene çatallaştı. Bu sefer oğlum milletvekili Kemal Anadol'a gtimek zorunda kaldım. O sıralar, Bulgar Türk dostluk grubu başkanı Suphi Karaman Başkan Vekili de Kemal Anadol idi. Bana Kemal "Baba bu kartı al, kültür ateşesi İvan Boyaciyef'e ver" dedi. Aynısını yaptım. Bana son derece iltifat ettiler ve istediğim kağıdı da verdiler.

Bir akşam üstü o tatlı heyecanlı benzin kokusuyla bir gün dönümünde koca kentin sur kapısından çıkabildik, otobüsle. Tüy gibiydik. Hafif, rüzgarlarda uçan, tatlı meltem esintilerinin bir yerlerden kopup gelen sıcaklığıyla.. kentten uzaklaştıkça teker teker atıyorum ceplerimden, kafamdan yılların acılarını, zindanlarını... mahkemelerini... sürgünlerini, atıyorum teker teker bayırlardan çıkıp yokuşlarda virajları dönünce önümde gülüveren denize, göllere, akşamın ağaran tepelerine, birer birer savuruveriyorum üstümdeki tüm ağırlıkları..tüy gibi hafiflemiş, duru sularda arınmış, yıkanmıştık sanki... yürüyorduk görmediğim yepyeni diyarlarlara doğru... Alacakaranlığa girerken köylerden, evlerden uzak, yalnızlığa bürünmüş, tarlaların ortasında büyük bir beton yığını karşımıza dikiliverdi. Bu binanın ne olduğunu yanımdakilere sorduğumda Kepirtepe Köy Enstütüsü olduğunun yanıtını verdiler. Yönümü o tarafa iyice çevirdim. "Gözden kayboluncaya kadar baktım.. baktım.. Mehmet Başaran'ın o ünlü yapıtı **Ahlat Ağacı** gibi tek başına o karanlıklara,karakışlara, rüzgara, fırtınaya, karşın dimdik ayakta duruyor gene... Mağrur bakışlarıyla. Bunca yemiş veren, yemişlerinden tüm yurdumuzun çocuklarına tattıran yalnız, yapayalnız ahlat ağacı...

"Bir zamanlar üstünde öten şen kuşlar
Onu çıplak ve mukassi bularak uçmuşlar
Bir zamanlar gölgesi hep meydanı örten bu çınar
Şimdi mazideki darıtını hasretle anar..."

Birden Cenap Şahabettin'in bu dizelerine çekiverdi beni bir zamanların anlı şanlı Köy Ensütütlerinin encamı.. uçurmuşlar o kuşları şimdi... dallarını, budaklarını keserek... ama o kök, duruyor yerli yerinde yapraklar daha gür, daha kuvvetli, pençeleri toprağa sımsıkı sarılmış, daha bol,daha bereketli meyveler vermek üzere...

Orhan Kemal'in Sofya'dan gelen cenazesini almaya gittiğimizde Kapıkule'ye bu okulun da önünden geçmiş, yollarda sıra sıra dizilmiş yazılarla karşılamışlardı bizleri...köylüler...öğretmenler.. Emekçilerden selam selam diye...

İşte şimdi gene Kapıkule'deyiz. Gecenin bir yarısı. O günleri... Orhan Kemal'in cenazesini yaşlı gözlerle beklediğimiz günleri anımsadım, içim yanarak. Ne çabuk geçiyor günler. Şimdi onu beklediğimiz, onun geleceği yollara doğru gidiyoruz sevinçle. Ahh... zaman ne tuhaf...sevinçle keder kardeş gibi sarmaş dolaş... birbirlerinden habersizmiş gibi birini kaybetmek, birini bulmak...dostlarımı görecektim orada. Otuzbeş yıl sonra. Sevincim buydu. Kolay değil otuzbeş yıl sonra kavuşmak. Onlara kuş kanadıyla çoktan uçmuş haberimiz.

Çiseleyen, soğukça puslu Eylül sabahının karanlığında girdik Sofyaya... Bizi getiren otobüs gelip durdu. Nevski kilisesinin önünde.. Sonra "Buraya kadar" dediler bize ve indirdiler aşağıya.... Biz kalakaldık orada da, eşimle başbaşa yapayalnız... durmak olmazdı. Bereket versin hazırlıklı gelmiştik, cebimde Fahri Erdinç'in adresi vardı. Verdim şöförün eline. İşaretle "Götür bizi o kağıdın yazdığı yese, dedim.

Daldık uzun asfalt yollara. Sağımız solumuz ormanla kaplanmış. Ormanların içinde evler. İnsan girip çıkıyor evlere. Yürüyoruz uzaklarda görünen bir dağ eteğine doğru. Meğer bu dağ ünlü Vitoşa dağıymış. Bunu sonradan öğrendik. Dağın eteklerine doğru ilerledikçe sağımız solumuz parklar, çiçeklerle bezenmiş. Cıvıl cıvıl çocuk sesleri geliyor. Sıra sıra güzel görünümlü apartımanlar dizilmiş Vitaşo dağına doğru ...Herhal Fahri Erdinç'in evi buralarda olsa gerek. Şöför arabayı evlerden birinde durdurdu, girdi içeriye. Başıyla "Değilmiş" dedi. Ordan bir başka bloka daha gittik. Bu sefer biz de çıktık yukarı. Evi bulduk. Kapıda pirinç levha üzerine oyulmuş parlayan Fahri Erdinç'in adresi.. Sevinçle vurduk kapıyı. Kimsecikler yok. Döndük geri. Şimdi şöför de, biz de şaşkınlık içinde yeniden kente geldik. Araya araya Yazarlar Birliği'nin lokalini bulabildik güçlükle... Daracık bir sokağın içinde camlı geniş pencereli birinci kattaki düzayak salona girdik. Kapıdan girince masada oturan yaşlı iki görevli bizlere ne istediğimizi sordukça dil bilmediğimiz için dileğimizi anlatamıyorduk. Dolaştığımız yerlerde de aynısı olmuştu. Sonunda benim Fransızcam imdadıma yetişti. Bereket onlar da eski kuşak yazarlardan olduğu için Fransızca biliyorlarmış. Hemen telefon açtılar ilgili yerlere sonra bizi rahat, koltuklu sıcacıksalona buyur ettiler.

Öbek öbek insanlar masalara toplanmışlar, kendi aralarında kendi dilleriyle birşeyler konuşuyorlar besbelli.Yanımızda, biraz ilerimizde konuşanlara dikkatle bakıyorum. Acaba içlerinden birinin ağzından Türkçe bir

sözcük çıkar mı diye işitsem hemen yakasına yapışacağım, aradığımı sormak için. Ne gezer! Artık işi oluruna bırakmış, çevremizi hayretle, büyük bir ilgiyle izliyoruz.. Kıyafetlere,birbirleri arasındaki ilişkilere bakıyoruz, yüzlerine bakıyoruz, güzel düzgün giyimli, sağlam yapılı, sağlıklı, ölçülü hareketli, dingin gürültüsüz konuşup tartışıyorlar. Duvara yakın koltuklarımıza yaslanmış, önümüze kırmızı beyaz renkli gömleklerinin içinde, ortalarda gösterişsiz dolanan güzel sağlıklı kızların getirdikleri kahvemizi yudumlarken ilgiyle çevremizdekileri izliyoruz. Serde, merak bacayı sarmış... Kırkyıl sosyalizmi okuduk. Gelen gidenlerden oradaki uygulamasını öğrendik gene de gözün görmesi, kulağın duyması başka oluyor. Onların savaşımlarını izledik taa 1940'lardan beri adım adım nefes nefes.. Kral Borisler, halk düşmanı Çankoflar...Başbakan Prens Bugdan yıllarca dağlarda faşizimle savaş.. binlerce kurban.. bu da aydının, şairin, işçinin, emekçinin can pahasına kazanılan büyük utkusu ve büyük coşkularla dağlardan zafer çığlıkları arasında kentlerde halkla kucaklaşmalar...

...ve ünlü başbakan Bugdan Filofların halk mahkemesi önünde idama mahkum oluşları ve darağaçları... Bakıyorum tam otuzbeş yıl geçmiş devrimden bu yana... Devrimin getirdikleri, götürdükleri.. götürdükleri caddelerde, sokak başlarında parklarda, meydanlarda görülüyor. Onlar faşizimle çarpışırken ölen devrim şehitlerinin resimleri, maskları, heykelleri evlerinin kapılarına pencerelerine Bulgar halkıyla hâlâ yanyana birlikte yaşıyor "Falan faşistlerle çarpışırken burada öldü." diye altlarında br doktorun bir öğretmen, bir işçinin bir öğrencinin adları yazılı. Gezerken daracık bir sokağın başında, bir köşe başında, duvarlarda hemen karşınıza çıkıveriyor. Artık o sokak, o cadde o ismiyle anılıyor. Devrimini yapıp bugünleri kendisine bağışlayan evlatlarını unutmamış bu halk... bağrına sımsıkı basmış. Sabah akşam onunla birlikte yaşıyor.

Hem kahvemizi içiyor, hem de bunları düşünüyoruz eşimle birlikte. Yanımızda yöremizde bulunan insanlar bizleri şöyle bir bıyık altından bile süzmüyorlar. Ama ben, durmadan onların sezemedikleri ölçüde onları izliyorum. Dillerini bilmediğim bu insanlar acaba şimdi ne düşünüyorlar ne yazacaklar, ne yazmayı tasarlıyorlar. Öyle ya, devrimleri bitti, işler rayına oturdu. Herkes rahatında mı acaba? Belli ki işleri daha da çetin, daha da zor.Derin ve ciddi bakışları, ölçülü, gülüşleri bana bu izlenimleri veriyor. Daha sonraları "Artık işiniz bitti. Devriminizi yaptınız.Bundan sonra ne yazacaksınız? neyle uğraşacaksınız? "...diye sorduğum ünlü Bulgar yazarı Sivriyev bana şu yanıtı verdi" ... herkesin yeteneği bir değildir. Bunu biliyoruz. Hâlâ toplumumuzda yeteneği el vermediği halde yeteneksizliğine bakmaksınız kendini onlarla bir gören onlarla içten içe savaş verenler var. Bu bazen dışa vuruyor, bazan içten içe dalgalanmalara toprak ağalarıyla, gericilerle birleşmelere neden oluyor. Burada yazarın ödevleri de başlamış oluyor. Toplumdaki bu gibi düşüncelerle savaşmak, hakkı olmadığı halde yüksek yeteneklilerin sahip oldukları haklara sahip olmak ... bu doğallıkla bizim için birinci derecede bir yazarlar savaşı olacaktır, ve olmaktdır. Bunları sanatın çeşitli kesimleriyle resim, heykel, müzik, şiir, öykü, roman ve bunun gibi dallardaki estetik duyuların etkisiyle başarmaya çalışıyoruz." diye yanıtladı.

Ben hâlâ beni arayıp soracaklarını bekliyorum. Gözlerim camlı kapılarda. sıcacık köşemizde kahvemizi keyifle yudumlarken yalnız eşimle konuştuğum dilden başka bir dil konuşulmayan bu gönüller dolusu yerde, kendimi yabancı hissetmiyorum. Diyorum ama, gene de gözlerim kapılarda yok tanıdık kimsecikler yok. Ben sadece Fahri Erdinç'i bekliyorum burada canyoldaşı olarak. Gelse gelse o gelir diyorum.Zaten o gelecekti. Dumanlı ılık aydınlık camlı salonda bunları düşünüyorum.

Derken şöyle sarışın, onsekiz yirmisinde var yok güzel bir hanımla gene aynı boyda tatlı, esmer, çıtıpıtı iki kız bizlere doğru koşarak camlı kapıdan içeriye girdiler ve bulduk... bulduk.. diye bağırdılar bize doğru hızla yürüdüler ve hemen ellerimizi sıkıp "Hoş geldiniz" dediler: "Sizleri sabahtan beri arıyoruz. Demek otobüs sizi başka tarafa indirmiş. Neyse zararı yok, bulduk ya.. "dedi. Biz ise Nevski kilisesinin bir tarafına inmişiz. Onla da bizi kilisenin öbür tarafında beklemiş. Yüzlerindeki anlam Arşimet'in "buldum buldum" diyerek hamamdan çıkışını andırıyordu." "Fahri Erdinç "dedim?" o nerde?" "Şimdi nerdeyse gelir" dedi Emennas. Bu Emennes hanım gayet temiz türkçe konuşan radyo da Türkçe programlar yapan bir Türk kızıydı. İstanbul'a Bulgar Yazarlar Birliğiyle davetli olarak gelen Şair Kara Hüseyinofun geliniymiş. Buna daha çok sevindim. Bu Hüseyin, Balkan Yazarlar Kongeresi'ne geldiğinde.. iriyarı, gür bıyıklı yakışıklı bir adam. Okuduğu şiirlerini yazar arkadaşlarla zevkle dinlemiştim. Şimdi bunun geliniyle

BİLMELİSİN

Düşlerin,
Terkedişlerin sağnağında
acımasızlıkla hançerlendiği
Lanetli bir korku pusmuşluğundayken
fareler,
Arzularımızı rüzgarlara bıraktık biz,
Sevinçlerimizi çocuklarımıza...

Yeniden doğumların ve ölümlerin
Tarihsel her vaktinde,
Mevsimlere saldığımız düşleri
Aramaya çıktı çocuklarımız.

Henüz
andı dilimizdeyken
doğmamış günün,
Yüzümüzü
sesimizi
ve gözlerimizi,
"Deniz"e çevirdik...

Biliyorum:
Cesetlerimizin gölgesine vuracak
önce
gün!
Bilmelisin:
Cesetlerimizin gölgesinde
yüzümüzden
sesimizden
ve gözlerimizden
akan türkü,
Direngen bir destanın,
Adsız kahramanlarının tarihi olacak

Doğan AĞRI

konuşup tanışmak, insana bambaşka mutluluk veriyor. Emmenas "Abi, şöyle biraz görünme, Fahri Abi geliyor, biraz arasın" dedi. Ben de yönümü görünmeyecek biçimde yana çevirdim. Fahri yukarı merdivenlere doğru çıktı. Salonu bir yokladı, yeniden döndü ve Emennasları gördü. Doğruca yanıma gelip önümde durdu. Yay gibi yerimden fırladım.Tam otuzbeş yıldır birbirini görmeyen iki arkadaş, iki dost, demir gibi kollarla sarıldık birbirimize. Hasreti ezdik ezdik kollarımızda... otuzbeş yıl.. bu dile kolay... adamsan dökme bakalım yuvarlak damlaları gözlerinden aşağı... ellerimiz ellerimize kenetlendi. Öylece çöküverdik oturduğumuz yere...

Cigara içmiyor. Çay kahve pek az. Kalp rahatsızlığı başındaki dert.. Başka bir değişiklik göremedim kendisinde. Yüzünde otuz iki yıl önceki gülümsemeleri göremedim. Hele her cümlesinin ardındaki nükteleri beyhude aradım. Slav halkının düşünceli durgunluğu örtmüş yüzünü. Biliyordum bir kalp krizi geçirdiğini her an gülmeye hazır dudaklarında, beni görmenin özlem kıvılcımları yanıp tutuşuyordu. Yurdunun vatanın "toprağından, havasından otuzbeş yıldır görmediği arkadaşıyla kokular geliyordu. Aylardan beri beklediği arkadaşına kavuşuyordu"

Hadi dedi, "şimdi aşağıda yemeklerimizi yiyip ordan otele gidelim. Ben Adnan Özyalçınerleri uçak alanında karşılayacağım. İki buçuk saat sonra gelirim" ve hep beraber otele yolandık.

Fahri Erdinç, gelmek üzere bizden ayrıldı. Kılavuzumuz Emennas hanım bizi doğruca Sofya Palas'a götürdü. Bavullarımız özel giysili görevlilerin elinde, şahsımıza ayrılan odaya yerleştirildik. Bavullarımızı taşıyanlara bahşiş vermek için elimi cebime attığımı gören mihmandar, gülümseyerek şöyle bir bana baktı:

"Bizde bahşiş vermek yok" dedi bereket otel görevlisi dil bilmiyordu da utancımı pek anlayamadı.

Odada yalnız kalınca görmek açlığıyla hemen çevrede ne var ne yok diye balkona koşuştuk, onlar gittikten sonra. Meğerse epeyce yükseklere çıkmışız. Görüş alanımız epeyce geniş. Otelin önü yemyeşil çiçekler, çimler ve güllerle dolu. Alanın ortasında Viladmir İliç Linin'in mermerden büyük bir yontusu bulunuyordu. Ve onun çevresinde, durmadan akan sular ve bembeyaz mermer havuz. Daha ilerde uzanıp giden Sofya'nın şirin biçimli binaları... sol tarafta geniş kapılı, görkemli eski bir kilise. Ve sonra daha iyi göreceğiz nasıl olsa diyerek sıcak sularla bir banyo. Akşamki yol yorgunluğumuzu giderdik. Biraz uyuyalım dedik ama, uyumak ne mümkün.. Yepyeni bir yere gelmişiz. Merak durmadan etimizi didikleyip kemiriyor. Zaman ne çabuk geçti bilmiyoruz. Odamızın kapısı çalmasın mı? Önde Fahri Erdinç, arkada Adnan Özyalçıner, eşi Sennur Sezer, iki çocukları ve mihmandar Emennas dolduruverdiler odayı. Aman Allah'ım al sana, Sofya Palas'ın bilemem kaçıncı katında bir Türk Kolonisi... Sabahın erken saatinde soğuk, sisli dondurucu havalarda, bir an önce bizi buralardan alıp kurtaracak, derdimizi anlatacak dil bilen bir kurtarıcı ararken, kuş kanadından imdada yetişecek bir Allah'ın kulunu bulamazken, şimdi burada cümbür cemaat cıvıl cıvıl Türkçe sesler.. Bu ne bereket diye epey gülüşmüştük. Varna'dan şimdi dönen Adnan Özyalçıner'in çocukları ayrı bir şenlikti odada herkes birşeyler anlatıyor... Sennur Sezer bizim hanıma Varna geceleri adlı şiirlerinden parçalar okuyor:

"Adnan'dan öğrendim denizi seyretmeyi / O İstanbul Çocuğu / biliyor kaç çeşittir mavi. / deniz incitmiyor bozkıra alışık gözlerimi / ama, bunca yeşil garip / burkuyor yüreğimi. / nerde bir çınar görsem selam veriyorum. / "merhaba hemşerim merhaba / koca Nazım'ın sevdiği sen miydin acaba?" / ve parklarda görünce şaşırıyorum. / Divan şairlerinden kaçıp / mezarlıklarımıza sığınan selvileri..."

Bende Fahri Erdinç'e getirdiğim hediyeleri veriyorum. Terliği giydirdim ayağına. Donuk donuk oldu gözleri... sonra rakısını.. sonra leblebisini.. kolonyasını.. kitaplarını. Hava birden dönüşü olmayan yolların hüznüne bürünüverdi. Bu getirdiklerimle yurt, özlemi Fahri'nin gözlerinde buğulandı durdu... şöyle bana bakıp bakıp:

"Bir gamlı hazanın seherinde
Israra ne hacet gene bülbül..."

dizelerini yumuşak, hüzünlü sesiyle usul usul mırıldandı kanayan yarasını küllendirmemek için...

"Haydi bakalım Zihni! Sizi uçak alanına götüreceğim. Sonra geç kalırız. Şimdi doğru Varna.. Bir an olsun hiçbir şey düşünmek yok. Herşey, tüm gam kasavet, hapislik, mahkemeler, sürgünler hep orada kaldı. Şimdi sadece kum, deniz, yeşil, güneş... ormanlıklar içindeki Bulgar Yazarlar evi bol yemek, bol uyku.. şöyle bir kendine gel.. bak yüzündeki çizgilere, kırışıklıklara..." dedi.

"Yahu, dedim ben de, "bırak şimdi bunları.. Ben gezmek görmek isterim yıllar yılı uğrunda savaşım verdiğimiz bir sosyalist ülkeyi... Senin bana sunduğun kelbaşa şimşir tarak.. tatil kim, biz kim: Beni kızağa mı çekiyorsun? Sonra benim evde çoluk çocuk bakkalın, kasabın önünden geçemezken manav dükkanlarına süs gibi bakarken" sözleri ağzımdan çıkar çıkmaz konuşmamı yıldırım gibi kesti:

"Bırak şimdi bunları, sende... asıl sen bırak... İki yıl kadar evvel buraya Vietnam'dan bir devrimci yazar gelmişti, o da senin gibi böyle sözler etmişti. Zorla ikna edebilmiştik.."

Yollara düştük.

BİR MEZAR TAŞINA DİPNOT

Biz acıyı hep beyazlığımızla karşıladık
güvercin kanatlarıyla ıslansın diye gökyüzü
Omuzladık isyanın yalnızlığını
kokusuz tezeklerin sıcağında
kalabalık
yeşil soğan tarlasıydı gözümüzde
kalleş ötelerin bahçesine girerken
anlatamadıklamız
çok zaman
sabaha karşı gelenlerle ağlaştı
süte düşmüş çırılçıplak niyetlerimiz

Yaramız bilinmedi
Yaramız üşür/Depreşir/tehlikelidir
Yaramız saklanır bakır kaplarda
yaramız yarasalarına bile
yasaklanır yasaların

Artık kavganın avlusunda
bir terli dokunuş kaldı
gövdesiz ellerimizde
ve artık korkmuyorum dalgalardan
demirlerden
masrafsızım son günlerde
Yeller eserken servantesin değirmenlerinde

Şeref BİLSEL

İnsancıl'a Mektup

Sayın Cengiz Gündoğdu

Derginizin sürekli okuyucusuyum. Aynen başarılarınızın devamını da dilerim.

Sayın Nevra Bucak'ın **İnsancıl'ın** 93 Aralık ayının 38. sayısında **"Roman Üstüne Bazı Düşünceler"** başlığı altında bir yazısı yayımlandı.

Konusu her ne kadar romansa da, içeriği beni ve arkadaşlarımı yakından ilgilendiriyor.

Biz hetereseksüel ve eşcinsel arkadaşlar olumsuz koşullardan kaynaklanan bir iletişim kopukluğunu yaşıyoruz. Biz eşcinseller, cinsel tercihlerimizden ve farklı düşüncelerimizden dolayı, heteroseksüel zihniyet tarafından aşağılanıyor ve kınanıyoruz.

Bütün olumsuzluklara rağmen fakat yanılsalamalara kapılmadan, farklılıklarımız ya da ortak noktalarımız ne olursa olsun, içinde bulunduğumuz aşamada bu iletişimin mümkün ve gerekli olduğunu düşünerek ve bu bilinçle yola çıkarak Eylül 94'te "KAOS GL" isminde bir dergi çıkardık. İsminden de anlaşılacağı üzere bu bir Gay ve lezbiyen dergisi.. Yapıcı ve yaratıcı bir süreç olduğunu düşünüyoruz.

Bizler düşünsel yönelimimiz dolayısıyla boş ya da başka bir hiyerarşi tanımıyoruz. Beyin hepimizin ortak beyni olmalı diye düşünüyoruz. Bu düşünceye ilaveten derginin herkese açık olduğunu belirtmek istiyoruz. Yani eşcinsel olsun ya da olmasın herkese düşüncelerini bizimle paylaşabilir. Kaos GL, Heteroseksüel erkek egemen topluma karşı duyduğumuz tepkiyi dile getiren bir dergi.

Dergi bir araç. Asıl hedef okuru ve yazarıyla birliktelik ve birlikte yürüme koşullarının yaratılması. Bizler bu haksızlıklara dur diyoruz ve artık anlaşılmak istiyoruz.

Kaos GL para kazanmak amaçlı değil. Ankara'da kotarılıyor, fakat isteyen dostların adresine gönderilecek. Underground bir dergi olduğundan şu aşamada matbaa, basım şimdilik bize uzak konular. Ayrıca da gerekli değil. Dağıtım kesinlikle elden. Fotokopi ile çoğaltıyoruz ve Aralık'ta üçüncü sayısını çıkardık.

Bu derece yoğun bir ilgi beklemiyorduk. Bunun daha çok olması dileğimiz. Gönül isterdi bedava dağıtabilelim ama fiatının fotokopi ve posta ücretini karşılaması gerekiyor. Şimdilik otuz bin liradan gönderiyoruz. Sizden ricamız, bu mektubu ve adresi derginizde yayımlamanız. Böylece daha çok eşcinsel ve heteroseksüel arkadaşa ulaşacağımızı düşünüyoruz.

Hiçbir dergiye rakip değiliz. Amacımız bir çatı altında toplanıp çoğunluğa sesimizi duyurup "Biz de varız" demek.

İlginize sonsuz teşekkürlerimizle.

İleşitim için yalnızca

P.K. 53 Cebeci/Ankara yazınız.

Derya KURAT/Ankara

İnsancıl,

-Sizin seviyenize inerek anlatmaya çalışıyorum...

Çok sayın profesörümüz ders anlatmak lûtfunda bulunuyorlar. Kendileri, bir eğitim yılını daha törenlerle açarak onursuzluklarına yeni bir halka eklemeyi uygun bulan öğretim üyelerinin çöplüğünden... O çöplük ki; derslere haftalarca gelme tenezzülünde bulunmayan öğretim üyelerinin sorumsuzlukları ayyuka çıkmış. Kimisi yarım saat, hatta bir saat geç gelir de (öğrenciler hâlâ uslu uslu sınıfta bekleşmekteyken) bir özür bile dilemez. Sonra da yüzsüzce, kendisine saygı gösterilmesini bekler. (Eğitimin çifte standarlarından biridir bu: Ahlâk adı altında ikiyüzlülük öğretilir çocuklara, Saygı duymazken, saygı GÖSTERMELERİ buyrulur ona buna...)

Basamağı çıkıp kürsüdeki yerini almıştır şimdi. Bu 10 santimi tırmanmak için, Makyavel'i kimbilir nasıl da bağrına basmıştır. Niçin akademik kariyer yaptığını açığa vuran cehaleti, utandırır onu kendisinden. Yetersizliğini ele vermemek için çırpınıp durur. Oysa boş tenekenin tıngırdadığını duyan, sezen yüzler karşısında bütün bütün saplanır batağa. Bu kez daha bir otoriter, daha bir "üstün insan" pozlarında işgal ettiği yeri ve zamanı lakırdıya boğar. Boşa harcanan zaman, HİÇ'e harcanan enerjilerle yıllar öylece uçup gider.

Yıllar ve insanlar nasıl da kolayca harcanıyor... Eğitimdeki başıbozluk bir yana, toplumsal, siyasal düzendeki kokuşmuşluğun sonu nereye varacak? Bunu kestirebilmenin, dünyanın bir geleceği olduğuna inanabilmenin koşulları neler? Milli eğitimiyle, kitle iletişimiyle.. kurulu oyuncak yığınlarından bizi ayıran yolda, eksik bıraktığımız bir alan var: Etik değerler.

Hiç şüpheye düşmüş müydü o? Kendi kendinin kuklası olabileceği, hiç gelmiş miydi aklına? Bu rekabetçi düzende, kimden ne kadar aşağıda ya da yukarıda olduğu düşüncesiyle aklını bozmuş bir yığın kukla türüyor da, etik anlamda nasıl özgür olabileceğimiz sorunlarıyla kimseler uğraşmıyor. Niçin?..

Kendi yabancılaşmış, yapay kimliklerimizi sorgulamadan dünyayı değiştirme çabamız ne acı bir yanılsama.

-Efendim! Ben bunları 30 yıl önce...

Dünden bugüne hangi değerleri taşıdınız ve yarına hangi değerleri bırakacaksınız?

Toprak seviyesinde çürüdüğünüz zaman kim anacak sizi? Ve niye? Ve nasıl..

Sedef D. Yaşatılan/İstanbul

ÖMER BAYTAŞ

PROXIMA CENTAURI

Roman

İnsancıl Yayınları

Saliha Yadigar: "Öyküsüz Yaşamlar Bana, Kuru ve Anlamsız Geliyor

İzzet KILIÇLI

Seni öykü yazmaya iten nedenler... Herkes şiirle başlarken niçin öykü?

-Önceleri şiir yazıyordum. Lise ve üniversite yıllarında... Sözünü etmeye değmeyecek basit şiirlerdi. Bugün geriye baktığımda, hangi isimle olursa olsun, gerçekte öykü yazmış olduğunu farkediyorum. İnsan yaşamını izleyip gözlemlediğimde ancak öykücüklerle anlamlandırabiliyorum. Öyküsüz yaşamlar bana pek sıradan, kuru ve anlamsız geliyor. Belki de beni öykü yazmaya iten buydu. Kendi yaşamımı ve başkalarının yaşantılarını kendimce anlamlandırma, yaşamla ilgili soruları yanıtlama, bir de insanlarla olan iletişimimde belli edemediklerimi söyleyebilme isteği...

Karşılıklı konuşmalarda ya da insani ilişkilerde karanlıkta kalmış, belirtilememiş ayrıntılar, ortaya konamamış duyarlılıklar; belki doğruyla yanlışı, saçma olanla olmayanı, gerekli ve zorunluyu arayıp bulma arzusu... Kısacası beni ben yapan herşeyin, borçlarımın/alacaklarımın, önemsiz görünen önemlinin altını çizebilme çabası..

Öykülerinde şiirsel bir tat var. Senin gibi öyküde şiirselliği yeğleyenler, bir bakıyorsun gizliden gizliye şiir de yazıyorlar.. Ne diyorsun?

-Şu anda gizliden gizliye şiir yazmıyorum. Bütün enerjimi öyküye ve günceye veriyorum. Ama ileride öyküden farklı bir yazınsal türü de düşünürsem, günce ve şiir yazarım.

Unutma beni' ilk öykü yapıtın; kısa öykü (hatta öykücük) türünde oldukça başarılısın. Kitabını tanıtma yazımda (Damar; Sayı:32) soluklu çalışmalara yönelmeni önerdiğimde belki haksızdım. Bunu fırsat bilip bir güzelce haşla beni.

Haşlamaya gerek yok. Kısa öykü türünü çok seviyorum. İlk öyküm yayınladığı sıralar Cengiz Gündoğdu "Çehov'u okudun mu?" dedi bana. Henüz okumamıştım. Okumamı, Çehov'un öykü dünyamı zenginleştireceğini söyledi. Gerçekten de kısa öyküyü sevmemin en büyük nedenlerinden biri Çehov'un gençlik dönemi kısa öyküleri. O zamanlar Çehov'un ekmek parası kazanmak için yazdığı bu sevimli, insancıl, ironi dolu ve ustalıklı öyküler beni büyüledi, şaşırttı. Çok öykü okumuştum, ama böylesine kısa betimlemeler, diyaloglarla böyle ustalıklı öyküler çıkarılabileceğini hayal bile edemezdim.

Sonra Sait Faik'le uzun süreli bir flört dönemim oldu. Haldun Taner'i Memduh Şevket'i ve elime geçirdiğim eski/yeni birçok kısa öyküyü okudum. Kısa öyküler yüreğime ve beynime kazındı. Hâlâ kısa öykü tutkusu sürüyor. Genç /yaşlı, eski/yeni ünlü/ünsüz, ödüllü/ödülsüz demeden okuyor, öykü dünyamı genişletiyorum.

Kısa öyküyü yeğlememin bir nedeni bu. Bir başka neden az konuşan ve kısa tümcelerle konuşan gereksiz (bazan gerekli) gevezeliklerden hoşlanmayan biri olmam...

Bir neden de şu olabilir. Öyle görünmesem bile sabırsız, tezcanlı, heyecanlı, tutkulu bir insanım. Bu yüzden öykülerimin çoğunu bir solukta yazıyorum. Bunun doğru olduğunu söylemiyorum ama, sonuç bu. Son zamanlarda bunu değiştirmeye, öykülerimi daha geniş bir zaman içinde yazmaya çalışıyorum.

Ne olursa olsun, kısa öykü benim için son derece önemli. Yeni isimler, yeni gözler beni büyülemeyi sürdürüyor. Öyküde ve kısa öyküde benim için son derece önemli. Yeni isimler, yeni gözler beni büyülemeyi sürdürüyor. Öyküde ve kısa öyküde direnmeli, emek vermeli, gerekirse mücadele etmeli diyorum.

Unutma beni öyküne ve yapıtına adını veren çiçeği öğrenmek istiyorum senden. Belki bizim oralarda adı değişiktir. Bu çiçeği anımsamıyorum. Biraz tanıtır mısın?.. Ardından da öykünle bağlantısını açıkla.

Unutma beni küçük mavi renkte çiçekleri olan bir bitki... Halk dilinde boncukotu, kuşgözü de deniyormuş. Lapa halinde göz hastalıklarında, kaynatılarak da cinsel gücü artırmada kullanılıyormuş. Tabii ben öyküyü yazdığım sıralar bu özelliklerini bilmiyordum.

Çocukluğumda efsanelerin derlendiği bir kitapta unutmabeni çiçeğinin öyküsünü okumuştum. İki çocuk dağlarda dolaşıyor, çiçek topluyorlar. Kız çocuğu uçurumun tehlikeli bir yerinde çiçeklerin en güzelini görüyor, dayanamayıp koparmaya çalışırken aşağı yuvarlanıyor. Düşerken arkadaşına "Unutma beni!" diye bağırıyor. Ondan sonra bu çiçeğin adı unutma beni kalıyor. İngilizce adı "Don't forget me!", Fransızca'da da "unutma beni" anlamına gelen bir sözcükle adlandırılmış.

Üniversite son sınıfta Bolu'ya inceleme gezisine gitmiştik. Orman Botaniği Bölüm Başkanı Burhan Aytuğ, Abant Gölünün kıyısında unutmabeni çiçeklerini gösterdi.

Yıllar sonra Ankara'da bütün bunların kaynaştığı bir öykü oluşuverdi. Kitaptaki en sevdiğim öykülerden biri. Karamsarlığı, anımsayışları, duygusallığı beni çok fazla yansıtıyor. Haldun Taner'in bir öyküsünde söz ettiği "geleceğe kalma" kaygısı ya da zaafı mı demeli benim gibi duygusl insanlardan fazlaca ağır bastığı için kitabın adını da "Unutma beni" koydum. Sözcüklerin birleştirilmesi, hem çiçeğin adının o şekilde yazılıyor oluşundan, bir de belki dileği belirginleştirmek, altını çizmek için.

Hep yıldızlar, hep gökyüzü, hep yalnızlık.. Öykülere giriş için seçtiğin bu izlekler gelişigüzel mi? Devamını okuduğumuzda çok bilmiş, büyümüş de küçülmüş kahramanlarla karşılaşıyoruz. Biraz o kahramanlardan söz et.

Öykü girişleri planlanmış, üzerinde uzun uzun düşünülmüş bölümler değil. Ama öyküye girebilmek için beni saran, kucaklayan, etkileyen girişlere gereksinim duyuyorum. Giriş hoşuma gitmezse öyküye giremiyor, yoğunlaşamıyorum.

Yıldız, gökyüzü, yalnızlık gibi kavramlar beni çocukluğumdan beri çok etkilemiştir. Yıldız ve gökyüzü benim için, sonsuz özgürlüğün, uzakların, düşsel genişlemenin simgesiydi. Farkında olmadan bu motifleri yinelemişim.

Yalnızlığa gelince... Çocukken kendimi çok yalnız hissederdim. Algılayabileceğim herşeyi ben olarak algılama zorunluluğu; beni hem şaşırtmış, hem de korkutmuştur. "Neden ben?" diyordum. Bir tek kişiyim ve bu beden, bu beyin, bu zavallı yürekle yaşamak zorundayım. Yaşamım boyunca başka biri olabilme şansım yok. Bu düşüncelerle bazan karamsarlaşır,kendimi yapayalnız duyumsardım.

Artık varlığımı biraz daha anlamlı kıldım ve bir parça

çoğullaşmayı başarabildim. Ne kadar üretken olur ve insanlarla bütünleşebilirsem yalnızlığımı o denli unutabileceğim.

Aşkı önemsiyorsun... Mutlaka gelip gelip oturuyor öykülerinin bir yerine. Hiç aşık oldun mu? Sanki uzak bir zamanda kalmış gibi o duygu, öykülerinde. Kahramanların yaşamın başka boyutlarında geziniyor. Yanılıyor muyum?

Aşk kavramı sorulduğunda hem seviniyor, hem ürküyorum. Çünkü dediğiniz gibi aşkı son derece önemsiyorum.

Aşk kavramının bir önceki yanıtla biraz ilgisi var. Aşk; yalnızlık duygusundan (geçici de olsa) kurtulmanın en gözboyayan biçimi... İnsan öyle çarpılıyor ki; yaşamsal sorunları, işlevsizliğini, yetersizliklerini, yanlışlarını ve yalnızlığını unutuyor.

Aşk insanı yalnız oyalamıyor; üretken kılıyor, sevecenliğini/vericiliğini arttırıyor, hırslarını/kinlerini azaltıyor, zaman zaman yok ediyor. Farklı yapıdaki insanları birbirine yakınlaştırıyor.

"Hiç aşık oldun mu?" sorusuna gelince, siz bu soruyu sormamış olun. Aşık olmamış insan düşünemiyorum.

Öykülerimde aşk çok önemli. Ama sizin sözettiğiniz gibi, uzak bir zamanda kalmış değil. Aşkı sınırsız yaşama yetileri olan insanlar, engeller yüzünden özgürce yaşayamamışlardır. Bunun kırgınlığını duyarlar. Kendilerine sayısız savunma mekanizmaları yaratıp yeniden aşık olmaktan kaçarlar. Yine de aşk her zaman, her yerde çalacaktır kapılarını. Çünkü aşk, zorunluluktur.

Devam ediyorum; aşk, tutku, cinsellik... ayrı ayrı temalar. Öykülerinden yola çıarak çağımızın insanının bakış açısı ne olmalı? Değişik de yanıtlayabilirsin.

Çağımız insanı kapitalist düzene ayak uydurdu. Zavallı bir tüketiciye dönüştü. Aşk ve cinsellik de öteki gereksinimler gibi tecimselleştirildi.

Çağımız insanı önce yakınındaki insanı, sonra kitaplardaki, filmlerdeki, resim ve fotoğraflardaki insanı tanımayı ve sevmeyi öğrenmeli. Para tutkusundan, küçük hesaplardan vazgeçmeli ama (memur olduğum için böyle bir örnek veriyorum) gerektiğinde küçücük bir maaş artışı için kıran kırana mücadele etmeli. Çünkü insan demokratik hakları ya da gereksinimleri için mücadeleyi öğrenmediği sürece düşünsel ve duygusal açıdan gelişemeyecek.

Bütün bunları öğrenen insan aşkın, cinselliğin, tutkunun nasıl yaşanması gerektiğini benden daha ileri düzeyde keşfedecektir.

Aşk kutsaldır, her anı korunmak zorundadır, çünkü bir daha kolay ele geçmez. Fanusta büyütülmesi sürekli gözlenmesi gereken bir duygu/yaşantı bütünüdür.

Cinsellikse yaşama, okuma hakkı gibi bir haktır, gereksinmedir. Ne şekilde yaşanacağını kişisel tercihler belirler. Bana göre aşkla birlikte yaşanmalıdır.

Tutkuysa aşkın bir parçası bence...

Çocukluğun izlekleri öykülerini etkiliyor.. düşsel, romantik bir evreyi çocuk ya da ilkgençlik çağındaki kahramanlarda yeniden yaratıyorsun. Beşinci soruya bir açıklık getirmeni istediğim için sordum herhalde...

Kahramanları çocukluklarıyla birlikte ele almak, duyguları ve yaşantıları derinleştiriyor. Çağımız insanları, yönetenleri, politikacılarıyla aynı zaman ve mekanı paylaşınca nostalji, romantizm gibi duygulara kapılmamak olanaksız. Belki değildi ama, geçmişteki insanlar daha farklıydı gibi sanıveriyor insan. Oysa o zaman çocuktuk ve dünyayı masum gözlerle görüyorduk; yozlaşmışlığın, tembelliğin, ilgilisizliğin farkında değildik. Yine de hiçbir dönem, 1980 sonrası kadar yoz; hiçbir dönemin insanı 1980 sonrası insanı kadar kolaycı, haketmediğine sahip olmaktan utanmayan insan örneği olmamıştır.

YÜZÜNDEKİ ORMAN

Ay parçası bir tepeden iniyor
eteklerine kadar yüzündeki orman
atına atlayıp düş gezgini kimi gün
gölgesinde serinliyor çınarlarının

Yüzündeki orman barışma isteğidir biliyor muydun
bir ağızdan türkü söyler köklerine
homurdanır bir ağızdan içimizdeki korkuyu
yaşama iznini güneşin mührüyle alır

Buradan sarkan her dal
duyarlılığın telgraf telleri
çağırıyorum aramıza sürgünleri ve gurbetleri
alevlenmiş de almanya'da biri, sıvas'ta biri

Türkiye şairiyim ne yapabilirim, en fazla
oturur şiir yazarım üstüne bir meyhanede
okur da tatlanırız biz üç beş kişi
kalkar esrikliğimizi kusarız ara sokaklarda

Ne tadı kalır serinliğininin ne erguvan neşesi
dağıldıkça yüzüne soğuk bir rüzgar
içime işler kentin gürültüsüyle çığlıklar
seçer alırım kahkahaları ayrı, ağlayışları ayrı

Kim duyabilir öldüğünü, yaşarsan bir başına
duyar ve görürüm ben cenazemin omuzlandığını
hatta nerden çıktı şimdi bu adam
derler de duymazlıktan gelirler öldüğümü

Hiç dökülmesin yüzündeki orman istiyorum
bir bulut gibi, papatya tarlasına yüzünün
hep kalsın suya sarkan bir söğüt gibi aydınlıkta
belki bu istek yaşatır beni

Özgen SEÇKİN

Severek okuduğun yazarlar?

O kadar çok sevdiğim yazar var ki.. Yine de birkaç örnek belirteyim. Sait Faik, Oktay Akbal, Lütfiye Aydın, Özcan Karabulut, sizin son dönem öykülerinizi severek okuyorum. Tozların Dansı'nı içkarartıcı bulmuştum. Yabancılardan Kafka, Ursula K.Le Guin, Ingeborg Bachman, Dostoyevski, Tolstoy, Marquez...

Yeni çalışmalarından söz et. Yeni bir kitap için hazırlık var mı?

Yeni öykülerimin çoğu aşk üzerine. Üzerlerinde yeniden yeniden çalışıp yetkinleştirmek istiyorum. Yeni kitap için acele etmeyeceğim. Daha özenli, daha çalışılmış bir kitap olmalı. Öykülerimin her biri tek tek önemli.

Dergilerde daha çok görmek istiyoruz seni. Kimi Anadolu dergileri öykü bekliyor yayınlamak için. Onlara ulaşmayı düşündün mü hiç?

Neden olmasın. Anadolu dergilerine her zaman sempati duydum. Tepkim popüler dergilere ve sanat yapıtlarının yarıştırılmasına...İlk gençlik dönemimde bilinçinde değildim ama, yarışmalar artık önemsiz geliyor.

---

* UNUTMA BENİ, Saliha Yadigâr, Öyküler, YAZIT YAYINI, 1993

Zaman

Ayşegül URAL

Bu güneşli pazartesi sabahında televizyondaki sabah kuşağı programının manyetik alanı içinde çaresiz çırpınıp duruyorsunuz değil mi? Yorgun cumanızı fazla mesaiyle renklendiren patronunuza en derin saygılarınızı iletiyorsunuz içinizden ya da insanların neden bu kadar vurdumduymaz olduklarını düşünürken çiçekçi çocukların gülüşlerine öykünüyorsunuz bir pazar sabahı, bir akşamüstü develer tellal pireler berberken yorganlar salıyorsunuz fırınlarınıza, ılıklık salı ertesinin suçu ne ki ay sonuna denk gelmiş derken faturalarla cebelleşiyorsunuz; allengirli hayallere dalıyorsunuz Ortaköy'de çay içedurup bir tatil günü güzün, kapıarkasındaki askıya asılmış eski-yeni, kullanılan kullanılmayan siyah, bordo, mavi montlar, çok sevdiğim hasır sepetin üstünde önce katlanmış sonra gelişigüzel üst üste yığılmış ütüye hazır gömlekler, etekler, çamaşırlar, yanında yeni elbise dolabı, çiçek desenli tül perdeler, kardeşimin tozlu bisikleti, üzerindeki 80'lerden kalma Çakmaktaş Ailesi, Atom Karınca, Tarzan, Conan çıkartmaları solmuş, sağa sola döndükçe düşen tahtalarıyla gecenin bir yarısı belimi çukurda bırakan yatak, yanında kahverengi büyücek komidin üstünde ders notları, kitaplar,dosyalar, tel zımba, dergiler, pilli bir kasetçalar, boş bir vazo:mor, el kremi: gül kokulu, gece lambası, kuru çiçekler, küçük bir penbacası yontusu: Ayşegül'ün armağanı, elişi halı ve duvarlar... ve tavan.. evet hepsi üstüme üstüme gelirken ben bu hikayeye elbet daha iyi bir giriş yapılabilirdi diyerek saçımı başımı yoluyorum. "Şimdi..." diyorum, "...elinizdeki iş her neyse bırakın hemen, gelin benimle." ve çıkıyoruz.

Paldır küldür salıyorum kendimi merdivenlerden. Tozlar yapıştı boğazıma yine... Gazete yığınları, tavanarasına çıkan tahta merdiven, özenle dizilmiş odunlar, ayakkabılar.. terlikler, yerde telefon faturaları.. işte kapı. Soluk soluğa dışarı fırlıyorum. Dünya varmış.. Tek katlı ahşap kapılı evler var bu sokakta. Akşam haberleri başlamış. Yürüyorum. Halıcı, pembe cami-önce pembe karakol sonra pembe cami. Köşeden sağa dönüyorum.Bambaşka bir hava çarpıyor yüzüme. Sersemliyorum... İki yanda lokantalar dizi dizi. Hepsinin önünde masalar, üzelerlerinde bembeyaz örtüler. Kapıönleri geldi gelecek misafirler için yıkanıp temizlenmiş, pırıl pırıl. Mis gibi de kokuyor. Renk renk ışıklı tabelalar: Tuna, Afrodit, Beyaz Balina, Dedem.. tam demir yolunun bitişiğinde. Duvarlarda kilimler, resimler, masalarda her tren geçişinde sallanan tabaklar.. ellerde bardaklar, camiçlerinde iri yeşil yapraklı plastik çiçekler.. Ampuller yıldız şeklinde dizilmişler. Yıldızlar aydınlatıyor sokağı.

Kimi zaman yalnızca iki-üç kişilik, kimi zaman daha kalabalık grupların herbiri birinin çekiciliğine kaptırıyor kendini. Yoğun, kıvrak eğlence kokusu gedikli burunlarda kilometreler öteden, çözmüş çoktan dizlerin bağlarını. Aynı göğün altı diyeceksiniz belki ama, uçanlakaçanın kurtulduğu bir eğlenti mekanı olup çıkıvermiş bu çukurca sokak. Tanıdık yüzler birer birer görünmeye başladılar bile: Hakkı Baba, Tombalacı Hüseyin, Balıkçılar Kralı Ahmet.. Sokağın yukarsından gelen sarı mantolu hanımı görüyor musunuz? O buralı değildir aslında. Beyazıt'taki kütüphanede çalışır. Her akşam iş çıkışı sokak aralarından yine böyle sakin, etrafa fazla bakmadan geçip bizim istasyondan trene biner. Kanarya'dadır evi. Uzun yol. Beş yıldır görürüm kendisini. Siyah saçları sırtında örgüdür hep. Bir kere bile başka biçimde görmedim. Ayaz, kemikli yüzünü kaplayan beyaz tenini kızartır. Şimdiki gibi. Atkı takmaz ama eldivenleri vardır. Üşümez mi boğazı diye düşünürüm. Bir ara üniversitede hocaymış diye duymuştum. Doğru mu yalan mı,doğruysa neden üniversiteyi bıraktı da kütüphanede çalışıyor şimdi, bilen yok. Geçerken yan gözle size baktı. Dikkatinizi çekti mi?

Dedem'i geçti. Az ilerdeki merdivenlerden perona çıktı. Şimdi de bilet kuyruğuna giriyor. Yaşlı bir adamın ardına geçiyor Nuray Güler. Adı bu. Hakkı Baba'nın yeğeni de kütüphanede çalışıyor. O söylemişti. Adamın elinde Bond çanta var. Tıknazca. Yüzü iyice solmuş, hasta gibi, sanki düşüp bayılacak demeye kalmadan

Başı döndü herhalde, hasta mı ki? Belki de tansiyon. Babamın da yüksek tansiyonu vardı. İlaç alır dururdu. Annem onu sinirlendirmemek için... Çıkmasaydı keşke sokağa. Dokunma, kendi düşen ağlamaz.

Nuray Güler önünde yere yığılan adamın ayağıyla iteledi çantasını, elindeki bozuklukları uzatıp biletini aldı. Banklara doğru ilerledi. Her yer doluydu. Tren gecikmiş olmalıydı. Başı önünde gözleri yerde yürümeye devam etti. Kırmızı ışığı görünceye dek. Sunmak tadında, asi bir kırmızı. Işıkta. Bir derin kabın duvarlarında buhar damlaları yakamozlanıyordu. Şiş yanaklar, kısık gözler, çökük omuzlar, kambur sırtlar, çıplak çocuk yüzleri yansıdı damlalardan trenin camlarına. Sıkışıklığa rağmen rahat edebileceği bir yer bulmayı başardı Nuray Güler. Kapılar kapandı. Ağır yükler yere bırakıldı, sırtlar boşaldı, derken kırık dökük bacaların tütüleri, evlerin çürümüş pervazlarından süzülen kıvrak nağmeler, burnuna değdikçe insanın başını döndüren kokusu anasonun, bir bir yükseldiler Kumkapı semalarına ve ardından buharı kırmızı ışığın altında kaynayan pörtlek sosislerin.

Tren hızlandıkça Nuray Güler'in de göz kapakları ağırlaştı. İnci Müzikhol'ün assolistinin adını okuyamadı doğal olarak. Mercan'ınkini, Kordon'un kini de. Ne Samatya'daki eski evleri, ne Yedikule'de surlara açılmış pencerelerden uzanan küçük elleri görebildi; ne dericilerin kokusunu duyabildi. Bakırköy'de araladı gözlerini bir an. Yol yarılanmıştı. Tekrar kapattı.

Yeşilyurt
Yeşilköy
Florya
Küçükçekmece
Soğuksu
Kanarya

Çantasını omuzuna alıp kalktı. Saymış olsa gerek tren durdukça. Fazla inen olmazdı Kanarya'da. Çabucak indi merdivenleri.Soldakilerden çıktı sonra. Bakkalın yanından köşeyi döndü.

Çöpleri almamışlardı yine. Kutulardan, torbalardan sızan su, ta aşağıya, emanetçi Arif'in küçük dükkanına uzanıyordu. Kokusu ise sokağın her köşesine sinmişti. Bunların büyük bir bölümünün de midelerimi de olduğunu düşündü Nuray Güler.

"Ne kötü..." keşke dışardan bakıldığında hep birbirine benzeyen, evrenin bu en gelişmiş biyolojik kurmacasındaki

kusursuz sindirim yapısı özlerde de kurulabilseydi."

Yirmi yıl önce öğrenciyken yalnızca su ve çay içerek geçirdiği günleri anımsadı: Verdikçe alan, haksızlığın, ezilmişliğin, düzensizliğin çıban başı insan kılığındaki bu et-kemik yığınını terbiye etmeliydi. Beyninin bedenine açtığı bir savaş saydı bunu. Arif 'ten aldığı kınayla saçlarını boyamayı o günlerde bıraktı." ...hayalcisin, bizler gibi büyük acılar çekmedin sen.." dedi arkadaşları. Haklıydılar. Annesiyle babası etliye sütlüye karışmayan, kendi hallerinde insanlardı, birbirlerini severlerdi. Tartıştıklarını hiç duymamıştı. Lise son sınıfa giden bir de kız kardeşi vardı Nuray Güler'in. Doktora tezini teslim ettiği gün kardeşinin ölüm haberini alınca bunları anımsayacaktı yeniden. Neye yaradı?

"Memuriyetinize son verilmiştir."

Cebinde anahtarların soğukluğunu duydu. Dökük sıvası, isli yüzüyle iyice eskimiş evin içerlek kapı önünde çıkardı ayakkabılarını, kapının yanına, birikmiş gazetelerin üstüne koydu. Kapının zincirini takıp anahtarı kilitte iki kere döndürdü. Gözleri saati aradı. Dokuzbuçuğa geliyordu. En sevdiği yarışma programı nerdeyse bitmek üzereydi. Çantasını masaya meyva tabağıyla, gün aşırı tuttuğu güncesinin yanına eldivenleriyle paltosunuda kanepere fırlattı.

...pazar sabah..

"Arada olur." dedi doktor...

Televizyonun fişini taktı. Düğmesini kapatmazdı hiç. Sonuna yetişmiş olsaydı hiç olmazsa. Renkli ışıklarla doldu oda birden. Gözleri çok sevdiği sempatik sunucuyu yakaladı hemen.

"...Evet sevgili seyirciler, siz de genel kültürünüze güveniyor, tarih, coğrafya ve turizime ilgi duyuyorsanız hemen bizi arayın. Telefon numaramız.."

Nuray Güler'in beti benzi attı birden. Gövdesi büküldü, belli yana kaydı, tuhaf bir şekil aldı. Ellerini karnına bastırıyordu yere yığıldı. Başı soğuk muşambaya düştü. Dudakları aralandı konuşmak ister gibi, yüzü kasıldı kaldı sonra. Geriye attı başını, alt dudağına geçirdi dişlerini, bastırdı olanca gücüyle. Gömüldü gözleri. Ayaklarını masanın bacaklarıyla vuruyordu. Acıyı dindirmek için. Muşambanın üstü tükürük ve gözyaşlarıyla ıslandı. Masanın bacaklarına vura vura kanattığı ayaklarına devrildi meyva tabağı...elinin altında duyduğu... kavradı küçük sapından vurdu bileğine..tüm gücüyle bastırdı... sürttü... ileri geri...kızıla boyandı elleri, tırnak içleri. Durdu, bıraktı kendini, sırtını muşambaya verdi. Kapandı yüreği her renge, seslere, İstanbul'a, "Memuriyetinize son verilmiştir. "e, televizyonuna.

"...evet sevgili seyircilerimiz, şimdi sıra son sorumuzda. Gördüğünüz gibi her iki finalistimiz de puanlan eşit. Evet çok heyecanlı bir an, bu soru kazananı belirleyecek. Hazırsanız sorunuzu okuyorum..."

İki yanından büyük spotlarla aydınlatılmış geniçe bir sahne. Ortada rengarenk geometrik şekillerin oluşturduğu dev bir pano. Panoda Türkiye ve dünyadan turistik yerlerin görüntülerinin yansıtıldığı dev bir ekran sağında elektronik puan cetveli. Mavi üzerine pembe puanlı kumaştan yapılma, fırfırlı etekli giysileriyle peşpeşe dizilmiş hostes kızlar. Herbirinin yüzünde geniş birer gülücük. Ellerini önlerinde kavuşturmuşlar, oldukları yerde sallanıyorlar. Puan cetvelinin tam karşısında yarışmacıların tekerlekli kürsüleri. Yarışmacılarla hostesler arasında koşturup duran sunucu... Mor bir ceket ve ona uygun eflatun bir gömlek giymiş. Çelimsiz saçları fönle kabartılmış.

"...evet, görüyorsunuz yarı finale kalan yarışmacılarımız belirlendi. Heyecanlımısınız?"

sabah yine erkenden uyandım. Hemen pencereye koştum kar yağmıştı. "Aman yağmasın, çoluk çocuk yollarda rezil oluyoruz." diyor arşivden Recep. Doğru. Ama yağsa ne güzel olur değil mi? Dünkü gazeteyle oyalandım biraz sonra kalktım. Bir şeyler yiyip giyindim. Daha yarım saat var çıkmaya. Bugün son günüm, "Memuriyetinize son verilmiştir." İşte rahat rahat yazıyorum. Kaç gündür yaptığım hesabı anlatınca Recep çok güldü."... işin mi yok." dedi. "Önemli ama... "dedim "...her saniye damarlarımızdan bir sürü kan akıp gidiyor, yakında tam olarak hesaplayacağım, alyuvarlar, akyuvarlar... sen her saniye damarlarımızın sürtünmeden ne kadar yıprandığını biliyor musun?... "O aldırmıyor ama görecek yanıldığını. Dün bütün günüm kitaplarını zamanında getirmeyenlerin dökümünü yapmakla geçti. Önceki günde doktora gittim. Bunu yazmıştım sanırım. Baştan hiç güvenmemiştim doktora. Benden genç olduğundan. Geceleri kalkıp arabanın kapılarını kontrol ettiğimi anlattım. Hem defalarca kalkıyorum. Yıllardır kilitli olduğunu bile bile. Bizim babadan kalma külüstürün meraklısı çokmuş gibi. Başka bir derdim yok bugünlerde. Havadan sudan konuştuk biraz. Arkadaşlarla çay içmeye gittiğimizi anlattım. Sevindi. Doktor... zaman ne çabuk geçiyor, hava durumunda.. neyse hava açık nasılsa...

"..Akşam haberlerinin ardından SORULARI BİL GEZİYİ KAZAN adlı yarışma programını izleyebilirsiniz... Son günlerde dünya basınının da üzerinde sık sık durduğu gibi sigaranın zararları saymakla bitmiyor.. sigara ve sigara içenler tüm dünyada protesto ediliyor.. ABD Başkanı Reaga'ın önümüzdeki günlerdi Rusya'ya yapacağı ziyarette silahsızlanma, İsrail-Filistin ve Kıbrıs konularının tartışılacağı bildirildi.. Cumhurbaşkanı Kenan Evren resmi bir ziyaret için Pakistan'a gidiyor... İyi akşamlar.. Daha az para daha çok köpük.. Kollestrollü yağlardan uzakdurun, kalbinizi koruyun.. Emniyetli tüpgaz.... Saçlarınız beyazlardan kurtuluyor...Polisi arayalım... Beni böyle bırakamazsın.. Demek sendin ha... Bir kaza oldu, eğer çeneni kapatmazsan bir tane daha olabilir. Yakalayın.... Beş katlı tuvalet kağıdı... Tadı damağınızda...Bugünkü dersimizde fırsat maliyetini işleyeceğiz... Ann, this is Catherine... How do you do.. Günaydın Türkiye... Yepyeni bir sabahta yine birlikteyiz... Trafik sıkışıklığı Hava açık... Bazı illerimizdeki sıcaklık...

BENİM ÖLÜLERİM

Sevgi mutlak değildir
ben insanı önce beynimde öldürürüm
yavaş yavaş
çizdiğim sana doğru.
İlk ihanette ölünür bende
bölünür ikiye
bir yanı bende ölü
bir yanı kendi içinde canlı
Zorla yaşatırım
dirilir kendi kendine diye öbür yanı

Ayhan ERGÜN

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Aralık Cumartesi

Sabah kalktım baktım... kar. Giyindim kuşandım çıktım. Sabahın erkeni... tek tük insanlar... yürüdüm. Yolları kazmışlar... çamur.... karın güzelliği yok. Göl kıyısında bir ev düşündüm... sıcak odada yan gelmiş oturuyorum...taze çay içiyorum... derken ayağım kaydı... düşüyordum az daha. Güldüm. Karlı göl kıyısı düşünürken çukura düşmek...

Şimdi dergideyim. Karlı günde Vivaldi dinliyorum. Bakın şimdi ne anlatacağım size. Pazartesi günü, Şadiye Güle'nin anahtarları çalındı. O anahtarlar derginin bütün odalarının kapısını açıyor. Şadiye Güle, hep depo kapısının üstünde bırakırmış anahtarları. Dergiden çıkarken durumu anladık. Napalım dedik... oturduk düşündük. Anahtarı çalan ya da çalanlar bu gece harekete geçmez dedik. Kapıları kapadık dergiden ayrıldık. Ertesi gün kilitleri değiştirdik. Dün... cuma günü şunu gördük. Depo kapısının kolu kırılmış...

Şu kesin. Biri ya da birileri ***İnsancıl***'a madden saldırıya geçti. Peki kim bunlar. Önce şu. Mücadele sürecinde birçok insanın canını sıktı ***İnsancıl***. Bu yüzden ***İnsancıl***'a karşı gruplar oluştu. Anahtar çalma... kapı kolu kırma bu gruplardan birinin işi. Tabii bu işte bizim de sorumluluğumuz var. Kimi arkadaşlarımız ***İnsancıl*** mücadelesinin ciddiyetini içselleştirmedi. Biz ***İnsancıl*** emekçileri dikkatli yaşamak zorundayız... tetikte... hep. Küçük bir savrukluk hem kişiliğimize... hem ***İnsancıl***'a... hem insani mücadelemize zarar verir. Son derece disiplinli... son derece özverili yaşamak zorundayız. sözgelimi, ***İnsancıl***'ın ocak ayı yazılarını çantamda gezdiriyorum şimdi. Çünkü kapıyı kırıp yazıları alırlar... ***İnsancıl***'ın yayınını durdurmak isteyebilirler.

Anahtar çalma... kapı kolu kırma yine de iyi oldu. Bu, kimi arkadaşlara uyarıcı aşı olabilir. Önceki gün bir dostum: "Kimi konularda önce sana hak vermiyorum. ama yaşadıkça sen haklı çıkıyorsun" dedi. Öyledir. Çünkü ben masal anlatsam bile hakikatı gösteririm.

Anahtar çalma... Kapı kırma olayını basına bildirelim dendi. Hangisine soruma, tabii ***Cumhuriyet*** dendi... ***Cumhuriyet***... bu gazete ***İnsancıl***'ın beşinci yıl haberini bile vermedi. İkide bir Deniz Som'a gidecek değiliz ya... adama ayıp oluyor. **Cumhuriyet**'de ciddi... sorumlu insanlar var... ama onların varlığı bu gazeteyi ciddi... sorumlu yapamıyor. Bu yüzden Türkiye'de insanın gazetesi yok. Belki bundan sonra olablir. Haftalık ***Gerçek*** dergisini, günlük gazeteye dönüştürmeyi düşünüyormuş. ***Gerçekçi*** arkadaşlar. ***Evrensel Kültür***'de bir toplantı yapıldı bu nedenle perşembe günü. O toplantıda ben de konuştum. Yöntem üstünde durdum. Bir. Haber dili burjuva dilinin baskısını kırmalı. İki. Burjuva haber verme yöntemi kırılmalı.

Burjuva biçimleri kırılmalı... mutlaka... her alanda. Öz ne kadar insani olursa olsun burjuvazinin biçimlerine girdikte bozulur. Şiir... roman... öykü... tiyatro... gazete... gülme... üzülme... arkadaşlık... nerde olursa olsun burjuvazinin biçimleri yerlebir edilmeli... Ne söylediğimiz... ne yaptığımız önemli. Ama nasıl söylediğimiz. nasıl yaptığımız daha önemli.

Yöntem... yöntem... yöntem. Burjuvaziyi ancak yöntemle altedebiliriz.

Kar devam ediyor. Vivaldi dinliyorum. Şimdi hayal kuracağım. Bir ev... küçük bir gölün yamacında. Kar yağıyor... yan gelmiş oturmuşum... demli çay içiyorum. Tam burda... az sonra hayal kuracağım ya, tavana baktım. Hayal kurarken kafama bir cisim düşmesin diye. Sabah hayal kurarken çukura düşecektim az daha.

Dikkatli olmalı... hayal kurmadan önce dörtbir yanı kolaçan etmeli. Hayallerimizi ancak böyle gerçekleştirebiliriz.

6 Aralık Salı

İnsani kültürü edinmemiş... Platon... Aristo... Descartes... Hegel... Marx...Vivaldi...Spartaküs... Hallacı Mansur dendikte boş boş bakan... dünyayı anlamlandıramayan çok kişiyle karşılaştım. Bunlar durdukları yerin gücüne göre ortalığı karıştırır... insanı çözümsüz bırakır. Anlamsızlığın burgacında insan napacağını şaşırır. Burdan şuraya geliyorum. Pazartesi gününden beri biz, **İnsancıl**'da kaybolan anahtarlarla.... kırılan kapı kollarıyla.... akşam giderken kapadığımız pencerelerin sabah ardına kadar nasıl açıldığıyla uğraşırken... nasıl bir kumpasa düşürüleceğimizi düşünürken... cumartesi saat 0.02.00 sularında **Özgür Ülke** bombalanıyor. Hem İstanbul'da... hem Ankara'da. İstanbul'da **Özgür Ülke**'nin merkeziyle **İnsancıl**'ın merkezi çok yakın. Bombaların öbür hedefi biz miydik... şimdi bunu düşünüyorum.

Özgür Ülke'nin bombalanmasının anlamı nedir. Çok eskiden... insanlaşma süreçlerinin başlangıcında, kişiler arası anlaşmazlıklar ölümle çözümleniyordu. Karşıt görüşlerin oturup konuşmaları... tartışmaları yoktu. Konuşma... tartışma kültürü yoktu. Konuşma... tartışma kültürü çok sonraları oluştu. Voltaire'n "Görüşlerine katılmıyorum, ama görüşlerini söylemen için senle birlikte mücadele ederim" sözü, konuşma... tartışma kültürünü yaratan insanın görkemli davranışıdır. Voltaire, bu sözüyle mücadelenin temel noktasını belirtiyordu. Karşıt görüşlü insanların konuşmaları... tartışmaları insanlaşmanın temel koşuludur. ***Özgür Ülke***'nin bombalanmasına bu açıdan bakıldıkta Türkiye'de insanlaşmanın durdurulmak istendiği görülüyor. Türkiye, insanlaşmanın başlangıcına döndürülmek isteniyor. İnsani kültürün kazındığı bu model şöyledir. Karşıt görüşlü insanı, kim olursa olsun öldür... yok et... o zararlıdır. Bu model ***Özgür Ülke***'nin bombalanmasıyla durmaz... sokaklara... evlere kadar bütün ülkeyi kelepçesine alır... insanlar, kazma kürek her karşıt görüşlüğü yok eder.

Ben bir yazarım. Bu ülkede hergün acıyla yaşıyorum... her gün ama. Daha acısı karşıt görüşlü birinin beni öldürmeye kalktığında benim ondan önce davranıp katil olmamdır. Aslında öldüren değil, ölen olmak isterim. Ama can acısıyla napacağım belli olmaz. Belki birini öldürebilirim. İşte bu nedenle karşıt görüşlüyü yoket modelini mutlaka kırmalıyız. Çünkü bugün Türkiye'yi kelepçeye alan bu model insanlaşmayı durduracak... ya öleceğiz... ya öldüreceğiz. İnsani kültürü edinmemiş... Platon... Aristo... Descartes... Hegel... Marks... Vivaldi... Spartaküs... İbni Haldun... Hallacı Mansur dendikte boş boş bakan... insanlaşmayı durdurmak isteyen... bugün adına faşizm denen modelin oluşturucuları, kırım modeliyle

ülkeyi yıkıma götürüyor.

Ama biz insani kültürün donatımında insanca yaşamak istiyoruz.

İnsanın insanca yaşaması için mücadele yazarın birinci görevidir. Yazarlar, bu görevi yerine getirecek bir yapılanmayla insanlaşma mücadelesini başlatmazlarsa, geleceğin güzel dünyasını ergeç kuracağına inandığım insan bizi asla bağışlamayacak.

Yıllar önce yakılan ***Öncü Kitapevi***'nin önünde Zeki Öztürk'e "Kitap yakan insan da yakar" dedim. Sonra insanlar da yakıldı bu ülkede. Şimdi ***Özgür Ülke*** bombalandı. Birbirimizin boğazına sarılıp, insanı yoketmemiz isteniyor. Ya öleceksin... ya öldüreceksin deniyor. Bu durumda bile eski anlaşmazlıkları üretiyor... kanın... ateşin içinde bile eski dostlarımızın elini sıkmıyoruz. Biz belki de insanca yaşamayı hak etmiş değiliz.

Özgür Ülke'nin alevlerinde bunları gördüm.

4 Aralık Çarşamba

Şadiye Güle'nin dikkatsizliği yüzünden anahtarlar kayboldu ya, sordum "Neden dikkat etmiyorsunuz, su uyur düşman uyumaz" dedim Şadiye Güle "Biz güzel şeyler yapıyoruz. Neden bize düşman olsunlar" dedi.

Eskiden ben de böyle düşünüdüm. Güzel işler yapıyorum... yaratıcılığın önündeki engeller kaldırılsın diye mücadele ediyorum... insan için mücadele ediyorum. Kimse için kötülük düşünmüyorum. Herkes beni destekleyecek.

Şimdi düşünüyorum da gülüyorum kendime. O zamanlar katısız... tam bir alıkmışım. Mücadeleye başladıkta, kafam duvarlara çarpınca şaşırdım... ne var, ne oluyor dedim. Ben iyi bir iş mücadele ediyorum. Demek tam anlatamamışım, bir kez daha anlattım... iyi anlattım. Bu kez daha çok sertlik gördüm.

Durum şöyle. Ben anlatıyorum. Anlattıkta duvara çarpıyorlar beni. "Ben iyi insanım... kimse için kötülük düşünmüyorum. İyi işler yapacağım" Bir kez daha anlatıyorum... açık... net. Ben netleştikçe yediğim yumruklar ağırlaşıyor... çoğalıyor.

Sonra durdum. Düşünüyorum. Ben edebiyatın yetkinleşmesini istiyorum. Hiç kimse için kötülük düşünmüyorum. Peki bunlara noluyor... neden yerden yere vuruyorlar beni. Eve kapandım... haldır haldır okuyorum... yangın yangın düşünüyorum.

Annem sordu Ne var, noluyor. Anlattım. Ben edebiyatın yetkinleşmesini istiyorum. Kimse için kötülük düşünmüyorum. Herkes beni destekleyeceğine bana karşı. Bu işi çözmeye uğraşıyorum. Annem "Oğulcuğum, sen alık mısın" dedi. İnsan bazen alıklaşır... ama kabul etmez bunu. Oysa biri bize sen alık mısın dedikte durup düşünmeliyiz alıklıktan kurtulmak için. Hele bir anne alık mısın diyorsa...

Annem "Oğulcum, sen alık mısın" dedikte, "Bu işi çözemediğime göre alıklığı kabul ediyorum" dedim. Annem bunun üstüne, elimden tuttu... elimizi yüzümüzü yıkadığımız musluğun başına götürdü "Şu sabunu görüyor musun" dedi. "Sen sabunla elini yüzünü yıkıyorsun temizlenmek için... güzel bir iş yapıyorsun. Şimdi sabun canlı olsa sorsak sen Cengiz'in temizlenmesinden memnun musun... Cengiz'i bu konuda destekliyor musun" desek "hayır" der. "Çünkü o temizlendikçe... güzel iş yaptıkça ben eriyorum."

Bütün bunlardan sonra annem "benim alık oğulcuğum" dedi. "sen güzel... iyi işler yapıkça bazıları erir. İşte onlar her güzel... her iyi işe karşı çıkar erimemek için. Bundan ötürü seni susturmak... yok etmek isterler... Senin yapmak istediklerini anlamadıkları için değil, anladıkları için yaparlar bunu. Sen netleştikçe düşmanlar çoğalır... vuruşlar ağırlaşır. Bunu hiçbir zaman unutma."

Annem bunu dedikte ayıktım.

Güzel... iyi konusunu yalın örneklerle göstermek istiyorum. Çalışanların artı değerine el koyan bir kapitalist için sosyalist toplum iyi değildir... güzel değildir. Bunu açığa çıkaracak demokratik bir ortam burjuva ideologları için iyi değildir... güzel değildir. Yaratıcılığın engellenmediği... hayatın sanatlaştığı bir toplum Orhan Pamuk için iyi değildir... güzel değildir... çünkü böyle bir toplumda megastar olamaz.

Ama kapitalist... kapitalistin ideologu... kapitalistin yazarı şöyle diyebilir... diyor. "Esas güzel bizim güzelimiz... Biz iyi insanız. Hiç kimse için kötülük düşünmüyoruz. Bizi, sizin desteklemeniz gerekir."

Buna karşı şöyle diyeceğiz. Sen bu dünyayı beşyüzyıldır yönetiyorsun. Bugün gelinen noktada, sen, hastalandıkta bütün hastanelerde kolayca tedavi olabiliyorsun. Senin yanında çalışansa hastane kapılarında inim inim inliyor. Senin ideologun... senin yazarın bu durumu iyi... güzel!... gösteriyor. Oysa bizim kuracağımız toplumda sen bile hastane kapılarında inim inim inlemeyeceksin. Senin çocukların dünya nimetlerini gövdeye indiriyor... binlerce üniversite öğrencisi bir tas çorbayla günü geçiriyor. Sen kayak merkezlerinde spor yaparken... sıcak şarap içerken binlerce insan tek göz odada ısınmaya çalışıyor. Senin yazarın da bize bunları güzel gösteriyor. Bundan ötürü senin güzelin yalnız senin... senin iyiliğin yalnız senin. Oysa bizim güzelimiz insanın... iyiliğimiz de insanın.

Şadiye Güle ezilen... horlanan... sömürülen bir halk çocuğu. Halk çocukları kimse için kötü düşünmez. Bilirim bunu. Herkesi kendicileyin sanır. Bunun için halk çocuklarının başı sık sık derde girer. Dünyayı sömürenler halk çocuklarının bu yanını bilir... onları şaşırtır... kandırır... gerekirse suçlu durumuna düşürür. İşte bunun için... hep söylerim, halk çocuğu, felsefenin... bilimin... sanatın... insanın bilgisini edinmeli... donatımlı olmalı... son derece disiplinli... son derece dikkatli yaşamalı. Dünyayı sömürenler, halk çocuğunun tek bir savrukluğunu bile asla bağışlamaz... insanı yerden yere çalar.

Şunu hiçbir zaman unutmamalı. Su uyur, düşman uyumaz. Çünkü insani güzellik... insani iyilik onları eritecek.

10 Aralık Cumartesi

Kalabalık günler... ***İnsancıl***'ın anahtarları çalınıyor... kapı kolları kırılıyor... ***Özgür Ülke*** bombalanıyor... DEP milletvekilleri cezalandırıyor. Bu ara ***İnsan Hakları Haftası***... Dün Merzifon'dan aradılar... orda bir radyo varmış. Telefonla söyleşi yaptım.

Telefonda Merzifon denince şaşırdım. Televizyon kanallarında dolanan... bir kaşını eğe eğe konuşan... ünlü bir yazar değilim. Merzifon'da kimin aklına gelirim. Sordum. ***İnsancıl*** okuyorlarmış. Söyleşi sırasında annemin bir sözünü de sordular.

Dün ***İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Tiyatro Kulübü***'nde gençlerle ***Aşk ve Ütopya*** üstüne konuştuk. Tartışmalı... çekişmeli bir söyleşi oldu. Sevindim. Çoktandır böylesine didişmeli bir söyleşi olmamıştı. Söyleşilerde diyalektik yöntemi... kimileri buna kışkırtma diyor... kullanıyorum. Böylece herkesin düşüncesini söylemesini sağlıyorum. Bir genç kız "Biz bu tür söyleşilerde söyleneni dinleyip gidiyoruz. İlk kez burda konuşma fırsatı buldum." dedi.

İstanbul İktisat Sahnesi altıncı yılında. Şimdiye kadar Bücher'den... Melih Cevdet'ten... Mayakovski'den... Brecht'ten Albee'den... Shaw'dan... Dürrenmatt'dan oyunlar sah-

nelemişler. ***Karınca Kararınca, Ya Deve Çıksaydı*** adlı oyunlar da ortak çalışmalarının ürünlerini.

Gençlerin böylesi çalışmaları güzel. Sanatla... kültürle uğraştıkları söyleşide belli oldu. hele söyleşinin sonunda... tam kalkarken... birdenbire Vivaldi'nin ***Mevsimleri...***

Böyle bir inceliği... böyle bir armağanı... böyle bir güzeliği ancak sanatla... kültürle uğraşan düşünür. Şu işe bakın. Benden önce beni konuşuyorlar. Belki şöyle. Gündoğdu'yu nasıl sevindirelim. Beni sevindirmek istiyorlar... bunu tasarlıyorlar. Sevindirmek istediğimiz insanı tanımak gerekir. Demek yazılarımı okumuşlar... tanımışlar beni. Vivaldi'nin ***Mevsimleri***'ni çalalım demişler. Gündoğdu sevinsin.

Sevindim. Beni sevindiren ***İstanbul İktisat Sahnesi***'ne teşekkür ediyorum.

12 Aralık Pazartesi

Sabah... soğuk... kötü kokulu hava. Yolda yürürken bugün... geçip giden günleri düşündüm. Yıllar çabucak geçti... 51 yaşındayım. ama bugün bile insan hakları konuşuluyor Türkiye'de. ***Birleşik Sosyalist Parti***'nin Gaziosmanpaşa şubesinde insan haklarıyla ilgili bir panel vardı. ***İnsan Hakları Derneği***'nden Fuat Dündar, ***Özgür Ülke***'den Hüseyin Akyol, bir de ben konuştuk.

İlk sözü bana verdiler "Yağmurlu bir gün... Küçük bir göl kıyısında... kocaman gözlü bir inekle olmak isterdim... sıcak şarap içerdim. Ama buradayım" diye başladım söze. Tarihi olarak dünyada insan haklarının nasıl çıktığını anlattım... sonra Türkiye'ye geldim. Hüseyin Akyol ***Özgür Ülke***'nin bombalanmasını anlattı. Fuat Dündar insan haklarının nasıl yokedildiğini örneklerle anlattı.

Bugün ***Cumhuriyet***'te okudum. ***Başbakanlık İnsan Hakları Yüksek danışma Kurulu Başkanı*** İoanna Kuçuradi "İnsan haklarını devlet korur" demiş. Ciddi... ürpertici bir yanılgı bu. Dün panelde de söyledim. Türkiye'de insan hakları hukuki biçimlerle yerlebir ediliyor. Bunu birçok insan göremeyebilir. Ama Sivas'a ne demeli. Devlet gördü Sıvas'ta olup bitenleri. Sivas'ta hukuki biçim de yok.

İşin bir yanı daha var. Biz insan hakları denince vurup kırmaya anlıyoruz... düşünce suçluları anlıyoruz yalnızca. Müjdat Gezen'in kekemeleri gülmece unsuru diye kullanması... Mehmet Fuat'ın Nazım Hikmet'i sansürlemesi... Enis Batur'un kitap toplatması... devletin gece yarısı akaryakıta zam yapması da insan haklarını ihlaldir.

Bütün bunlar insan hakları konusunda milimetrik mücadeleyi gerektiriyor. Tatsız bir sorun bu. Şöyle ya da böyle yüzyıllardır yaşanıyor. Artı değere el koyanlar, insanca... ağız tadıyla yaşatmıyorlar insanı. Hadi mücadele.

Sabah yolda yürürken bunları düşündüm. Bir de geçip giden günleri.

15 Aralık Perşembe

Türkiye'de kimi kişileri pek merak ediyorum. Sözgelimi Orhan Pamuk'u. Biliyorsunuz Orhan Pamuk sistemin hakikatlarini güzelleştiriyor. Orhan Pamuk burjuvazinin yazarı. Buna hiç itirazım yok. Romanlarında kapitalizmi güzelleştiren Orhan Pamuk, bir bakıyorum ***DEP*** milletvekillerinin duruşmasıda... bir bakıyorum **Barış Gemisi**'nin kalkacağı rıhtımda... bir bakıyorum Beyoğlu'nda... ***Özgür Ülke*** satıyor.

Orhan Pamuk insanları şaşırtıyor. Yalçın Küçük, ***Özgür Ülke***'de Orhan Pamuk'u övüyor. Yalçın Küçük'ün bu tavrı son derece pragmatist... Eserlerinde kapitalizmin hakikatlarını güzelleştirse bile bize destek versin kabulümüzdür diye düşünülüyor. Pragmatist ölçütlerin... bu ölçütlere göre eylemenin güven vermeyeceğini Yalçın Küçük'e söylemem gerekiyor.

Peki ama Orhan Pamuk bütün bunları niye yapıyor. Orhan Pamuk profesyonel... bir yayınevinden öbür yayınevine bile transfer oldu. Profesyonellik sanata öldürücü bir darbe vuruyor. Kağan bunu üç yönden inceler. Bir. Profesyonellik sonucu, insan, sanat yaratımının dışında, yalnızca bir tüketici oluyor. Böylece bir yanda insan... bin yanda meslekten sanatçılar birbirlerinden kopuk yaşıyorlar. Anlamıyorlar birbirlerini.

İki. Bütün bunlardan ötürü "sanatçıların, toplumsal kitleyle toplumsal kollektif'le, onun yaşamıyla, çıkarlarıyla ve idealleriyle olan ilişkileri içinde hiçbir şekilde yer almamalarını, toplumsal kolektif'e içinden değil, dışından, kendi bulundukları yerden bakmalarını da getirmiştir. Böylelikle de sanatın içeriği ile toplumdaki fiili yaşamsal faaliyet arasında, sanat için trajik bir uçurum açılmaya, sanatsal içerik ile toplum sorunsalı arasında derinleşen bir uzaklık yer almaya başlamıştır. Sanatsal faaliyetin sınırlanışı, sanatın kendi içinde kalışı, sanat için öldürücü bir estetiksel tez hazırlamıştır"

Şimdi sahne şu. Bütün burjuva sanatçılarının... bu arada Orhan Pamuk'un... eserlerinde... eserlerinin içeriğinde insani sorunlar yok. Kağan'ın diliyle "sanatsal içerik ile toplum sorunsalı arasında derinleşen bir uzaklık" var. Profesyonel Orhan Pamuk bu uçurumu bu uzaklığı kapatmak için **DEP** duruşmalarına gidiyor... ***Özgür Ülke*** satıyor.

Bu durum yalnız burjuva sanatçıları için değil, burjuvayla iş gören herkes için geçerlidir. Sabahlara kadar barlarda eğlenen... bu yüzden gol atamayan futbolcu uçurumu kapatmak için Eyüp Sultan'a gider... burjuva politikacısı eline Kuran'ı alır öper başına kor.

Politikacı, Kuran'la halkı kandırabilir. Futbolcu, Eyüp Sultan'la yandaşlarını kandırabilir. Ama politikacı şeriatla iş göreni kandıramaz... futbolcu takımın çalıştırıcısını kandıramaz.

Orhan Pamuk başarılı bir burjuva politikacısı olabilirdi. Yazar olmuş. Profesyonelliğin gereklerini yapıyor. Ama bizim kimi marksistler şeriatçılar kadar... takım çalıştırıcıları kadar bilinçli değil. Adam, romanlarında sistemin hakikatlerini güzelleştiriyor... sonra o sistemin bombaladığı gazeteyi sattıkta "sorumluluğunu bilen aydın" oluyor.

Orhan Pamuklar...Ahmet Altanlar ***Özgür Ülke*** sattı diye sevinen marksistleri anlıyorum. Yalnız kaldık. Sorunlarımızı anlatamadık. İtildik... Kakıldık... bombalandık. Bu yalnızlıkta biri bizi destekledi mi seviniyoruz. Ama şu bilinsin. Bu destekler, ilerde zarar verir insani mücadeleye.

Peki napmalı. Yalnızlığımızı ancak insanla kırabiliriz. İnsan... proleterya orda bekliyor bizi. ***Özgür Ülke***'yi yüzbin insan... proleterya satabilir. Bugün bu noktada değilsek mücadelemizin yöntemi üstünde düşünmeliyiz... düşünmek zorundayız.

Tabii Orhan Pamuk'u merak ediyorum. Geceleri bizleri düşünüp kıs kıs gülüyor mu.

16 Aralık Cuma

Bugün... sabah yolda yürürken... soğukta... birden tatsızlık hissettim. Noldu... neden tatsızlık hissediyorum diye düşündükte şunu buldum. Sabahın bu saatinde soğukta değil sıcak bir evde olmak isterdim. Güldüm. Sen yaşlandın Gündoğdu dedim. Hem gülüyorum... hem yürüyorum. Gelen geçen bana bakıyor... sabahın soğuğunda gülen adama. Böyle yürürken her dinledikte içimi acıtan Rumeli türkülerini düşündüm. Savaşların... ayrılıkların... acıların

yarattığı o türküler bizim evde söylenirken, annem, mutlaka... sessizce ağlar... türküyü birden keser "Bak oğulcuğum, hiçbir zaman insanı ezenden yana olmayacaksın. İnsana ekmek borcunu unutmayacaksın" derdi. Bu yüzden yazarlık dendikte, bakın ne kadar bilgiliyim neler neler biliyorum... okuyun beni... doğrularımı belleyin... bakın ne güzel biçimler oluşturuyorum, görün diye düşünmedim. Sistem, insana, insanlıktan edindiği yaratıcı gücünü unutturmasaydı... bütün insanların sınırsız yaratıcılığının hayatı güzelleştiren... yaşanan hergünün, bütün insanlar için önceki günden daha güzel olduğu bir ortamda doğsaydım yazar olmazdım. Dağcı olurdum... Himalaya dağlarına tırmanırdım. Ama ben, insani yartıcılığın dumura uğratıldığı... insanı, bir makine vidası derkesine düşüren bir sistemde yaşıyorum. Bu sistemde yazarlık bir yöntem sorunu benim için. Nasıl yazmalıyım... ne yazmalıyım... nasıl eylemeliyim de insana, insani yaratıcılığını... insani gücünü hatırlatayım.

Şimdi yıllar sonra bu yöntemi uygulamakta başarılı olduğumu görüyorum. Seviniyorum.

Örnek veriyorum. Adı Hüseyin Özşahin. ***İnsancıl*** okuru. Bir işe girişiyor. Tatsız bir durumda kalıyor. "Gerçekçi olmak gerekir. Durum tatsız" diye edilgin kalmayı düşünürken ***İnsancıl***'da ***Yıldız Güncesi***'nde şöyle bir cümle okuyor. ***"Gerçekçiler, gerçekliğe boyun eğmez. Gerçekliği değiştirmek için mücadele eder."***

Hüseyin Özşahin işte bu cümleyle insani gücünü... insani yaratıcılığını hatırlıyor. Silkiniyor. Mücadele ediyor. Tatsız gerçekliği değiştiriyor. Burası önemli. Sistemle bağlı kişilerin ***İnsancıl***'a kızdıkları nokta tam burası. Çünkü onlar insanın, yaratıcılığını... gücünü hatırlamasını... kavramasını istemezler. Her alanda insani yaratıcılığı dumura uğratırlar... okulda... işyerinde... fabrikada... sporda... evde... sanatta. insan sistemin basit bir tüketicisi... basit bir vidası olur. Bu duruma düşürülen insan düşünemez... yaratamaz... sorunları çözümleyemez... ilişki kuramaz. Sistem böyle kişileri yazar yapar... o kişiler roman yazar. Kapitalist sisteme göre algıladıkları dünyayı anlatır... anlattıklarını değişik... sözde yeni biçimlerde eser diye piyasya sürer... bu eserler başyapıt sayılır. Bunu bir örnekle anlatayım. Sistemin yazarı Tomris Uyar, ***Yaza Yolculuk*** adlı öyküsünde insanın kendiyle barışık olma durumunu güzelleştirir... olumlar. Nedir barışık olma Tomris Uyar'a göre... sabahları bira içeçeksin,.. gazete okumayacaksın... düşünmeyeceksin.

Tomris Uyar tatilde buna kendiyle barışık olma diyor. Tatilde bile olsa buna barışıklık değil, uyuşukluk denir. Pınar Kür, bu durumu... barışıklığı, gerçeklerin üstünde fazla düşünmemek... gerçeği didiklememek biçiminde dillendiriyor.

İşte bundan ötürü bu yazarlar sistemce sık sık ödüllendiriyor. Bu yazarlar, nasıl yazmalıyım... ne yazmalıyım da insanın gücünü... yaratıcılığını dumura uğratayım diyor.

Böyle düşüne düşüne... bir baktım ***İnsancıl***'ın sokağına gelmişim. İnsani yaratıcılığını kavrayan Hüseyin Özşahinler çoğalmış... düş... güzel bir dünyanın temellerini atıyorlar.

Güzel dünyanın temellerini atan insanların arasında... mutlaka... kesinlikle ***İnsancıl*** okurları da olacak. Gülümser bir yüzle merdivenleri çıktım. Annem yanımdaydı. Bir şarkı söylüyordu. "Yadeller aldı beni/Taşlara çaldı beni/Yârdan ayırdı felek/Gurbete saldı beni" Birden durdu. "İnsana ekmek borcunu unutmamışın, sevindim oğulcuğum" dedi. "Anne ne kadar güzelsin" dedim. Sarıldım. Sıktım... iyice sıktım. Bulutların çepeçevre bizi sardığını hissettim.

17 Aralık Cumartesi

Size bugün Sennur Sezer'in güzelliğini anlatacağım. Bunca çirkinliğin yanında Sennur Sezer'in güzelliği son derece önemli.

Önce şu. ***İnsancıl*** okurları bilirler. **İnsancıl**'da Sennur Sezer şiir üstüne yazdı... tam bir yıl. Bu yazıların kitaplaşmasını istedim... bunun için de Sennur Sezer'e söz verdim. Ama çok zaman geçti yazıları kitaplaştıramadım. Ne zaman aklıma gelse canımı sıkan bir işti bu.

Kitap Fuarı'nın son pazar günü arkadaşlarla bir masada oturmuş konuşuyorum. Sennur Sezer geldi. "Senle bir konuda konuşmak istiyorum"dedi. "Seni dinliyorum" dedikte "Yalnız" dedi.

Yüreğim cız etti. Kalktım. Sennur Sezer'le bir masaya oturduk. Sezer şunları söyledi. "Şiir Gündem'ini kitaplaştırmak için bana söz vermiştin. Ben senin nasıl sıkıntılı bir hayatın içinde mücadele ettiğini biliyorum. İstemene karşın bu kitabı basamadığını da biliyorum. Bu nedenle izin verirsen kırılmazsan bu kitabı bir başka yayınevine vereceğim" Ben "Hemen mi" dedim. "Hemen olabilir" dedi. "Peki" dedim "bana birbuçuk ay izin verebilir misin" Sennur Sezer bana baktı "Peki" dedi.

Ertesi gün durumu arkadaşlara anlattıkta hepsi "Sennur Sezer'in bu davranışını doğru bir şekilde değerlendirmeliyiz. Hemen basmalıyız kitabı. Gerekirse kanımızı satarız." dedi.

Hemen Sennur Sezer'e telefon edildi. Söylendi. "Kitabını basıyoruz" Bu arada Kemal Özer, olayı duymuş, "ben Sennur'un kitabını para almadan dizerim" dedi. Yakında ***Şiir Gündemi, İnsancıl Yayınları***'nda çıkacak.

Şimdi Sennur Sezer'in davranışında ne var, Sennur Sezer neden güzel. Öbür davranış biçimlerini gördükte Sennur Sezer'i anlyabiliriz.

Öbür davranış biçimleri.

1- Sennur Sezer, benim oturduğum masaya geliyor. Başlıyor bağırmaya kitabımı neden basmadın diye.

2- Sıkıntıda olduğumuzu bildiği için gizlice sıyırtıyor. Benden habersiz başka yayınevinde çıkarıyor kitabını.

3- Gidiyor her yerde "Gündoğdu söz verdi ama kitabımı basmadı" diye beni çekiştiriyor.

4- Kitabını basamadım diye hasımlarımla işbirliğine girişiyor.

5- Kitabını basamadım diye benle her türlü ilişkisini kesiyor.

6- Kitabını basamadım diye ***İnsancıl***'ı yok sayıyor.

7- Kitabını basamadım diye dostluğumuz sürecinde konuştuklarımızı birebin katarak sağda solda anlatıyor.

8- Kitabını basamadım diye "Bir zamanlar İnsancıl'da yazdığım için utanıyorum" deyip günah çıkartıyor... özeleştirisini yapıyor.

9- Kitabını basamadığım için benim gözümü para hırsı bürümüş burjuva olduğumu söylüyor.

10- Kitabını basamadım diye ***İnsancıl***'a, akrabalarını gönderip olay çıkartmaya yelteniyor.

Sennur Sezer bütün bunları yapmıyor. Durumu kimse bilmesin ben zor durumda kalmayayım diye özel konuşuyor benle.

İşte insanca davranış bu. İnsan, insanca davranışla güzelleşir. Sennur Sezer, Kitap Fuarı'nın son pazar günü... yağmurlu bir gündü... insani bir güzellik yarattı. Bu güzelliğin etkisiyle... ağladım... Sennur Sezer'in o güzel elini öptüm.

Öbürlerine gelince... çirkinlik oluşturucularına... şair olmuş... yazar olmuş kaç para eder... önce insan olmalı.

Çirkinlik oluşturucuları şunu bilin. Bu ülke sizin yü-

zünüzden bu durumda. Kılıcımla sizle her dakika... her saniye müdelede olduğumu bilin. Çoğunlukta olmanın verdiği kof güvenle çıkradığınız patırtılarınızla sizi yerle bir edeceğimi bilin.

İnsan... güzellik yaratıcı güzel Sennur Sezer'e iyi bakmalıyız. Başımızın üstünde taşımalıyız. İnsani davranışların sel sularına kapılıp gitmediğini göstermeliyiz. Güzel bir toplumsal yapının yaptırım gücü bu. Çirkinlik oluşturucusunu, en sert hareketle yerlebir ederken... güzellik yaratıcısını el üstünde tutmalıyız.

Güzellik yaratıcı insan, bu davranışının karşılığını aynı güzellikte bir davranışla almalı. Genç insan için bu davranışlar model olmalı. Genç insan, güzellik yaratıcı davranışların boşa gitmediğini görmeli... Bakın Sennur Sezer'in başlattığı güzellik Kemal Özer'in katkısıyla büyüyor... Sennur Sezer, Kemal Özer, ***İnsancıl*** ortak bir güzellik yaratıyor.

Sistem dışı arkadaşlık böyle olur işte. Sisteme karşı bir güzellik yaratıldı. Bu güzellik insanın eseri.

20 Aralık Salı

Sabah kalktım baktım... kar. Giyindim kuşandım düştüm yola. İstanbul sessiz... memurlar grevde. Yolda dünü düşündüm. Dün **Ulusal Radyo**'da. **Sanatta Star Sistemi**'ni konuştuk... Tunca Arslan'la ben. Konuşmayı Uğur Yıldırım yönetti.

Biliyorsunuz daha önce Tunca Arslan'la bir çekişmemiz oldu. Önce beni eleştirdi. Eleştirisi güzeldi. Teşekkür ettim. Sonra nolduysa oldu, Tunca Arslan, zedeleyici... sıfatlı yazılar yazdı, benim için. Üzüldüm... sinirlendim... kızdım. Bu yazılara bir anlam da veremedim. Çünkü ben dediğim dedik... gençler üstünde sulta kurmak isteyen biri değilim. Üstelik eleştirilmeyi de pek severim. Bencileyin birini sıfatlarla zedelemenin ne anlamı olabilir.

Söylemek istediğim şu. Biz, eşitlikci... güzel bir dünya için mücadele edenler Mehmet Altan, Mehmet Barlas, Emin Çölaşan olmamalıyız. Bizler, tartışmasını... sonra arkadaşca yaşamasını bilmeliyiz. Bizim amacımız üste çıkmak... karşımızdakini bozmak... kimi yanlışlarını... zaaflarını yakalayıp yerden yere vurmak olmamalı.

Bizim amacımız yalnız... yalnız... kesilikle doğruyu araştırma tartışması olmalı. Bir tartışmada biri çıkıp bana "Sen frankeştaylar yetiştiriyorsun" derse bu ciddi bir haksızlık olur. Tunca Arslan bu haksızlığı yapmıştı.

Biri çıkıp beni kükreyen fareye benzetirse bu ciddi bir haksızlık olur. Kendimden çok büyük kuvvetlerle mücadele ettiğimi ben de biliyorum. Bu konuda bir benzetme yapılacaksa, insani soyundan geldiğine inandığım... annem böyle söyledi... Spartüküs'e benzetilmem gerekir.

Ama Tunca Arslan bana kükreyen fare dedi. Bu, ciddi bir haksızlıktı.

Bütün tartışmaların ötesinde şunu söylemeliyim. Bu ülkede insani dünya mücadelesini verelerden birini yerle bir edersek bu, insani mücadeleye katkı olmaz. Ben insani mücadele verenlerden yalnızca biriyim. Bu açıdan bakıldıkta... yeri geldikte eleştirmekle birlikte insani mücadele verenleri gözümden fazla gözetiyorum. Çünkü onların nasıl zor şartlarda mücadele verdiğini biliyorum.

Şimdi ***Ulusal Radyo***'ya geliyorum. ***Ulusal Radyo***'dan Uğur Yıldırım "Star sistemini konuşalım" deyince kabul ettim. Daha sonra Uğur Yıldırım aradı, Tunca Arslan'ın da bu söyleşiye katılacağını... benim açımdan bir sakıncası olup olmadığını sordu. "Sakıncası yok" dedim

Dün, mikrofonun başına geçtik. ***Sanatta Star Sistemi***'ni konuştuk. Tunca Arslan'ın psikolojisi nasıldı bilmiyorum. Ama ben gerginlik yaratmadım. Radyoya girdikte Tunca Arslan'ı gördüm... merhaba dedim... elini sıktım.

Bu konuda şöyle düşünüyorum. Genç insanlara hoşgörülü olmalı. Genç insanla bir çekişme olmuşsa bu çekişmeyi süregen duruma... kan davası durumuna getirmemeli.

Söyleşiden önce Tunca Arslan'a sordum. Bana karşı neden kırıcı oldun... eleştirilerinde neden sıfat kullandın. Tunca Arslan "O yazılar maksadımı aştı" dedi.

Kırgınlığı kaldırmak için bu kadarı yeterlidir benim için. Daha önemlisi şu. Tunca arslan, mikrofon başında şunu söyledi. "Kimi görüşlerine katılmasam da ***İnsancıl***, önemli bir mücadele veriyor."

Böyle dedikte akan sular durur. Benim kişiliğimin çok ötesinde ***İnsancıl.*** Son derece önemli bir mücadele veriliyor bu dergide. Bunun kabulü, insani mücadele açısından önemli. ***İnsancıl***'ın şöyle ya da böyle olması her zaman tartışılır... tartışılmalı bile. Bu, beni sevindirir. Ama ***İnsancıl***'a doğrudan doğruya bir saldırıyı çok sert karşılarım. Çünkü böyle bir saldırı, doğrudan doğruya insani mücadeleye saldırı anlamına gelir.

Sanatta Star Sistemi, tartışmadan çok söyleşi oldu. Uğur ilk sözü bana verdi. Şunu söyledim. Bu konu on yıldır tartışılıyor. Demek ki bu kavram benim kategorim değil... bu kategorinin toplumsal bir karşılığı var. Sanat dünyasında olup bitenler eskiden arkadaşlık... yan tutma... İstanbul-taşra kategorisiyle açıklanırdı. Bunlar yetersizdi. ***Sanatta Star Sistemi,*** kapitalizmin ekonomi politiğiyle sanat ilişkisinden çıkartılmış bir kavram.

Sonra iki saat sanatla ilgili sorunlar konuşuldu. Tunca Arslan güzel bir dille bana katılmadığı yerleri söyledi.

Genç bir insanla...Tunca Arslan'la, aramızdaki buzlar eridi. Bunu önemsiyorum. İki saat boyunca beni rahatsız eden tek bir saniye olmadı. Bunu önemsiyorum.

Hem ***Ulusal Radyo***'ya... hem Uğur Yıldırım'a, dürüst... samimi davranışlarından ötürü teşekkür diyorum.

İnsani mücadelenin bir ilkesi vardır bence. İnsani mücadele beklentisiz olur. Hiç kimseden paye... ödül... teşekkür... şunu bunu beklemeyeceksin. Başına gelenlere hiç yakınmadan direneceksin. Bu süreçte biri çıkıp da gülümser yüzle merhaba derse sevineceksin. O kadar.

Dün hem Uğur Yıldırım... hem ***Ulusal Radyo*** yöneticileri gülümser yüzle merhaba dediler. Beni sevindirdiler.

Sağolsun hepsi.

Sanatta Star Sistemi'ne geldikte. Kapitalist sistem sanat ürünlerini metlaştırır. Burda metanın kullanım değeriyle değişim değeri önemli. Sanat eserinin kullanım değeri kapitalizme göre olursa o eser hızla değişime sokulur. Eserin yazarı starlaştırır. Enis Batur... Selim İleri... Adalet Ağaoğlu... Füruzan... Tomris Uyar... Füruzan... Pınar Kür... Orhan Pamuk... Ahmet Altan... Zülfü Livaneli... Ahmet Kaya... Bedri Baykam... Tarkan bundan ötürü star oldular. Bu sanatçıların eserleri kapitalizmin hakikatını estetize eder.

Tunca Arslan star kavramına karşı çıktı. Starın kamuoyunca bilinmesi gerekir dedi. Oysa edebiyatçılar kamuoyunca bilinmez. Arslan bunlara edebiyat sosyetesi dedi.

Ben soruna nicelik açısından bakılmaması gerekir dedim. Edebiyatçıları çok insan bilmediği doğru ama sistem aynıdır. Bunun dışında **Hürriyet**'de Doğan Hızlan Orhan Pamuk'u mega star ilan etti. Doğru bu. Eserini sisteme göre bütünleyen... kullanım değerini kapitalizme kelepçeleyenlerin hiçbiri Orhan Pamuk kadar ileri gitmedi. Bu, Orhan Pamuk'un cesaretinden değil... toplumsal

koşullardan kaynaklanıyor. Orhan Pamuk yeni dünya düzenini kişisi. Bu durumu Sedat Turgut şöyle anlatıyor. "Demokratik, laik, kapitalist dünya sisteminin hem çevre hem de merkez ülkelerinde toplumsal ilişkilerde büyük bir deprem yaşanıyor. (...) Kriterlerdeki en önemli değişiklik ise yükselmenin bazında olmuştur.(...) tabloidleşmiş ülkelerde dün tanımadığınız bir kişi bir anda "büyük" iş adamı, "büyük" düşünür, "Büyük gazeteci veya "büyük" siyasetci de olabilir. (...) İnanılan tek değer artık insanın kendini pazarlaması olmuştur. Yani nasıl daha meşhur olurum, daha yıldızlaşırım, nasıl daha fazla güç edinirim düşüncesi inanılan tek "değer" demetini oluşturur. Politikacı ilkesizleşebilir, işadamı haysiyetsizleşebilir, sanatçı değerlerini satabilir." (**Hürriyet**. 9/12/94)

Zaman darlığından Sedat Turgut'un bu yazısından söz etmedim orda. Sedat Turgut, Orhan Pamuk'u mega star yapan toplumsal koşulları iyi anlatıyor. Orhan Pamuk, bir ara, haber okuyanlardan daha fazla göründü televizyonda. Nerde bir olay... nerde bir kamera Orhan Pamuk orda.

Savaş Ay'ın dünkü programındaki ***Beyaz Tebeşir*** kampanyasında Orhan Pamuk'u aradı gözlerim... göremedim. Nakliye uçaklarının yanında ***Yeni Hayat*** kolileriyle bir görüntü iyi olurdu.

Sedat Turgut'un ***Sahte Meritokrasi*** dediği bu sistem gidecek. Bilim gelecek... felsefe gelecek... sanat gelecek... insan gelecek.

22 Aralık Perşembe

Türkiye, demokrasi görüntüsüyle son derece sakıncalı bir durumda tutulmak isteniyor. Bu yeni duruma ne demeli, bilmiyorum. Yeni durum şu. Bir açık oturum. Karşıt görüşler. Saatlerce süren tartışma. Açık oturumun sonu "Bu söylediklerinizin altına ben imza atarım... ben de sizin söylediklerinize imza atarım."

Açık oturumun yöneticisi de başarılı bir iş kotarmışcasına "İşte gördünüz demokrasi budur... demokrasi uzlaşmadır" diyor.

Bunun belirsizlik... aldırmazlık oluşturmayı amaçlayan bir yöntem olduğunu söylüyorum. Türkiye'yi insani sürecin dışında tutmak isteyenler, bütün köşelerini törpülediler... özellikle televizyonlarda yuvarlak bir görüntü veriyorlar. Neyin nolduğunu bilmeyen halk, olup bitenlere baktıkta "Demek solcu denen şu kişiyle, faşist denen şu kişi arasında hiçbir fark yokmuş" diyor. Bu farksızlık kırım kültürünün etkisiyle, ancak... faşizmin işine yarıyor.

Adam, bir tartışmada demokratik toplum modelini çiziyor... öbürü... faşist "Bu dediklerinize ben de imza atarım" diyor... demokratik toplum modelini çizen bunu duydukta seviniyor, "iyi o zaman" diyor. Oysa böyle durumlarda farklılık en ince ayrıntılarına kadar tekrar tekrar belirtilmeli. Daha ötesi bir disiplinin, hayatı, nasıl kuşattığı... kuşatacağı... o disiplinin pratiği içinde gösterilmeli.

Şimdi bu yapılmıyor. Böylece bütün ayrıntıların... farklılıkların silindiği bir ortamda tutulmak isteniyor toplum. Bu, demokrasi değil. Demokrasi, farklılıkların... ayrıntıların netlikle görülmesi. Sözgelimi, herkes bencileyin düşünürse... benim düşüncem doğru bile olsa... buna demokrasi denmez. Birinin benim düşüncelerime bütünüyle katılması beni rahatsız eder. Okur, bencileyin düşünsün diye yazmıyorum ben. Düşünsün diye yazıyorum. Düşünce yöntemi gösteriyorum. Bu yöntemin maddeci diyalektik yöntem olduğunu söylüyorum. Olguların ardındaki hakikatleri ancak bu yöntemle görebilirsiniz... yanılsamadan ancak bu yöntemle kurtulabilirsiniz diyorum. Bu yöntemi sağlıklı kullanabilmek için felsefenin... bilimin... sanatın... insanın bilgisini edinmek gerekir.

Ama, Türkiye'de kapitalizmin doğmaları doğru diye belletiliyor. Sözgelimi, farklılıkların yok edildiği... herkesin göya aynı düşündüğü... insanın metalaştırdığı yönetim biçimine demokrasi deniyor. Baştan başa yanlış bu. Herkes aynı düşünüyorsa orda demokrasi olmaz. Böyle bir toplum ezbercidir. Şimdi bu yöntem kullanılıyor. Nazım Hikmet'i sansürleyen Memet Fuat, sansürü eleştiren yazılar yazıyor. Bir masada yanyana gelsek... ben sansürü yerden yere vursam Memet Fuat, "Bu söylediklerinizin altına imza atıyorum" der.

Böyle diyene "Dur... köşelerini törpüleme. Köşelerini herkes görsün" demeli. Netleşmek... köşelerini göstermek son derece önemli. Çünkü ancak böyle insanla ittifak yapılır... bir amaç için birlikte mücadele edilir. Ben kimle... nerde ayrı düşündüğümü açıkca bilmek isterim. "Tıpkı sencileyin düşünüyorum... söylediklerinin altına imza atarım" diyene inanmayın... böylesi köşelerini göstermeyen bulanık biridir. İlk fırsatta vurur sizi.

Ben, insanı, benden ayrı düşünmeye... köşelerini göstermeye zorlarım. Sizde öyle yapın... insanı sizden ayrı düşünmeye... köşelerini göstermeye zorlayın. Hem kişisel... hem toplumsal ilişkiler ancak böyle sağlıklı olabilir. Kimi kişilerin insanı kandırmasını ancak böyle önleyebiliriz.

"Bu söylediklerinin altına imza atarım"cılar, demokrasi görüntüsüyle düşüncenin özgürleşmesini... insani yaratıcılığı önlemek istiyor. Türkiye, demokrasi görüntüsüyle sistemin doğmalarının acımasız kalıbında, insani sürecin durdurulduğu karanlık bir duruma sokulmak isteniyor.

24 Aralık Cumartesi

Yağmurlu bir cumartesi... Yolda yürürken **İnsancıl**'ın nazlı okurlarını düşündüm. Kimi okurlarımız son derece nazlı. Hele uzaktakiler mektubuna yanıt alamamıştır... dergisi gitmemiştir... telefonda uzun uzun konuşamamıştır. Hemen incinir. mektup yazar. "İncittiniz... kırdınız beni..."der.

Dün yine incinmiş bir okurdan kart geldi... Antalya'dan. "Sevgili Gündoğdu" diyor, "Belki bana çok kızacaksınız ama söylemeden edemiyeceğim " devam ediyor. Üç kez aramış beni... bulamamış. Sonunda konuşmuşuz. Bakın ne diyor "bir daha armayacağıma söz verdim, o kadar güzel bir ses nasıl oluyor da bu kadar soğuk ve umut kırıcı olabiliyordu ve İnsancıl'ken."

Görüyor musunuz okurumu, incinmişliğine karşın beni güzelleştiriyor... o berbat sesim için "güzel" diyor. Anlıyorum.

İstanbul'da oturanlar nasıl yaşadığımı biliyor. Uzaktakiler için söylüyorum. Bilesiniz diye söylüyorum. Ayda en azından yirmi dergi okumak zorundayım. Yeni çıkan kitapları okumak zorundayım. ***İnsancıl***'da değerlendirmek için en azından 500 daktilo sayfası yazı okumak zorundayım. Şubat ayında başlatacağım seminer için beşbin sayfa okumak zorundayım. ***İnsancıl***'a... ***Kiraz***'a... ***Gerçek Sanat***'a her ay yazı vermek zorundayım. Günde en az yirmi kişiyle konuşmak zorundayım. ***İnsancıl***'ın mali sorunlarının çözümlemek zorundayım. Yurtiçinden... yurtdışından telefonla beni arayanlarla konuşmak zorundayım.

Günde tam 12 saatimi alıyor ***İnsancıl***'ın bu işleri. ***İnsancıl***'ın doğru dürüst çıkması için, her türlü eylemin... her türlü dşüncenin dakika geciktirilmeden doğrudan doğruya hedefe varması zorunlu. Sözgelimi, ***İnsancıl***'ın kapak filmleri, filmciden beş dakika geç gelirse ***İnsancıl*** aksar. Söylemek istediklerim şu. Bütün bu işlerin 12 saate sığması için son derece disiplinli... son derece kararlı... son derece milimetrik çalışmak zorunda herkes. Bütün bunlar nerde oluyor. Herkesin

yavaş çekimde çalıştığı lagar Türkiye'de.

Telefonda benle konuşan nazlı okurum... bir dakikadan fazla uzarsa konuşma... o sıra karşımda ürününü değerlendirdiğim insanla konuşma sürecinin uzayacağını... bu uzamanın bir sonraki görüşmeyi etkileyeceğini bilmeli.

Devam ediyorum 12 saat ***İnsancıl***'da geçiyor. Geriye 12 saat kalıyor. Bu 12 saatin, bir saatini pek sevdiğim Ayhan Ergün'le geçiriyorum. Her gün bir saat yürüyorum.

Geriye 10 saat kalıyor. Bu 10 saatin 5 saatini evde okumakla geçiriyorum. Beş saat kalıyor. İşte bu beş saatte tıraş oluyorum... yemek yiyorum... uyuyorum. Düşlerimin ortasında Zeynep. "Baba sabah oldu" diyor.

Sevgideğer nazlı okurlarım kırılmayın bana. Yine sizin için... yine ***İnsancıl*** için, dakikaları bile doğru... sağlıklı değerlendirmem gerekiyor. Ama birgün bitecek bunlar. ***İnsancıl***'ın mali sorunları çözüldükte ben köye gideceğim. Güzel gözlü bir inekle yaşayacağım orda. Uğrarsanız balkonda oturur... karşıda göl... şurdan burdan konuşuruz. Şimdi... düşünmelisiniz... bu hafta üç gece yemeği çağrısına gidemedim. Bu cumartesi-pazarı nasıl geçireceğimi söyleyeyim. Az sonra İkitelli'ye gidiyorum. Maraş'la Sivas'ı anlatmak için. Ordan kaçta döneceğim bilemiyorum. Pazar sabahı 0.5.30'da Ankara'ya hareket edeceğim ***İnsancıl Emekçileri***'yle. Pazartesi sabahı 0,5.00'te İstanbul'da olmalıyım. İki saat uyuduktan sonra, pazartesi sabahı yine ***İnsancıl***'dayım.

28 Aralık Çarşamba

Biz... İstanbul ***İnsancıl Emekçileri*** pazar günü Ankara'daydık. Ankara ***İnsancıl Emekçileri***'yle buluştuk. Altı saat kaldık Ankara'da 15.00'ten 21.00'e kadar. ***İnsancıl***'ın beşinci yılını kutladık. Önce ben konuştum. Kısa. Heyecanlı. Tutuk. Sonra ***Ankara İnsancıl***'ın hazırladığı ***İnsancıl***'la ilgili bir oyun. Oyunu izlerken güldüm... sevindik... heyecanlandım... ağladım... hüzünlendim. Oyundan sonra İbrahim Demircan'dan müzik. Daha sonra ***İnsancıl*** üstüne düşünceler. Hiç ayrımsız konuşuldu... sakıntısız.

Şunu söylemeliyim. ***İnsancıl***'ın doğrultusunda önemli bir unsur bu. Ayrımsız... sakıntısız eleştiri.

Şu bilinmeli. Ben ***İnsancıl Emekçileri***'nin önderi... lideri filan değilim. Böyle bir durum... böyle bir kanı güldürür beni. Ben bir yazarım... ***İnsancıl Emekçileri***'nden yalnızca biriyim. Benim için tek ayrım şu. En yaşlısı benim... Uzun bir yoldan geliyorum. Yola çıktıkta yalnızdım... kimse yoktu yanımda. Yirmibeş yıllık bir yolculuktan sonra bugün istanbul – **Ankara İnsancıl Emekçileri** 60 kişilik bir salona sığmıyor. Milimetrik bir yürüyüştü bu. Milim sapmadan... saniye durmaksamadan... hiç umutsuzluğa düşmeden bitmez tükenmez bir mücadele. 1980'den... özellikle Sovyetler dağıldıktan sonra oraya buraya savrulanlara aldırmadan, insan için... insana ulaşmak için yürüyüşüme devam ettim. Bugün gelinen noktada geleceğe baktığımda şunu görüyorum. İnsan, tatsız gerçekliği değiştirecek... sömürüsüz... barışçıl... güzel... bütün insanların ağız tadıyla yaşayacağı bir dünya kuracak.

Ankara yakınlarında... Ankara'ya girerken kaptıkaçtıyı durdurduk, kar topu oynadık. Bütün insanların sevinçle oynayacağı kartopulu bir dünyanın ilk oyunuydu bu. Kartopu oynarken hissetim bunu.

29 Aralık Perşembe

İnsanın tatsız gerçekliği değiştirme gücü kırılsın diye dört bir yandan saldırıyorlar. ***Özgür Ülke*** bombalanıyor... ***Milliyet*** kurşunlanıyor... Bu ara biri çıkıyor İstanbul surları yıkılsın... yıkılacak diyor... kimi belediye başkanları yılbaşı şenliklerini yasaklıyor.

İnsanı, yılgınlaştıran... umarsızlaştıran bir yöntem bu. Yüzlerce yıldır duran surlar yıkılsın... yıkılacak dendi mi hele iki üç taş söküldü mü, insanlar korkuyla eve kapanır... olup bitene boyun eğer. Burda amaç, suru yıkmak değil, insanı edilgenleştirmek... devam eden sömürüyü pekiştirmek.

Tam bu sırada insanı diri tutmak... insana değiştirici... yaratıcı gücünü anımsatmak için karşı atağa geçmek gerekir. Bizim demokratlarmız böyle yapmıyor. Surların tarihi... kültürel değerini anlatıyor. Sanki bunu bilmiyor surlar yıkılacak diyen. Biliyor. Bildiği için surlar yıkılmalı diyor.

Bütün bunlar olup biterken Sivas kırımının davası sonuçlandı. Sanıkların kimi aklandı... kimine az bir ceza verildi. Saf adalet arayıcıları bu kararları adil bulmadılar. Adaletin sınıf karakterinin bilgisini edinemeyen böyle düşünür. İnsanda boş umutlar uyandırır. Sonra tökezler.

Şu bilinmeli. Kapitalist sınıfın adaleti şöyle işler. Kapitalist sistemi pekiştiren her iş masumdur. Buna karşı insani her iş suçtur. Sözgelimi, barış için deniz kıyısında izinsiz toplanan on sanatçıyı devlet önlüyor. Ama savaş için izinsiz yürüyenleri önlemiyor. Böyle olaylar yıllardır yaşanıyor. Bilinci dumurlaşmış saf adalet arayıcıları yaşadığını bile göremiyor.

Sivas kırımına gelince... ***Pir Sultan Abdal Şenliği*** için Sivas'a gidenler insani bir amaç için gittiler. Bundan ötürü hepsi suçludur sisteme göre. Buna karşı Sivas'ta kırım yapanlar masumdur.

Burda şöyle düşünmek gerekiyor. Şimdi sen insani bir düzen istiyorsun...herkes ağız tadıyla yaşasın diyorsun. Sistemin adamları... beyaz adamlar... "İyi... bizde seni bekliyorduk. Gel insanı örgütle... insanı dönüştür. İnsani düzeni kur" der mi. Demez. Ordan burdan topladığı adamlarla tepene biner. Tepe bindiriciler, tepe binicileri suçlu görmez. Bu tür yargılamlar hep göstermelik.

Soru. Peki, hırsızlık... yolsuzluk... dolandırıcılık yapanlar neden yargılanıyor... hapse atılıyor. Söyleyeyim. Sistem her türlü hırsızlığı... yolsuzluğu... dolandırıcılığı... sömürüyü kanunla adaletleştirir. Kimileri kanuna uymadan hırsızlık yapar. Sistem o zaman şöyle der. "Hırsızlık yapman için kanun koyduk. Sen buna bile uymadın. Hapse gir de aklın başına gelsin."

Saf adalet arayıcıları yüzünden kapitalist devletin adaleti insana gösterilemiyor. Kimi zaman yargıçlar suçlanıyor. Yargıçlar napsın. Yasalar böyle

Napmalı. Mutlaka... ya saf adalet arayıcıları bilinçlendirilmeli ya da bunlann etkileri kırılmalı. Çünkü bunlar basında... televizyonda bizlerle kırımcılara sistemin adil davranacağını anlatıyor... yasaların değişmesini talep ediyor... bütün bunların olamayaşını da kötü yöneticilere bağlıyor. Samimi yalanlarıyla insanı kandırıyor. Sözgelimi Mustafa Timisi, Sivas kırımı davasının kararlarını hukukun temel ilkelerine aykırı bulmuş. Oysa bu karar kapitalist hukukun temeline tamı tamına uygundur. Burda eleştirilmesi gereken kimi sanıkların cezalandırılmasıdır. Ancak bu ceza nedeniyle hukuk dışına düşüldüğü söylenebilir.

Şimdi şunu söyleyeyim. İnsani katkı için Sivas'a gidenler suçludur sisteme göre. Oraya gidenlerden biri de benim. Suçluyum. Sivas'a gittim. "Masum eşhası" tahrik ettim. Zaten orda... karakolda polis bana "Neden Sivas'a geldin" dedi.

Sivas'a gitmekle suç işledim. yargılayın beni. Bu, kendimle ilgili suç duyurumdur.

30 Aralık Cuma

İnsancıl'ın mali sorunları çözüldükte güzel gözlü bir inekle küçük göllü bir köye gidecektim ya, dün bu kararımı değiştirdim. Şundan ötürü. ***İnsancıl***'ın Türkiye dağıtımını yapan **Yay-Sat**'tan satış bildirgeleri geldi. Şimdi bu bildirgelerden bir bölümünü buraya alıyorum. Akdağmadeni'ne 1 adet **İnsancıl** gidiyor. Yıldızeli'ne 2 adet, Çekerek'e 2 adet, Sarıkaya'ya 1 adet Kangal'a 2 adet Divriğ'e 4 adet. Bu dergilerin biri bile satmıyor. Hepsi geri geliyor.

Düşündüm. ***İnsancıl***'ın oralara gitmesi için her ay zorlu bir emek veriliyor... ama, sözgelimi Akdağmadeni'nde bir dergi bile satılmıyor. Neden böyle.

18 yaşındayken Akdağmadeni'nde bir yılı kaldım. Annem görevliydi orda. Bir yıl felsefe okudum. Bu bir yılda ordaki gençleri örgütledim. Mark Twain'in ***Bir Ziraat Dergisi Nasıl Yönettim*** adlı öyküsünü sahneledim. O tarihte ***Varlık*** dergisine aboneydim. **Cumhuriyet** gazetesini bir ben okurdum. Bu bir yıl içinde ***Varlık*** dergisinden her ay 10 tane getirttim. Sonra ayrıldım. Akdağmadeni'nden. Bugün 51 yaşındayım. Aradan 33 yıl geçmiş. Akdağmadeni yine okumuyor. Bu nedir. Bu gerilemedir.

Durumu değerlendirmek için Akdağmadeni'ndeki satış yerine telefon ettim. Servet Beyle görüştüm. Servet Bey söyledi. Akdağmadeni'ne **İnsancıl** dışında dergi gitmiyormuş. "Peki **insancıl** niye satılmıyor... orda öğretmen... öğrenci yok mu" dedim. "Var ama **İnsancıl**'ın neden satılmadığını ben de anlamıyorum" dedi. Bunun üstüne lisenin telefonlarını verdi. Telefonu çevirdim Meğerse İmam Hatip Lisesi'ymiş. Biri çıktı. "Burda hizmetliyim" dedi. Küçük bir yerde İmam Hatip lisesi varsa durumu değerlendirmek zor olmaz. Akdağmadeni'nden sonra Anadolu'nun birçok bölgesiyle görüştüm.

Şimdi sonucu söylüyorum. Buralarda dinci-faşist birlikteliğiyle sert bir örgütlenmeye gidilmiş. Sözgelimi Tuzluca kaymakamı islamcı olmayan öğretmenlere baskı uyguluyormuş. Daha ötesi kimi satıcılar, ***Cumhuriyet-Özgür Ülke-İnsancıl*** alanları emniyete bildiriyormuş. Okuma oranını gitgide düşmesinin tabii birçok nedeni var. Ama özellikle Anadolu'nun doğu bölgelerinde dinci-faşist örgütlenme son derece önemli.

Bu durumu nasıl değiştirebiliriz. Önce şu. **İnsancıl** okurunun temel özelliği tatsız gerçekliği değiştirici olması. Sözgelimi ***İnsancıl*** kitaplarının taksitle satışları ***Sırtını Dönme*** başlıklı yazımdan sonra canlandı. Sonra durdu. Bunu kabul etmiyorum. ***İnsancıl*** okuru ciddiyetle... samimiyetle durmalı bu sorunun üstünde. Taksitli satışlarla ısrarlı olmalı... kararlı olmalı.

Burda teşekkür ediyorum Ayvalıklı yolarkadaşımız Hasan Atilla'ya... Yeni yılda dostlarına ıvır zıvır vermedi Hasan Atilla. N'aptı. ***İnsancıl Yayınları***'ndan 300 tane kitap aldı, yılbaşında dostlarına armağan vermek için. Tabii herkes yapamaz bunu. Ama taksitle alacağı ***İnsancıl Kitapları***'nı dostlarına armağan edebilir. Her sayı bir ***İnsancıl*** alır, dostlarına gönderebilir.

Türkiye'de tatsız gerçekliği değiştirmek için bunu yapmalıyız... bunu yapmak zorundayız. Şundan ötürü. ***İnsancıl*** okurunun bu eylemiyle ***İnsancıl*** mali açıdan rahatlayacak. İşte o zaman ben bir milimetrekaresini bile boş bırakmadan bütün Türkiye'de dolaşıp demokratik-insani kültür cephesini berkiteceğim.

Tabii sorun burda bitmiyor. Milimetrik mücadeleyi her alanda sürdürmeliyiz. Bölge bölge... santim santim... milim milim. Böyle yaparsak... maddi-manevi bütün gücümüzle insan için mücadele edersek güzel bir dünyanın temelini atarız.

İnsani süreçleri durdurmak isteyenler var. İnsanı karanlıkta tutup metalaştırmak isteyeler var. Ama hiçbir insan bunların yöntemlerinden... saldırılarından korkmasın... çekinmesin... yarın nolacak demesin. Güzel olacak yarın. Bilim gelecek... felsefe gelecek... sanat gelecek. İnsan gelecek.

2 Ocak 1995

Yeni yılı kutlamak için özel bir çabam olmadı şimdiye kadar. Ama bundan böyle yeni yılı kutlamak için de mücadele etmek gerekecek. Şundan ötürü, faşist örgütlenme Türkiye'de yeni yıl kutlamalarını gavur icadı diye yasaklamaya yelteniyor. Kimi sanatçıların akşamüstleri uğradığı bir pastaneyi bombalıyor... Yasemin Cebenoyan ölüyor... Onat Kutlar ağır yaralanıyor. Bütün bunlar o bilinen haber yöntemiyle topluma bildiriliyor. O kadar.

Sivas kırımından sonra yazdıklarımı bu sabah yeniden okudum. Şöyle demişim "İlk elde insani kültür mücadelesi için, cumhuriyet, demokrasi insan hakları birlikleri kurulmalı. Halk, ikide bir adam öldürmeyeceğini kesinlikle anlamalı."

Dergiler toplantısından şunları yazmışım. "Estetiğiniz doğrultusunda sana yapabilmeniz için özgür... demokrat... insani bir ortam gerekiyor. Sözgelimi Okuma Tiyatrolarıyla bütün Anadolu'yu dolaşmalıyız."

Önerilerimin hiçbiri kabul görmedi. Sivas'tan sonra yüzlerce insan öldürüldü. Birçok toplantı yapıldı. Ben her toplantıda önerilerimi tekrar ettim. Önerilerim kabul görmedi. Ama her tatsızlıktan sonra onlar önerilerimi kabul etmeyenler... demeç verdiler... bildiri imzaladılar. İşte bugüne geldik demeç vere vere... imza ata ata. Tabii hiçbir demeç... hiçbir imza Onat Kutlar'ı iyileştirmez.

Türkiye'de şeddeli bir sömürü var. Bu sömürüyü gizlemek için bilim... felsefe... sanat ayakdibi edilir. Abur cubura insanın bilinci dumura uğratılır. Bilinci dumura uğrayan, insanı sıfırlayan karanlık süreci başlatır. Bu süreci pekiştirir. Türkiye'deki tekil olaylar bu toplumbilim yasasına göre oluşuyor. ***İnsancıl*** bunu gördü. Napılması gerektiğini söyledi. Bilimsel yöntemden habersiz aymazlar ***İnsancıl***'ın önünü kesti. ***İnsancıl***'ın önü kesilmeseydi, bu ülkede insanın ağız tadıyla yaşamasını isteyenler, ***İnsancıl***'ın etkinliklerini duyursaydı... yalnızca bunu istemiştik... Türkiye böylesine karalık ortama girmezdi.

Van'da uçak düşüyor. İstanbul-Ankara yolculuğunda otobüs taranıyor. Pastane bombalanıyor. Nişantaşında doğal gaz patlıyor. Gazete kağıdına bir yılda beş kez zam yapılıyor. Bütün bunlara karşı insani yaptırım gücü işlemiyor. Bilinci dumura uğratılan insan, başına gelecek yıkımları sessizce bekliyor.

Bilimde... felsefede... sanatta kalkışma hareketine girişen **İnsancıl**'ın önü... ilericiyim... solcuyum... yazarım... şairim... tiyatrocuyum... gazeteciyim diyenlerce kesilmeseydi bugün insani yaptırım gücü yaratılır, insan "Dur bakalım" derdi insani süreçleri durdurmak isteyenlere.

Tatsız olaylarda durmadan demeç verenler... durmadan bildiri imzalayanlar bütün bu olup bitenlerin sorumlusu sizlersiniz. Sizler... sizler kirn olduğunuzu, biliyosunuz.

İnsancıl'a geldikte... "İslamı dimağımıza yaşamak mecburi. Dinini, vatanını namusunu, gururunu, haysiyet ve iffetini müdafa için canını seve seve ortaya koyan ve şehadet mertebesine ulaşan kşiler, hiç unutulmadan ağızdan ağıza dolaşır. O şehitleri aklı olanlar kendilerine düstur edinirler" diye mektuplar gelse de ***İnsancıl***, insan için milimetrik mücadelesini sürdürecek.

İNSANCIL
ANKARA GÜLÜMSÜYOR

Şubat Ayı Etkinlikleri

SÖYLEŞİ
Emre ONUR
ÇİZGİ ve SÖYLEM
7 Şubat Cumartesi Saat 14.00

GÜNEŞLEME
Rona TOPÇUOĞLU
SEVGİDE ŞİDDET
18 Şubat Cumartesi Saat 14.00

●

SÖYLEŞİ
Hasan GÜL
BELİRSİZLİK İLKESİ
11 Şubat Cumartesi Saat 14.00

●

DİNLETİ
İbrahim DEMİRCAN
GÜNEŞ YÜZÜ GÖRMEMİŞ ŞARKILAR
25 Şubat Cumartesi Saat 14.00

Adres:
İNSANCIL ANKARA TEMSİLCİLİĞİ
Necatibey Cad. Lale Sokağı 4/18
Sıhhıye-ANKARA
Tel.: (0312) 232 00 80

İNSANİ KÜLTÜR MÜCADELESİNE KATKI

Sistem, kültür dünyasını sıkı sıkıya tutmak için büyük reklamlarla atağa kalktı. Yalnızca duyduğunu gören... duymadığını göremeyen derkesine düşürülen kişiler de sistemin kültür metalarıyla sahte gerçeklikte yaşamaya devam ediyorlar. Bu noktada duymadığını göremeyene göstermek gerekiyor. İnsancıl hem dergisiyle... hem yayınlarıyla sahte gerçekliği kırma mücadelesi veriyor. Bu mücadeleye katkınız için İnsancıl, taksitli kitap kampanyası açıyor. Aşağıdaki ödeme biçimiyle İnsancıl Yayınları'nın hepsini edinebilirsiniz.

Peşin	430.000.- TL.
Birinci Taksit	430.000.- TL.(Peşinattan sonra birinci ay)
İkinci Taksit	430.000.- TL.(Peşinattan sonra ikinci ay)

Yeni yılda kendinize ya da dostlarınıza armağan... İnsancıl Yayınları (kitap listemiz arka kapaktadır. İnsancıl ciltleri taksit dışıdır.)

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi	
İnsanın Ayak Sesleri/**Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Kırmızıyı Unutma/**Aliye Özlü**	**50.000 TL.**
Pazar Resimleri/**Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Cemreye Çağrı/**Cemile Çakır**	**50.000 TL.**
İnsana Gecikmeden/**Berrin Taş**	**50.000 TL.**
Dinlenen Cadı/**Nihat Ateş**	**50.000 TL.**
Açık Gece/**Ömer Bilge**	**50.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar/**Ali Ersin Günçe**	**50.000 TL.**
Öbür Yanı da Ateş /**Bozan Yaman**	**50.000 TL.**
Gül Dikenini Öpünce /**Arif Madanoğlu**	**50.000 TL.**
Öykü Dizisi:	
Ara Balkon/**Kezban Özbay**	**50.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın/**Fatma Kethüdaoğlu**	**50.000 TL.**
İnsan Eli/**D. Mehmet Şekeroğlu**	**50.000 TL.**
Roman Dizisi:	
Proxima Centauri/**Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim /**Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**
Deneme-Eleştiri Dizisi:	
Denemenin Kıyılarında/**Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat/**Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
Yanılmanın Gerçekliği/**Kaan Arslanoğlu**	**100.000 TL.**
Eleştiri/**Cengiz Gündoğdu**	**100.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 1. yıl Cildi (Tükendi)	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 3. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi: 4. yıl Cildi	**500.000 TL.**

Not/ Posta masrafı nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.

İNSANCIL:
Mollafenari Sok. nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Caoaloğlu/İstanbul
Tel: (0.212) 511 79 94 - 513 93 99

Dağıtım: Evrensel Basım Yayın. İstanbul Tel.: (0.212) 517 82 37 Fax: (0.212)516 27 53
İnsancıl Ankara temsilciliği Tel.: (0.312) 232 00 80